

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ &
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2016-17

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

*«Η άνοδος της Χρυσής αυγής: Τα νεοναζιστικά προπαγανδιστικά
μοτίβα στην Ελλάδα της κρίσης (2012-2015)»*

Σύμβουλος Σπουδών:
Σεραφείμ Σεφεριάδης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Όνομα φοιτήτριας: Παπαδοπούλου Ουρανία
Αριθμός Μητρώου: 1114M006
E- mail επικοινωνίας: ran.papadopoulou@gmail.com

Αθήνα 2017

Περίληψη

Η άνοδος της Χρυσής Αυγής αποτελεί ένα φαινόμενο της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας. Εγκληματική οργάνωση, κίνημα, αντικίνημα, ακροδεξιό κόμμα, μόρφωμα, είναι μόλις μερικοί από τους χαρακτηρισμούς που της αποδίδονται. Τι είναι ωστόσο η Χρυσή Αυγή;

Η διπλωματική εργασία με τίτλο *«Η άνοδος της Χρυσής αυγής: Τα νεοναζιστικά προπαγανδιστικά μοτίβα στην Ελλάδα της κρίσης (2012-2015)»*, παρουσιάζει το φαινόμενο της ανόδου της Χρυσής Αυγής μέσα από τρεις άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά τον ορισμό του φαινομένου και στην περιρρέουσα τάση να αποδίδεται ο όρος κοινωνικό κίνημα σε οποιαδήποτε μορφή συλλογικής δυσaráσκειας, ενώ στον αντίποδα όλων αυτών βρίσκεται ο όρος του κοινωνικού αντικινήματος (countermovement).

Ο δεύτερος άξονας, σκιαγραφεί το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος, αλλά και τα εκλογικά του χαρακτηριστικά, μέσω του Exit Poll ###, που επιμελήθηκε ο Παναγιώτης Κουστένης, ενώ ο τρίτος άξονας εστιάζει στο λόγο του κόμματος μέσω της ανάλυσης των δελτίων τύπου του.

Αυτό που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι ότι η επιτυχία της Χρυσής Αυγής, δε βρίσκεται μόνο στις πολιτικές ευκαιρίες, που κατάφερε να εκμεταλλευτεί για να ανέλθει στην εξουσία, αλλά και στη ρητορική μίσους που ασκεί στους αντιπάλους της.

Ευχαριστίες

Για την περάτωση και την επιτυχή εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας οφείλω να ευχαριστήσω τα εξής άτομα που με στήριξαν και με ώθησαν στο να συνεχίσω να προσπαθώ.

Πρώτον από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης και σύμβουλο σπουδών μου κύριο Σεραφείμ Σεφεριάδη, για τη συνεργασία και την καθοδήγησή του καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Παντείου Πανεπιστημίου.

Το Δρ. Πολιτικής Επιστήμης κύριο Παναγιώτη Κουστένη, που επιμελήθηκε τα στοιχεία του Exit Poll ###, πάνω στα οποία βασίζεται ένα σημαντικό μέρος της έρευνάς μου και όλους τους υπόλοιπους καθηγητές που διδάσκουν στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, για τη γνώση που μας χαρίζουν απλόχερα σε μία εποχή τόσο δύσκολη σαν τη σημερινή.

Τους συνεργάτες και πάνω από όλα φίλους μου, το Γρηγόρη, τον Ανδρέα, το Γιάννη, τη Λύντια, το Φίλιππο, το Δημήτρη, τη Μάρα και την Ειρήνη για την υποστήριξή τους.

Τη γιαγιά μου, Ουρανία Δ. Σταροπούλου, που φέτος το καλοκαίρι έφυγε από κοντά μας, για τα βράδια που ξενυχτούσε δίπλα μου για να μην κοιμηθώ όταν έπρεπε να διαβάσω. Τη μητέρα μου, Πηνελόπη Σταροπούλου, που είναι πάντα δίπλα μου σαν βράχος και με υποστηρίζει ηθικά και ψυχολογικά, ακόμα και όταν η «επικοινωνία» μαζί μου χάνεται, και τον πατέρα μου Κωνσταντίνο Θ. Παπαδόπουλο, που με στηρίζει όπως μπορεί σε κάθε μου βήμα.

Στον προπάππο μου, Χρήστο Σταρόπουλο

και σε όλους όσους αγωνίστηκαν

και αγωνίζονται για τις ιδέες τους

Και το κακό ελλοχεύει, χωρίς προφύλαξη, χωρίς ντροπή.

Ο νεοναζισμός δεν είναι θεωρία, σκέψη και αναρχία.

Είναι μία παράσταση. Εσείς κι εμείς.

Και πρωταγωνιστεί ο θάνατος.

Μάνος Χατζιδάκις

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	2
Ευχαριστίες.....	3
Περιεχόμενα.....	6
Εισαγωγή.....	8
Α' ΜΕΡΟΣ: Ορίζοντας το φαινόμενο "Χρυσή Αυγή".....	10
Κεφάλαιο 1: Το ιστορικό-πολιτικό πλαίσιο και τα αίτια της ανόδου της Χρυσής Αυγής.....	10
Κεφάλαιο 2: Χρυσή Αυγή, άκρα δεξιά, νεοναζισμός, φασισμός.....	23
Κεφάλαιο 3: Έθνος, εθνικισμός και εθνικιστική ιδεολογία.....	29
Κεφάλαιο 4: Η ιδεολογία, οι πολιτικές θέσεις και ο πολιτικός λόγος του κόμματος της Χρυσής Αυγής.....	33
Κεφάλαιο 5: Είναι η Χρυσή Αυγή κίνημα;.....	40
Β' ΜΕΡΟΣ: Η εκλογική άνοδος της Χρυσής Αυγής: μία πολιτική και κοινωνιολογική ανάλυση.....	59
Εισαγωγή: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής.....	59
Κεφάλαιο 6: Η εκλογική γεωγραφία και το προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (2012-2015).....	60
Κεφάλαιο 7: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012.....	75
Κεφάλαιο 8: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Ευρωεκλογές του 2014.....	85

Κεφάλαιο 9: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015.....	98
Κεφάλαιο 10: Από τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, στο δημοψήφισμα και στις Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015.....	109
Κεφάλαιο 11: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015.....	114
Γ' ΜΕΡΟΣ: Η ρητορική του κόμματος Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή.....	129
Εισαγωγή: Η μεθοδολογία ανάλυσης ενός γεγονότος στον έντυπο λόγο και το φαινόμενο της προπαγάνδας.....	129
Κεφάλαιο 12: Τα προπαγανδιστικά μοτίβα στο λόγο της Χρυσής Αυγής.....	136
Κεφάλαιο 13: Τα δελτία τύπου του κόμματος κατά την περίοδο του Μαΐου και του Ιουνίου του 2012.....	143
Κεφάλαιο 14: Τα δελτία τύπου του κόμματος κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2015.....	149
Επίλογος.....	153
Βιβλιογραφία.....	157
Παράρτημα.....	170

Εισαγωγή

Η διπλωματική εργασία, που φέρει τον τίτλο «Η άνοδος της Χρυσής Αυγής: Τα νεοναζιστικά προπαγανδιστικά μοτίβα στην Ελλάδα της κρίσης (2012-2015)» και εκπονείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, έχει ως στόχο να παρουσιάσει τα νεοναζιστικά προπαγανδιστικά, που διαμορφώνονται στην Ελλάδα της κρίσης, υπό το πρίσμα της ανόδου της Χρυσής Αυγής. Η άνοδος του κόμματος της Χρυσής Αυγής και η σταδιακή ανέλιξή της σε τρίτο κόμμα στη Βουλή κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων ετών, αποτελεί ένα φαινόμενο της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας της χώρας. Μέσα από αυτή την έρευνα, στοχεύουμε να παρουσιάσουμε τα μοτίβα που εμφανίζονται και αναπαράγονται στο λόγο του κόμματος, αλλά και τη ρητορική του εν γένει, ενώ παράλληλα να προσπαθήσουμε να δώσουμε ένα νέο «ορισμό», μία νέα θεωρία για το κόμμα της Χρυσής Αυγής.

Η έρευνά μας αποτελείται από τρία βασικά μέρη. Ξεκινώντας από τη διερεύνηση του ορισμού του κόμματος της Χρυσής Αυγής, θα επιχειρήσουμε να αποδείξουμε ότι το κόμμα είναι ένα κοινωνικό αντικίνημα, καταρρίπτοντας αυτή την περιρρέουσα τάση να αποδίδεται ο όρος του κοινωνικού κινήματος σε οποιαδήποτε μορφή συλλογικής δυσaráεσκείας. Μάλιστα, λόγω του ότι η βιβλιογραφία που ασχολείται με τα κοινωνικά αντικινήματα δεν είναι αντίστοιχη σε έκταση σε σχέση με τη βιβλιογραφία των κοινωνικών κινημάτων, αυτό διευκολύνει αρκετά την προσπάθειά μας να ορίσουμε το φαινόμενο της Χρυσής Αυγής.

Στο δεύτερο μέρος της έρευνας, βασιζόμενοι στην πολιτική και κοινωνιολογική ανάλυση της ψήφου μέσω των εκλογικών αποτελεσμάτων αλλά και των στοιχείων των exit polls¹, θα σκιαγραφήσουμε το προφίλ των ψηφοφόρων, τους λόγους ανόδου του κόμματος κλπ. Ταυτόχρονα θα παρατηρήσουμε την εκλογική του πορεία από το 2012 μέχρι και τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015. Έχοντας ως αφετηρία τις μεταβολές των ποσοστών του κόμματος μέσα στο χρόνο, θα περάσουμε στην επιμέρους πολιτική και κοινωνιολογική ανάλυση των στοιχείων που μας δίνουν τα

¹ Πηγή-επεξεργασία των Exit polls : Παναγιώτης Κουστένης

exit polls, με στόχο την καλύτερη κατανόηση όλων αυτών των μεταβολών που συνιστούν το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος.

Βασικό στοιχείο της επιτυχίας της Χρυσής Αυγής βέβαια είναι η ρητορική, που χρησιμοποιεί, κάτι που δε θα μπορούσε να λείπει από την έρευνά μας. Για το λόγο αυτό, στο τρίτο μέρος της έρευνας, θα ασχοληθούμε με την ανάλυση του λόγου του κόμματος. Πιο συγκεκριμένα, η άνοδος της Χρυσής Αυγής δεν οφείλεται αποκλειστικά στις επιπτώσεις της ευρύτερης πολιτικής, οικονομικής και ανθρωπιστικής κρίσης, που κατάφερε να αξιοποιήσει. Σημαντικό ρόλο στην άνοδο του κόμματος έπαιξε κυρίως η ρητορική που χρησιμοποιούσε και συνεχίζει να χρησιμοποιεί μέχρι και σήμερα. Το σώμα της ανάλυσής μας στο τρίτο μέρος της έρευνάς μας, αποτελείται από τα δελτία τύπου του κόμματος κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, του Ιανουαρίου και του Σεπτεμβρίου του 2015, από όπου θα επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε τη στάση του κόμματος όσον αφορά το πολιτικό του πρόγραμμα, την ιδεολογία του και τη στάση που κρατά προς τα άλλα κόμματα.² Για την ανάλυση των δελτίων τύπου θα χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου και πιο συγκεκριμένα της κλασικής θεματικής ανάλυσης, για να εντοπίσουμε τα θέματα, που εμφανίζονται στους λόγους του κόμματος, ενώ τα μοτίβα που εντοπίζουμε στο λόγο του, προκύπτουν μέσω του εργαλείου της αξιακής πλαισίωσης.

Έχοντας φτάσει σε αυτό το σημείο, θα έχουμε ήδη εξάγει κάποια συμπεράσματα για το ύφος του λόγου του κόμματος, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αξιοποίησε τη ρητορική του για να οδηγηθεί στη σημερινή εκλογική του άνοδο.

Ουρανία Παπαδοπούλου

Αθήνα 2017

² Δε θα γίνει αναφορά στην περίοδο των Ευρωεκλογών του 2014, παρόλο που αναλύονται στο δεύτερο μέρος της έρευνάς μας, δεδομένου ότι το δείγμα των δελτίων τύπων εκείνης της περιόδου δεν είναι χαρακτηριστικό, λόγω της «διακριτικής» στάσης του κόμματος, εφόσον είχαν αποκαλυφθεί πολιτικά σκάνδαλα και είχαν ασκηθεί ποινικές διώξεις εναντίον των ηγετικών του στελεχών, με αποτέλεσμα να οδηγηθούν στη φυλακή

Α' ΜΕΡΟΣ: Ορίζοντας το φαινόμενο "Χρυσή Αυγή"

Κεφάλαιο 1: Το ιστορικό – πολιτικό πλαίσιο και τα αίτια της ανόδου της Χρυσής Αυγής

Η άνοδος της Χρυσής Αυγής αποτελεί ένα γεγονός της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας της χώρας. Παρόλο που η δράση της οργάνωσης ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με την έκδοση του ομώνυμου περιοδικού, απασχόλησε την κοινή γνώμη για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ενώ το όνομά της προέρχεται από την αποκρυφιστική οργάνωση Χρυσή Αυγή, που ιδρύθηκε το 1988, με ηγέτη στο γερμανικό της τμήμα τον Φύρερ.³

Το 1992 το θέμα της ονομασίας των Σκοπίων καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση στην πολιτική ατζέντα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, με τις διαδηλώσεις η μία να διαδέχεται την άλλη. Εκείνη λοιπόν την περίοδο το κόμμα θα συμμετέχει στις διαδηλώσεις⁴ και πολύ γρήγορα θα ξεκινήσει να απασχολεί την κοινή γνώμη, ενώ ιδιαίτερος σταθμός αποτελεί και το 2000 σχετικά με την υπόθεση της αναγραφής του θρησκευματος στις ταυτότητες.⁵ Για τα ΜΜΕ, τότε η Χρυσή Αυγή αποτελείται από τους “φωνακλάδες”, που βγαίνουν στα παράθυρα και η έντονη διαμαρτυρία τους εκτοξεύουν τα μηχανάκια της AGB στα ύψη. Πρόκειται για το πολυπόθητο show της εποχής που θα προσεγγίσει τους τηλεθεατές, χωρίς να απασχολούν ιδιαίτερα τα νεοναζιστικά φρονήματα των μελών της.

³ Λούκα, Μ., «Φάκελος Χρυσή Αυγή: Πώς έγινε η επίθεση κατά της δημοκρατίας», ΒΗmagazino, Νο 677, 6 Οκτωβρίου 2013, Εφημερίδα Το Βήμα της Κυριακής, σελ. 21-26: Η αρθρογράφος Μαρία Λουκά, αναφέρει στην έρευνά της ως πηγή για το συγκεκριμένο στοιχείο το βιβλίο «Άριος πολιτισμός», του θεωρητικού της οργάνωσης Ίωνα Φιλίππου, ενώ χαρακτηρίζει την ομολογία του Φιλίππου ως «ενδεικτική της προσήλωσης που έχει η οργάνωση στη ναζιστική ιδεολογία». (σελ. 21)

⁴ Να σημειωθεί ότι η δράση της οργάνωσης ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με την έκδοση του ομώνυμου περιοδικού.

⁵ Φραγκουδάκη, Α. , "Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ελλάδα", Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, σελ. 53

Το 1994 σηματοδοτεί την έναρξη του εκλογικού αγώνα του κόμματος⁶, που σήμερα αποτελεί την τρίτη δύναμη στη Βουλή των Ελλήνων. Η Χρυσή Αυγή συμμετέχει στις ευρωεκλογές με το σύνθημα "Τέρμα τα ψέματα, τώρα Χρυσή Αυγή" και μάλιστα με μηδενική χρηματοδότηση. Ο Δημήτρης Ψαρράς επισημαίνει στη "Μαύρη Βίβλο της Χρυσής Αυγής" ότι το πολιτικό πρόγραμμα του κόμματος, κινήθηκε γύρω από πέντε άξονες: την προστασία των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου, της Κύπρου και των Σκοπίων, την επιθετική πολιτική για το θέμα της ονομασίας των Σκοπίων, την κοινωνική δικαιοσύνη, την δημιουργία πρότασης για την "ευπρεπή" λειτουργία του πολιτεύματος και τον αγώνα για την εφαρμογή των νόμων.⁷ Το κόμμα θα καταφέρει να πείσει μόλις 7.242 ψηφοφόρους, λαμβάνοντας το 0,11%.

Δύο χρόνια αργότερα, το κόμμα, συμμετέχει στις βουλευτικές εκλογές του 1996 και μετά τη νύχτα των απογοητευτικών της αποτελεσμάτων κάνει λόγο για εκλογική νοθεία. Ο Ψαρράς και σε αυτό το σημείο επισημαίνει: "Η οργάνωση καταγγέλλει ότι δεν μοιράζονταν ψηφοδέλτια της στα εκλογικά τμήματα και προβάλλει και τον ενδεδειγμένο τρόπο αντίδρασης".⁸

Το 1999 η Χρυσή Αυγή συμμετέχει στις Ευρωεκλογές με το σχήμα "Πρώτη Γραμμή", υπό τον Κ. Πλεύρη, αλλά γρήγορα το κόμμα θα μετανιώσει για την εν λόγω συνεργασία, μιας και το επιτελείο του σχήματος αποφασίζει την προβολή των θέσεών του στην εφημερίδα "Ακρόπολη", ο διευθυντής της οποίας ήταν μάρτυρας κατηγορίας εναντίον "εθνικιστών", που καταδικάστηκαν με ποινή φυλάκισης.⁹

Επόμενος εκλογικός σταθμός για το κόμμα είναι οι δημοτικές εκλογές του 2002, με τέσσερα μέλη της να συμμετέχουν στο ψηφοδέλτιο του Γιώργου Καρατζαφέρη, συγκεντρώνοντας 223.531 ψήφους. Το 2004 το κόμμα συμμετέχει στις εκλογές με το σχήμα της Πατριωτικής Συμμαχίας, χωρίς να λάβει κάποιο αξιοσημείωτο ποσοστό.

⁶ Το κόμμα ιδρύθηκε το 1993.

⁷ Ψαρράς, Δ. , *"Η μαύρη βίβλος της Χρυσής Αυγής"*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2012, σελ. 342

⁸ Ψαρράς, Δ., ό.π. σελ 346

⁹ «Η εξομολόγηση ενός Χρυσανγίτη: Υπήρξα πιόνι ενός αστείου φουρερίσκου 'Χρυσή Βρωμιά'»: <http://tvxs.gr/news/ellada/gkremizontas-mytho-tis-xrysis-aygis-i-eksomologisi-enos-xrysaygiti>, ανάρτηση 18/9/2012, τελευταία πρόσβαση 1/9/2015

Την ίδια τύχη θα έχει πέντε χρόνια αργότερα στις Ευρωεκλογές και τις Εθνικές εκλογές του 2009, λαμβάνοντας μηδαμινά ποσοστά.

Μέχρι και το 2009, αυτό που θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε είναι ότι η Χρυσή Αυγή κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά ποσοστά, παρά το γεγονός της υπερπροβολής της από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και του 2000, ως κόμμα εθνικιστών, που πήρε θέση στα ζητήματα της πολιτικής επικαιρότητας της εποχής. Πρώτη εκλογική επιτυχία ωστόσο, θα σημειώσει κατά τις δημοτικές εκλογές του 2010, κατακτώντας μία θέση στο δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων.¹⁰ Ο Δημήτρης Ψαρράς υποστηρίζει ότι αυτή η επιτυχία του κόμματος, οφείλεται στο γεγονός ότι το ΛΑΟΣ δεν κατέβηκε αυτόνομο στις εκλογές, αλλά συνεργάστηκε με το Νικήτα Κακλαμάνη, ενώ παράλληλα στην προβολή του κόμματος βοήθησε και η προεκλογική καμπάνια του τότε υποψηφίου με το ΛΑΟΣ, Αδώνιδος Γεωργιάδη, ο οποίος χρησιμοποιούσε συνθήματα τύπου "Εξω οι μετανάστες" κ.ά., δηλαδή, εθνικιστικά συνθήματα που χρησιμοποιούσε και η Χρυσή Αυγή.¹¹

Το 2011, η Χρυσή Αυγή κατεβαίνει στις πλατείες, όπου άρχισε να αναπτύσσεται το κίνημα των Αγανακτισμένων. Αυτή η κίνηση του κόμματος θεωρείται σημαντική για τη μετέπειτα εκλογική τους άνοδο, λόγω της προβολής που έλαβε. Ο ιστορικός Αντώνης Λιάκος, θεωρεί ότι είναι σφάλμα να συγχέουμε το κίνημα των Αγανακτισμένων με τη Χρυσή Αυγή. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει σε άρθρο του λίγο μετά την εκλογική άνοδο του κόμματος το 2012:

"Την ιδέα ότι η Χρυσή Αυγή συμμετείχε στους «Αγανακτισμένους» «την πρωτοδιάβασα σε άρθρο πολιτικού επιστήμονα του ιστορικού αναθεωρητικού ρεύματος σε κυριακάτικη εφημερίδα: «Οι εθνικοσοσιαλιστές [...] στην “άνω πλατεία”, έγιναν ένα με το πλήθος [...] «Η Χρυσή Αυγή γεννήθηκε στον Άγιο Παντελεήμονα, αλλά μεγάλωσε και νομιμοποιήθηκε πολιτικά στην πλατεία Συντάγματος», έγραφε ο Νίκος Μαραντζίδης (Η Καθημερινή, 20.5.2012). Έκτοτε, επειδή κανείς δεν καταδέχτηκε να τον διαψεύσει,

¹⁰ «Αποτελέσματα αυτοδιοικητικών εκλογών 2010» http://www.eklogika.gr/page/dimoekloges/apotelesmata_2010, ανάρτηση 2010, τελευταία πρόσβαση 1/9/2015

¹¹ Ψαρράς Δ., όπ. σελ 356

χρησιμοποιήθηκε από όσους θέλησαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο να απαξιώσουν το κίνημα των Αγανακτισμένων. Τελευταίο κρούσμα, η τοποθέτηση του Φίλιππου Σαχινίδη: «Τι κατάφεραν όλοι αυτοί οι οποίοι συναγελάζονταν στην πλατεία Συντάγματος αγκαλιά με τους Χρυσανγίτες; Να τους φέρουν εδώ μέσα», είπε την Πέμπτη στη Βουλή. Έτσι, τώρα, μέσω της επανάληψης, εμφανίζεται ως αναντίρρητο γεγονός που ερμηνεύει τη συγγένεια της κοινωνικής διαμαρτυρίας και της ρατσιστικής βίας!»¹²

Πράγματι ο ιστορικός έχει δίκιο σε αυτό που επισημαίνει. Όντως δεν πρέπει να συγχέεται το κίνημα των αγανακτισμένων με το νεοναζιστικό μόρφωμα της Χρυσής Αυγής, για τους λόγους που αναφέρει στο παραπάνω απόσπασμα. Το μόνο που μπορούμε να ισχυριστούμε είναι το γεγονός, ότι το 2011 η Χρυσή Αυγή κατάφερε να αδράξει την ευκαιρία που αναζητούσε πολύ καιρό πριν για να έρθει ξανά στο προσκήνιο. Το 2011, οι Αγανακτισμένοι κυριαρχούσαν στην ημερήσια ατζέντα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Δεδομένης της ευρύτερης κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής κρίσης, που επικρατούσε και συνεχίζει να επικρατεί στη χώρα, η Χρυσή Αυγή θεωρούσε και θεωρεί τον εαυτό της ως την μόνη ελπίδα για να ανακάμψει η χώρα από αυτή την γενικευμένη κρίση. Οι πολίτες απογοητευμένοι από το εκάστοτε πολιτικό σύστημα – όπως θα δούμε και στη συνέχεια μέσω των στοιχείων που μας παραθέτουν οι δημοσκοπήσεις - στράφηκαν προς τη Χρυσή Αυγή, η οποία ήρθε να αναπληρώσει το «κενό» που δημιούργησαν οι κυβερνήσεις από το 2012 έως και σήμερα. Το κόμμα περίμενε την κατάλληλη στιγμή, χωρίς να σταματήσει την εξτρεμιστική, ρατσιστική και ακτιβιστική του δράση, που ασκούσε όλα αυτά τα χρόνια. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα βίας από τα Τάγματα εφόδου και ως αποκορύφωμα όλων των δράσεων του κόμματος είναι αυτό της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα το Σεπτέμβριο του 2013 και προσφάτως ο ξυλοδαρμός φοιτητή στην περιοχή της Αθήνας πολλά ακόμα παρόμοια περιστατικά. Παράλληλα, τα Τάγματα Ασφαλείας, που ίδρυσε το κόμμα, ασχολήθηκαν με το θέμα των μεταναστών και στρεφόμενα εναντίον τους διέπραξαν βιαιοπραγίες, ενώ μια άλλη δράση τους είναι και η διανομή τροφίμων σε «γνήσιες ελληνικές οικογένειες».

¹² «'Αγανακτισμένοι' και Χρυσή Αυγή» : <http://www.ellinofreneianet.gr/details.php?id=4492>, αναδημοσίευση από το avgι.gr, ανάρτηση Μάιος 2012, τελευταία πρόσβαση 2/9/2015

Περιστατικά βίας από μέλη και ομάδες του κόμματος σημειώνονται συνεχώς, από την περίοδο της ίδρυσης του κόμματος. Εντούτοις, το κίνημα των πλατειών και η προβολή που δέχθηκε από τα μίντια τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού, ήταν η καλύτερη επικοινωνιακή στρατηγική, που θα μπορούσε να ακολουθήσει το κόμμα, με στόχο την προβολή του, με τους "φωνακλάδες" της δεκαετίας του 1990, να αποκτούν ξανά θέση στα παράθυρα, προβάλλοντας ένα τύποις κοινωνικό προσωπείο.

Έτσι, η πραγματική μεγάλη εκλογική νίκη του κόμματος, θα επέλθει δύο χρόνια κατά τον επονομαζόμενο διπλό εκλογικό σεισμό του 2012¹³. Στις Βουλευτικές Εκλογές του Μαΐου του 2012, η Χρυσή Αυγή εισέρχεται για πρώτη φορά στη Βουλή με 21 έδρες (6,97%)¹⁴, ενώ κατά τις Βουλευτικές Εκλογές του Ιουνίου του 2012, είχε απώλεια 3 εδρών, λαμβάνοντας 18 έδρες στη Βουλή και το 6,92% των ψήφων.¹⁵ Ο δημοσιογράφος και μέλος της ερευνητικής ομάδας «ΙΟΣ» αναφέρει «Οι βουλευτικές εκλογές του Μαΐου και του Ιουνίου του 2012, αυτό που χαρακτηρίστηκε ορθά “διπλός εκλογικός σεισμός”¹⁶, είχαν εξαιρετικά έντονη επίδραση στο σύνολο των οργανωμένων πολιτικών δυνάμεων, για τη Χρυσή Αυγή όμως οι συνέπειες ήταν συγκριτικά οι μεγαλύτερες.

Μια μικρή οργάνωση, με δράση κυρίως στο πεζοδρόμιο, βρέθηκε υποχρεωμένη να επωμιστεί δραστηριότητες μεγάλου κοινοβουλευτικού κόμματος. Και κάποιο μέλη της οργάνωσης, που μέχρι εκείνη τη στιγμή περιορίζονταν στην εκπαίδευση των Ταγμάτων Εφόδου ή τη λατρεία των ηρώων του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού, βρέθηκαν υποχρεωμένα να ορκιστούν πίστη στη δημοκρατία και να υποδυθούν τους

¹³ «Ο διπλός εκλογικός σεισμός» : <https://www.bookpress.gr/stiles/sotiris-bandoros/ekloges-seismos>, ανάρτηση 26/5/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹⁴ «Εθνικές εκλογές Μαΐου 2012» (αποτελέσματα): [http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012a/public/index.html#%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}",](http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012a/public/index.html#%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}) ανάρτηση 7/5/2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹⁵ «Βουλευτικές εκλογές Ιούνιος 2012» (αποτελέσματα): [http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012b/public/#%22cls%22:%22party%22,%22params%22:%22id%22:41{}",](http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012b/public/#%22cls%22:%22party%22,%22params%22:%22id%22:41{}) ανάρτηση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 20/9/2015

¹⁶ Βούλγαρης, Γ. και Νικολοκάπουλος, Η., «2012: Ο διπλός εκλογικός σεισμός», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2014

βουλευτές, παράλληλα με όσα άλλα τους επέτασσε η κοσμοθεωρία τους και η ηγεσία τους». ¹⁷ Και πράγματι, η ανοδική πορεία της Χρυσής Αυγής έγινε ακόμα πιο έντονη στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις.

Παράλληλα, το κόμμα κατάφερε να συγκεντρώσει ιδιαίτερα σημαντικά ποσοστά κατά την περίοδο των Ευρωεκλογών του 2014, όπου η ενίσχυση των δυνάμεων του κόμματος ήταν εμφανής ¹⁸, καθώς τερμάτισε τρίτο στην εκλογική αναμέτρηση λαμβάνοντας το 9,39%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 3 έδρες στο Ευρωκοινοβούλιο. ¹⁹ Η άνοδος της Χρυσής Αυγής, επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα των Εθνικών εκλογών του Ιανουαρίου του 2015. Μπορεί να ήταν το τρίτο κόμμα στη Βουλή, αλλά η πορεία του ήταν φθίνουσα ²⁰, λαμβάνοντας το 6,28%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 17 έδρες στο Κοινοβούλιο. ²¹

Επιπλέον, κατά τις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, το κόμμα κατάφερε να ανατρέψει αυτή την κατάσταση, με τα ποσοστά του να αυξάνονται και να φτάνουν στα επίπεδα που ήταν κατά τις εκλογές του Ιουνίου του 2012. Πιο συγκεκριμένα, το κόμμα έλαβε το 6,99%, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 18 έδρες στη Βουλή των

¹⁷ Ψαρράς, Δ., «Η Χρυσή Αυγή μπροστά στη δικαιοσύνη», Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα Σεπτέμβριος 2014, Ένας χρόνος από τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα

¹⁸ Κουστένης, Π., «Εκλογές 2014: Ο εκλογικός κύκλος της Χρυσής Αυγής», Αρχαιοτάξιο, τχ 16, Νοέμβριος 2014, Εκδόσεις Θεμέλιο: σελ. 89-108

¹⁹ «Ευρωεκλογές 2014 - αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/index.html#{%22cls%22:%22level%22,%22params%22:{%22level%22:%22epik%22,%22id%22:1}}>, ανάρτηση Μάιος 2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

²⁰ Νικολακόπουλος, Η. και Κουστένης, Π., «Χρυσή Αυγή: Τρίτο κόμμα, αλλά με πορεία φθίνουσα (πλέον)», Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», Σαββατοκύριακο 7-8 Φεβρουαρίου

²¹ «Εθνικές Εκλογές Ιανουάριος 2015» (αποτελέσματα): <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2015a/v/public/index.html#{%22cls%22:%22party%22,%22params%22:{%22id%22:41}}>, ανάρτηση 25/1/2015, τελευταία πρόσβαση 23/9/2015

Ελλήνων.²² Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το κόμμα πέτυχε να επιστρέψει στα ποσοστά του 2012, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό της αποχής ήταν το μεγαλύτερο που έχει υπάρξει έως τώρα στην πολιτική ιστορία της χώρας.²³

Κάνοντας μία σύντομη αποτίμηση στα αίτια της ανόδου της Χρυσής Αυγής, αντιλαμβανόμαστε ότι το κόμμα εκμεταλλεύτηκε τις επιπτώσεις της κρίσης, τα πολιτικά αδιέξοδα, τα σκάνδαλα, που δημιούργησαν οι εναλλασσόμενες κυβερνήσεις από το 2009 έως και σήμερα με τις ανεπάρκειές τους να αποτελούν επιχειρήματα στην πολιτική ατζέντα του κόμματος.

Αρχικά, αυτό που έκανε η Χρυσή Αυγή ήταν να δώσει έμφαση στις δράσεις της, σχετικά με το μεταναστευτικό ή αλλιώς με το πρόβλημα της "λαθρομετανάστευσης".²⁴ Το θέμα της μετανάστευσης, αντικατέστησε αρκετά γρήγορα το θέμα με την ονομασία των Σκοπίων της δεκαετίας του 1990 στην πολιτική ατζέντα του κόμματος. Για παράδειγμα, το κόμμα από την αρχή της ίδρυσής του, επέλεξε να στεγάσει τα γραφεία του σε περιοχές με αυξημένη παρουσία μεταναστών, στις οποίες αργότερα σημειώθηκαν περιστατικά ρατσιστικής βίας.²⁵

Επίσης, η κρίση νομιμότητας των κομμάτων και η πολιτική ανεπάρκεια των κυβερνήσεων της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑ.ΣΟ.Κ.²⁶ στην επίλυση των μεγάλων δημοσιονομικών προβλημάτων εν συναρτήσει με τα πολιτικά σκάνδαλα, που απασχόλησαν την κοινή γνώμη από τη δεκαετία του 1990 έως και σήμερα, αποτελούν καταλυτικό παράγοντα στην άνοδο της Χρυσής Αυγής. Η Χρυσή Αυγή κατηγόρησε

²² «Εθνικές εκλογές Σεπτέμβριος 2015» (αποτελέσματα) : <http://ekloges.yypes.gr/current/v/public/#{%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}}> , ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

²³ «Αποτελέσματα εκλογών 2015: 'Όχι' στις κάλπες ψήφισαν οι πολίτες. Σε ποσοστά - ρεκόρ η αποχή»: <http://news247.gr/eidiseis/politiki/ekloges-gr/ekloges2015/apotelesmata-eklogwn-2015-oxi-stis-kalpes-pshfisan-oi-polites-se-pososta-rekor-h-apoxh.3674792.html>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

²⁴ Ψαρράς, Δ., όπ., σελ 364

²⁵ ό.π. σελ 370

²⁶ Φραγκουδάκη, Α., όπ. σελ 100

ανοιχτά τα πολιτικά πρόσωπα, που οδήγησαν τη χώρα σε οικονομική κρίση κερδίζοντας σταδιακά ψήφους, υιοθετώντας "μία κοινωνική δράση", που απευθυνόταν αποκλειστικά σε "γνήσιους Έλληνες".

Επιπλέον, ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που ενδεχομένως οδήγησε στην εκλογική επιτυχία του κόμματος είναι και η ίδια η προβολή που δέχθηκε από τα ΜΜΕ. Παρόλο που οι Χρυσανγίτες κατηγορούν τους δημοσιογράφους ότι δεν προβάλλουν τις θέσεις του κόμματος, στην πραγματικότητα η Χρυσή Αυγή κατά περιόδους αποτελεί το επίκεντρο του δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος, κρατώντας σημαντική θέση στην ατζέντα με τα θέματα της επικαιρότητας. Πολλές φορές μάλιστα από τη δεκαετία του 1990, με την έξαρση του προβλήματος της ονομασίας των Σκοπίων, οι Χρυσανγίτες βρέθηκαν στα τηλεοπτικά παράθυρα για να εκφράσουν τις πολιτικές τους θέσεις, με τους δημοσιογράφους να μένουν ικανοποιημένοι από τα ποσοστά τηλεθέασης, που αυξάνονταν κάθε φορά που φώναζαν κατά τη διάρκεια των εκπομπών τους ή των δελτίων ειδήσεων.²⁷ Επίσης, ας μην ξεχνάμε και την προσπάθεια πολλών δημοσιογράφων, που κατά καιρούς φιλοξένησαν το Γενικό Γραμματέα του κόμματος της Χρυσής Αυγής ή οποιοδήποτε άλλο πολιτικό πρόσωπο του κόμματος, αναμένοντας να κερδίσουν την πολυπόθητη είδηση, με απώτερο σκοπό να αυξήσουν τους αριθμούς στα μηχανάκια της AGB, με αποτέλεσμα να εξυπηρετούν τα συμφέροντα του κόμματος.

Οι ερευνήτριες Δάφνη Χαλικιοπούλου και Σοφία Βασιλοπούλου αναφέρουν ότι «η άκρα δεξιά έγινε μια αποδεκτή εναλλακτική, προσφέροντας μια λύση σε μία εποχή...»²⁸ γιατί, όπως επισημαίνει η Arendt, φαινόταν «αδύνατο να ανακουφιστεί η πολιτική, κοινωνική και οικονομική δυστυχία με τρόπο αποδεκτό για τις ανθρώπινες αξίες»²⁹. Αυτό ωστόσο, που θα πρέπει να τονίσουμε είναι ότι οι πολιτικές ευκαιρίες, που ενδεχομένως «εκμεταλλεύτηκε» η Χρυσή Αυγή για να ανέλθει στο πολιτικό σύστημα, είναι ένας από τους παράγοντες που συντέλεσαν στην εκλογική άνοδο του κόμματος, αλλά όχι ο μοναδικός.

²⁷ Ψαρράς, Δ., ό.π., σελ. 370

²⁸ Χαλικιοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., *"Η εθνικιστική λύση της Χρυσής Αυγής"*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2015: σελ. 23

²⁹ Arendt H., *«The Origins of Totalitarianism»*, OH:Meridian Books, Cleveland 1951: σελ 459

Η επιτυχία του κόμματος θα λέγαμε ότι έγκειται στη ρητορική του, αλλά και στις στρατηγικές που εφαρμόζει. Και αυτό γιατί τα ακροδεξιά κόμματα έχουν τη δυνατότητα να τροποποιούν την ιδεολογία τους, να υιοθετούν ρητορικές στρατηγικές, να προβάλλουν το πόσο χαρισματικός είναι ο πολιτικός τους ηγέτης, να μεταλλάσσουν την κομματική τους οργάνωση, αλλά και τις πολιτικές τους εκστρατείες³⁰ και δη το κόμμα της Χρυσής Αυγής, που προτείνει μία εθνικιστική λύση μέσω της ιδεολογίας του, σε μία εποχή όπου οι δημοκρατικοί θεσμοί έχουν επηρεαστεί βαθειά από την ευρύτερη οικονομική και πολιτική κρίση.

Επιπλέον, όπως θα αναφέρουμε εκτενέστερα στη συνέχεια στο δεύτερο μέρος της παρούσας έρευνας, όπου θα αναλύσουμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά του κόμματος, οι πολίτες της χώρας απογοητεύτηκαν από τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις, λόγω της αδυναμίας τους να αντιμετωπίσουν την κρίση, ανατρέποντας την οικονομική ύφεση. Αν λάβουμε υπόψη μας τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, θα αντιληφθούμε καλύτερα την έκταση των προβλημάτων που έχει προκαλέσει η ευρύτερη οικονομική κρίση.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το ΑΕΠ το 2012 σε τιμές αγοράς άγγιξε τα 193 δισεκατομμύρια ευρώ, από τα 208,5 δισεκατομμύρια, που ήταν το 2011, σημειώνοντας μείωση κατά 7,1%³¹, ενώ το 2015, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 1,3%, συγκριτικά με το 2014. Μείωση της τάξεως του 1,9%, παρουσίασαν επίσης για το ίδιο έτος οι καταναλωτικές δαπάνες, ενώ οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών το 2015 μειώθηκαν κατά 10,2%, σε σχέση με το έτος 2014.³² Παράλληλα, το ποσοστό της ανεργίας τον Οκτώβριο του 2012 σύμφωνα με την έρευνα της Eurostat, ήταν κατά μέσο όρο 26,8% (άνδρες: 24,1%, γυναίκες: 30,4%, νέοι κάτω των 25 ετών: 57,6%)³³, ενώ τον Ιούνιο του 2015, το

³⁰ Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., ό.π. σελ. 24

³¹ «Ετήσιοι Εθνικοί λογαριασμοί: Έτος 2012» : <http://bit.ly/2mDzmkc>, ανάρτηση 15/10/2013. τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

³² «Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί-Έτος 2015(2η εκτίμηση) & αναθεώρηση ετών 2013-2014»: <http://bit.ly/2mDCKvB>, ανάρτηση 14/10/2016, τελευταία πρόσβαση 12/11/2016

³³ «Eurostat: Στο 26,8% το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, τον Οκτώβριο»: <http://www.kathimerini.gr/27283/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/eurostat-sto-268-to->

ποσοστό ανεργίας ήταν 25,2%, καθιστώντας την Ελλάδα ως τη χώρα με τους περισσότερους άνεργους σε όλη την Ευρωζώνη.³⁴ Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας συνεχίζει να έχει σταθερά αρνητικό πρόσημο, πράγμα έχει ωφελήσει το κόμμα, το οποίο δεδομένων των συνθηκών δημιουργεί ένα πολιτικό πρόγραμμα που να ανταποκρίνεται σε αυτή την ανεπάρκεια.

Ταυτόχρονα, όμως, όπως αναφέρουν η Δ.Χαλικοπούλου και η Σ.Βασιλοπούλου, η κρίση «...αποκάλυψε τις συστημικές αδυναμίες του πελατειακού συστήματος και απονομιμοποίησε τους κύριους παράγοντες της πολιτικής σκηνής. Αμφισβητώντας τον ίδιο τον πυρήνα του συστήματος, η κρίση αποκάλυψε τα αδύναμα θεμέλια των ελληνικών θεσμών. Ήταν μια κρίση της δημοκρατίας και μια κρίση του έθνους-κράτους, που έθεσε εν αμφιβόλω την ίδια τη νομιμοποίηση του κοινωνικού συμβολαίου που δεσμεύει και συνδέει το έθνος και το κράτος μεταξύ τους».³⁵ Ωστόσο αυτό που πρέπει να λάβουμε υπόψη μας είναι ότι η κρίση, που βιώνει όλη η χώρα δεν είναι μόνο οικονομική. Ο δημοσιογράφος Πέτρος Παπασαραντόπουλος χαρακτηρίζει την κρίσης ως «πολύπλευρη κρίση, οικονομική, πολιτική, κοινωνική και ανθρωπολογική, με την οικονομική διάσταση να είναι μόνο στην κορυφή του παγόβουνου»³⁶ και συνεχίζει αναφορικά με την άνοδο της ακροδεξιάς ότι «Είναι η αναγκαία και όχι και ικανή συνθήκη για την υπερψήφιση ακροδεξιών κομμάτων. Η κοινωνική ζήτηση για ακροδεξιές πολιτικές είναι δεδομένη στην Ελλάδα της κρίσης. Πολιτική δυσaráσκεια, έντονο μεταναστευτικό πρόβλημα, ξενοφοβία, αναδυόμενος ρατσισμός, ανασφάλεια, ανομία, ‘χαμένοι’ της κρίσης. Ιδίως τα προβλήματα που έχουν προκύψει από την

pososto-anergias-sthn-ellada-ton-oktwvrio, ανάρτηση 1/2/2013, τελευταία πρόσβαση 12/11/2016

³⁴ «Eurostat: Αρνητική πρωτιά της Ελλάδας στην ανεργία - Στο 48,3% το ποσοστό στους νέους»: <http://www.protothema.gr/economy/article/513803/eurostat-arnitiki-protia-tis-elladas-stin-anergia-sto-483-to-pososto-stous-neous/>, ανάρτηση 30/9/2015, τελευταία πρόσβαση 12/11/2016

³⁵ Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ.,ό.π. σελ. 147

³⁶ Παπασαραντόπουλος, Π., «Εξτρεμισμός και πολιτική βία στην Ελλάδα- Το Big Bang της Χρυσής Αυγής», Πανταζόπουλος, Α. (πρόλογος), Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2014: σελ. 144

*ανεξέλεγκτη μετανάστευση, στην Αθήνα και σε άλλες μεγάλες πόλεις, δίνουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα στην ακροδεξιά».*³⁷

Στην πολιτική επιστήμη άλλωστε, όπως έχει διαπιστώσει και ο Maurice Duverger³⁸, ένας πολιτικός αγώνας πραγματοποιείται υπό το πρίσμα βιολογικών, ψυχολογικών, δημογραφικών, γεωγραφικών, κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών παραγόντων και συνθέτουν το πλαίσιο δράσης ενός κόμματος, με στόχο την ανέλιξή τους στην εξουσία. Το κόμμα της Χρυσής Αυγής δε θα μπορούσε να αποτελέσει την εξαίρεση στο συγκεκριμένο κανόνα, ενώ ταυτοχρόνως σημαντικό ρόλο στην άνοδο του εν λόγω, αλλά και του κάθε κόμματος παίζει και η ιδιοσυγκρασία των πολιτών, η κλίση τους προς τις πολιτικές θέσεις των κομμάτων, το βιοτικό τους επίπεδο και μία σειρά παραγόντων, που λίγο πολύ έχουμε ήδη αναφέρει, και λειτουργεί καθοριστικά για το πολιτικό γίγνεσθαι.

Στην Ελλάδα μέχρι πρόσφατα το φαινόμενο της άκρας δεξιάς ήταν στο περιθώριο λόγω της ελλιπούς του απήχησης στους πολίτες της χώρας. Ειδικότερα το κόμμα της Χρυσής Αυγής να επαναλάβουμε ότι στις εκλογές του 1994 έλαβε μόλις το 0,11%. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η κοινωνικοοικονομική κρίση, το μεταναστευτικό ζήτημα, οι υποχωρήσεις σε ξενοφοβικά αισθήματα και η αδυναμία ορισμού ενός ακριβούς νομοθετικού πλαισίου για τη μεταναστατευτική πολιτική, αποτελούν βασικά στοιχεία της σύστασης του ναζισμού³⁹, που εντοπίζονται στα ιδεολογικά κείμενα, στις πολιτικές θέσεις, αλλά και στις ίδιες τις δράσεις του κόμματος.

Αυτό που δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε είναι ότι το κόμμα συνδέεται ιστορικά με την προπολεμική και την μεταπολεμική περίοδο, αποτελώντας

³⁷ Παπασαραντόπουλος, Π., ό.π. σελ 145

³⁸ Duverger, M., «Εισαγωγή στην πολιτική», Οικονόμου, Σ.(μτφρ.), Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985

³⁹ Στυλιανίδης,Σ. και Μαμαλούδη, Χ., «Τα κοινωνικά αίτια ανόδου της Χρυσής Αυγής»: <http://tvxs.gr/news/ellada/ta-koinonika-aitia-anodoy-tis-xrysis-aygis>, Προδημοσίευση από το βιβλίο «Ενδυνάμωση και Συνηγορία: Για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας», Εκδόσεις Τόπος, ανάρτηση 23/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

τη συνέχειά τους^{40 41}, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε μέσω της πορείας του Γενικού Γραμματέα του κόμματος, Νίκου Μιχαλολιάκου, στην Ακροδεξιά. Ο πολιτικός συντάκτης της Εφημερίδας «Το Βήμα», Νίκος Χασαπόπουλος, προσδίδει στην πορεία του Μιχαλολιάκου στην Ακροδεξιά, το χαρακτηρισμό της «οικογενειακής παράδοσης».⁴² Και αυτό γιατί ο πατέρας του ήταν αξιωματικός χωροφυλακής στα Τάγματα Ασφαλείας στη Λακωνία, ενώ ο μεγαλύτερος αδερφός του, Τάκης Μιχαλόλιας ήταν ένα από τα μέλη της νεολαίας της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως (ΕΡΕ), που προπηλάκισαν βουλευτές της Ένωσης Κέντρου το 1964, πραγματοποιώντας έφοδο στη Βουλή.⁴³ Επίσης, ο ίδιος ο Ν.Μιχαλολιάκος, κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Ιταλία, είχε συνεργαστεί με την ακροδεξιά, εξωκοινοβουλευτική, πολιτική και τρομοκρατική οργάνωση Ordine Nuovo.

Ωστόσο, αν ανατρέξουμε στο παρελθόν και προσπαθήσουμε να κατατάξουμε ιστορικά τις απαρχές του κόμματος της Χρυσής Αυγής, διαπιστώνουμε ότι κοιτίδα του κόμματος αποτελεί το κόμμα της 4^{ης} Αυγούστου του Κωνσταντίνου Πλεύρη, μέλος του οποίου ήταν και ο Νίκος Μιχαλολιάκος. Το 1978, ο Μιχαλολιάκος συλλαμβάνεται για κατοχή όπλων και εκρηκτικών. Πρόκειται για την περίοδο που υπηρετούσε τη θητεία του ως έφεδρος αξιωματικός των καταδρομών.⁴⁴ Κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του, ήρθε σε επαφή με τους δικτάτορες, ενώ καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα πορεία του έπαιξε η γνωριμία του με τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, καθώς μερικά χρόνια αργότερα ο δικτάτορας τον όρισε αρχηγό της νεολαίας της

⁴⁰ Στυλιανίδης,Σ. και Μαμαλούδη, Χ., «Τα κοινωνικά αίτια ανόδου της Χρυσής Αυγής»: <http://tvxs.gr/news/ellada/ta-koinonika-aitia-anodoy-tis-xrysis-aygis>, Προδημοσίευση από το βιβλίο «Ενδυνάμωση και Συνηγορία: Για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας», Εκδόσεις Τόπος, ανάρτηση 23/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

⁴¹ Παράλληλα το κόμμα διαθέτει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κομμάτων της άκρας δεξιάς και μάλιστα της εξτρεμιστικής, ακτιβιστικής άκρας δεξιάς, εφαρμόζει πολιτικές βίας, ενώ έχει φασιστικές και νεοναζιστικές καταβολές.

⁴² Χασαπόπουλος, Ν., «Χρυσή Αυγή: Η ιστορία, τα πρόσωπα και η αλήθεια», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2013 : σελ. 11

⁴³ Χασαπόπουλος, Ν., ό.π. σελ 12

⁴⁴ ό.π., σελ 13-14

Εθνικής Πολιτικής Ενώσεως (ΕΠΕΝ). Από την ΕΠΕΝ, ο Μιχαλολιάκος αποχώρησε περί το 1983-1984, ενώ μετέπειτα ίδρυσε τη Χρυσή Αυγή.⁴⁵

Με βάση όλες τις παραπάνω «ανακατατάξεις» στην ιστορία του κόμματος και έχοντας ως γνώμονα την πρόσφατη εκλογική του επιτυχία τα τελευταία τέσσερα χρόνια περίπου, η Χρυσή Αυγή λοιπόν δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα απλό φαινόμενο, που ξέσπασε λόγω της ευρύτερης κρίσης, καθώς προϋπήρχε πολύ καιρό πριν. Το μόνο που κατάφερε η ευρύτερη κρίση, που έχει εξαπλωθεί εδώ και μερικά χρόνια σε όλη τη χώρα, είναι να τονίσει τις παθογένειες του πολιτικού και κοινωνικού –θα λέγαμε- συστήματος, δίνοντας βήμα σε αυτό το υφέρπον φαινόμενο της Χρυσής Αυγής, που γιγαντώθηκε απότομα.

Ας μην ξεχνάμε επίσης, ότι το κόμμα έχει μία βαθιά ιστορία πίσω στο χρόνο, συναποτελούμενο τόσο από φασιστικά, όσο και από νεοναζιστικά χαρακτηριστικά, που το ακολουθούν μέχρι και σήμερα, προσαρμοσμένα πάντα στις απαιτήσεις της κοινωνικοπολιτικής συγκυρίας. Τα χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής, ως κόμμα της εξτρεμιστικής άκρας δεξιάς θα αναλυθούν στις αμέσως επόμενες ενότητες, θίγοντας πάντα το θέμα της ιδεολογίας και των πολιτικών θέσεων του κόμματος.

⁴⁵ Στυλιανίδης,Σ. και Μαμαλούδη, Χ., «Τα κοινωνικά αίτια ανόδου της Χρυσής Αυγής»: <http://tvxs.gr/news/ellada/ta-koinonika-aitia-anodoy-tis-xrysis-aygis>, Προδημοσίευση από το βιβλίο «Ενδυνάμωση και Συνηγορία: Για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας», Εκδόσεις Τόπος, ανάρτηση 23/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Κεφάλαιο 2: Χρυσή Αυγή, άκρα δεξιά, νεοναζισμός, φασισμός

Η Χρυσή Αυγή είναι ένα κόμμα της άκρας δεξιάς, με εξτρεμιστική και ακτιβιστική δράση, νεοναζιστικά και φασιστικά στοιχεία, που εφαρμόζει πρακτικές βίας. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί κόμμα του τρίτου κύματος της άκρας δεξιάς, δεδομένης της χρονολογίας της εμφάνισής του.⁴⁶

Ο Michael Minkenberg αναφέρει ότι «Η νέα άκρα δεξιά -που ορίσαμε παραπάνω ως το “τρίτο κύμα” του δεξιού ριζοσπαστισμού στις δυτικές δημοκρατίες της μεταπολεμικής εποχής- δεν είναι μόνο η εξάπλωση του συντηρητισμού ως το απώτατο άκρο του πολιτικού φάσματος` είναι μάλλον το προϊόν μιας αναδιάρθρωσης αυτού του φάσματος καθώς και διάφορων αλλαγών στις ομαδοποιήσεις των πολιτικών φορέων και συμμάχων.»⁴⁷

Όσον αφορά το φαινόμενο του ορισμού του φαινομένου της άκρας δεξιάς, διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει μόνο ένας ορισμός και ότι «η ποικιλία όρων εκφράζει μια κάποια δυσκολία να ορίσουμε με ακρίβεια το αντικείμενο που εξετάζουμε».⁴⁸ Δύο είναι ωστόσο τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν την άκρα δεξιά από τα υπόλοιπα ρεύματα της δεξιάς: η «ριζική απόρριψη από μέρους της των δημοκρατικών

⁴⁶ Γεωργιάδου, Β., «*Η άκρα δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης*», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2008: Οι μελετητές παρουσιάζουν το φαινόμενο της ανόδου της άκρας δεξιάς, που αναπτύχθηκε μεταπολεμικά, χωρισμένο σε τρία κύματα. Το πρώτο κύμα τοποθετείται στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 και τις αρχές του 1950, το δεύτερο στην εποχή του μεταβιομηχανισμού και το τρίτο κατά την μετακομμουνιστική εποχή, δηλαδή στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές του 1990. :σελ 86-89

⁴⁷ Melzer, R. & Serafin, S., «*Ο δεξιός εξτρεμισμός στην Ευρώπη*», μφρ.: Ελίζα Παπαδάκη, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2014: σελ. 25-26

⁴⁸ Milza, P., «*Οι μελανοχίτωνες της Ευρώπης: Η ευρωπαϊκή ακροδεξιά από το 1945 μέχρι σήμερα*», Κανκιάς, Γ.(μτφρ.), Βουλέλης, Ν. (επιμ.), Εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2004: σελ. 28

θεσμών και η βίαιη συμπεριφορά της.».⁴⁹ Η Βασιλική Γεωργιάδου, υποστηρίζει ότι «η ακροδεξιά σε επίπεδο ιδεολογικού λόγου, θέσεων πολιτικής και προγραμματικών στοχεύσεων, όπως και σε επίπεδο (δυνητικής) εκλογικής απήχησης στους ψηφοφόρους, παρουσιάζεται ως ένα μείγμα ετερόκλητων στοιχείων. Αυτό προκύπτει διά μέσου συναιρέσεων ή ακόμη και συντήξεων των ανόμοιων και ενίοτε αταίριαστων ‘‘υλικών’’ που τη συγκροτούν».⁵⁰

Η Β.Γεωργιάδου υπογραμμίζει την πεποίθηση του Hainsworth σχετικά με την πολυσυλλεκτικότητα της ακροδεξιάς ότι οι ψήφοι της συγκεντρώνονται σχεδόν από παντού, δηλαδή « από ψηφοφόρους με προέλευση τόσο από την παραδοσιακή δεξιά όσο και από την παραδοσιακή αριστερά, από τους νέους και από τους μεγάλους σε ηλικία εκλογείς, από όσους ψηφίζουν για πρώτη φορά αλλά και από εκείνους που συνήθως απέχουν της εκλογικής διαδικασίας, από τους ανέργους, αλλά, θα προσθέταμε, και από όσους νιώθουν εργασιακή ανασφάλεια, από τους κατοίκους των πόλεων, όπως και των νέων προαστίων».⁵¹

Παράλληλα, ο ακροδεξιός λόγος παρουσιάζει κάποια κριτήρια αποκλεισμού. Αυτά τα κριτήρια είναι ο ρατσισμός, ο αντισημιτισμός, ο εθνοκεντρισμός, ο θρησκευοκεντρισμός, η ξενοφοβία, ο νατιβισμός και η ετεροφοβία.⁵² Ο Michael Minkenberg, εντοπίζει στα διάφορα «κράματα» της ακροδεξιάς μία ειδοποιό διαφορά, που «σχετίζεται με το αν η σημερινή Άκρα Δεξιά ιδιοποιείται ιστορικά κινήματα, ιδεολογίες ή καθεστώτα όπως ο ναζισμός ή ο φασισμός, που ήταν απροκάλυπτα αντιδημοκρατικά ή κρατά αποστάσεις από αυτά, και με το αν εγκρίνει

⁴⁹ Ό.π., σελ 28: Ο Milza διευκρινίζει επίσης ότι «στο σημερινό κόσμο και ειδικότερα στις χώρες όπου η δημοκρατία έχει ριζώσει προ πολλού στους θεσμούς και στο μυαλό των ανθρώπων, αυτά τα δύο κριτήρια έχουν αποβεί παρωχημένα»

⁵⁰ Hainsworth,P., «*Η ακροδεξιά: Ιδεολογία – Πολιτική - Κόμματα*», Γεωργιάδου, Β. (Πρόλογος- Επιμέλεια της Ελληνικής Έκδοσης), Αθανασίου, Θ. (μτφρ.), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004: σελ 9-10

⁵¹ ό.π., σελ 30

⁵² Melzer, R. & Serafin, S., «*Ο δεξιός εξτρεμισμός στην Ευρώπη*», μφρ.: Ελίζα Παπαδάκη, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2014: σελ 17-18

τη βία για την επίτευξη πολιτικών στόχων, ή ακόμα και την ασκεί».⁵³ Με βάση τα παραπάνω, καταλήγει σε τέσσερις παραλλαγές των ακροδεξιών δυνάμεων: την αυταρχική-φασιστική Δεξιά, τη ρατσιστική ή εθνοκεντρική αλλά όχι φασιστική Δεξιά, τη λαϊκιστική – αυταρχική δεξιά και τη θρησκευτική φονταμελιστική Δεξιά. Επιπλέον, ο Michael Minkenberg προβαίνει και σε ένα διαχωρισμό των ομάδων της άκρας δεξιάς με βάση τις προσδοκίες και τις δράσεις τους. Έτσι προκύπτουν, οι «(1)ομάδες που προσβλέπουν σε δημόσια αξιώματα και οργανώνονται μέσω πολιτικών κομμάτων και του εκλογικού αγώνα, (2)ομάδες, που δε θέτουν υποψηφιότητα για δημόσια αξιώματα, αλλά αντλούν την υποστήριξη ευρύτερων κοινωνικών κινημάτων με τα οποία ταυτίζονται, και τα οποία τους παρέχουν ερμηνευτικά πλαίσια για συγκεκριμένα προβλήματα και (3)μικρότερες ομάδες και κοινωνικοπολιτισμικοί χώροι που δρουν σχετικά ανεξάρτητα από κόμματα και ευρύτερα κοινωνικά κινήματα, δε διαθέτουν τυπικές οργανωτικές δομές, και ενδεχομένως επιδεικνύουν μεγαλύτερη ροπή προς τη βία».⁵⁴

Όσον αφορά την άκρα δεξιά του «τρίτου κύματος» - και δη τη Χρυσή Αυγή- υπονομεύει την αρχή της καθολικής ισότητας και του κράτους δικαίου, «τάσσεται υπέρ του κράτους πρόνοιας και των αναδιανεμητικών κοινωνικών πολιτικών» και ταυτόχρονα υποστηρίζει την επιλεκτική κοινωνική φροντίδα, βασιζόμενη όμως σε εθνικά και πολιτισμικά κριτήρια.⁵⁵

Παράλληλα, η άκρα δεξιά θέτει εθνικά και πολιτισμικά κριτήρια στους πολίτες. Επιπλέον αναφέρεται στις «εξωτερικές απειλές», στους «παλιούς» και «νέους» εχθρούς του έθνους, εκφράζοντας συνάμα και τους «εσωτερικούς κινδύνους που υπονομεύουν την εθνική κυριαρχία και διαβρώνουν την εθνικο-πολιτισμική ομοιογένεια του έθνους – κράτους».⁵⁶

Ο Milza, κρίνει ότι η άκρα δεξιά δεν έθεσε κάτι καινούριο από τον πόλεμο και έπειτα, περιφερόμενη σε ένα «νεκροταφείο ιδεών». «Όλοι είναι νέο-κάτι:

⁵³ Ο.π., σελ 19

⁵⁴ Melzer, R. & Serafin, S., ό.π.: σελ 19-20

⁵⁵ Γεωργιάδου, Β., ό.π.: σελ 89-90

⁵⁶ Ο.π. σελ 89-90

νεοεθνικιστές, νεοφασίστες, νεοπεταινιστές, νεομοναρχικοί, ή λίγο απ'όλα αυτά, αντιλαμβανόμενοι ταυτόχρονα ότι ο κόσμος έχει αλλάξει και ότι ήρθε ίσως η ώρα να εφεύρουν κάτι άλλο».⁵⁷

Η Χρυσή Αυγή, ως κόμμα του «τρίτου κύματος» της άκρας δεξιάς χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία που αναφέραμε παραπάνω. Πιο συγκεκριμένα, όπως, προαναφέραμε είναι εξτρεμιστική και εφαρμόζει πρακτικές βίας, ενώ παράλληλα διαθέτει στοιχεία από τις τέσσερις παραλλαγές των ακροδεξιών δυνάμεων που αναφέραμε προηγουμένως.

Αναλυτικότερα, ως αυταρχική – φασιστική Δεξιά, χαρακτηρίζεται από το πνεύμα των ρατσιστικών και εθνοκεντρικών πεποιθήσεων, εμπνεόμενη από τη δικτατορία του Μεταξά, αλλά και από τον Παπαδόπουλο- παρόλο που αρνείται την οποιαδήποτε ιδεολογική σχέση της με τη δικτατορία των συνταγματαρχών, δεδομένης της επιρροής που άσκησε ο δικτάτορας στο γενικό γραμματέα του κόμματος, κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ως λαϊκιστική – αυταρχική Δεξιά, έχει αυταρχικές δομές και είναι οργανωμένη γύρω από το γενικό γραμματέα του κόμματος, που είναι και ο αρχηγός της, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται από μία εθνικιστική και ξενόφοβη ιδεολογία.

Οι ερευνήτριες Δάφνη Χαλικιοπούλου και Σοφία Βασιλοπούλου, ορίζουν τη Χρυσή Αυγή ως «φασιστική και πιο συγκεκριμένα νεοναζιστική ομάδα, που χαρακτηρίζεται από τις αρχές του εθνικισμού, του κρατισμού, του παραστρατιωτισμού, της υπέρβασης και της κάθαρσης».⁵⁸ Στον πυρήνα της ιδεολογίας της βρίσκεται ο εθνικισμός. Το ελληνικό έθνος- η ελληνική ταυτότητα ορίζεται βάση κληρονομικών κριτηρίων, όπως για παράδειγμα η καταγωγή, ο τόπος γέννησης, το θρήσκευμα κλπ, ενώ «η ελληνική ταυτότητα, δεν αποκτιέται, είναι κάτι που έχει κανείς από τη γέννησή του... Η βία με παραστρατιωτικά μέσα δικαιολογείται εφόσον προστατεύει αυτό το καθεστώς»⁵⁹. Η βία λοιπόν, που αποτελεί

⁵⁷ Milza, P., όπ. Σελ 324-325

⁵⁸ Χαλικιοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., *"Η εθνικιστική λύση της Χρυσής Αυγής"*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2015: σελ. 97-98 και Mann, M., *«Fascists»*, Cambridge University Press, Cambridge 2004

⁵⁹ Χαλικιοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., ό.π. σελ 98

ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του κόμματος, είναι ένα από τα μέσα που χρησιμοποιεί για να υποστηρίξει τις θέσεις του. Ήδη πιο πριν κάναμε μία σύντομη αναφορά στα Τάγματα εφόδου και τα νέα «Τάγματα ασφαλείας», που αποτελούν κατεξοχήν όργανα δράσης του κόμματος.

Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της Χρυσής Αυγής, που συνάμα εντοπίζεται στη βιβλιογραφία ως χαρακτηριστικό γνώρισμα του φασισμού είναι η ύπαρξη των εχθρών. Ο Paxton αναφέρει : « Η ύπαρξη εχθρών αποτελούσε βασικό συστατικό των φόβων που βοηθούσαν στην έξαψη της φασιστικής φαντασίας. Οι φασίστες έβλεπαν εχθρούς και μέσα και έξω από το έθνος»⁶⁰ και συνεχίζει «Στη βάση του (σ.σ. φασισμού) βρίσκεται ένας ένθερμος εθνικισμός. Δεμένη μαζί του είναι μια συνωμοτική και μανχαϊστική άποψη της ιστορίας ως πάλης ανάμεσα στα στρατόπεδα του καλού και του κακού, ανάμεσα στο καθαρό και το φαύλο, θύμα του οποίου έχει πέσει η εν λόγω κοινωνία ή έθνος».⁶¹ Με βάση αυτή τη δαρβινική θεωρία, ο λαός εμφανίζεται αποδυναμωμένος από τα πολιτικά κόμματα, τις κοινωνικές τάξεις, τις μειονότητες, τους «κακομαθημένους εισοδηματίες» και τους «ρασιοναλιστές στοχαστές, που δε στερούνται την ανάγκη της αίσθησης της κοινότητας».⁶² Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο φασισμός κατάφερε να θεμελιωθεί και το εκάστοτε πολιτική κόμμα ή η εκάστοτε οργάνωση να ξεκινήσει τις δραστηριότητές της.

Κατά τις ερευνήτριες Δ.Χαλικοπούλου και Σ.Βασιλοπούλου, γύρω από την ιδέα του φασισμού, επικρατεί ο «μύθος της κοινωνικής παρακμής», με βάση τον οποίο «ο φασισμός θεωρείται συχνά προϊόν μιας κρίσης της νεωτερικότητας. Με άλλα λόγια, ως ένα κίνημα που ενεργοποιήθηκε από συνθήκες κρίσης...».⁶³ Οι ορισμοί των φασιστικών κινημάτων διαφέρουν. Ωστόσο, εμφανίζουν δύο στοιχεία που επαναλαμβάνονται. Πρόκειται για το στοιχείο του κοινωνικού εκφυλισμού και για

⁶⁰ Paxton, R., «*Η ανατομία του φασισμού*», Χαλμούκου, Κ.(μτφρ.), Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2006: σελ.57

⁶¹ Paxton, R., ό.π. σελ. 63

⁶² Ο.π.

⁶³ Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., ό.π.: σελ. 101

την ανάγκη της εθνικής αναγέννησης, που θα επέλθει μέσω ενός κινήματος από τα κάτω και θα ενσαρκωθεί μέσα από κάποιο φασιστικό κόμμα.⁶⁴

Με βάση αυτά τα στοιχεία, προκύπτει ο εξής προβληματισμός. Εφόσον ισχύουν όλα τα παραπάνω, η Χρυσή Αυγή, θα μπορούσε να αποτελεί ένα κίνημα από τα κάτω; Και γενικότερα, ο φασισμός είναι κοινωνικό κίνημα;. Αυτά τα ερωτήματα, θα απαντηθούν στο τέλος αυτής της ενότητας, στην οποία προσπαθούμε να αποδώσουμε έναν ορισμό στο φαινόμενο της Χρυσής Αυγής. Πριν εξετάσουμε αυτή τη θέση ωστόσο, θα αναφερθούμε στον όρο του εθνικισμού, που βρίσκεται στον πυρήνα των εθνικιστικών ιδεολογιών, όπως ο φασισμός, ο νεοναζισμός και η άκρα δεξιά καθώς επίσης και στην ιδεολογία και τις πολιτικές θέσεις του κόμματος της Χρυσής Αυγής.

⁶⁴ Χαλικοπούλου, Δ., και Βασιλοπούλου, Σ., ό.π. σελ 100-101

Κεφάλαιο 3: Έθνος, εθνικισμός και εθνικιστική ιδεολογία

Αναζητώντας έναν κοινώς αποδεκτό ορισμό για τις έννοιες του έθνους, του εθνικισμού και της εθνικιστικής ιδεολογίας, πολύ σύντομα μπορούμε να αντιληφθούμε τις δυσκολίες προσέγγισης των ορισμών των συγκεκριμένων εννοιών. Και αυτό συμβαίνει μιας και δεν υπάρχει μόνο ένας ορισμός.

Ο εθνικισμός αποτελεί μία αφήγηση, που καθορίζεται από το χωροχρονικό πλαίσιο, με βάση το οποίο γεννιέται και εφαρμόζεται από την εκάστοτε κοινωνική ομάδα. Η ίδια η έννοια του εθνικισμού συγκροτεί ενδεχομένως μία συλλογική ταυτότητα, που βασίζεται κατά κύριο λόγο στην έννοια του έθνους. Ως έννοια το έθνος μπορεί να προσδιοριστεί με δυσκολία, λόγω της πολυπλοκότητας της σημασίας του. Και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι “η γλώσσα, η θρησκεία, η θέληση και η παράδοση συναρθρώνονται κάθε φορά διαφορετικά όταν συγκροτούν την εθνική ταυτότητα.”, όπως υποστηρίζει ο Νίκος Δεμερτζής.⁶⁵ Αυτό όμως, που μπορούμε να πούμε με σιγουριά είναι το ότι ο εθνικισμός, αποτελεί μία σύγχρονη ιδεολογία, με δύο βασικά χαρακτηριστικά : την πολυμορφία και την άρνηση της ασυνέχειας και της τομής, παρουσιάζοντας το χρόνο “ως ομοιογενή και κενό”.⁶⁶ Εντούτοις, βασικό σημείο αναφοράς του είναι συγκεκριμένες οντότητες, όπως η φυλή, το φύλο, η θρησκεία και άλλα.

Κατά τον Έλι Κεντούρι, το έθνος είναι ένα σύνολο ανθρώπων, ενώ η κυβέρνηση είναι υπόλογη σε αυτό μέσω των νόμων της χώρας.⁶⁷ Αυτό το σύνολο ανθρώπων διακατέχεται από κοινά χαρακτηριστικά, που συγκροτούν μία εθνική ταυτότητα. Μάλιστα πολλοί θεωρητικοί, κρίνουν ότι βασικό χαρακτηριστικό ενός έθνους είναι η κοινή καταγωγή των ανθρώπων που το απαρτίζουν. Με το πέρασμα του χρόνου,

65 Δεμερτζής, Ν., «Ο λόγος του εθνικισμού, αμφίσημο σημασιολογικό πεδίο και σύγχρονες τάσεις», Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα 1986: σελ 86

66 Λέκκας Π., «Η εθνικιστική ιδεολογία: Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2011: σελ. 59

67 Kedourie, E., «Ο Εθνικισμός», Λέκκας, Π. (επιμ.), Μαρκέτος, Σ. (μτφρ.), Κιτρομηλίδης(προοίμιο), Εκδόσεις Κατάρτι, 2003: σελ.43

όμως, η έννοια του έθνους άρχισε να αποκτά και μία πιο συγκεκριμένη πολιτική χροιά, μέσω της εκπροσώπησης αυτού του συνόλου.

Η εξουσία επομένως, αν δεν αντλεί τη νομιμοποίησή της από το ίδιο το έθνος τότε θεωρείται ως ένα προϊόν σφετερισμού.⁶⁸ Ένα ακόμα κριτήριο για την ύπαρξη του έθνους κατά τον Κεντούρι είναι και η κοινή γλώσσα. Αυτό το κριτήριο όμως, δεν καθορίζει μία εθνικιστική ιδεολογία. Η ιδιαιτερότητα της εθνικιστικής ιδεολογίας έγκειται στο ότι δεν υπάρχουν ακριβείς προσδιορισμοί ως προς τις επιμέρους διακρίσεις της.⁶⁹

Σύμφωνα με τον Παντελή Λέκκα, η επίκληση των γλωσσικών διαφορών αποτελεί το πιο αδύναμο σημείο της εθνικιστικής ιδεολογίας, καθιστώντας τα επιχειρήματα, που θέτει αναξιόπιστα.⁷⁰ Το πρόβλημα εμφανίζεται στον εκάστοτε τρόπο ερμηνείας της γλώσσας σχετικά με το πλαίσιο αναφοράς μας. Αυτό που μπορούμε να ισχυριστούμε ωστόσο, είναι ότι ο εθνικισμός αποτελεί ένα ιστορικό φαινόμενο, το οποίο περικλείει ιδέες, εμπνεόμενες από την έννοια του έθνους. Επιπλέον, η ίδια η έννοια του έθνους με τη σειρά της δημιουργεί μία σύγχυση. Και αυτό συμβαίνει λόγω των διαφορετικών ερμηνειών και των ιδιαιτεροτήτων που έχει αποκτήσει μέσα στο χρόνο.

Μέχρι στιγμής έχουμε αναφερθεί στον όρο της ιστορικότητας, που μεταβάλλει την έννοια του έθνους. Εκείνο το στοιχείο που οφείλουμε να μην λησμονήσουμε να αναφέρουμε στην προκειμένη περίπτωση είναι το πολιτισμικό, όσον αφορά τις εθνικιστικές ιδεολογίες. Η εθνικιστική ιδεολογία προσπαθεί να αναδείξει και να διατηρήσει τον εθνικό της χαρακτήρα, στηριζόμενη στο πολιτισμικό επιχείρημα περί καταγωγής. Με βάση τον πολιτισμό λοιπόν, ορίζονται αυτές οι ιδιαιτερότητες.

Πιο συγκεκριμένα, αυτό που καλείται να καλύψει η εθνικιστική ιδεολογία, σύμφωνα με τον Παντελή Λέκκα, είναι η έννοια της εθνικής υπόστασης μίας κοινωνικής ομάδας, η οποία με τη σειρά της συγκροτείται γύρω από την εθνική της

68 ό.π. σελ45

69 ό.π. σελ. 115

70 Λέκκας, Π., «Η εθνικιστική ιδεολογία: Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2011 :σελ.67

ταυτότητα.⁷¹ Δηλαδή, ο εθνικισμός προσπαθεί να αποδείξει ότι συνδιαλέγεται με το όνομα του έθνους, επιβάλλοντας αφενός τη δική του ορολογία και αφετέρου μία συγκεκριμένη λογική, την οποία αφουγκράζεται το κοινωνικό σύνολο, εφαρμόζοντάς την.

Επιπλέον, στην έννοια του εθνικισμού, αυτού του δόγματος της νεωτερικότητας, εισάγεται και ο όρος του πολίτη, ως το δρων υποκείμενο της ιδεολογίας. Η θεωρία του εθνικισμού μάλιστα, υποστηρίζει ότι τα έθνη έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν τη μοίρα τους, εφαρμόζοντας την τέχνη του κυβερνάν. ⁷² Κατά το Νίκο Δεμερτζή "το ποιος θεωρείται από τον εκάστοτε εθνικισμό μέλος του έθνους καθορίζει και το αν θα του αποδοθούν δικαιώματα ισονομίας και πρόνοιας".⁷³ Αυτό το πρόταγμα από την άλλη μας εισάγει και στην έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού ορισμένων πολιτών, αναπαράγοντας ταυτόχρονα σχέσεις ταξικής ιεραρχίας.

Ο Χάμιλτον παράλληλα, σύμφωνα με τους Hague και Harrop,⁷⁴ «ορίζει την ιδεολογία ως ένα συλλογικό σύστημα πεποιθήσεων και στάσεων, το οποίο προτάσσει συγκεκριμένο πρότυπο κοινωνικών διευθετήσεων. Οι υποστηρικτές κάθε ιδεολογίας επιδιώκουν την προώθηση και τη διαφύλαξή της.». Ως εκ τούτου, φορείς γένεσης και διάδοσης της εθνικιστικής ιδεολογίας είναι οι διανοούμενοι, τα εθνικιστικά κινήματα και τα κόμματα.

Όσον αφορά το παράδειγμα της Χρυσής Αυγής, οι Χρυσανγίτες από πολύ νωρίς πρόσθεσαν στις ιδιότητές τους την «ταμπέλα» των εθνικιστών. Αρχικά κατά την ίδρυση της οργάνωσης στα μέσα της δεκαετίας του 1980, αυτοαποκαλούνταν μέσα στα κείμενά τους και στους λόγους τους ως εθνικοσοσιαλιστές.

Με το πέρασμα του χρόνου, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 πήραν θέση κατά την έξαρση του εθνικισμού λόγω του Μακεδονικού ζητήματος, αποκηρύσσοντας την ταμπέλα των εθνικοσοσιαλιστών, δηλώνοντας ότι είναι «εθνικιστές». Η ανάλυση των

71 ό.π. σελ 123

72 Hague, R. και Harrop, M., ό.π. σελ. 58

73 Δεμερτζής Ν., ό.π. :σελ. 41

74 Hague R., Harrop M., ό.π. σελ 62

λόγων τους μέσα στο χρόνο – που θα μας απασχολήσει στο τρίτο μέρος της έρευνάς μας- παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, λόγω του ότι πρόκειται για ένα κόμμα της νέας ακροδεξιάς, με εξτρεμιστικά χαρακτηριστικά, το οποίο τα τελευταία χρόνια έχει καταφέρει να αναρριχηθεί στην πολιτική ηγεσία της χώρας, καταλαμβάνοντας μάλιστα την τρίτη θέση σε ψήφους κατά τις εκλογές του 2015.

Το πιο ενδιαφέρον σημείο αναφοράς, σχετικά με τη μελέτη και την πολιτική ανάλυση του φαινομένου της ανόδου της Χρυσής Αυγής, είναι ο προπαγανδιστικός λόγος που χρησιμοποιεί το κόμμα, με στόχο την προώθηση της εθνικιστικής του ιδεολογίας⁷⁵, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της οποίας θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια, όπως επίσης και τις πολιτικές θέσεις του κόμματος.

⁷⁵ Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να τονίσουμε ότι δεν πρέπει να συγχέουμε τον όρο της ιδεολογίας με την προπαγάνδα. Και αυτό γιατί η ιδεολογία ενέχει μέσα της τον όρο της προπαγάνδας, ως μέσο προώθησης.

Κεφάλαιο 4: Η ιδεολογία, οι πολιτικές θέσεις και ο πολιτικός λόγος του κόμματος της Χρυσής Αυγής

Οι βάσεις του κόμματος Λαϊκός Σύνδεσμος - Χρυσή Αυγή, όπως είναι και το πλήρες όνομα της οργάνωσης βρίσκονται στη δεκαετία του 1970, όταν ο Νίκος Μιχαλολιάκος, γενικός γραμματέας του κόμματος σήμερα, θα γίνει μέλος του κόμματος της 4ης Αυγούστου του Κωνσταντίνου Πλεύρη σε ηλικία 16 ετών.⁷⁶ Το κόμμα της 4ης Αυγούστου μάλιστα χαρακτηρίζεται ως η κιβωτός της Χρυσής Αυγής. Σημείο σταθμός θα αποτελέσει επίσης το 1976, όταν ο Μιχαλολιάκος θα γνωρίσει στη φυλακή τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, ο οποίος του αναθέτει λίγο καιρό αργότερα την Προεδρία της Νεολαίας της ΕΠΕΝ μέσα από τη φυλακή.

Η Χρυσή Αυγή ιδρύθηκε μετά την αποφυλάκιση του Μιχαλολιάκου, ενώ το 1980 κυκλοφόρησε το ομώνυμο περιοδικό, το οποίο αποτελεί και το πρώτο περιοδικό με ξεκάθαρες αναφορές στον εθνικοσοσιαλισμό του Αδόλφου Χίτλερ και σε αντιχριστιανικά μηνύματα. Από την ίδρυσή της μέχρι και σήμερα έχουν σημειωθεί από μέρους της διάφορα αδικήματα και κατηγορίες για επιθέσεις εναντίον μεταναστών, ομοφιλόφυλων κλπ. Ως κόμμα, δηλαδή, δεν μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε απλά ως ακροδεξιό, καθώς δεν διέπεται μόνο από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της άκρας δεξιάς που αναφέραμε στην προηγούμενη ενότητα.

Η Χρυσή Αυγή, αποτελεί ένα κόμμα της εξτρεμιστικής, ακτιβιστικής ακροδεξιάς, που εφορμίζει πολιτικές βίας, ενώ παράλληλα διαθέτει νεοναζιστικά στοιχεία.

Στον πυρήνα της ιδεολογίας της Χρυσής Αυγής, βρίσκεται η φυλετική καθαρότητα και η ιδέα περί Άριας Φυλής.⁷⁷ Ως υποστηρικτές του αυταρχικού καθεστώτος της ναζιστικής Γερμανίας του Αδόλφου Χίτλερ, οι Χρυσανγίτες από πολύ νωρίς θα δικαιολογήσουν τη δράση τους, έχοντας κοινό σημείο αναφοράς την Αρχή του Αρχηγού, ο οποίος είναι στο υψηλότερο βάθρο στην ιεραρχία της

⁷⁶ Χασαπόπουλος, Ν., «Χρυσή Αυγή: Η ιστορία, τα πρόσωπα και η αλήθεια», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2013 : σελ 14

⁷⁷ όπ. σελ 30

οργάνωσης.⁷⁸ Είναι εθνικιστές με την πιο αρνητική σημασία της λέξης. Ένα από τα συνθήματά τους είναι το εθνοκεντρικό «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», που εκφωνήθηκε στη Βουλή κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης (1976). από τον τότε Πρόεδρο και βουλευτή του ΠΑΣΟΚ, Ανδρέα Παπανδρέου. Βέβαια, η έννοια του συνθήματος του Ανδρέα Παπανδρέου διαφέρει από την έννοια που του έχει αποδώσει το κόμμα της Χρυσής Αυγής, η οποία το οικειοποιήθηκε προσαρμόζοντάς το στα ιδεολογικά πρότυπα και τις πολιτικές του θέσεις, εννοώντας ως Έλληνες όλους όσους έχουν ελληνική καταγωγή και είναι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, αποκλείοντας τους μετανάστες και όσους έχουν λάβει την ελληνική ιθαγένεια. Μάλιστα σε αυτό το σημείο το κόμμα κατηγορεί το κράτος το οποίο «προσπαθεί να τους ελληνοποιήσει», καταλύοντας τη φυλετική καθαρότητα, όπως αναγράφουν στο ιδεολογικό κείμενό τους που αναρτήθηκε το 2012 στην επίσημη ιστοσελίδα τους.⁷⁹ Οι Χρυσανγίτες, ίναι επίσης υποστηρικτές του παγανισμού και της Μεγάλης Ιδέας στην Ευρώπη της "φυλετικής καθαρότητας"⁸⁰, ενώ παράλληλα μιλούν για ένα ιδεολογικό και πολιτικό κίνημα αναφερόμενοι στο κόμμα τους. Ένα κίνημα που είναι κατά των Εβραίων, του φιλελευθερισμού, αλλά και της ίδιας της δημοκρατίας και των πολιτικών προσώπων, που οδήγησαν τη χώρα - κατά την άποψή τους- στη σημερινή της εξαθλίωση.

Εκεί που πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας είναι στα σύμβολα της οργάνωσης. Με βάση την Ιδεολογική τους Διακήρυξη, που κυκλοφόρησε τη δεκαετία του 1980, οι Χρυσανγίτες πιστεύουν στο τρίπτυχο αντισημιτισμός, αντιμαρξισμός, αντιχριστιανισμός.⁸¹

Τους διακατέχει μία αρχαιοελληνική συνείδηση και παρόλο που γενικότερα αρνούνται κάθε σχέση με τα ιδεολογικά προτάγματα της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών, με βάση αυτό το στοιχείο θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε, αναφέροντας αυτή την προγονοπληξία ως ένα κοινό τους χαρακτηριστικό.

⁷⁸ ό.π. σελ 46-47

⁷⁹ Το κείμενο φέρει τον τίτλο "Χρυσή Αυγή ένα ιδεολογικό κίνημα", αλλά ο συγγραφέας είναι άγνωστος. <http://www.xryshaygh.com/assets/files/ideologia.pdf> , τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

⁸⁰ Χασαπόπουλος, Ν., ό.π. σελ 69

⁸¹ Ψαρράς, Δ. , «Η μαύρη βίβλος της Χρυσής Αυγής», Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2012: σελ 234

Σύμβολο της οργάνωσης είναι ο μαϊάνδρος, ο οποίος αποτελεί μία μετεξέλιξη της γερμανικής σβάστιγκας και δηλώνει τη φυλετική συνειδητοποίηση ενός «εκλεκτού τμήματος» του έθνους, που αντιλαμβάνεται την άρια καταγωγή του.⁸² Πιο συγκεκριμένα η Χρυσή Αυγή αναφέρει σχετικά με το σύμβολό της «*Το αρχαιότερο ελληνικό σύμβολο ο Μαϊάνδρος αποτελεί σύμβολο Νίκης και Ενότητας, σύμβολο του Άπειρου και της Αιώνιας Ζωής, αλλά και της αέναης πορείας μας μέσα στον κόσμο... ένα από τα ιστορικότερα σύμβολα του Ελληνικού Κόσμου και θα ονομαστεί και Ελληνικό Κλειδί, καθώς δηλώνει την ελληνική καταγωγή όλων των πραγμάτων που τον φέρουν πάνω τους!... ο Μαϊάνδρος ένα από τα κορυφαία Ελληνικά σύμβολα, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στις σπουδαιότερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας!*»⁸³

Χρώματα της οργάνωσης; Το κόκκινο, ή αλλιώς το χρώμα του αίματος⁸⁴, το μαύρο, που συμβολίζει την "καταστροφή" και το άσπρο για την εθνικιστική τους ιδέα.⁸⁵ Σύμφωνα με το Δημήτρη Ψαρρά αυτή η τριχρωμία υιοθετήθηκε από όλες της ναζιστικές ομάδες της δεκαετίας του 1950 και συμβολίζει τον αγκυλωτό σταυρό, έμβλημα απαγορευμένο εκείνη την εποχή. Στην ιδεολογική του διακήρυξη, όπως είναι δημοσιευμένη στην επίσημη ιστοσελίδα του, το κόμμα επεξηγεί σχετικά με τα χρώματά του⁸⁶:

Χρώμα της ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα το κυανούν, που είναι το χρώμα της Εθνικής μας Σημαίας, του αιματοβαμμένου λάβαρου του Έθνους μας τους τελευταίους δύο αιώνες της Ελληνικής Ιστορίας. Κομματικά μας χρώματα το άσπρο, το μαύρο και

⁸² ό.π. σελ 315

⁸³ «Μαϊάνδρος, το έμβλημά μας!»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/maiandros-to-embhlma-mas>, ανάρτηση 31/8/2012, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

⁸⁴ Μάλιστα χρησιμοποιούν το κόκκινο χρώμα για να προκαλέσουν τους αριστερούς, πράγμα που είχε υιοθετήσει και ο ίδιος ο Χίτλερ.

⁸⁵ ό.π. σελ 317

⁸⁶ «ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ: ΕΝΑ ΚΙΝΗΜΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ»: <http://www.xryshaygh.com/kinima/ideologia>, ανάρτηση 2012, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

το κόκκινο και αυτό όχι για να μιμηθούμε, όπως ισχυρίζονται οι συκοφάντες μας τα χρώματα του ναζισμού ή της σημαίας της Αιγύπτου(...), αλλά γιατί είναι τα χρώματα τα οποία κατ' εξοχήν χρησιμοποίησαν στα πρώτα τους λάβαρα οι ήρωες και οι πρωτοπόροι της εθνικής επανάστασης του 1821. Κατ' εξοχήν δε χρησιμοποίησε τα χρώματα αυτά ως εθνικά τόσο ο Ρήγας Φεραίος, όσο και η Φιλική Εταιρεία. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα από την επίσημη διακήρυξη της Φιλικής Εταιρείας:

«Άρθρον ΙΑ'. Η Ελληνική σημαία τόσον εις τα της ξηράς στρατεύματα, όσον και εις τα της θαλάσσης, πρέπει να είναι κατασκευασμένη εκ τριών χρωμάτων: άσπρο, μαύρο και κόκκινο. Το άσπρον σημαίνει την αθωότητα της δίκαιας ημών επιχειρήσεως κατά των τυράννων, το μαύρο τον υπέρ πατρίδας και ελευθερίας θάνατον ημών και το κόκκινον την αυτεξουσιότητα του Ελληνικού λαού και την χαράν αυτού διότι πολεμεί δια την ανάστασιν της πατρίδας.» - ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ – «ΝΟΜΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ»

Παράλληλα σε πολλά τεύχη του περιοδικού της Χρυσής Αυγής και πιο συγκεκριμένα μετά το δέκατο τεύχος, παρατηρείται ένα νέο σύμβολο, η λυκοπαγίδα. Ο Μιχαλολιάκος είχε ισχυριστεί παλαιότερα ότι το σχέδιο προέκυψε από τη Γραμμική Β' και συμβολίζει την ελληνικότητα. Ο Δημήτρης Ψαρράς στέκεται σε αυτό το σημείο και σχολιάζει ότι στην πραγματικότητα η λυκοπαγίδα είναι ένα γερμανικός ρούνος, «σύμβολο του ακραίου και αποκρυφιστικού γερμανικού εθνικισμού, που κοσμούσε τις στολές, τα κράνη, τα όπλα και τα λάβαρα του γερμανικού στρατού μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου»⁸⁷ Άλλα τους σύμβολα είναι ο κέλτικος σταυρός, ως μετεξέλιξη και αυτός του αγκυλωτού σταυρού, ο αετός του Τρίτου Ράιχ, ο ναζιστικός χαιρετισμός, ο χαρακτηριστικός τρόπος ένδυσης με τα μαύρα μπλουζάκια επώνυμης μάρκας, τα συνθήματα κλπ.

Όσον αφορά τον πολιτικό λόγο της Χρυσής Αυγής, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί λαϊκιστικός. «ΟΙ ΤΣΙΠΡΟΚΑΜΜΕΝΟΙ ΞΑΝΑΝΟΙΓΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΤ

⁸⁷ ό.π. σελ 320

ΜΕ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ!»⁸⁸, αναγράφει τίτλος άρθρου, αγγίζοντας τα όρια του λαϊκισμού. Το ίδιο συμβαίνει και στο παρακάτω απόσπασμα από άρθρο που ειρωνεύεται την εκλογική ήττα του ΛΑΟΣ στις εκλογές του 2012. «Μετά το οδυνηρό για το Λά(γ)ος αποτέλεσμα των τελευταίων εκλογών και πριν “αλέκτωρ λαλήσει τρις” όλα τα πουλέν του τηλεπροέδρου τον εγκαταλείπουν προς αναζήτηση νέας στέγης και... κυνοβουλευτικής θαλπωρής.»⁸⁹

Ένα ακόμα βασικό χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου της Χρυσής Αυγής είναι και η ρητορική μίσους, τόσο ενάντια στους μετανάστες, όσο και στους πολιτικούς της αντιπάλους. Γράφουν σε δημοσίευμα στο site ethnikismos.net "Να τους χαίρονται οι «συμπαραστάτες» και «αλληλέγγυοι», εσωτερικού κι εξωτερικού!"⁹⁰, αναφερόμενοι στους πολιτικούς, που τάσσονται κατά των κέντρων κράτησης των μεταναστών. Παράλληλα, το παρακάτω απόσπασμα επιβεβαιώνει τη ρητορική μίσους ενάντια στους μετανάστες "Συνεχίζεται επί καθημερινής βάσεως η δια θαλάσσης εισβολή των εξ' Ανατολών απρόσκλητων επισκεπτών μας... Σύνολο: 197 μέσα σε μια χειμωνιάτικη ημέρα! Ε ρε και να καλοκαιριάσει, τι έχει να γίνει στο Αιγαίο!"⁹¹. Μάλιστα όσον αφορά το θέμα του ρατσισμού εναντίον των μεταναστών, οι Χρυσανγίτες καθημερινά δημοσιεύουν τα λεγόμενα "Ημερήσια Δελτία Λαθρομετανάστευσης", τα οποία αναγράφουν το συνολικό αριθμό των μεταναστών

⁸⁸ «ΟΙ ΤΣΙΠΡΟΚΑΜΜΕΝΟΙ ΞΑΝΑΝΟΙΓΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΤ ΜΕ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ!»: <https://ethnikismos.net/> - <https://goo.gl/kS6XjF>, ανάρτηση 28/2/2015, τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

⁸⁹ «“Για ποιον δουλεύαμε εμείς ρε Θανάση;”»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/gia-poion-douleuame-emeis-re-thanash#ixzz3TpkpqJAi>, ανάρτηση 20/5/2012, τελευταία πρόσβαση 4/3/2015

⁹⁰ <http://ethnikismos.net/2015/02/27/%CE%B5%CE%BE%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CF%89%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%83%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CF%86%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%BB%CE%B7%CF%83%CF%84/> ανάρτηση 27/2/2015, τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

⁹¹ «Ημερήσιο δελτίο λαθρομετανάστευσης»: <http://ethnikismos.net/> και <https://goo.gl/6a4N0q>, ανάρτηση 3/3/2015, τελευταία πρόσβαση 4/3/2015

που εισέρχονται καθημερινά στη χώρα παράνομα. Αλλά ρητορική μίσους δεν ασκούν μόνο σε αυτούς. "Θύματα των λόγων" τους είναι επίσης οι ομοφυλόφιλοι, τα ΑΜΕΑ και γενικότερα όλοι όσοι είναι αντίθετοι με τις πολιτικές τους θέσεις.

Ο Μιχάλης Ψημίτης σχολιάζει αναφορικά με το λόγο της Χρυσής Αυγής⁹²: *"Η υποτιθέμενη ηθική συνέπεια και ο τετράγωνος, απλοϊκός και συνολιστικός λόγος της ΧΑ την εμφανίζουν ως αντίπαλο ενός συστήματος που καλλιεργεί τον αξιακό σχετικισμό, τον καθημερινό καιροσκοπισμό και την ισχυρή ώθηση να συνάπτουμε σχέσεις πρόσκαιρες και «ακρωτηριασμένες»".* Η παραπάνω θέση του Μιχάλη Ψημίτη παρουσιάζει ορισμένες ασάφειες. Ναι μεν ο λόγος της Χρυσής Αυγής χαρακτηρίζεται από μία «υποτιθέμενη ηθική συνέπεια», αλλά δεν είναι ούτε τετράγωνος ούτε συνολιστικός, πόσο μάλλον απλοϊκός.

Η ορθότερη έκφραση είναι ότι ο λόγος του κόμματος είναι φαινομενικά απλοϊκός και καθόλου συνολιστικός.. Είδαμε για παράδειγμα παραπάνω, ότι το κόμμα χρησιμοποιεί το σύνθημα, που εκφώνησε ο Ανδρέας Παπανδρέου με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να εξυπηρετεί τις πολιτικές του σκοπιμότητες, με το συνομιλιακό υπονόημα του εν λόγω εκφωνήματος να δημιουργεί μία απόσταση από την αρχική του σημασία. Επομένως, δε μπορούμε να χαρακτηρίσουμε απλοϊκό το λόγο του κόμματος. Επίσης, ο λόγος δεν είναι τετράγωνος, λόγω της φύσης του και πιο συγκεκριμένα της έλλειψης λογικών επιχειρημάτων που να ενισχύουν τις θέσεις του κόμματος. Πρόκειται για ένα λόγο σχετικά ελιτίστικο και κατεξοχήν ρατσιστικό, που δεν προασπίζεται το κοινωνικό σύνολο αλλά μία συγκεκριμένη μερίδα ανθρώπων, που έχει ορίσει το ίδιο το κόμμα.

Επιπροσθέτως, με τον τρόπο παρουσίασης του πολιτικού της λόγου, μέσω του οποίου προβάλλεται άμεσα η ιδεολογία της, η Χρυσή Αυγή καταφέρνει να προπαγανδίζει τις θέσεις της. Ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκε το θέμα της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, είναι ευρηματικός, από την άποψη του ότι μέσα σε λιγότερο από μία πενταετία κατάφερε να ενισχύσει την παρουσία της στο πολιτικό γίγνεσθαι, κερδίζοντας την τρίτη θέση στο Κοινοβούλιο, στην εκλογική

⁹² Ψημίτης, Μ., «Η κοινοτιστική θεμελίωση της Χρυσής Αυγής και το πραγματικό υποκείμενο της δράσης»: <http://rnbnet.gr/details.php?id=6832>, ανάρτηση 22/9/2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

αναμέτρηση του Ιανουαρίου του 2015, αλλά και μετέπειτα το Σεπτέμβριου του 2015. Ο εθνικιστικός της λόγος, της προσδίδει ένα προσφιλές κοινωνικό προσώπειο, που την τάσσει ως μία δύναμη που ήρθε για «να προστατέψει» τον ελληνικό λαό, που είναι «θύμα» της ίδιας της δημοκρατίας, όπως υποστηρίζει. Μάλιστα ενισχύει τους λόγους της οργανώνοντας διάφορες δράσεις, όπως για παράδειγμα διανομή τροφίμων σε Έλληνες κλπ., ενώ παράλληλα αυτοαποκαλείται ως «κίνημα εθνικιστών».

Αυτό που μπορούμε, λοιπόν, να αναφέρουμε καταληκτικά σχετικά με τα σύμβολα και τα συνθήματα της οργάνωσης είναι ότι προσαρμόζονται ανάλογα με τις πολιτικές σκοπιμότητές της, με βάση το εκάστοτε κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της περιόδου που εκφέρονται.

Η ιδεολογία του κόμματος είναι ένας βασικός πόλος έλξης για την παγίωση των θέσεών του στους πολίτες της χώρας, χρησιμοποιώντας τις τεχνικές και τη θεωρία της προπαγάνδας ως μέσο διάδοσης των νεοναζιστικών του μοτίβων. Τα μοτίβα, που εντοπίζονται στις θέσεις, τα κείμενα, τους λόγους και τα δελτία τύπου του κόμματος – τα οποία θα εξετάσουμε στο τρίτο και τελευταίο μέρος της έρευνάς μας- αρκετά συχνά αντικατοπτρίζουν τις πεποιθήσεις του κόμματος περί κινηματικού χαρακτήρα. Και επανερχόμαστε σε ένα από τα προηγούμενα ερωτήματά μας. Είναι ο φασισμός κίνημα; Και κατ' επέκταση είναι η Χρυσή Αυγή ένα κίνημα από τα κάτω όπως ισχυρίζεται;

Κεφάλαιο 5: Είναι η Χρυσή Αυγή κίνημα;

Το κόμμα της Χρυσής Αυγής συνηθίζει να αυτοαποκαλείται ως κίνημα και πιο συγκεκριμένα ως κίνημα λαϊκό και εθνικιστικό, που διαθέτει δομές, αρχές και θέσεις.⁹³ Χαρακτηριστικά το κόμμα αναφέρει σχετικά με την κινηματική ταυτότητα, που ισχυρίζεται ότι διαθέτει: *«Το Λαϊκό Εθνικιστικό Κίνημα της ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ βρίσκεται στην πρώτη γραμμή του αγώνα ενάντια στο εθνοκτόνο Μνημόνιο και στο αμαρτωλό καθεστώς των κομμάτων του πολιτικού κατεστημένου. Ενάντια στην πληθυσμιακή αλλοίωση, με τα εκατομμύρια λαθρομετανάστες, και την διάλυση της Ελληνικής κοινωνίας που προωθούν τόσο τα κόμματα της συγκυβέρνησης όσο και της λεγόμενης αριστεράς. Προτείνει μια Εθνική πολιτική για την έξοδο από την κρίση που επιβλήθηκε στην πατρίδα μας. Αγωνίζεται για μια Ελλάδα που να ανήκει στους Έλληνες.»*⁹⁴

Τα τελευταία χρόνια, η ευρύτερη οικονομική, πολιτική, κοινωνική, αξιακή και ηθική κρίση, που επικρατεί τόσο στην Ελλάδα όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο έχει θέσει τα θεμέλια για τη δημιουργία νέων μορφών δυσaráσκειας, που τάσσονται ενάντια στην κρίση, μέσω των δράσεών τους. Παράλληλα έχει παρατηρηθεί ότι πολλές από αυτές τις μορφές τείνουν να αποδίδουν κινηματικό χαρακτήρα στις δράσεις τους.

Ωστόσο, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι όλες οι μορφές συλλογικής δυσaráσκειας δεν συνιστούν ένα κίνημα, ενώ στον αντίποδα του όρου «κίνημα», οι πολιτικοί και κοινωνικοί επιστήμονες αντιπαραθέτουν τον όρο του «αντικινήματος» ή αλλιώς «countermovement» σύμφωνα με την ξένη βιβλιογραφία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο τοποθετείται το ερώτημα αν ο φασισμός είναι κίνημα και κατ' επέκταση αν η Χρυσή Αυγή είναι κίνημα και αν δεν είναι κίνημα, είναι αντικίνημα;

Σύμφωνα με τον Σεραφείμ Σεφεριάδη, μέσω της εισήγησής του *«Είναι ο φασισμός 'κίνημα'; Η σύγχρονη κακοποίηση των εννοιών και βήματα για την αντιμετώπισή της»* που πραγματοποιήθηκε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 22

⁹³ «Ταυτότητα»: <http://www.xryshaygh.com/kinima/>, τελευταία πρόσβαση 15/9/2016

⁹⁴ ό.π.

Νοεμβρίου 2016 στο πλαίσιο του Εργαστηρίου Συγκρουσιακής Πολιτικής, «αν τα σημαντικά κοινωνικο-πολιτικά φαινόμενα αποτελούν απόρροια σχεσιακών διαδικασιών, τότε ένας καλός – πλην ανεπαρκώς διευρυμένος – τρόπος για να προσεγγίσουμε την ιστορία του φασισμού είναι η μελέτη των τακτικών που χρησιμοποιήθηκαν για να τον ανακόψουν... ο Σοσιαλφασισμός (Τρίτη Περίοδος) και το Λαϊκό μέτωπο».⁹⁵

Ο Giovanni Sartori αναφέρει ότι «...όσο πιο ευρύς γίνεται ο κόσμος μας τόσο περισσότερο καταφεύγουμε σε εννοιολογική υπερέκταση [concept stretching] ή εννοιολογική διάταση, δηλαδή σε ασαφείς και άμορφες εννοιολογήσεις».⁹⁶ Είναι λοιπόν ατελέσφορο να προσπαθούμε να αποδώσουμε το χαρακτηρισμό του κινήματος στο φασισμό και πόσο μάλλον στο κόμμα της Χρυσής Αυγής, ενώ παράλληλα η εννοιολογική ανασύσταση⁹⁷ κρίνεται απαραίτητη για να αποφευχθεί η χαοτική κατάσταση, που επικρατεί ενίοτε γύρω από μία έννοια δημιουργώντας «γατόσκυλους».

Κατά τον Maurice Duverger, η πολιτική έχει διττή σημασία.⁹⁸ Αφενός πρόκειται για την επιστήμη της διακυβέρνησης των κρατών και αφετέρου αφορά την τέχνη και την πρακτική του κυβερνάν των κοινωνιών, με την έννοια της πολιτικής ως επιστήμης της εξουσίας να επικρατεί. Σύμφωνα με το Σεραφείμ Σεφεριάδη, "αν θέλουμε να κατανοήσουμε την πολιτική πρέπει να τη δούμε ως στρατηγικές

⁹⁵ Σεφεριάδης, Σ., «Είναι ο φασισμός 'κίνημα'; Η σύγχρονη κακοποίηση των εννοιών και βήματα για την αντιμετώπισή της», Εργαστήριο Συγκρουσιακής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο 22/11/2016: <http://perilispeis17.blogspot.gr/2016/11/8-2016-1974-1981-1974-1981.html#more>

⁹⁶ Sartori, G., «Στρεβλή συγκρότηση εννοιών στη συγκριτική πολιτική» από το «Σημασιολογία, έννοιες, συγκριτική μέθοδος», Σεφεριάδης, Σ. (επιλογή, επιμέλεια, εισαγωγή), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004, σελ 127-178: σελ. 132

⁹⁷ Sartori, G., «Εννοιολογική ανάλυση: Κατευθυντήριες Γραμμές» από το «Σημασιολογία, έννοιες, συγκριτική μέθοδος», Σεφεριάδης, Σ. (επιλογή, επιμέλεια, εισαγωγή), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004, σελ 227-295: σελ. 262

⁹⁸ Duverger, M., «Εισαγωγή στην πολιτική», Οικονόμου, Σ.(μτφρ.), Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985: σελ 1

προσαρμογές, ως επιδιώξεις, λόγο και δράσεις αντιμαχόμενων κοινωνικών ομάδων-είναι εδώ που η πολιτική, ως ανθρώπινη ενασχόληση, πράγματι εκρήγνυται".⁹⁹

Τα κοινωνικά κινήματα, αποτελούν μία μορφή συγκρουσιακής πολιτικής. Συγκρουσιακής, γιατί *«αφορούν τη συλλογική διατύπωση διεκδικήσεων που, αν υλοποιηθούν, θα συγκρούονται με τα συμφέροντα κάποιου άλλου»* και πολιτικής, γιατί *«οι κυβερνήσεις του ενός ή του άλλου τύπου εμφανίζονται κατά κάποιον τρόπο στη διαδικασία διαμόρφωσης, είτε ως διεκδικήτριες είτε ως στόχοι αποδέκτες των διεκδικήσεων ή πάλι ως επιτηρητές της σύγκρουσης»*, αναφέρουν οι Mc Adam, Tarrow και Tilly.¹⁰⁰ Δηλαδή αποτελούν διεκδικητικές κοινότητες, που διαμορφώνουν τη δική τους συλλογική ταυτότητα προασπίζοντας τα συμφέροντα και τους σκοπούς τους ενάντια στην εξουσία, η οποία τα ενεργοποίησε, λόγω μίας αντίθετης πολιτικής, που έθιγε τα συμφέροντα μίας κοινωνικής ομάδας.

Ένα κοινωνικό κίνημα, αποτελείται από τρία στοιχεία. Το πρώτο είναι τα δρώντα διεκδικητικά υποκείμενα, το δεύτερο είναι τα αιτήματα, για τα οποία αγωνίζονται τα διεκδικητικά υποκείμενα και το τρίτο οι αποδέκτες, δηλαδή το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Πρόκειται για μία αμφίδρομη διαδικασία, για μία συλλογική δράση με κοινό τόπο ένα αίτημα προς την πολιτική ηγεσία, αλλά και την ίδια την κοινωνία.

Κατά τον Tilly, τα κοινωνικά κινήματα που αναπτύχθηκαν και εδραιώθηκαν στη Δύση, στα μέσα του 18ου αιώνα, διαπνέονται από τρεις βασικούς παράγοντες: τις εκστρατείες, τα ρεπερτόρια δράσης, όπως είναι για παράδειγμα οι διαδηλώσεις, η συλλογή υπογραφών, η κατάληψη ενός χώρου, οι συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, και τις συλλογικές επιδείξεις ΑΕΠΑ, δηλαδή τις επιδείξεις Αξιοσύνης, Ενότητας, Πολυάριθμου, Αφοσίωσης των συμμετεχόντων.¹⁰¹ Αυτά τα τρία στοιχεία, που συνιστούν και χαρακτηρίζουν ένα κοινωνικό κίνημα είναι ιδιαίτερα βοηθητικά για

⁹⁹ Della Porta D., Diani M., *«Κοινωνικά Κινήματα, μία εισαγωγή»*, Σεφεριάδης Σ. (πρόλογος-επιμέλεια), Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2010: σελ. 14

¹⁰⁰ Tilly, C., *«Κοινωνικά κινήματα 1768-2004»*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2007: σελ 19-20 και McAdam, D., Tarrow, S. and Tilly, C., *«Dynamics of Contention»*, Cambridge University Press, Cambridge 2001

¹⁰¹ Tilly, C., ό.π. σελ 20-21

την ανάλυση των οργανωτικών δομών των κινημάτων, αλλά και για την ανάδειξη των πολιτικών ευκαιριών, που δημιουργήσαν τα κίνητρα για την εκάστοτε συλλογική δράση. Επιπλέον, μέσω των επιδείξεων ΑΕΠΑ, μπορούμε να αποδομήσουμε την ταυτότητα ενός κινήματος το οποίο καθορίζεται και διαμορφώνεται άμεσα από αυτές.

Σύμφωνα με τον Charles Tilly, «ο εκδημοκρατισμός ευνοεί το σχηματισμό των κοινωνικών κινημάτων»¹⁰². Και αυτό γιατί σε περιόδους εκδημοκρατισμού, επικρατεί η αρχή της ισότητας, ενώ παράλληλα τα δικαιώματα των πολιτών προστατεύονται διά του νόμου. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι ο λαός συναινεί πάντα με τις πολιτικές αποφάσεις των κυβερνήσεων. Πολλές φορές αν ανατρέξουμε στο παρελθόν θα δούμε διάφορες λαϊκές εξεγέρσεις, να σχηματίζονται ενάντια στην πολιτική μίας κυβέρνησης. «Οι μορφές, το προσωπικό και οι διεκδικήσεις των κοινωνικών κινημάτων ποικίλλουν και εξελίσσονται ιστορικά», αναφέρει παρακάτω ο Tilly¹⁰³. Ένα κίνημα δηλαδή, προσαρμόζεται ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της κάθε περιόδου και δρα κατά αυτό τον τρόπο, ενώ πολλές φορές μεταβάλλεται σε άλλες μορφές πολιτικής. Για παράδειγμα το Κίνημα των Αγανακτισμένων του 2011, δεν έσβησε, όπως πολλοί υποστηρίζουν¹⁰⁴, αλλά κατά τη γνώμη μας άλλαξε μορφή και απορροφήθηκε με τη συμμετοχή των πολιτών στις συλλογικότητες, στις ομάδες πίεσης και γενικότερα σε οποιαδήποτε μορφή συλλογικής δράσης.

Κατά τον Sydney Tarrow, τα κοινωνικά κινήματα χαρακτηρίζονται από συλλογικά αιτήματα και προκλήσεις που αντλούνται από τα κοινωνικά δίκτυα. Βασίζονται σε κοινούς σκοπούς, πολιτιστικά πλαίσια, δομές αλληλεγγύης και συλλογικές ταυτότητες, στηρίζοντας τις συλλογικές δράσεις, ενώ βρίσκονται σε μία παρατεταμένη αλληλεπίδραση με τους αντιπάλους.¹⁰⁵

¹⁰² ό.π. σελ.41 - 44

¹⁰³ ό.π., σελ 43

¹⁰⁴ «Η άνοδος και η εξαφάνιση των Αγανακτισμένων» του Πάσχου Μανδραβέλη: <http://www.kathimerini.gr/732818/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-anodos-kai-h-e3afanish-twn-aganaktismenwn>, ανάρτηση 25/11/2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹⁰⁵ Tarrow,S., «*Power in movement: Social movements and contentious politics*», Updated and Revised 3rd Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2011: σελ.9. Ελεύθερη μετάφραση του αποσπάσματος. Το πρωτότυπο κείμενο αναγράφει: «*In particular, we will see*

Ο Doug McAdam και ο David Snow τονίζουν την εκτός ρουτίνας υπερθεσμική ή την υπερβατική φύση των κοινωνικών κινημάτων που σχετίζεται με τις συλλογικές δράσεις. Θεωρούν ότι αυτή η οπτική είναι απαραίτητη για τη διάκριση ανάμεσα στα κοινωνικά κινήματα και άλλες συλλογικές συμπεριφορές, που ενσωματώνονται στο θεσμοθετημένο σύστημα για τη χάραξη μίας πολιτικής και κυρίως για τις ομάδες συμφερόντων.¹⁰⁶

Εξίσου ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όσον αφορά την ανάλυση των κοινωνικών κινήματων, έχουν οι μορφές των συλλογικών δράσεων, στο πλαίσιο της διεκδίκησης, αλλά επίσης η ιδεολογία και ο πολιτικός λόγος, που διαμορφώνουν τη συλλογική ταυτότητα ενός κινήματος. Κατά τον Melucci¹⁰⁷, η ιδεολογία ενός κινήματος, ορίζει το ίδιο το κίνημα, τους αντιπάλους του κινήματος, αλλά και τους στόχους, που το κίνημα επιθυμεί να επιτευχθούν. Οι ιδεολογικές δράσεις διαφέρουν, ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται ένα κοινωνικό κίνημα. Για το λόγο αυτό, η ιδεολογία ενός κινήματος εξετάζεται με γνώμονα το αν βρίσκεται σε αρχικό στάδιο ανάδυσης ή σε ένα πιο εξελιγμένο στάδιο, όπου έχει συγκροτηθεί πλήρως η ιδεολογική του ταυτότητα.

Παράλληλα, ο Mario Diani, θεωρεί ότι τα κοινωνικά κινήματα «αποτελούν διακριτή κοινωνική διαδικασία, που συνίσταται στους μηχανισμούς μέσω των οποίων διάφοροι δρώντες στρατεύονται σε συλλογικές δράσεις:

that bringing people together in sustained interaction with opponents requires a social solution – aggregating people with different demands and identities and in different locations in concerted campaigns of collective action. This involves, first, mounting collective challenges, second, drawing on social networks, common purposes, and cultural frameworks, and third, building solidarity through connective structures and collective identities to sustain collective action. These are the basic properties of social movements.»

¹⁰⁶ Sepheriades, S., «Fascism as a mass phenomenon: should we be calling it a ‘movement’? An exercise in historical semantics and interactive history», Paper presented at the Conference of the Heyman Center, Columbia University, ‘Fascisms Across Borders’, New York, April 1-2, 2015

¹⁰⁷ Melucci, A., «Challenging Codes: Collective Action in the Information Age», Cambridge University Press, New York 1996, σελ 349-350

- εμπλέκονται σε συγκρουσιακές σχέσεις με σαφώς προσδιορισμένους αντιπάλους,
- συνδέονται με πυκνά άτυπα δίκτυα
- συμμερίζονται μία διακριτή συλλογική ταυτότητα». ¹⁰⁸

Κατά το McCarthy και τον Zald, ένα κοινωνικό κίνημα είναι το σύνολο των πεποιθήσεων και των απόψεων σε ένα πληθυσμό, που αντιπροσωπεύει τις προτιμήσεις του για την αλλαγή κάποιων στοιχείων της κοινωνικής δομής. ¹⁰⁹

Ο Σεραφεΐμ Σεφεριάδης καταφεύγει σε μία σύνθεση των όρων του κοινωνικού κινήματος, αναφέροντας ότι τα κοινωνικά κινήματα είναι «μία εξωθεσμική (μη κανονικοποιημένη/ παραβατική) συλλογική αμφισβήτηση της εξουσίας με διαφορετικούς βαθμούς οργάνωσης», ¹¹⁰ ενώ ταυτόχρονα τονίζει ότι η έννοια «δεν ενέχεται σε εννοιολογική υπερέκταση».

Όπως διαπιστώνουμε, μέσω των ορισμών του κοινωνικού κινήματος που παραθέσαμε παραπάνω, δεν υπάρχει ένας καθολικός ορισμός της έννοιας του κοινωνικού κινήματος. Σε αυτή την έλλειψη είναι γεγονός ότι οφείλεται και αυτή η περιρρέουσα τάση να αποδίδουμε εύκολα τον όρο του κοινωνικού κινήματος στις εκάστοτε δομές και μορφές συλλογικής δυσaráσκειας.

Ένα σημείο στο οποίο πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας, είναι η δημιουργία ενός γατόσκυλου, όπως αναφέρει ο Sartori ¹¹¹, μέσω της εννοιολογικής υπερέκτασης, των κοινών τόπων και των σφαλμάτων στη συγκριτική ανάλυση των ορισμών.

Στον αντίποδα των κοινωνικών κινήματων, όπως αναφέραμε και στην αρχή του κεφαλαίου βρίσκονται τα κοινωνικά αντικινήματα. Ο McCarthy και ο Zald, στον ορισμό του κοινωνικού κινήματος, αντιπαραθέτουν έναν ορισμό για το αντικίνημα. Τι

¹⁰⁸ Della Porta D., Diani M., «Κοινωνικά Κινήματα, μία εισαγωγή», Σεφεριάδης Σ. (πρόλογος-επιμέλεια), Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2010: σελ. 61

¹⁰⁹ McCarthy, J., D. and Zald, M., N., «Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory», The American Journal of Sociology, Vol. 82, No. 6 (May, 1977), The University of Chicago Press, pp. 1212-1241: <http://www.jstor.org/stable/2777934>

¹¹⁰ Σεφεριάδης, Σ., «Είναι ο φασισμός 'κίνημα'; Η σύγχρονη κακοποίηση των εννοιών και βήματα για την αντιμετώπισή της», ό.π.

¹¹¹ Sartori, G.: ό.π.: 188

ορίζουμε λοιπόν ως κοινωνικό αντικίνημα; Πρόκειται για το σύνολο των απόψεων και των πεποιθήσεων που αντιτίθενται σε ένα κοινωνικό κίνημα.¹¹² Ο Σεραφείμ Σεφεριάδης, ωστόσο αντιπροτείνει ένα νέο ορισμό των κοινωνικών αντικινήματων, με βάση τον οποίο, τα κοινωνικά αντικινήματα είναι «συλλογικά πολιτικά εγχειρήματα (διαφορετικών βαθμίδων θεσμοθέτησης) που αντίκεινται στον εκδημοκρατισμό».¹¹³

Κατά το Μιχάλη Ψημίτη, τα κοινωνικά αντικινήματα παρουσιάζουν ορισμένες ιδιαιτερότητες. Αρχικά, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι πρόκειται για δράσεις, που έχουν αποκλειστικούς στόχους, ενώ παράλληλα «αποκλείουν συνειδητά όσους δεν συμμετέχουν στην κινητοποιούμενη κοινότητα των ιδεών ή των μοιρασμένων ιδιοτήτων».¹¹⁴

Δεύτερη ιδιαιτερότητα των αντικινήματων είναι το ότι αγωνίζονται και προασπίζονται κοινωνικές ανισότητες, είτε νέες είτε παλιές και έρχονται σε ρήξη με τα κοινωνικά κινήματα, που αγωνίζονται για την κατάργηση αυτών των ανισοτήτων. Δηλαδή, ενώ υπάρχουν κινήματα, που για παράδειγμα καταπολεμούν το ρατσισμό, ταυτόχρονα δημιουργούνται αντικινήματα, που ασκούν βία, είτε λέκτική είτε σωματική, σε ανθρώπους με διαφορετικό φύλο, διαφορετική εθνικότητα, διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις κλπ. Για το λόγο αυτό, ανάμεσα στα κινήματα και τα αντικινήματα επικρατεί μία διαρκής σύγκρουση και ανατροφοδότηση. Δηλαδή έχουμε να κάνουμε με μία διαδικασία αέναης δράσης – αντίδρασης, που δεν έχει τέλος.

Παράλληλα, τα κινήματα και τα αντικινήματα, αν και έχουν διαφορετικούς στόχους, έχουν επίσης πολλά κοινά χαρακτηριστικά, που πολλές φορές δημιουργούν σύγχυση στους ερευνητές. Τα κοινωνικά αντικινήματα, όπως και τα κινήματα, οικοδομούν μία συλλογική ταυτότητα, ενώ παράλληλα επιφορτίζονται με μορφές συλλογικής δράσης παρόμοιες με τις μορφές συλλογικής δράσης των κοινωνικών

¹¹² McCarthy, J., D. and Zald, M., N., ό.π.

¹¹³ Σεφεριάδης, Σ., «Είναι ο φασισμός 'κίνημα'; Η σύγχρονη κακοποίηση των εννοιών και βήματα για την αντιμετώπισή της», ό.π.

¹¹⁴ Ψημίτης, Μ., «Εισαγωγή στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα», Εκδόσεις Διάδραση, Αθήνα 2011: ό.π., σελ 448

κινήματων.¹¹⁵ Κατά τον Ψημίτη «τα αντικινήματα εμφανίζονται να στερούνται κοινωνικής βάσης, παρουσιάζονται ως πραξικοπηματικές κινήσεις μιας πολιτικο-στρατιωτικής ελίτ εξ ορισμού συνδεδεμένης με την άρχουσα τάξη και εξ ορισμού αποσυνδεδεμένης από τα 'λαϊκά συμφέροντα'»¹¹⁶

Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις σχετικά με τον προσδιορισμό των αντικινήματων. Κατά την ευρωπαϊκή προσέγγιση το αντικίνημα είναι ένα ανεστραμμένο κίνημα. Ο Wiewiorka, σύμφωνα με τον Ψημίτη, απαριθμεί τρία χαρακτηριστικά των αντικινήματων. Όσον αφορά τη μορφή της συλλογικής ταυτότητας, τα αντικινήματα εμποδίζουν το άτομο να δράσει ως υποκείμενο, μεταφέροντας την ισχύ στο πρόσωπο των ηγετών. Ο αντίπαλος είναι ένας ηθικός εχθρός που πρέπει να καταστραφεί, ενώ παράλληλα επικρατεί η άρνηση της ιστορικότητας.¹¹⁷

Κατά την βορειοαμερικανική προσέγγιση, το αντικίνημα είναι μία ομάδα διαμαρτυρίας των κινήματων, που έρχεται σε ρήξη με τα κοινωνικά κινήματα, υποβαθμίζοντας τα κεκτημένα.

Ωστόσο, τα όρια ανάμεσα στους δύο αυτούς όρους δύσκολα γίνονται ορατά. Αυτή η πεποίθηση έγκειται στο γεγονός ότι ακόμα δεν έχει αναπτυχθεί εκτενέστερα μία συζήτηση γύρω από τα αντικινήματα, όπως αυτή των κοινωνικών κινήματων, που να αναλύει τα αντικινήματα. Ενδεχομένως, η πιο πρόσφατη – μέχρι στιγμής – ανάλυση του όρου του κοινωνικού αντικινήματος να είναι της Δρ. Πολιτικής Επιστήμης, Λουκίας Κοτρωνάκη, που δεν έχει δημοσιευτεί ακόμα.

Στην εισήγησή του με τίτλο «*Fascism as a mass phenomenon: should we be calling it a 'movement'? An exercise in historical semantics and interactive history*», στο Συνέδριο με θέμα «Fascisms Across Borders» στο Heyman Center, του Columbia University, ο Σεραφείμ Σεφεριάδης, παρουσίασε τους τέσσερις παράγοντες που προτείνει μέσω της έρευνάς της η Λουκία Κοτρωνάκη αναφορικά με τον όρο του αντικινήματος. Σύμφωνα με τη Λουκία Κοτρωνάκη, ένα αντικίνημα πρέπει να

¹¹⁵ ό.π., σελ 449

¹¹⁶ ό.π., σελ. 450

¹¹⁷ Ψημίτης, Μ., «Εισαγωγή στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα», Εκδόσεις Διάδραση, Αθήνα 2011: ό.π. σελ 452-453

προσεγγίζεται από την άποψη των πόρων, των ρεπερτορίων δράσης, της οργανωτικής υφής και του χρονισμού ανάδυσης.¹¹⁸

Όσον αφορά τους πόρους, τα κοινωνικά αντικινήματα δέχονται πόρους από τις ελίτ, ενώ τα κοινωνικά κινήματα από κοινότητες και ομάδες με λίγους πόρους. Τα ρεπερτόρια δράσης που χρησιμοποιούν τα αντικινήματα είναι στρατιωτικές πρακτικές που «προσιδιάζουν στην αστυνομία ή /και σε παρακρατικές πολιτοφυλακές», εν αντιθέσει με τα κοινωνικά κινήματα που χρησιμοποιούν τις επιδείξεις ΑΕΠΑ. Τα κοινωνικά αντικινήματα, ωστόσο διαφέρουν από τα κινήματα και στην οργανωτική τους υφή, καθώς διαθέτουν ιεραρχικές δομές, ενώ τα κοινωνικά κινήματα «επιδιώκουν οριζόντιες δομές, αλλά και τη διαβούλευση». Το τέταρτο στοιχείο που επισημαίνει η Λουκία Κοτρωνάκη σχετικά με τα κοινωνικά αντικινήματα είναι ο χρονισμός ανάδυσής τους. Δηλαδή τα κοινωνικά αντικινήματα εμφανίζονται με την υποχώρηση κάποιων κινήματων, συμπληρώνοντας αυτό το κενό που δημιουργείται στο σύστημα.¹¹⁹

Ωστόσο, ένα ακόμα στοιχείο που αναφέρει η Λουκία Κοτρωνάκη σχετικά με τη σχέση κοινωνικών κινήματων και κοινωνικών αντικινήματων είναι ότι τα κινήματα αποσκοπούν στη δημοκρατία, συμπεριλαμβανομένων όλων των κοινωνικών ομάδων σε αντίθεση με το φασισμό που αποκλείει εντονότερα, όλες αυτές τις ομάδες, που «αγκαλιάζονται» από τα κοινωνικά κινήματα.

Όσον αφορά τον όρο του φασισμού, όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, έχει επιδεχθεί πολλές ερμηνείες. Ο φασισμός έχει χαρακτηριστεί από τον Linz ως αντικοινοβουλευτικός, αντιφιλελεύθερος, αντικομμουνιστικός, λαϊκιστικός, αντιπρολεταριακός, αντικαπιταλιστικός, αντιαστικός και αντικληρικός.¹²⁰ Παράλληλα, ο Mann θεωρεί ως καθοριστικά χαρακτηριστικά του φασισμού τον

¹¹⁸ Sepheriades, S., «Fascism as a mass phenomenon: should we be calling it a ‘movement’? An exercise in historical semantics and interactive history», ό.π.

¹¹⁹ Sepheriades, S., «Fascism as a mass phenomenon: should we be calling it a ‘movement’? An exercise in historical semantics and interactive history», ό.π.

¹²⁰ Linz, J., «Some notes toward a comparative study of fascism in sociological historical perspective» στο Laquer, W. (επιμ.), «Fascism: A Reader’s Guide», Berkeley, University of California Press και Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., *"Η εθνικιστική λύση της Χρυσής Αυγής"*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2015

εθνικισμό, τον παραστρατιωτισμό, τον κρατισμό, την υπέρβαση και την κάθαρση.¹²¹ Σύμφωνα με το Mann, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, ο φασισμός ήρθε να καλύψει το κενό που είχε δημιουργηθεί εξαιτίας της πολιτικής, ιδεολογικής και οικονομικής κρίσης.¹²²

Στη θεωρία του φασισμού ο ηγέτης είναι εκείνος που ενσαρκώνει τον ίδιο το λαό και τη θέλησή του. Ωστόσο, η θέληση του λαού «μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την υπέρβαση, και... την εξάλειψη όλων των πολιτικών διαιρέσεων»¹²³. Απώτερος σκοπός του φασισμού είναι η «κάθαρση του έθνους», που αποτελεί μία πάλη εναντίον όλων των καθεστώτων, των κινημάτων, των ομάδων, των εχθρών του έθνους¹²⁴. Ο φασισμός, λοιπόν, απορρίπτει τη δημοκρατία, τον κομμουνισμό και το σοσιαλισμό, ενώ παράλληλα χρησιμοποιεί πρακτικές βίας.

Τούτων δοθέντων, εντάσσουμε το κόμμα της Χρυσής Αυγής στη θεωρία του φασισμού. Το κόμμα με βάση την ιδεολογική του διακήρυξη, τάσσεται ενάντια στην παρακμή, έχοντας ως στόχο την εθνική αναγέννηση, που θα επέλθει μέσω αυτού.¹²⁵ Υπαίτιους για την παρακμή θεωρεί τόσο τους «ξένους» – δηλ. τους μετανάστες αλλά και την ΕΕ με τα εκτελεστικά όργανά της- όσο και τους «ελληνόφωνους», που αποτελούν τους εσωτερικούς εχθρούς του έθνους. Εδώ το κόμμα αναφέρεται στα υπόλοιπα κόμματα και κυρίως στις Κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και του ΣΥΡΙΖΑ. Επιπλέον, δηλώνει την εναντίωσή της στο φιλελευθερισμό, χαρακτηρίζει «ιστορικά αποτυχημένο» το μαρξισμό θέτοντας απέναντί τους την υπόσταση του κόμματος.

¹²¹ Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., *ό.π.*: σελ. 101

¹²² *ό.π.*: σελ. 102 και Mann, M., «*Fascists*», Cambridge University Press, Cambridge 2004: σελ.7

¹²³ *Ο.π.* σελ. 103

¹²⁴ *Ο.π.*

¹²⁵ «Χρυσή Αυγή ένα ιδεολογικό κίνημα»:

<http://www.xryshaygh.com/assets/files/ideologia.pdf> , τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

Στα ιδεολογικά του κείμενα, το κόμμα αναφέρεται στις φυλετικές διακρίσεις και στο ρατσισμό εναντίον όλων όσων δεν είναι «γνήσιοι» και «αληθινοί» Έλληνες. Επομένως στο σύνθημα «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», Έλληνες είναι όλοι όσοι συνιστούν την φυλετική συνέχεια του έθνους, ενώ αποκλείονται όλοι οι μετανάστες, ανεξαρτήτως αν έχουν λάβει την ελληνική ιθαγένεια με στόχο, να επιτευχθεί η φυλετική καθαρότητα, ενώ παράλληλα οι Χρυσανγίτες εμφανίζονται ως φύλακες της εθνικής ταυτότητας. Ταυτόχρονα απαρνιούνται τον όρο του φασισμού – φασιστικού κινήματος, ο οποίος έχει υποστεί κατάχρηση., αλλά και την ιδιότητα των νεοναζιστών.

Επίσης, το κόμμα της Χρυσής Αυγής στοχεύει στην εθνική ανεξαρτησία, στη λαϊκή κυριαρχία, στην καταπολέμηση της ανεργίας, στην ανασύσταση των δημοσιονομικών, στην αναδιανομή του εθνικού πλούτου κ.α. Ωστόσο, χρησιμοποιεί και πρακτικές βίας. Πολλές φορές στο παρελθόν μέλη του κόμματος έχουν κατηγορηθεί για βιαιοπραγίες εναντίον των μεταναστών και όχι μόνο. Παραμονές των Βουλευτικών εκλογών του 2012, το χαστούκι του Βουλευτή Ηλία Κασιδιάρη έκανε τον γύρω των Μ.Μ.Ε., όπως επίσης και η σκηνή με την Ρένα Δούρου στην οποία ο Βουλευτής της Χρυσής Αυγής έριξε ένα ποτήρι νερό κατά τη διάρκεια της εκπομπής του δημοσιογράφου Γιώργου Παπαδάκη στην τηλεόραση του ANT1.¹²⁶ Αποκορύφωμα των πρακτικών βίας από μέλη του κόμματος ήταν η δολοφονία του αντιφασίστα, ράπερ Παύλου Φύσσα στις 18 Σεπτεμβρίου του 2013 στο Κερατσίνι, από το Γιώργο Ρουπακιά, μέλος του κόμματος της Χρυσής Αυγής.

Κατά το κόμμα της Χρυσής Αυγής, το ιδανικότερο καθεστώς για την Ελλάδα, είναι το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου με τον Ιωάννη Μεταξά. Πιο συγκεκριμένα, αναγράφει άρθρο που δημοσιεύτηκε στις 5/8/2014 στην ιστοσελίδα του κόμματος :

«Ο Ιωάννης Μεταξάς, μέσα σε 4 χρόνια πέτυχε:
1) Να επιτελέσει τεράστιο κοινωνικό έργο (Ι.Κ.Α. , δωρη εργασία,
κατώτατο ημερομίσθιο, υποχρεωτική διαιτησία στις διαφορές

¹²⁶ «Ο βουλευτής Ηλίας Κασιδιάρης της Χρυσής Αυγής χαστούκισε τη Λιάνα Κανέλλη σε εκπομπή του Αντέννα (video)»: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=461134>, ανάρτηση 7/6/2012, τελευταία πρόσβαση 5/11/2016

εργοδοτών και εργαζομένων, Κυριακή αργία, δώρο Χριστουγέννων και Λαμπρής, άδεια μετά αποδοχών, αυτάρκεια στα είδη διατροφής)

2) Κοινωνική συνοχή, ομοψυχία και ασφάλεια των Ελλήνων πολιτών.

3) Ενδυνάμωση και εξύψωση της Εθνικής Συνειδήσεως και του πατριωτικού φρονήματος των Ελλήνων.

4) Με το θρυλικό ΟΧΙ, που μόνο ΑΥΤΟΣ ήξερε και είχε την ψυχή να λείι στους επίδοξους κατακτητές, δημιούργησε το ΒόρειοΗπειρωτικό ΕΠΟΣ στέλνοντας το Στρατό μας ελευθερωτή στη Β. Ήπειρο και συντρίβοντας τους Ιταλούς Φασίστες.

5) Δημιούργησε τα οχυρά Μεταξά που θαύμασε όλος ο κόσμος, ακόμη και οι Γερμανοί εχθροί μας.

6) Ο Ιωάννης Μεταξάς ήταν Ηγέτης και πατέρας ΟΛΩΝ των Ελλήνων, πλην των αρνησιπάτριδων κομμουνιστών.

Ένα νέο ΜΕΤΑΞΑ χρειάζεται τώρα η βασανισμένη και καταπροδομένη πατρίδα μας για την λύτρωσή της, την ελευθερία της και την επιβίωσή της και ΟΧΙ σαμαράδες, προδότες και μασκαράδες!»¹²⁷

Όσον αφορά τη σχέση του κόμματος με το δικτατορικό καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου, όπως αναφέραμε σε προηγούμενα κεφάλαια μέλη, του κόμματος της Χρυσής Αυγής είχαν συνδεθεί με τους δικτάτορες. Ωστόσο, το κόμμα αποφεύγει να εκθειάζει το Χίτλερ και το ναζισμό, λόγω των γεγονότων της Κατοχής. Αυτό βέβαια δε συμβαίνει και με την περίπτωση του Ιωάννη Μεταξά, καθώς τον εκθειάζει,

¹²⁷ «Από το Εθνικό μεγαλείο του Μεταξά στην Εθνική κατασχώνη του Σαμαρά»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/apo-to-ethniko-megaleio-tou-metaja-sthn-ethnikh-kataischunh-tou-samara>, ανάρτηση 5/8/2014, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

αφενός γιατί ήταν δικτάτορας και αφετέρου για τις εργασιακές πολιτικές του και για την εναντίωσή του στους Ναζιστές, λέγοντας το ιστορικό όχι.¹²⁸

Επιπροσθέτως, όσον αφορά το πρόγραμμα του κόμματος, δίνει έμφαση στην πρόνοια αλλά και την κοινωνική αλληλεγγύη στους «γνήσιους Έλληνες». Το κόμμα χρηματοδοτεί όλες του τις δραστηριότητες μέσω των μισθών των βουλευτών του «κάτι που αποτελεί αναφορά στα υπέρτατα ιδανικά της αυτοθυσίας, της ανιδιοτέλειας και της λαϊκής κυριαρχίας που ορίζουν τη φασιστική του ιδεολογία».¹²⁹

Γενικότερα, η έννοια του κοινωνικού κινήματος ενέχει ένα θετικό πρόσημο, αλλά επίσης αφορά κινήσεις, δράσεις, ομάδες πίεσης κλπ, που έχουν ως στόχο τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας εν αντιθέσει με τα κοινωνικά αντικινήματα. Συνεπώς, ο φασισμός και ειδικότερα το κόμμα της Χρυσής Αυγής είναι εσφαλμένο να χαρακτηρίζονται ως κοινωνικά κινήματα, λόγω του ότι απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο κοινό, ενισχύοντας τις κοινωνικές διακρίσεις και ανισότητες, που σαφώς δεν διέπουν το πολίτευμα της δημοκρατίας.

Όσον αφορά το κόμμα της Χρυσής Αυγής, δεν είναι κίνημα, αλλά κατατάσσεται στην κατηγορία των αντικινήματων. Πιο συγκεκριμένα, η Χρυσή Αυγή, αποτελεί μία συλλογικότητα, η οποία με την πολιτική της θέση, έρχεται σε αντιπαράθεση με τις θεσμικές κανονικότητες, αποσκοπώντας σε μία πολιτική αλλαγή.¹³⁰ Όμως, αυτή η θέση δεν την κατατάσσει στα κοινωνικά κινήματα, λόγω του ότι καταγγέλλει τον εκδημοκρατισμό και είναι ιδιαίτερα αυταρχική

Με βάση τις πολιτικές της θέσεις¹³¹, μετά τις εκλογές, αιτήματά του κόμματος είναι να βγει η χώρα από το μνημόνιο, αποκτώντας εθνική ανεξαρτησία, η συνταγματική αναθεώρηση με σκοπό την εξάλειψη της πολιτικής διαφθοράς, η διαγραφή του χρέους με σκοπό την αυτάρκεια, η " *καταπολέμηση της ανεργίας με την*

¹²⁸ Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ.: όπ. Σελ 110

¹²⁹ ό.π. σελ 111

¹³⁰ Della Porta, D., Diani, M., όπ.: σελ 16

¹³¹ «Πολιτικές Θέσεις: Για την Χρυσή Αυγή του Ελληνισμού»: <http://www.xryshaygh.com/kinima/thesis>, ανάρτηση 2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

επέλαση όλων των λαθρομεταναστών σημαίνει εκατοντάδες χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας για τους Έλληνες ", η "αναδιάταξη της εθνικής μας οικονομίας και επανεκκίνηση της πρωτογενούς παραγωγής σημαίνει δυνατότητα παραγωγικής εργασίας στον ελληνικό λαό.", κλπ. Αυτά τα αιτήματα ωστόσο, ενισχύουν τις κοινωνικές διακρίσεις, καθώς απορρέουν την ιδέα του ρατσισμού προς μία μερίδα πολιτών, αποκλείοντάς τους από τη συμμετοχή τους σε ενδεχόμενες θέσεις εργασίας, μιας και το target group στο οποίο απευθύνεται το κόμμα είναι «οι γνήσιοι Έλληνες».

Αν σκεφτούμε τους βασικούς παράγοντες της ύπαρξης κοινωνικών κινημάτων κατά τον Tilly, ¹³² δηλαδή τις εκστρατείες, τα ρεπερτόρια και τις συλλογικές επιδείξεις ΑΕΠΑ, θα αντιληφθούμε ότι το κόμμα της Χρυσής Αυγής έχει αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα, παρόλο που δεν είναι κοινωνικό κίνημα.

Ας ξεκινήσουμε με τις συλλογικές επιδείξεις ΑΕΠΑ. Στο θέμα της Αξιοσύνης, τα μέλη της Χρυσής Αυγής έχουν ένα συγκεκριμένο κώδικα ντυσίματος, με σήμα κατατεθέν τις μαύρες μπλούζες μάρκας Pitbull, για να ξεχωρίζουν και φροντίζουν να έχουν σοβαρή συμπεριφορά. Η ενότητά τους μπορεί να διακριθεί εύκολα μέσω του συμβόλου τους. Πρόκειται για τον μαϊνάνδρο, που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά και των χρωμάτων τους.¹³³ Ένα ακόμα σύμβολο ενότητας είναι και τα συνθήματα που υιοθετούν κατά καιρούς, προσαρμοσμένα στις ανάγκες της επικαιρότητας, όπως το "Πατρίδα(ή Ελλάς), Τιμή, Χρυσή Αυγή " ή το "Αίμα, Τιμή, Χρυσή Αυγή"¹³⁴ . Εξίσου σημαντικά σύμβολα ενότητας είναι επίσης η σημαία του κόμματος και το εμβλητήριο των Ταγμάτων Εφόδου. Το Πολυάριθμο συνήθως διαφαίνεται από την προσέλευση στις συγκεντρώσεις της, όπου αργότερα δημοσιεύεται και σχετικά ρεπορτάζ στην ιστοσελίδα της, με επισυναπτόμενες φωτογραφίες.¹³⁵ Όσον αφορά το στοιχείο της Δέσμευσης, οι Χρυσάυγίτες με βάση το

¹³² Tilly C., ό.π. σελ 20-21

¹³³ Ψαρράς, Δ., ό.π.: σελ. 323

¹³⁴ Ψαρράς, Δ., ό.π.: σελ 331

¹³⁵ «Με απόλυτη επιτυχία η πολιτική εκδήλωση της Χρυσής Αυγής στη Ζάκυνθο - Φωτορεπορτάζ, Βίντεο»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/me-apoluth-epituchia-h-politikh-ekdhhlwsh-ths-chrushs-aughs-sth-zakuntho>, ανάρτηση 23/3/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

καταστατικό τους, οφείλουν να συμμετέχουν στις δράσεις του κόμματος, είτε πρόκειται για αγαθοεργίες είτε για τη συνεισφορά (πχ διανομή τρφήμων κλπ).

Οι μορφές δράσης του κόμματος ποικίλλουν, σχηματίζοντας έναν ενιαίο χάρτη δράσεων. Αρχικά τα ρεπερτόρια που σχηματίζει είναι παραδοσιακά, αλλά και σύγχρονα. Πιο συγκεκριμένα, τα ρεπερτόρια δράσης της Χρυσής Αυγής ποικίλλουν. Οι βασικές θέσεις της παραμένουν οι ίδιες, αλλά δημιουργούνται επίσης και τα εντόπια ρεπερτόρια, όπου τα αιτήματα στη βάση των οποίων σχηματίζονταν, αφορούσαν άτομα συγκεκριμένης περιοχής. Η πιο συνήθης μορφή διεκδικητικού ρεπερτορίου είναι το βίαιο ρεπερτόριο, το οποίο συνάδει απόλυτα με τη φυσιογνωμία του κόμματος. Βασικές μορφές αυτού του βίαιου ρεπερτορίου είναι οι βιαιοπραγίες εναντίον μεταναστών και ομοφυλόφιλων, με την άσκηση σωματικής και λεκτικής βίας, αλλά επίσης και με την καταστροφή των σπιτιών των μεταναστών, με πάγιο αίτημα της Χρυσής Αυγής, τη φυλετική καθαρότητα στη χώρα.¹³⁶ Επιπλέον εκτός από τα παραδοσιακά ρεπερτόρια, που ήδη αναφέραμε, η Χρυσή Αυγή συντελεί και στη σύσταση σύγχρονων ρεπερτορίων. Ειδικότερα, τα ρεπερτόριά της είναι κυρίως πολιτικοποιημένα, με σκοπό την ανάδειξη της ιδεολογίας του κόμματος.

Μία μορφή συλλογικής δράσης που χρησιμοποιεί το κόμμα είναι οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας. Αναφέρουμε ενδεικτικά την εκδήλωση διαμαρτυρίας κατά του gay parade, που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία το 2014, υπέρ του "φυσιολογικού τρόπου ζωής", όπως ανέγραφε και η προκήρυξη της διαμαρτυρίας.¹³⁷ Πολλές φορές, μάλιστα, διοργανώνονται ταυτόχρονα και πορείες με σκοπό την αύξηση του αριθμού των ατόμων που επρόκειτο να συμμετέχουν στη διαμαρτυρία. Πρόκειται για τη λεγόμενη "λογική των αριθμών"¹³⁸ Επίσης, αρκετές φορές στο παρελθόν έχει επικρατήσει και η λογική της φθοράς, με βάση την οποία οι Χρυσανγίτες κατέφευγαν σε βιαιοπραγίες. Αυτό βέβαια τον τελευταίο χρόνο έχει περιοριστεί σε ένα βαθμό και

¹³⁶ «Χρυσανγίτες χτύπησαν μετανάστες στην Ομόνοια με σιδηρογροθίες»: <http://tvxs.gr/news/ellada/xrysaygites-xtypisan-metanastes-stin-omonoia-me-sidirogrothies>, ανάρτηση 16/2/2015, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹³⁷ <http://antiparakmi.blogspot.com/2014/05/cyprus-gay-pride-31-2014-1500.html>, ανάρτηση 27/5/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹³⁸ Della Porta D., Diani M., ό.π. σελ 300

πιο συγκεκριμένα η άσκηση της σωματικής βίας με τη λεκτική βία να παραμένει αμείωτη.

Εκτός από τη διαμαρτυρία, η Χρυσή Αυγή διοργανώνει και άλλες δράσεις, ανάλογα με την περιοχή. Μία μορφή δράσης που εφαρμόζει, είναι η συλλογή και η διανομή τροφίμων σε πλατείες. Προφανώς, τρόφιμα δεν μπορεί να πάρει ο οποιοσδήποτε, αλλά μόνο όσοι είναι "γνήσιοι Έλληνες", οι οποίοι επιδεικνύουν την αστυνομική τους ταυτότητα και έπειτα, προμηθεύονται τα τρόφιμα.¹³⁹ Με αυτή τη στάση τους προβάλλουν εμπράκτως τους αρμούς της ιδεολογίας τους, τόσο κατά των μεταναστών όσο υπέρ της φυλετικής καθαρότητας.

Επιπλέον μία ακόμα μορφή συλλογικής δράσης είναι και το μποϊκοτάζ αγοράς προϊόντων που δεν είναι ελληνικά, αλλά και η χρήση της βίας. Πρόκειται για την πιο ορατή μορφή συλλογικής δράσης που έχει μεγάλο αντίκτυπο στην κοινή γνώμη. Από την αρχή της ίδρυσης της οργάνωσης μέχρι και τις μέρες μας όπου από το 1992 και μετά μιλάμε για ένα πολιτικό κόμμα, η Χρυσή Αυγή έχει μείνει στη μνήμη του κόσμου για τις πρακτικές βίας που χρησιμοποιεί (τάγματα εφόδου, τάγματα ασφαλείας). Έτσι κατά καιρούς, σημειώνονται ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον μεταναστών και ομοφυλόφιλων¹⁴⁰, με τους δεύτερους να καταλήγουν στο νοσοκομείο σε άθλια κατάσταση.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και η οργανωτική δομή του κόμματος, με βάση το καταστατικό, που έχει κατατεθεί στο πρωτοδικείο Αθηνών και βρίσκεται δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα του κόμματος.¹⁴¹ Ιεραρχικά στην "κορυφή" του

¹³⁹ «Χρυσή Αυγή: Συγκέντρωση με δωρεάν διανομή τροφίμων στην Εύβοια (vid)» <http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/443186/hrysi-aygi-sygkentrosi-me-dorean-dianomi-trofimon-stin-eyvoia-vid>, ανάρτηση 9/5/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹⁴⁰ «Οι 23 ρατσιστικές επιθέσεις που «καίνε» την Χρυσή Αυγή» <http://www.spirospero.gr/index.php/koinonia/76043-oi-23-ratsistikes-epitheseis-pou-kaine-tin-xrysi-avgi>, ανάρτηση 23/9/2013, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

¹⁴¹ «Ν. Γ. Μιχαλολιάκος στο Δέλτα TV Θράκης: ΟΧΙ στα προκλητικά προνόμια του πολιτικού συστήματος!BINTEO»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/to-alhthino-katastatiko-ths-chrushs-aughs>, ανάρτηση 30/9/2013, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

κόμματος βρίσκεται το Συνέδριο του κόμματος ενώ ακολουθούν ο Γενικός Γραμματέας του Κόμματος, η Κεντρική Επιτροπή, το Πολιτικό Συμβούλιο, η Επιτροπή Δεοντολογίας του κόμματος, η Επιτροπή Ελέγχου Οικονομικών και η Επιτροπή αξιολόγησης υποψήφιων νέων μελών του κόμματος. Εν αντιθέσει, η οργανωτική δομή που αναγράφεται στο καταστατικό του κόμματος, που κατατέθηκε στο πρωτοδικείο, διαφέρει από την οργανωτική δομή που είχε παλαιότερα η Χρυσή Αυγή με βάση το κρυφό καταστατικό της.

Στην έντυπη έκδοση της Εφημερίδας των Συντακτών στις 29 Σεπτεμβρίου του 2013, έντεκα μόλις ημέρες μετά το γεγονός της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα, δημοσιεύτηκε το άρθρο – ντοκουμέντο του Δημήτρη Ψαρρά, που παρουσίαζε το κρυφό καταστατικό του κόμματος.¹⁴² Ο Ψαρράς ανέφερε: «Στο μικροσκόπιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου βρίσκεται το κρυφό Καταστατικό της Χρυσής Αυγής, με το οποίο αποδεικνύεται η στρατιωτική (και μυστική δομή) της στρατιωτικής της πτέρυγας, η αυστηρή ιεραρχική δομή της και η απόλυτη εξουσία των ανωτέρων προς τους κατωτέρους. Στην κορυφή αυτής της ιεραρχίας βρίσκεται μόνον ο Αρχηγός (σύμφωνα με το χιτλερικό δόγμα του *Führerprinzip*) και δεύτεροι έρχονται όσοι ο ίδιος διορίζει. Φέρνουμε σήμερα στη δημοσιότητα για πρώτη φορά αυτό το πολύ σοβαρό ντοκουμέντο, το οποίο η ηγεσία της οργάνωσης επιχειρούσε επί χρόνια να κρύψει.»

Με βάση το κρυφό καταστατικό, όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα, ο Αρχηγός είναι ο ανώτατος ηγέτης της Χρυσής Αυγής, ενώ στην ανώτατη οργανωτική βαθμίδα συμπεριλαμβάνεται και η Κεντρική Διοίκηση. Παράλληλα, η Κεντρική Διοίκηση αποτελείται από τρία συμβούλια: το Κεντρικό, το Πολιτικό και το Συμβούλιο Διευθυντών, που πλαισιώνουν τον Αρχηγό. Ο Αρχηγός είναι υπεύθυνος για τη λήψη των τελικών αποφάσεων, ενώ το πρόσωπό του είναι απαραβίαστο. Στην οργανωτική αυτή δομή, ακολουθούν η μέση οργανωτική βαθμίδα, η οποία αποτελείται από το Συμβούλιο των Εποπτών και η κατώτερη οργανωτική βαθμίδα που αποτελείται από τους Συντονιστές, τα Στελέχη και τα Μέλη του κόμματος.

Παρατηρούνται λοιπόν αρκετές διαφορές ανάμεσα στα στοιχεία που μας παραθέτουν τα δύο καταστατικά. Το βέβαιο πάντως είναι ότι μέσω της οργανωτικής δομής του κόμματος σε συνάρτηση με τις δράσεις του, οι Χρυσανγίτες συγκροτούν

¹⁴² «Το κρυφό καταστατικό της ναζιστικής οργάνωσης Χ.Α.»:

<http://archive.efsyn.gr/?p=123425>, ανάρτηση 29/09/2013, τελευταία πρόσβαση 26/04/2017

τη συλλογική τους ταυτότητα. Είναι εθνικιστές, όπως δηλώνουν και υπερασπίζονται τις θέσεις τους, χωρίς να διστάσουν να χρησιμοποιήσουν τη βία, ακόμα και με ακραία παραδείγματα, αλλά και εθνικοσοσιαλιστές, όπως αποδεικνύεται μέσω του κρυφού τους καταστατικού σε συνάρτηση πάντα με τις δράσεις τους, ακόμα και αν τα τελευταία χρόνια αποποιούνται το εθνικοσοσιαλιστικό τους πρόσημο. Επομένως, βασικό στοιχείο του κόμματος είναι η ιεραρχική διάθεση από την οποία διέπεται.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, που ξεκινά με το ιστορικο-πολιτικό πλαίσιο της ανόδου του κόμματος της Χρυσής Αυγής και καταλήγει με την εννοιολόγησή του, ως ένα κοινωνικό αντικίνημα, προσπαθήσαμε να αναδείξουμε τα αίτια της ανόδου του, μέσω των πολιτικών θέσεων, της ιδεολογίας, αλλά και του ίδιου του ορισμού του φαινομένου της Χρυσής Αυγής, κατατάσσοντάς την ως ένα πολιτικό κόμμα του «τρίτου κύματος» της άκρας δεξιάς.

Η καταγραφή των σημαντικότερων ορισμών των κοινωνικών κινημάτων, αλλά και της θεωρίας περί άκρας δεξιάς κρίνεται απαραίτητη καθώς βοήθησε στο να θέσουμε ευκολότερα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κοινωνικών αντικινήματων, αλλά και της Χρυσής Αυγής ως αντικίνημα, έχοντας πάντα ως γνώμονα την ελληνική αλλά και τη διεθνή βιβλιογραφία. Το ζήτημα, όμως, της εννοιολογικής υπερέκτασης, που αναφέραμε προηγουμένως, οδηγεί σε σύγχυση και εσφαλμένα αποτελέσματα, που φαινομενικά φαίνονται ορθά, με μια δεύτερη ματιά όμως καταρρίπτουν αυτή την πεποίθηση.

Ωστόσο σε αυτό το σημείο οφείλουμε να τονίσουμε ότι στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής δεν ισχύει απόλυτα το χαρακτηριστικό των αντικινήματων σχετικά με το χρονισμό ανάδυσή τους, που έχει θέσει στη θεωρία της η Λουκία Κοτρωνάκη. Αν λάβουμε υπόψη μας το χρονισμό ανάδυσης της Χρυσής Αυγής, θα αντιληφθούμε ότι η Χρυσή Αυγή δεν εμφανίστηκε με την υποχώρηση κάποιου κινήματος. Μπορεί η δράση της να έγινε εντονότερα γνωστή απασχολώντας την ημερήσια ατζέντα των ΜΜΕ όταν κατέβαινε στις διαδηλώσεις στην Πλατεία Συντάγματος το 2011 - όπου αναδύθηκε το κίνημα των Αγανακτισμένων – αλλά, ως αντικίνημα δεν ήρθε να καλύψει το «κενό» που δημιούργησε η υποχώρηση κάποιου κινήματος, καθώς προϋπήρχε από τη δεκαετία του 1980. Ένα αντικίνημα, λοιπόν, δε δημιουργείται μόνο και κατά αποκλειστικότητα με την υποχώρηση κάποιου κινήματος, αλλά μπορεί να δημιουργηθεί την ίδια περίοδο με ένα κοινωνικό κίνημα, ανεξαρτήτως της

δυναμικής του. Η Χρυσή Αυγή, λοιπόν, με βάση αυτό το χαρακτηριστικό, από τη στιγμή της ίδρυσής της, αποτέλεσε ένα αντικίνημα, που στάθηκε ενάντια σε οποιαδήποτε πολιτική αντίθετη με την ιδεολογία της.

Ένα άλλο πλαίσιο που συναντήσαμε κατά την παράθεση όλων των παραπάνω εννοιών, μελετώντας τους όρους της άκρας δεξιάς και των κοινωνικών κινημάτων και αντικινήματων και στο οποίο πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας είναι το επιχείρημα - που αναφέρουν στη θεωρία τους η Χαλικιοπούλου και η Βασιλοπούλου- ότι τα κόμματα της άκρας δεξιάς για να αναδυθούν στηρίζονται στις πολιτικές ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται. Στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής όμως, δεν τίθεται θέμα πολιτικών ευκαιριών αλλά κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών, που δημιουργήθηκαν ως απόρροια της ευρύτερης παγκόσμιας κρίσης, αλλά και των συνθηκών στο εσωτερικό της χώρας από το 2008 μέχρι σήμερα. Η πολιτική των κυβερνήσεων της συστημικής δεξιάς είχε ως βασικούς άξονές της την ξеноφοβία και το ρατσισμό, ενώ παράλληλα το κόμμα χρησιμοποίησε μία ρητορική μίσους και φόβου.

Η Χρυσή Αυγή, επομένως, εκμεταλλεύτηκε το γεγονός ότι ο κόσμος έχασε την εμπιστοσύνη του στο πολιτικό σύστημα, νιώθοντας ένα μεγάλο αίσθημα αδικίας, μέσα από την πολιτική διαφθορά και τα πολιτικά σκάνδαλα, με τους πολιτικούς να μην τιμωρούνται για τα αδικήματα που διέπραξαν. Έτσι, κατά αυτό τον τρόπο, το κόμμα εμφανίστηκε ως "τιμωρός", ενώ η εσφαλμένη διαχείριση της κρίσης από το πολιτικό σύστημα, το οδήγησε σε σύντομο χρονικό διάστημα σε εκλογική άνοδο.

Β' ΜΕΡΟΣ :Η εκλογική άνοδος της Χρυσής Αυγής: μία πολιτική και κοινωνιολογική ανάλυση

Εισαγωγή: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής

Η άνοδος της Χρυσής Αυγής στις βουλευτικές εκλογές του 2012 ήταν ένα γεγονός μη αναμενόμενο. Κανείς δεν περίμενε ότι ένα κόμμα που μόλις δύο χρόνια νωρίτερα είχε καταφέρει να κερδίσει μία έδρα στις Δημοτικές εκλογές του 2010 και πιο συγκεκριμένα στο Δήμο της Αθήνας(5,29% /10.222 ψήφοι),¹⁴³ θα κατάφερνε τόσο γρήγορα να εισχωρήσει στη Βουλή, αποτελώντας το 2015 την 3η δύναμη στη Βουλή των Ελλήνων. Στο δεύτερο μέρος της έρευνάς μας, θα εξετάσουμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής κατά την περίοδο των Βουλευτικών εκλογών του 2012(Ιούνιος), ενώ στα αμέσως επόμενα κεφάλαια, θα ακολουθήσουν τα εκλογικά χαρακτηριστικά του κόμματος κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, αλλά και τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου και του Σεπτεμβρίου του 2015.

Η αναλυτική παρουσίαση των στοιχείων που θα παραθέσουμε παρακάτω στις επόμενες ενότητες για τις εκλογικές αναμετρήσεις που προαναφέραμε, κρίνονται απαραίτητες για την ανάδειξη των στοιχείων, που συντελούν στην άνοδο του κόμματος

Επιπλέον, η ανάλυση των εκλογικών χαρακτηριστικών του κόμματος, μέσω των εκλογικών αποτελεσμάτων, που έχει δημοσιεύσει το Υπουργείο εσωτερικών, αλλά και των στοιχείων του Exit Poll ###, που επιμελήθηκε ο Δρ. Παναγιώτης Κουστένης, βοηθούν στη σκιαγράφηση του προφίλ των ψηφοφόρων που επιλέγουν να ψηφίσουν το κόμμα της Χρυσής Αυγής, ενώ παράλληλα θέτουν ένα νέο προβληματισμό για την πορεία του κόμματος στο μέλλον.

¹⁴³ «Περιφερειακές - Δημοτικές Εκλογές 2010 Β' Κυριακή» (αποτελέσματα):http://ekloges-prev.singularlogic.eu/dn2010/public/index.html#%22page%22:%22level%22,%22params%22:%22level%22:%22dhm_d%22,%22id%22:9186%22%7D, ανάρτηση 2010, τελευταία πρόσβαση 15/9/2015

Κεφάλαιο 6: Η εκλογική γεωγραφία και το προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (2012-2015)

Με τη βοήθεια του Exit Poll ###, που επιμελήθηκε ο Δρ Παναγιώτης Κουστένης, καταφέραμε, να αναλύσουμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά του κόμματος Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή, κατά την περίοδο 2012-2015. Έχοντας ως γνώμονα τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων από και προς τα κόμματα, τα ποιοτικά αλλά και τα δημογραφικά στοιχεία, που μας παρέχει η δημοσκόπηση θα σκιαγραφήσουμε το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος της Χρυσής Αυγής, το οποίο από τις Βουλευτικές εκλογές του 2012 μέχρι και τις τελευταίες πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 συνεχίζει να έχει ανοδική πορεία.

Το κόμμα συνεχίζει να διατηρεί υψηλά ποσοστά στις διοικητικές περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας, της Πελοποννήσου, της Στερεάς Ελλάδας, αλλά και της Αττικής. Αυτές οι περιφέρειες αποτελούν τα προπύργια του κόμματος με ποσοστά που κυμαίνονται κατά προσέγγιση από 7% έως 12%. Ειδικότερα, τα ποσοστά του κόμματος αυξήθηκαν ιδιαιτέρως κατά την περίοδο των Ευρωεκλογών του 2014, βλέποντας ακόμα και σε περιφέρειες όπως η διοικητική περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, το ποσοστό του να ξεπερνά το 6%, παρά το γεγονός ότι εκείνη την περίοδο είχαν ασκηθεί διώξεις εναντίον κάποιων μελών του κόμματος, με αποκορύφωμα τα γεγονότα της δολοφονίας του ράπερ Παύλου Φύσσα λίγους μήνες νωρίτερα.

Όσον αφορά τις Βουλευτικές Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, τα ποσοστά του κόμματος σημείωσαν φθίνουσα πορεία αλλά κατά τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, αυξήθηκαν σταδιακά από ένα έως τρία τοις εκατό σε όλες τις διοικητικές περιφέρειες. Ακόμα και στη διοικητική περιφέρεια της Κρήτης το κόμμα κατάφερε να σημειώσει σημαντική άνοδο, καθώς κατά τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 το ποσοστό του ανήλθε στο 4,5%, γεγονός πρωτοφανές για την εν λόγω διοικητική περιφέρεια. Μάλιστα, αυτό που δεν πρέπει να ξεχάσουμε να αναφέρουμε ειδικότερα για την διοικητική περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, που αποτελεί το κατεξοχήν προπύργιο του κόμματος, είναι ότι το κόμμα σημειώνει υψηλά ποσοστά στις εκλογικές περιφέρειες, που απαρτίζουν την εν λόγω διοικητική περιφέρεια, κυρίως λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, καθώς συνορεύει με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ)

και τη Βουλγαρία. Αν ανατρέξουμε μάλιστα στο πρόσφατο παρελθόν και ειδικότερα από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990 μέχρι σήμερα, το κόμμα έχει πάγιες πολιτικές θέσεις όσον αφορά το ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων.¹⁴⁴

Μέσα από την έρευνά της, που αποτυπώνεται στο βιβλίο «Ο Εχθρός, το Αίμα, ο Τιμωρός: Αναλύοντας δεκατρείς λόγους του ‘‘Αρχηγού’’ της Χρυσής Αυγής», η συγγραφέας Δέσποινα Παρασκευά- Βελουδογιάννη,¹⁴⁵ αναφέρει σχετικά με την άνοδο του κόμματος ότι υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας που «σχετίζονται με συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες» και εντοπίζονται στη μετεμφυλιακή και προδικτατορική περίοδο. Αυτές οι συνθήκες αναφέρονται και στην έρευνα του Διδάκτορα Πολιτικής Επιστήμης Γιάννη Μαυρή.¹⁴⁶ Ο διδάκτορας αναφέρει σχετικά με την εκλογική γεωγραφία του κόμματος κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 - όπως διαπιστώνει και η Δέσποινα Παρασκευά - Βελουδογιάννη - ότι *«Η εκλογική γεωγραφία της ΧΑ αποκαλύπτει ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία ιστορικής «συνέχειας» με την εκλογική γεωγραφία της Δεξιάς παράταξης, μεταπολιτευτικής, αλλά και προδικτατορικής. Η Πελοπόννησος (8,95%), η Στερεά Ελλάδα (8,07%), η Αττική (7,6%) και η Κεντρική Μακεδονία (7,2%) αποδείχθηκαν οι καλύτερες εκλογικές περιφέρειές της. Στις υπόλοιπες, βρέθηκε κάτω από τον εθνικό μέσο όρο της και κάτω από 5%, στην Ήπειρο (4,8%) και στην Κρήτη (3,9%), κυρίως στην ανατολική. Με όρους του παρελθόντος, στην εκλογική της γεωγραφία φαίνεται να αναβιώνει η διαίρεση «Παλαιάς Ελλάδας / Νέων Χωρών».* Η

¹⁴⁴ Στο κείμενο του Μιχάλη Ν. Τσακίρη, μέλους Πολιτικού Συμβουλίου του Λαϊκού Συνδέσμου - Χρυσή Αυγή, με τίτλο «Η εποποιία του Μακεδονικού αγώνα και το σημερινό προδοτικό ψευδορωμαϊκό», που είναι δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα του κόμματος διαφαίνονται ξεκάθαρα οι πολιτικές θέσεις του κόμματος για το θέμα των Σκοπίων μέσω του σχολιασμού του συντάκτη. <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/h-epopoia-tou-makedonikou-agwna-kai-to-shmerino-prodotiko-pseudorwmaiiko>, ανάρτηση 20/10/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

¹⁴⁵ Παρασκευά-Βελουδογιάννη Δ., «Ο Εχθρός, το Αίμα, ο Τιμωρός: Αναλύοντας δεκατρείς λόγους του ‘‘Αρχηγού’’ της Χρυσής Αυγής», Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2015: σελίδα 42-43

¹⁴⁶ Γιάννης Μαυρής, « Η ακτινογραφία της Χρυσής Αυγής: Ανάδυση και σταθεροποίηση του ακροδεξιού φαινομένου»: <http://www.mavris.gr/3625/aktinografia-xa/>, ανάρτηση 1/7/2013, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Χρυσή Αυγή, εκτός από την Κρήτη, υστερεί στις «Νέες Χώρες» (Θράκη, Αν.Μακεδονία, Δυτ.Μακεδονία, Ήπειρος), και πλεονεκτεί στην «Παλαιά Ελλάδα» (Πελοπόννησος, Στερεά και Αττική). Στους καλύτερους νομούς της, τον Ιούνιο, (ξεπέρασε το 9%), συγκαταλέγονται η Λακωνία (10,9%), η Κορινθία (10%), η Αργολίδα (9,4%), το υπόλοιπο Αττικής (10%), η Β' Πειραιώς (9,3%), η Βοιωτία (8,8%) και η Εύβοια (8,6%- γράφημα 2). Σε χαμηλότερο γεωγραφικό επίπεδο ανάλυσης κατά νομό, αποδεικνύεται ότι η ΧΑ συγκέντρωσε υψηλότερα ποσοστά επιρροής, σε περιοχές με πληθυσμούς αρβανίτικης καταγωγής. Πχ. στη Μάνδρα 13,6%, τη Μαγούλα 12,4%, τη Φυλή 12,9%, τα Σπάτα και το Κορωπί 13% (Αττική), στα Δερβενοχώρια 16,4% και στην Τανάγρα 12% (Βοιωτία), στο Μαρμάρι 12% (Ν.Εύβοια), στην Άνδρο (Γαύριο, Μπατσι) 13,4% (Κυκλάδες), στο Κρανίδι 11,5% και στην Ερμιόνη 10,8% (Αργολίδα), στο Σοφικό 18,5% (Κορινθία), στην Τροιζήνα 11,4% και το Αγκίστρι 11,3% (Α' Πειραιώς) και στη Σαλαμίνα 13% (Β' Πειραιώς)».¹⁴⁷

Το ποσοστό του κόμματος κατά την περίοδο των Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2015 σε σχέση με το ποσοστό του κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, ήταν περίπου το ίδιο, ενώ παράλληλα, η Χρυσή Αυγή κατάφερε να εξασφαλίσει την τρίτη θέση στη Βουλή των Ελλήνων. Αυτό φανερώνει «την ιδιαίτερα έντονη ιδεολογική και πολιτική πόλωση που κλονίζει ακόμα και σήμερα την ελληνική κοινωνία».¹⁴⁸ Επομένως, όσον αφορά τη γεωγραφική κατανομή των ποσοστών του κόμματος, φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι το κόμμα της Χρυσής Αυγής έχει σταθερή παρουσία τόσο στα αστικά, όσο και στα αγροτικά κέντρα, πράγμα που σηματοδοτεί και την τοπική παρουσία του, κάτι που δε συμβαίνει με το κόμμα του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού.

Παράλληλα, ο Δρ. Παναγιώτης Κουστένης σε μία πρόσφατη συνέντευξή του στα «Ενθέματα»¹⁴⁹ αναφέρει σχετικά με την άνοδο της Χρυσής Αυγής κατά τις πρώρες

¹⁴⁷ Γιάννης Μαύρης, ό.π.

¹⁴⁸ Παρασκευά-Βελουδογιάννη Δ., «Ο Εχθρός, το Αίμα, ο Τιμωρός: Αναλύοντας δεκαπέντε λόγους του 'Αρχηγού' της Χρυσής Αυγής», Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2015: σελίδα 16

¹⁴⁹ «Η ακτινογραφία της ψήφου της Χρυσής Αυγής», συνέντευξη του Παναγιώτη Κουστένη στα Ενθέματα:<https://enthemata.wordpress.com/2015/09/27/koustenis/>, ανάρτηση 27/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 «Η ανάκαμψη της Χ.Α. δεν εμφανίστηκε ως αποτέλεσμα ενός ομοιόμορφου εθνικού ρεύματος. Η άνοδός της προέκυψε αποκλειστικά από την επαρχία, όπου συνολικά έλαβε 7,1% από 6,1% τον Ιανουάριο (αύξηση κατά 1%). Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι αυτή η άνοδος, μέσα στο γενικευμένο κλίμα της αποχής αυτών των εκλογών, συνοδεύτηκε και από μια οριακή αύξηση σε απόλυτο αριθμό ψήφων (περίπου 8.000), ενώ ήταν ακόμα εντονότερη (ξεπερνώντας τη μία ποσοστιαία μονάδα) στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές. Αντίθετα, η δύναμή της παρέμεινε απολύτως σταθερή τόσο στο εσωτερικό του Λεκανοπεδίου (6,2%), όσο και στο σύνολο της περιφέρειας Αττικής (6,7%), μένοντας δηλαδή για πρώτη φορά κάτω από τον εθνικό της μέσο όρο. Και ας υπενθυμίσουμε ότι μέχρι και τις εκλογές του Ιανουαρίου, η Αττική αποτελούσε ένα από τα προπύργια της Χ.Α., δίνοντας πάντα ένα από τα τέσσερα ισχυρότερα ποσοστά της σε επίπεδο διοικητικών περιφερειών, γεγονός που σηματοδοτούσε το ρεύμα της κοινωνικής διαμαρτυρίας (τροφοδοτούμενο από πρώην ψηφοφόρους τόσο της Ν.Δ. όσο και του ΠΑΣΟΚ), που σε σημαντικό βαθμό χαρακτηρίζει την εκλογική της επιρροή.» .

Βλέπουμε λοιπόν, ότι το κόμμα της Χρυσής Αυγής από τις Ευρωεκλογές του 2014 και μετέπειτα, αρχίζει να έχει μία εντονότερη άνοδο. Με βάση τα αποτελέσματα του Exit Poll ###, η ψήφος υπέρ της Χρυσής Αυγής - πέραν του ιδεολογικού υπόβαθρου κάθε περιοχής, αλλά και των κοινωνικών παραγόντων, που προκύπτουν μέσα από την βαθύτερη οικονομική, ηθική, αξιακή και πολιτική κρίση, που μαστιάζει τη χώρα - αποτελεί ψήφο διαμαρτυρίας, ψήφο αντίδρασης και απογοήτευσης ενάντια στις εκάστοτε κυβερνήσεις του ΠΑ.ΣΟ.Κ., της Νέας Δημοκρατίας, ακόμα και του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.¹⁵⁰ . Αυτό μαρτυρούν και τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων μέσω και των μετακινήσεων των ψηφοφόρων, κυρίως με τα κόμματα της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑ.ΣΟ.Κ. να σημειώνουν διαρροή ψηφοφόρων προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με το ΣΥΡΙΖΑ, όταν στις πρόωρες εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, το 2,4 % των ψηφοφόρων του, επέλεξε να ψηφίσει το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Να τονίσουμε ότι μέχρι και τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015,

¹⁵⁰ Η δυσaráσκεια και η απογοήτευση με την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, αποτυπώνεται μέσω των μετακινήσεων των ψηφοφόρων, κατά τις πρόωρες βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, ενώ έχουν μεσολαβήσει και τα γεγονότα του δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου του 2015.

το ποσοστό των ψηφοφόρων του ΣΥ.ΡΙΖ.Α., που έτεινε να ψηφίζει το κόμμα της Χρυσής Αυγής, ήταν μικρότερο από 1%.

Παράλληλα, τα ποσοστά της διοικητικής περιφέρειας της Κεντρικής Μακεδονίας και της Θεσσαλίας έχουν σημειώσει εξίσου σημαντική άνοδο, όπως επίσης συνέβη και με τα ποσοστά της διοικητικής περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, της διοικητικής περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και της διοικητικής περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Σαφέστατα, η είσοδος ενός μεγάλου κύματος μεταναστών στη χώρα, αλλά και η αδυναμία της αντιμετώπισης αυτού του κοινωνικού προβλήματος - όπου ως κοινωνικό πρόβλημα νοούμε τα προβλήματα που έχουν προκύψει με την υποδοχή, την ένταξη και την περίθαψη των προσφύγων - από τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις είναι δύο βασικοί παράγοντες που συντέλεσαν στην αύξηση των ποσοστών του κόμματος στα νησιά του Αιγαίου και κυρίως στις πιο ακριτικές περιοχές. Ο δρ. Κουστένης επισημαίνει ότι *«Στα Δωδεκάνησα το φαινόμενο της εισόδου των μεταναστών από την αρχή έδειχνε να παράγει τοπικά αξιοσημείωτα ποσοστά, ειδικά σε κάποια ακριτικά ή απομονωμένα νησιά. Ωστόσο, τώρα το ρεύμα αυτό διογκώθηκε σημαντικά, με τη δύναμή της Χ.Α. να είναι ανώτερη του εθνικού της ποσοστού σε Κάρπαθο, Λέρο, Ρόδο, Κω, Καστελλόριζο, Σύμη και Τήλο, σημειώνοντας αυξήσεις που κατά κανόνα κυμαίνονται από 2% έως και 5,5%. Το πιο εντυπωσιακό όμως στοιχείο είναι η σημαντική αύξηση της (άνω του 3%) σε Λέσβο και Σάμο, με τα ποσοστά της να φτάνουν το 8,3% και 9,7% αντίστοιχα. Τάσεις ιδιαίτερα σημαντικές, αν αναλογιστεί κανείς την παραδοσιακή ιδεολογική ταυτότητα αυτών των δύο νησιών.»*¹⁵¹.

Εντούτοις, ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το ποσοστό της αποχής κατά τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015. Όπως, παρατηρούμε από τα επίσημα στοιχεία, που έφερε στο φως της δημοσιότητας το Υπουργείο

¹⁵¹ «Η ακτινογραφία της ψήφου της Χρυσής Αυγής», συνέντευξη του Παναγιώτη Κουστένη στα Ενθέματα: <https://enthemata.wordpress.com/2015/09/27/koustenis/>, ανάρτηση 27/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016. Επίσης, όσον αφορά την Αττική ο κύριος Κουστένης, αναφέρει ότι τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής παρέμειναν σταθερά. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα θεωρεί την περιοχή της Πλατείας Βικτωρίας, που αποτέλεσε κύριο σημείο για την εγκατάσταση των προσφύγων.

Εσωτερικών με την ανακοίνωση των εκλογικών αποτελεσμάτων¹⁵², έχοντας ενσωματωμένο το 100% της επικράτειας, από τους 9.913.609 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε μόλις το 56,16% αυτών, ενώ τα άκυρα και τα λευκά ψηφοδέλτια αντιστοιχούν στο 2,42%. Το ποσοστό της αποχής ήταν πρωτοφανές, ενώ παράλληλα δεν έχει υπάρξει μεγαλύτερο ποσοστό στην ελληνική πολιτική ιστορία. Αντίθετα, κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 από τους 9.900.403 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε το 63,94% αυτών, ενώ τα άκυρα και τα λευκά ψηφοδέλτια αντιστοιχούν στο 2,36%. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, όπου από τους 9.947.876 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε το 62,42%.¹⁵³ Οπότε, η δυσaráσκεια των ψηφοφόρων λειτούργησε ευεργετικά για το κόμμα της Χρυσής Αυγής.

Επομένως, οι προτιμήσεις των ψηφοφόρων είτε αυτό μεταφράζεται ως κινητικότητα από ένα κόμμα χ σε ένα κόμμα ψ, είτε ως αποχή, καθορίζονται από το ευρύτερο πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο, καθώς και από τις συνθήκες διαβίωσής τους. Το ζήτημα που προκύπτει από το θέμα της αποχής και για το οποίο οφείλουμε να προβληματιζόμαστε είναι ποιοι παράγοντες οδηγούν τους ψηφοφόρους σε αυτή την πολιτική πράξη, που ενδεχομένως ταυτόχρονα να δηλώνει και μία απαξίωση προς το πολιτικό σύστημα. Άλλωστε όσο περισσότερο μειώνεται η προσέλευση των ψηφοφόρων κατά τη διάρκεια των εκλογών, τόσο πιο γρήγορα οδηγούνται σε μία κατάσταση αποευθυγράμμισης από τις άλλοτε παραδοσιακές κομματικές προτιμήσεις τους, με τους δεσμούς ανάμεσα στους εκλογείς και τα κόμματα, αλλά και τις κοινωνικές ομάδες και τα κόμματα, να εξασθενούν ολοένα και περισσότερο.¹⁵⁴

¹⁵² «Εθνικές Εκλογές- Σεπτέμβριος 2015» (αποτελέσματα): <http://ekloges.yypes.gr/current/v/public/index.html#{%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}}>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

¹⁵³ Τα λευκά και τα άκυρα ψηφοδέλτια κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, αντιστοιχούν στο 0,99%.

¹⁵⁴ Hague, R., Harrop. M., *"Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση"*, Κωνσταντινίδης, Γ. (επιμ.), Παγουλάτος, Γ. (πρόλ.), Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011: σελ. 353

Και μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η απογοήτευση των πολιτών από την κομματική πολιτική συντελεί σε αυτή την κατάσταση, όπως επίσης τα πολιτικά σκάνδαλα, η διαφθορά των κομμάτων κ.ά. Άλλωστε, όπως τονίζουν οι Jacques Lagroye, Bastien François και Frederic Sawicki, «Γενικότερα, η αστάθεια της ψήφου μπορεί να απορρέει από την προσαρμογή ενός αριθμού ψηφοφόρων στις μεταλλαγές της εκλογικής προσφοράς.»¹⁵⁵ και συνεχίζουν αναφορικά με τους ψηφοφόρους που ψηφίζουν βάσει συγκυριακών παραγόντων «...ότι είναι ευαίσθητοι στην προσωπικότητα των υποψηφίων ή/ και στα διακυβεύματα που τροφοδοτούν τον πολιτικό αντιπαραθετικό λόγο. Πάντα δινόταν μεγάλο βάρος στη δημοτικότητα των υποψηφίων, αν όχι στις «χαρισματικές» ιδιότητες που τους αποδίδονται, για την εξήγηση του γεγονότος ότι ορισμένοι ψηφοφόροι μπορούν να τροποποιήσουν τις πολιτικές τους προτιμήσεις.»¹⁵⁶ Ωστόσο, οι ψηφοφόροι του κόμματος, αλλά και οι εν δυνάμει ψηφοφόροι, θα λέγαμε ότι στηρίζονται περισσότερο στα διακυβεύματα του κόμματος, παρά στην προσωπικότητα των υποψηφίων, αλλά και στην κοινωνικοπολιτική συγκυρία όπως αναφέραμε παραπάνω.

Όσον αφορά το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος, η Χρυσή Αυγή έχει μεγαλύτερη απήχηση στους ψηφοφόρους που πλήττονται περισσότερο από την κρίση.¹⁵⁷ Το κόμμα σημειώνει μεγαλύτερα ποσοστά στους άνδρες ψηφοφόρους, τόσο στην Αττική όσο και στην Επικράτεια. Ως επί το πλείστον, οι ψηφοφόροι αυτοί ανήκουν στην ηλικιακή κλίμακα των 18-34 ετών πρωτίστως και δευτερευόντως στην ηλικιακή κλίμακα των 35-54 ετών, ενώ το κόμμα έχει μικρότερη απήχηση στους ψηφοφόρους, που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 55+ ετών.¹⁵⁸ Παράλληλα, το

¹⁵⁵ Lagroye, J., François, B. & Sawicki, F., «Πολιτική κοινωνιολογία», Ψύλλα, Μ. (εισ.-επιμ.), Μαγκανιώτης, Ε. (μτφρ.), Εκδόσεις τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2008: σελ. 491

¹⁵⁶ Lagroye, J., François, B. & Sawicki, F., όπ. σελ. 392

¹⁵⁷ Παρασκευά-Βελουδογιάννη, Δ., «Ο Εχθρός, το Αίμα, ο Τιμωρός: Αναλύοντας δεκατρείς λόγους του ‘Αρχηγού’ της Χρυσής Αυγής», Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2015: σελ. 44

¹⁵⁸ Ωστόσο, σχετικά με την ηλικιακή κλίμακα των ψηφοφόρων υπάρχει μία μικρή διαφοροποίηση κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, με βάση τα στοιχεία του Exit Poll ###. Το κόμμα κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 είχε μεγαλύτερη απήχηση στους ψηφοφόρους που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 35-54 ετών, ενώ ακολουθούν οι ψηφοφόροι που ανήκουν

μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων κατατάσσεται στη δευτεροβάθμια και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς το κόμμα της Χρυσής Αυγής λαμβάνει τα υψηλότερα ποσοστά του αφενός από τους αποφοίτους Γυμνασίου, Λυκείου, Τεχνικών σχολών και ΙΕΚ και αφετέρου από ψηφοφόρους των οποίων το μορφωτικό επίπεδο είναι έως και απόφοιτοι δημοτικού, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά προέρχονται από τους αποφοίτους των Ανώτερων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.¹⁵⁹

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο για τη σκιαγράφηση του προφίλ των ψηφοφόρων είναι και το επάγγελμά τους. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι στην Επικράτεια το κόμμα συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά του στους αγρότες, τους καλλιεργητές, τους ψαράδες και τους κτηνοτρόφους, στους ελεύθερους επαγγελματίες- αυτοαπασχολούμενους και τους ανέργους, σημειώνοντας πάντα μερικές διαφοροποιήσεις.

Ειδικότερα, στις εκλογές του Ιουνίου του 2012, το κόμμα συγκέντρωσε τα υψηλότερα ποσοστά του στην Επικράτεια από τους ανέργους (10,1%), τους σπουδαστές(9,4%) και τους ελεύθερους επαγγελματίες- αυτοαπασχολούμενους (8,8%), ενώ στις Ευρωεκλογές του 2014 από τους αγρότες, τους καλλιεργητές, τους κτηνοτρόφους, τους ψαράδες (13,8%), τους ελεύθερους επαγγελματίες(12,2%) και τους ανέργους (12%). Στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 στην Επικράτεια έλαβε τα υψηλότερα ποσοστά του από τους αγρότες, , τους καλλιεργητές, τους κτηνοτρόφους, τους ψαράδες (10.1%), τους ανέργους (9,1%) και τους ελεύθερους επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενους (8%), ενώ στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 από τους αγρότες, τους καλλιεργητές, τους κτηνοτρόφους, τους ψαράδες (14%), τους ανέργους(10,4%) και τους σπουδαστές (8,6%).

στην ηλικιακή κατηγορία 18-34 ετών και τέλος οι ψηφοφόροι, που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 55+ ετών.

¹⁵⁹ Με μοναδική εξαίρεση τις εκλογές του Ιουνίου του 2012, όπου στην Επικράτεια το κόμμα της Χρυσής Αυγής συγκέντρωσε περισσότερες ψήφους από τους αποφοίτους Γυμνασίου, Λυκείου, Τεχνικών σχολών και ΙΕΚ, από τους αποφοίτους ΑΕΙ/ΤΕΙ , ενώ το χαμηλότερο ποσοστό του το έλαβε από του ψηφοφόρους μορφωτικού επιπέδου έως απόφοιτοι δημοτικού.

Επίσης, το ποσοστό των μισθωτών ιδιωτικού τομέα είναι αξιοσημείωτο στην Επικράτεια, καθώς έχει παρουσιάσει σημαντική άνοδο, φτάνοντας το 8,5% από το 6,7% του Ιανουαρίου, ενώ αν ανατρέξουμε στο πρόσφατο παρελθόν, το ποσοστό των μισθωτών ιδιωτικού τομέα από το 7,5%, που ήταν τον Ιούνιο του 2012, το Μάιο του 2014, κατά την περίοδο των Ευρωεκλογών άγγιξε το 10,2% (αυξήθηκε κατά 2,7%).

Εντούτοις, το ποσοστό των μισθωτών δημοσίου τομέα σημειώνει φθίνουσα πορεία στην Επικράτεια. Από το 10,5% του Ιουνίου του 2012, στις Ευρωεκλογές του 2014 έπεσε στο 8,6%, ενώ τον Ιανουάριο του 2015 συνέχισε να έχει φθίνουσα πορεία, φτάνοντας το 5,7% με αποκορύφωμα τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, όπου άγγιξε το 4,4%. Παράλληλα, τα χαμηλότερα ποσοστά του κόμματος στην Επικράτεια παρατηρούνται στις νοικοκυρές και τους συνταξιούχους. Το ποσοστό των νοικοκυρών τον Ιούνιο του 2012 ήταν 4%, κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 έφτασε στο 4,4%, ενώ τον Ιανουάριο του 2015 έπεσε στο 4,3% και το Σεπτέμβριο του 2015 αυξήθηκε κατά 0,5% αγγίζοντας το 4,8%. Εντούτοις, οι συνταξιούχοι, που ανήκουν στην ηλικιακή κλίμακα των 55+, όπου το κόμμα έχει και τη μικρότερη απήχηση, ανέκαθεν είχαν το μικρότερο ποσοστό με εξαίρεση τις Ευρωεκλογές του 2014, όπου το ποσοστό τους άγγιξε το 6,3%.¹⁶⁰ Αντίθετα με το ποσοστό των νοικοκυρών, το ποσοστό των συνταξιούχων σημείωσε ανοδική πορεία. Στις εκλογές του Ιουνίου του 2012, το ποσοστό των συνταξιούχων ανήλθε στο 2,7%, στις Ευρωεκλογές του 2014 αυξήθηκε κατά 3,6% και ανήλθε στο 6,3%, όπως αναφέραμε παραπάνω, ενώ τον Ιανουάριο του 2015 έπεσε στο 3,7% και τον Σεπτέμβριο του 2015 ανήλθε στο 4,4%.

Στην Αττική τα ποσοστά των ψηφοφόρων ανάλογα με το επάγγελμα που ασκούν διαφοροποιούνται σε σχέση με την Επικράτεια ως προς την κατάταξή τους. Σε γενικές γραμμές, το κόμμα έλαβε υψηλότερα ποσοστά από τους άνεργους, τους ελεύθερους επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενους και ενίοτε από τους σπουδαστές και του φοιτητές, αλλά και τους μισθωτούς ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Τον Ιούνιο του 2012, τα μεγαλύτερα ποσοστά του κόμματος προήλθαν από τους σπουδαστές-φοιτητές (13,5%) και τους άνεργους (10,8%), ακολούθησαν οι μισθωτοί δημοσίου τομέα (10,5%), ενώ ικανοποιητικά ήταν και τα ποσοστά που έλαβε το κόμμα από

¹⁶⁰ Γενικότερα, κατά τις Ευρωεκλογές του Μαΐου του 2014, το κόμμα της Χρυσής Αυγής, εν αντιθέσει με τα υπόλοιπα κόμματα, είχε ιδιαίτερα αυξημένα ποσοστά.

τους μισθωτούς ιδιωτικού τομέα (7,5%) και τους ελεύθερους επαγγελματίες- αυτοαπασχολούμενους (7,2%).

Κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, το κόμμα έλαβε περισσότερες ψήφους από τους ελεύθερους επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενους (13,7%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 6,5%), τους ανέργους (11,2%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 0,4%), τους φοιτητές-σπουδαστές (10,6%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 2,9%), ενώ ακολούθησαν οι μισθωτοί ιδιωτικού τομέα (10,2%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 2,7%) και οι μισθωτοί δημοσίου τομέα (8,6%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 1,9%). Πρωτοφανές βέβαια είναι το ποσοστό που έλαβε το κόμμα από τους συνταξιούχους, καθώς ανήλθε στο 8,4% από το 3,3% που ήταν τον Ιούνιο του 2012. Το ποσοστό αυτό αυξήθηκε δηλαδή κατά 5,1%, ενώ όπως θα αναφέρουμε και στη συνέχεια το κόμμα δεν έλαβε σε καμία άλλη εκλογική αναμέτρηση μεγαλύτερο ποσοστό από το 3,3% από τους συνταξιούχους, με εξαίρεση τις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015.

Ωστόσο, τα ποσοστά διαφοροποιήθηκαν και κατά τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Exit Poll ###, η Χρυσή Αυγή έλαβε τα υψηλότερα ποσοστά της από τους ανέργους (14,6%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 3,4%) και τις νοικοκυρές (8%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 3,9%). Το ποσοστό των νοικοκυρών αποτελεί και αυτό μία από τις ιδιαιτερότητες, που παρουσιάζονται στην ανάλυσή μας, καθώς πρόκειται για τη δεύτερη επαγγελματική κατηγορία, στην οποία το κόμμα λαμβάνει σχετικά μικρά ποσοστά. Κατά φθίνουσα σειρά ακολούθησαν οι μισθωτοί του δημοσίου τομέα (6,7%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 1,9%), οι μισθωτοί ιδιωτικού τομέα (6,4%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 3,8%), οι ελεύθεροι επαγγελματίες- αυτοαπασχολούμενοι (5,4%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 8,3%), οι σπουδαστές-φοιτητές (4,8%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 5,8%) και τέλος οι συνταξιούχοι (3,2%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 5,2%). Οπότε, κατά τις Βουλευτικές Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, παρατηρήθηκαν σημαντικές αυξομειώσεις των ποσοστών του κόμματος, δικαιολογημένα θα λέγαμε καθώς το ποσοστό της ανεργίας, ανήλθε στο 25,7%, με την Ελλάδα να συνεχίζει να είναι η χώρα της Ευρωπαϊκής

Ένωσης με το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων¹⁶¹ και τα νοικοκυριά να έχουν πληγεί ακόμα περισσότερο, με την ελληνική οικονομία να βρίσκεται σε συνεχή ύφεση.

Κάτι αντίστοιχο με τα ποσοστά των ψηφοφόρων με βάση την επαγγελματική τους ιδιότητα, συνέβη και κατά τις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, ενώ κάτι λιγότερο από δύο μήνες νωρίτερα οι Έλληνες πολίτες κλήθηκαν να συμμετέχουν στο δημοψήφισμα. Το μεγαλύτερο ποσοστό του το Σεπτέμβριο του 2015 το έλαβε ξανά από τους ανέργους (11,5%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 3,1%) και τους ελεύθερους επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενους (8,1%, αυξήθηκε κατά 2,7%), που έχουν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση. Κατά φθίνουσα σειρά ακολούθησαν οι μισθωτοί ιδιωτικού τομέα (7,6%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 1,2%), οι φοιτητές – σπουδαστές (7,1%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 2,3%), οι συνταξιούχοι (4,7%, το ποσοστό αυξήθηκε κατά 1,5%), οι μισθωτοί δημοσίου τομέα (4,4%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 2,3%) και τέλος οι νοικοκυρές (2,8%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 5,2%). Όσον αφορά το ποσοστό των νοικοκυρών, ήδη από τον Ιούνιο του 2012 είχε αρχίσει να αυξάνεται και από το 2,9%, στις Ευρωεκλογές του 2014 ανήλθε στο 4,1% δεχόμενο αύξηση 1,2%, ενώ από το 8% που ήταν στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου, το Σεπτέμβριο του 2015 μειώθηκε κατά 5,2%.

Όσον αφορά τις διακυμάνσεις των ποσοστών ανάμεσα στις Βουλευτικές Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 και στις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, ο δρ Παναγιώτης Κουστένης εύστοχα επισημαίνει ότι *«...υποδεικνύουν ότι στο νεανικό κοινό εντοπίζεται και η σημαντικότερη κινητικότητα των ψηφοφόρων της από την μία αναμέτρηση στην άλλη. Όμως δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι, όπως προκύπτει από την εξεργασία όλων των διαχρονικών στοιχείων, πάνω από τους μισούς σημερινούς ψηφοφόρους της Χ.Α. φαίνεται να την ψηφίζουν σταθερά σε όλες τις αναμετρήσεις από το 2012.»*¹⁶². Επομένως, ενώ η

¹⁶¹ « Eurostat: Στο 25,7% η ανεργία στην Ελλάδα τον Ιανουάριο» : <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/946793/eurostat-sto-257-i-anergia-stin-ellada-ton-ianouario>, ανάρτηση 30/4/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

¹⁶² «Η ακτινογραφία της ψήφου της Χρυσής Αυγής», συνέντευξη του Παναγιώτη Κουστένη στα Ενθέματα: <https://enthemata.wordpress.com/2015/09/27/koustenis/>, ανάρτηση 27/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

εκλογική βάση του κόμματος τα προηγούμενα χρόνια είχε μία ομοιογένεια, αυτό έχει αρχίσει να καταρρίπτεται σταδιακά από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 και μετέπειτα, πράγμα που μαρτυρούν τα στοιχεία του Exit Poll ###, με την εκλογική της βάση να μεταλλάσσεται¹⁶³ κυρίως στην Αττική και λιγότερο στην Επικράτεια.

Οι J.Lagroye, B.François και F.Sawicki, υποστηρίζουν ότι ενδεχομένως κάποιοι ψηφοφόροι να επιστούν την προσοχή τους στα θέματα ή στα διακυβεύματα, που συζητιούνται και προκύπτουν κατά την περίοδο της προεκλογικής εκστρατείας των κομμάτων.¹⁶⁴ Αυτή η θέση ισχύει και για το κόμμα της Χρυσής Αυγής, καθώς πολλοί ψηφοφόροι επέλεξαν να το ψηφίσουν το τελευταίο χρονικό διάστημα πριν από τις εκλογές (ένα μήνα πριν, την τελευταία εβδομάδα, με την προκήρυξη των εκλογών ή και την τελευταία μέρα). Οι J.Lagroye, B.François και F.Sawicki, αναφέρουν ιδιαίτερος σχετικά με τα διακυβεύματα -λαμβάνοντας υπόψη το παράδειγμα της Γαλλίας- ότι έχουν τη δύναμη να μεταβάλουν τις πολιτικές προτιμήσεις των ψηφοφόρων και θα συμπληρώναμε για την περίπτωση της Χρυσής Αυγής κυρίως των εν δυνάμει ψηφοφόρων. «Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ένα διακύβευμα θα έχει περισσότερες πιθανότητες να προκαλέσει και να διευκολύνει μια τροποποίηση των πολιτικών προτιμήσεων όταν διαθέτει, για ορισμένες κατηγορίες ψηφοφόρων, ένα μεγάλο βαθμό πραγματικότητας (παραδείγματος χάρη, στην προκειμένη περίπτωση, η σχετική εγγύτητα μιας συνοικίας όπου κατοικούν οικονομικοί μετανάστες), όταν έχει μια ουσιαστική και συμβολική διάσταση, για τους ίδιους ή τους άλλους (για παράδειγμα, ο φόβος μιας διάδοσης του Ισλάμ, η οποία θέτει υπό αμφισβήτηση τη “χριστιανική” ταυτότητα της Γαλλίας), όταν προκαλεί ή αναζοπυρώνει παροτρυντικούς διαχωρισμούς (παραδείγματος χάριν η περιοδική αντιπαράθεση των “πραγματικών” Γάλλων...και των άλλων). Εάν επιπροσθέτως, καλλιεργείται από πολιτικές οργανώσεις που επωφελούνται στρατηγικά από αυτό (όπως ορισμένοι ιθύνοντες του Σοσιαλιστικού κόμματος, οι οποίοι βλέπουν για κάποιο διάστημα σε αυτή την ανησυχητική αντίληψη σπέρματα διχόνοιας μεταξύ των κομμάτων της Δεξιάς) το εν λόγω διακύβευμα, διαρθρώνει τον πολιτικό

¹⁶³ Νικολακόπουλος, Η. και Κουστένης, Π., «Χρυσή Αυγή: Τρίτο κόμμα, αλλά με πορεία φθίνουσα (πλέον)», Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», Σαββατοκύριακο 7-8 Φεβρουαρίου

¹⁶⁴ Lagroye, J., François, B. & Sawicki, F., «Πολιτική κοινωνιολογία», Ψύλλα, Μ. (εισ.-επιμ.), Μαγκανιώτης, Ε. (μτφρ.), Εκδόσεις τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2008: σελ 493

αντιπαραθετικό λόγο και μπορεί να επιβληθεί από τα Μ.Μ.Ε. και τους σχολιαστές ως το ζήτημα πάνω στο οποίο κάθε ψηφοφόρος καλείται να τοποθετηθεί.». ¹⁶⁵

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με το παράδειγμα του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Για παράδειγμα, στο αναθεωρημένο κείμενο των πολιτικών της θέσεων η Χρυσή Αυγή, προσπαθεί να παρουσιαστεί ως η μόνη ελπίδα επιβίωσης για τη χώρα, δεδομένης της τελευταίας ανατροπής της κατάστασης μετά το δημοψήφισμα και την αποτυχία της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, σχετικά με τις διαπραγματεύσεις με τους Ευρωπαίους. Όταν βέβαια μιλούν για τη χώρα αναφέρονται στους γνήσιους Έλληνες, διαχωρίζοντάς τους από τους μετανάστες ή όσους απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια. ¹⁶⁶ Αυτό που ισχυρίζεται λοιπόν, η ακροδεξιά ιδεολογία, σύμφωνα με τους Βασίλη Παπαστεργίου και Έλενα Τάκου, είναι ότι δεν υπάρχει αλλοδαπός που να μην είναι λαθρομετανάστης ¹⁶⁷, γιατί όλοι εισήλθαν αρχικά παράνομα στη χώρα, ακόμα και αν μετέπειτα απέκτησαν άδεια παραμονής.

Ωστόσο, ας μην ξεχνάμε ότι το θέμα της μετανάστευσης βρίσκεται στην πολιτική ατζέντα και άλλων κομμάτων. Το καλοκαίρι του 2013, στο Συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας, ο τότε Πρωθυπουργός της χώρας, Αντώνης Σαμαράς έκανε λόγο για μία "άοπλη εισβολή" στη χώρα, αναπτύσσοντας έναν ιδιαίτερα συντηρητικό λόγο περί ιθαγένειας, ενώ ανέφερε χαρακτηριστικά ότι η οικονομία και η κοινωνία της χώρας δεν αντέχουν την είσοδο των λαθρομεταναστών. ¹⁶⁸ Η συγκεκριμένη δήλωση, προβλήθηκε κατά κόρον από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, με τις απόψεις των πολιτών να δίστανται.

¹⁶⁵ Lagroye, J., François, B. & Sawicki, F., «Πολιτική κοινωνιολογία», Ψύλλα, Μ. (εισ.-επιμ.), Μαγκανιώτης, Ε. (μτφρ.), Εκδόσεις τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2008: σελ.493-494

¹⁶⁶ «Οι πολιτικές θέσεις της Χρυσής Αυγής»: <http://www.xryshaygh.com/assets/files/politikes-theseis.pdf>, τελευταία πρόσβαση 5/9/2015, σελ 2

¹⁶⁷ Παπαστεργίου, Β. και Τάκου, Ε., "Η Μετανάστευση στην Ελλάδα: Έντεκα μύθοι και περισσότερες αλήθειες", Αναθ. Έκδοση, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ- Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα 2015: σελ 12

¹⁶⁸ Παπαστεργίου Β. και Τάκου Ε., ό.π. σελ 26

Επιπροσθέτως, το κόμμα της Χρυσής Αυγής, έδωσε έμφαση τόσο στους λόγους των πολιτικών του στη Βουλή, όσο και στα δελτία τύπου του κλπ. αναφορικά με το θέμα της μετανάστευσης και ιδιαίτερα κατά την περίοδο του καλοκαιριού του 2015, όπου οι πρόσφυγες από τη Συρία άρχισαν να μεταβαίνουν στη χώρα, λόγω της εμπόλεμης κατάστασης στη Συρία.

Όλη αυτή η κατάσταση, σε συνάρτηση με την αδυναμία της Ελλάδας, να βοηθήσει και να περιθάλψει τους πρόσφυγες, προσφέροντάς τους τα απαραίτητα, δημιούργησε μία έντονη δυσαρέσκεια, ενώ η κοινή γνώμη διχάστηκε. Από τη μία λοιπόν είναι οι πρόσφυγες, που έχουν ανάγκη από την περίθαλψη και τη φιλοξενία και από την άλλη είδαμε να αναπαράγονται στα ΜΜΕ., μοτίβα¹⁶⁹ που επικρατούν στην ακροδεξιά ρητορική της Χρυσής Αυγής, αλλά και άλλων κομμάτων.

Με το θέμα της μετανάστευσης που παρουσιάσαμε παραδειγματικά παραπάνω, ως διακύβευμα στον πολιτικό αντιπαραθετικό λόγο των κομμάτων, επιβεβαιώνεται και η θέση των J.Lagroye, B.Francois και F.Sawicki, καθώς το κόμμα της Χρυσής Αυγής επωφελείται στρατηγικά από τη συγκεκριμένη κατάσταση ενισχύοντας τις πολιτικές του θέσεις. Όπως αναφέρουν η Δάφνη Χαλικιοπούλου και η Σοφία Βασιλοπούλου «Για να κατανοήσουμε την άνοδο της Χρυσής Αυγής, πρέπει να συνεκτιμήσουμε την αλληλεπίδραση των παραμέτρων ζήτησης και προσφοράς μέσα στο πλαίσιο μιας κρίσης, που δεν ήταν απλώς οικονομική, αλλά έφτασε να κλονίσει τα θεμέλια του ελληνικού έθνους – κράτους και των δημοκρατικών θεσμών του.»¹⁷⁰ Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της ευρύτερης κρίσης, που επικρατεί τόσο στην Ελλάδα όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, το κόμμα της Χρυσής Αυγής κατάφερε να ανέλθει, όχι μόνο λόγω των συνθηκών που κατάφερε να εκμεταλλευτεί, συμπληρώνοντας το «κενό» που είχε δημιουργηθεί στην πολιτική ζωή της χώρας, αλλά κυρίως λόγω της ρητορικής της. Μέσω αυτής της ρητορικής κατάφερε να γίνει το τρίτο κόμμα στη Βουλή, σημειώνοντας μία γενικευμένη άνοδο των ποσοστών της σε όλη την Ελλάδα.

¹⁶⁹ Όπως για παράδειγμα λαθρομετανάστες, υγειονομική βόμβα κλπ.

¹⁷⁰ Χαλικιοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., *"Η εθνικιστική λύση της Χρυσής Αυγής"*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2015: σελ. 25

Ωστόσο, η αναλυτική παρουσίαση της εκλογικής πορείας του κόμματος, όπως αναφέραμε και στο εισαγωγικό σημείωμα του δεύτερου μέρους τις έρευνάς μας, μπορεί να αναδείξει όλα αυτά τα επιμέρους χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων, με βάση τα οποία οδηγήθηκε σταδιακά στην εκλογική του άνοδο, ενώ παράλληλα δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για οποιαδήποτε μελλοντική μελέτη.

Κεφάλαιο 7: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012

Με βάση τα εκλογικά αποτελέσματα, η Χρυσή Αυγή έλαβε τα υψηλότερα ποσοστά της στις διοικητικές περιφέρειες της Πελοποννήσου, της Στερεάς Ελλάδας, της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας. Τα ποσοστά σε αυτές τις περιφέρειες ξεπερνούν το 7% και υποδηλώνουν την άνοδο του κόμματος τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην επαρχία.

Πίνακας 1: Τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής στις 13 διοικητικές περιφέρειες κατά τις βουλευτικές εκλογές του 2012

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ&ΘΡΑΚΗΣ	5,79%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	7,19%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	6,08%
ΗΠΕΙΡΟΥ	4,82%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	6,56%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	6,51%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	6,88%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	8,07%
ΑΤΤΙΚΗΣ	7,58%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	8,95%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	5,36%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	5,78%
ΚΡΗΤΗΣ	3,94%

Το υψηλότερο ποσοστό της Χρυσής Αυγής παρατηρείται στη διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου και αντιστοιχεί στο 8,95 %, ποσοστό αξιοσημείωτο, δεδομένης της απότομης εκλογικής ανόδου του κόμματος. ενώ παράλληλα η Πελοπόννησος καθίσταται αυτόματα ως προπύργιο της Χρυσής Αυγής.¹⁷¹

Παράλληλα στη διοικητική περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, η Χρυσή Αυγή έλαβε το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό της (8,07%). Ιδιαίτερα μεγάλη απήχηση το κόμμα είχε στην εκλογική περιφέρεια της Βοιωτίας(8,77%) στην εκλογική περιφέρεια της Εύβοιας (8,55%) και στην εκλογική περιφέρεια της Φθιώτιδας (7,64%). Αξιοσημείωτα ποσοστά επίσης, το κόμμα έλαβε και στη διοικητική περιφέρεια της Αττικής (7,58%). Πιο συγκεκριμένα στην εκλογική περιφέρεια Β' Πειραιώς έλαβε το 9,28%, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια Αττικής (9,96%) Ανάλογη επιτυχία είχε και στην Α' Πειραιώς με ποσοστό 8,23%, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό που έλαβε ήταν το 7,81% στην Α' Αθηνών. Όσον αφορά την Διοικητική Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, και εκεί το κόμμα σημείωσε ανάλογη επιτυχία, αποσπώντας το 7,19%. Εδώ, η Χρυσή Αυγή , σύμφωνα πάντα με τα επίσημα αποτελέσματα του Υπουργείου Εσωτερικών¹⁷², έλαβε τα υψηλότερα ποσοστά στην εκλογική περιφέρεια του Κιλκίς (7,79%) και στην εκλογική περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης (7,75%). Τα χαμηλότερα εκλογικά ποσοστά της Χρυσής Αυγής, ωστόσο, εντοπίζονται στη Διοικητική περιφέρεια της Κρήτης, όπου το κόμμα έλαβε μόλις το 3,94%.

Επομένως, αυτό που μπορούμε να σχολιάσουμε σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή των εκλογικών ποσοστών της Χρυσής Αυγής είναι το ότι παρουσιάζει υψηλά ποσοστά τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην επαρχία. Η παρουσία του

¹⁷¹ Περισσότερες ψήφους σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου εσωτερικών, η Χρυσή Αυγή, συγκέντρωσε στην εκλογική περιφέρεια της Λακωνίας (10,87%) , στην εκλογική περιφέρεια της Κορινθίας (9,99%) και στην Αργολίδα (9,94%) , ενώ μικρότερο ποσοστό συγκέντρωσε στην εκλογική περιφέρεια της της Αρκαδίας (7,33%). <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012b/public/#{%22cls%22:%22party%22,%22params%22:{%22id%22:41}}> ανάρτηση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 20/9/2015

¹⁷² «Βουλευτικές εκλογές Ιούνιος 2012» (αποτελέσματα): <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012b/public/#{%22cls%22:%22party%22,%22params%22:{%22id%22:41}}> ανάρτηση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 20/9/2015

κόμματος στα αστικά και στα αγροτικά κέντρα, σηματοδοτεί ότι η Χρυσή Αυγή έχει και τοπική παρουσία σε αντίθεση με το κόμμα του ΛΑΟΣ.

Αυτό που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα σε αυτό το σημείο είναι να αναφέρουμε ποιοι ψήφισαν το κόμμα της Χρυσής Αυγής αλλά και το γιατί ψήφισαν το εν λόγω κόμμα. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε από τα αποτελέσματα του Exit Poll ### και του κοινού Exit Poll των εταιρειών Metron Analysis, Alco, Marc, MRB, Opinion για τους τηλεοπτικούς σταθμούς ANT1, MEGA, ALPHA, NET την Κυριακή 17 Ιουνίου 2012 ημέρα των επαναληπτικών βουλευτικών εκλογών,¹⁷³ οι βουλευτικές εκλογές του 2012 "χαρακτηρίστηκαν από μία μαζική τάση μετακίνησης των εκλογέων από τα κατεστημένα κόμματα προς σχηματισμούς ένθεν και εκείθεν του ιδεολογικο-πολιτικού κέντρου".¹⁷⁴

¹⁷³ «Exit Poll Βουλευτικών Εκλογών Ιούνιος 2012» (Metron Analysis) : <http://www.metronanalysis.gr/exit-poll-%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CF%8E%CE%BD-%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82-2012/>, δημοσίευση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁷⁴ Γεωργιάδου, Β., "Από την Εθνική Παράταξη στη Χρυσή Αυγή. Δεξιός λαϊκισμός και εξτρεμισμός στην Ελλάδα της κρίσης": <https://goo.gl/wOCofz>, σελ. 17 και Dinas E., Georgiadou, V., Konstantinidis, Y., & Rori, L., "From dusk to Dawn: Local Party organisation and party success of right-wing extremism. Party politics, electronic edition"(2013):https://www.academia.edu/5351419/Article_on_Golden_Dawn_From_Dusk_to_Dawn._Local_party_organization_and_party_success_of_right-wing_extremism_ & Melzer, R. & Serafin, S., «Ο δεξιός εξτρεμισμός στην Ευρώπη», μφρ.: Ελίζα Παπαδάκη, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2014: σελ. 81-116

Πίνακας 2: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Επικράτεια κατά τις Βουλευτικές Εκλογές του Ιουνίου του 2012 (Πηγή : Exit Poll ###)

ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ		ΨΗΦΟΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012											
		ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ	ΠΑΣΟΚ	ΑΝΕΛΛ	ΧΡ.ΑΥΓΗ	ΔΗΜΑΡ	ΚΚΕ	Δ.ΞΑΝΑ	ΛΑΟΣ	ΟΙΚΟΛ	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	ΛΟΙΠΟΙ
ΨΗΦΟΙ ΜΑΪΟΥ 2012	ΝΔ	92,2%	3,5%	0,2%	1,2%	1,7%	0,4%	0,1%	0,3%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
	ΣΥΡΙΖΑ	5,0%	82,5%	2,3%	2,6%	1,9%	3,0%	0,7%	0,1%	0,3%	0,7%	0,2%	0,7%
	ΠΑΣΟΚ	7,6%	11,7%	73,4%	1,2%	1,2%	2,9%	0,4%	0,5%	0,3%	0,1%	0,0%	0,6%
	ΑΝ.ΕΛΛ	20,3%	14,7%	2,4%	52,7%	5,2%	1,9%	0,5%	0,4%	0,6%	0,3%	0,0%	0,9%
	ΚΚΕ	2,1%	25,7%	1,9%	1,0%	1,5%	3,5%	62,9%	0,0%	0,4%	0,2%	0,2%	0,7%
	ΧΡ.ΑΥΓΗ	17,7%	7,3%	1,1%	2,9%	65,8%	0,2%	0,4%	1,0%	2,1%	0,6%	0,3%	0,7%
	ΔΗΜ.ΑΡ	9,2%	22,7%	6,1%	2,5%	1,6%	56,4%	0,6%	0,4%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%
	ΟΙΚ.ΠΡΑΣΙΝΟΙ	11,4%	32,1%	7,7%	7,6%	1,3%	9,1%	1,2%	3,1%	0,7%	23,1%	0,0%	2,8%
	ΛΑΟΣ	21,7%	9,5%	2,7%	5,9%	9,3%	1,9%	0,6%	0,0%	44,6%	0,6%	0,5%	2,7%
	ΔΗ.ΣΥ.	47,6%	10,9%	8,9%	5,8%	4,8%	11,6%	0,0%	5,5%	2,6%	0,0%	0,6%	1,8%
	Δ.ΞΑΝΑ	26,2%	14,8%	5,8%	6,2%	2,0%	11,4%	0,6%	28,6%	2,1%	0,6%	1,0%	0,7%
	ΔΡΑΣΗ	51,0%	3,1%	2,9%	4,1%	0,0%	11,5%	0,0%	23,6%	0,9%	0,0%	0,0%	2,8%
	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	2,8%	49,8%	6,3%	1,7%	0,0%	8,7%	5,2%	1,4%	0,0%	2,7%	21,4%	0,0%
	ΚΟΙ.ΣΥ	13,9%	37,7%	21,5%	6,6%	2,8%	8,6%	0,0%	0,0%	5,9%	0,0%	0,0%	3,0%
	ΛΟΙΠΟΙ	19,8%	20,3%	3,5%	12,8%	4,3%	4,9%	0,5%	2,6%	1,1%	1,5%	0,0%	28,6%
	ΛΕΥΚΟ	31,1%	40,1%	9,8%	5,3%	0,0%	4,6%	0,0%	4,3%	0,0%	0,0%	0,0%	4,9%
	ΑΚΥΡΟ	6,0%	16,3%	13,3%	14,3%	12,0%	18,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	19,7%
	ΔΕΝ ΨΗΦΙΣΑ	28,9%	31,8%	11,4%	4,6%	8,0%	7,1%	1,0%	2,2%	0,9%	1,3%	0,0%	2,7%
	ΔΑ	22,4%	33,3%	10,2%	3,2%	10,5%	6,8%	3,6%	0,0%	4,2%	0,0%	0,0%	5,8%
ΣΥΝΟΛΟ		29,7%	26,9%	12,3%	7,5%	6,9%	6,3%	4,5%	1,6%	1,6%	0,9%	0,3%	1,6%

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία των exit polls για τις επαναληπτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, στην Επικράτεια παρατηρούνται σημαντικές εκροές ψηφοφόρων σχεδόν από όλα τα άλλα κόμματα προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Το 1,7 % των ψηφοφόρων της Νέας Δημοκρατίας, που είχε ψηφίσει στον πρώτο γύρο των εκλογών τη ΝΔ, στις επαναληπτικές εκλογές ψήφισε τη Χρυσή Αυγή, η οποία δέχθηκε τις εκροές των ψηφοφόρων και από τα υπόλοιπα κόμματα. Το ίδιο συνέβη και με τους ψηφοφόρους του ΣΥΡΙΖΑ, όπου το 1,9% στράφηκε προς τη Χρυσή Αυγή. Προς τη Χρυσή Αυγή στράφηκαν επίσης, το 1,2% των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ, το 5,2% των Ανεξάρτητων Ελλήνων, το 1,5% του ΚΚΕ, το 1,6 % της ΔΗΜ.ΑΡ., το 1,3% των Οικολόγων Πράσινων, το 4,8% του Δημοκρατικού Συναγερμού, το 2% του ΔΞΑΝΑ, το 2,8% του ΚΟΙ.ΣΥ και το 4,3% από τα υπόλοιπα κόμματα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το 65,8% των ψηφοφόρων που είχε ψηφίσει τη Χρυσή Αυγή το Μάιο του 2012, την ψήφισε και στις εκλογές του Ιουνίου του 2012. Επίσης, η Χρυσή Αυγή έλαβε το 9,3 % των ψηφοφόρων του ΛΑΟΣ, τα αποτελέσματα του οποίου ήταν απογοητευτικά στις εκλογές του Μαΐου του 2012. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 12% των ψηφοφόρων που έριξε

άκυρο ψηφοδέλτιο στις εκλογές του Μαΐου, στις επόμενες εκλογές ψήφισε τη Χρυσή Αυγή, όπως επίσης και το 8% όσων δεν ψήφισαν και το 10,5%, που κατά τις εκλογές του Μαΐου δεν απάντησαν τι ψήφισαν, στις εκλογές του Ιουνίου στράφηκαν προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Επομένως, παρατηρούμε ότι τα υψηλότερα ποσοστά του κόμματος προέρχονται από τους ψηφοφόρους που είτε δεν ψήφισαν κάποιο κόμμα στις εκλογές του Μαΐου είτε έριξαν άκυρο ψηφοδέλτιο στις κάλπες.

Παράλληλα και το κόμμα της Χρυσής Αυγής σημείωσε εκροές στην επικράτεια, καθώς το 17,7% των ψηφοφόρων του, στις εκλογές του Ιουνίου στράφηκε προς τη ΝΔ, το 7,3% στο ΣΥΡΙΖΑ, το 1,1% στο ΠΑΣΟΚ, το 2,9% στους Ανεξάρτητους Έλληνες, το 2,1% στο ΛΑΟΣ, το 0,2% στη ΔΗΜΑΡ, το 0,4% στο ΚΚΕ, το 1% στο Δ.ΞΑΝΑ, το 0,6% στους Οικολόγους Πράσινους, το 0,3% στην ΑΝΤΑΡΣΥΑ και το 0,7% στα υπόλοιπα κόμματα. Αυτή η κινητικότητα των ψηφοφόρων, αντιστοιχεί στους αμφιταλαντευόμενους ψηφοφόρους, που ενδεχομένως λόγω απογοήτευσης από τα υπόλοιπα κόμματα, αρχικά στις εκλογές του Μαΐου επέλεξαν να ψηφίσουν τη Χρυσή Αυγή έχοντας αμφιβολίες για την επιλογή τους. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και στην Αττική, όσον αφορά τις εκροές των ψηφοφόρων από τα άλλα κόμματα και την ταυτόχρονη εισροή τους στη Χρυσή Αυγή.

Εν αντιθέσει με τις εισροές της Χρυσής Αυγής στην επικράτεια, στην Αττική παρατηρούνται λιγότερες εισροές. Το 71,1 % των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής ξαναψήφισαν το κόμμα στις εκλογές του Ιουνίου. Τα μεγαλύτερα ποσοστά εισροών ωστόσο, η Χρυσή Αυγή τα έλαβε από το ΛΑΟΣ (10,1%), το ΚΟΙ.ΣΥ. (8,4%), από όσους απάντησαν Δεν απαντώ στη δημοσκόπηση (5,8%), από ψηφοφόρους που δεν ψήφισαν το Μάιο (5,6%), ενώ μικρότερα ποσοστά έλαβε από ψηφοφόρους του ΔΗ.ΣΙ. (4,2%), των ΑΝΕΛ (3,6%), της ΝΔ (3,4%), του ΣΥΡΙΖΑ (2%), του Δ.ΞΑΝΑ (1,6%), του ΚΚΕ και του ΠΑΣΟΚ (0,7% και στα δύο κόμματα αντίστοιχα).

Πίνακας 3: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Αττική κατά τις βουλευτικές εκλογές του 2012 (Πηγή : Exit Poll ###)

ΑΤΤΙΚΗ		ΨΗΦΟΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012											
		ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ	ΠΑΣΟΚ	ΑΝΕΛΛ	ΧΡ.ΑΥΓΗ	ΔΗΜΑΡ	ΚΚΕ	Δ.ΞΑΝΑ	ΛΑΟΣ	ΟΙΚΟΛ	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	ΛΟΙΠΟΙ
ΨΗΦΟΙ ΜΑΪΟΥ 2012	ΝΔ	92,4%	2,3%	0,0%	0,7%	3,4%	0,3%	0,3%	0,0%	0,3%	0,4%	0,0%	0,0%
	ΣΥΡΙΖΑ	4,2%	84,8%	0,9%	2,3%	2,0%	3,4%	0,2%	0,2%	0,2%	1,0%	0,2%	0,4%
	ΠΑΣΟΚ	13,9%	7,1%	72,1%	1,3%	0,7%	2,6%	0,0%	0,6%	1,2%	0,0%	0,0%	0,6%
	ΑΝ.ΕΛΛ	17,9%	13,3%	1,7%	57,9%	3,6%	1,4%	0,4%	1,7%	1,6%	0,0%	0,0%	0,6%
	ΚΚΕ	2,2%	31,4%	1,4%	0,0%	0,7%	4,5%	59,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%
	ΧΡ.ΑΥΓΗ	13,8%	9,0%	0,0%	2,8%	71,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%	0,8%	0,6%	0,0%
	ΔΗΜ.ΑΡ	10,1%	19,4%	8,1%	2,4%	0,0%	57,7%	0,6%	0,8%	0,0%	0,9%	0,0%	0,0%
	ΟΙΚ.ΠΡΑΣΙΝΟΙ	17,1%	27,0%	6,0%	10,0%	0,0%	9,7%	2,8%	1,9%	0,0%	19,7%	0,0%	5,7%
	ΛΑΟΣ	28,1%	7,6%	0,0%	4,8%	10,1%	3,9%	0,0%	0,0%	45,6%	0,0%	0,0%	0,0%
	ΔΗ.ΣΥ.	56,2%	9,6%	12,1%	4,0%	4,2%	6,5%	0,0%	0,0%	3,6%	0,0%	0,0%	3,8%
	Δ.ΞΑΝΑ	30,6%	12,5%	7,9%	4,7%	1,6%	12,7%	0,0%	27,1%	1,4%	0,0%	1,4%	0,0%
	ΔΡΑΣΗ	57,7%	2,7%	3,4%	3,4%	0,0%	9,7%	0,0%	21,4%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%
	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	0,0%	57,7%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%	18,7%	0,0%
	ΚΟΙ.ΣΥ	6,2%	31,8%	32,0%	8,0%	8,4%	6,4%	0,0%	0,0%	7,2%	0,0%	0,0%	0,0%
	ΛΟΙΠΟΙ	20,8%	18,0%	2,1%	10,2%	4,3%	3,3%	0,0%	3,9%	1,9%	0,0%	0,0%	35,4%
	ΛΕΥΚΟ	53,5%	32,8%	0,0%	13,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	ΑΚΥΡΟ	0,0%	28,9%	36,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	34,8%
	ΔΕΝ ΨΗΦΙΣΑ	32,5%	38,5%	5,4%	5,4%	5,6%	5,4%	1,9%	1,3%	0,0%	1,5%	0,0%	2,6%
	ΔΑ	17,1%	39,3%	5,5%	5,5%	5,8%	8,9%	7,8%	0,0%	5,0%	0,0%	0,0%	5,3%
ΣΥΝΟΛΟ		26,5%	30,8%	8,4%	7,8%	7,6%	7,0%	5,1%	2,1%	1,8%	1,0%	0,4%	1,5%

Παράλληλα η Χρυσή Αυγή στις εν λόγω εκλογές δεν έλαβε ψήφους από την ΑΝΤΑΡΣΥΑ, τους Οικολόγους, τη ΔΗΜΑΡ, και όσους ψήφισαν λευκό ή άκυρο. Από την άλλη εκροές είχε και η Χρυσή Αυγή. Πιο συγκεκριμένα, το 13,8% των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στις εκλογές του Ιουνίου, επέλεξαν να ψηφίσουν τη ΝΔ, το 9% το ΣΥΡΙΖΑ, το 2,8% τους ΑΝΕΛ, το 1,9% το ΛΑΟΣ, το 0,8% τους Οικολόγους και το 0,6 % την ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της δημοσκοπήσης για τις εκλογές του Ιουνίου του 2012, η Χρυσή Αυγή δεν είχε καθόλου εκροές προς το ΠΑΣΟΚ, τη ΔΗΜΑΡ, το ΚΚΕ και το ΔΞΑΝΑ. Ειδικότερα τα μεγάλα ποσοστά των εκροών από τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, μαρτυρούν την απογοήτευση των ψηφοφόρων των εν λόγω κομμάτων, που μέχρι τότε κατείχαν τα υψηλότερα ποσοστά και τις περισσότερες έδρες στη Βουλή.

Σχετικά με τα κριτήρια επιλογής ψήφου στην επικράτεια και στην Αττική, με βάση τα στοιχεία του Exit Poll ###, οι ψηφοφόροι αφενός δείχνουν τη δυσαρέσκειά τους προς τα κόμματα και αφετέρου τη δυσαρέσκειά τους από όλα τα μέτρα λιτότητας. Οι ψηφοφόροι στράφηκαν προς τη Χρυσή Αυγή για να αποδοκιμάσουν όλα τα μέχρι τότε κυβερνώντα κόμματα, που τους απογοήτευσαν με τις αποτυχημένες πολιτικές

τους, επιφέροντας τα μέτρα λιτότητας, ενώ παράλληλα διαπιστώνουμε πως σημαντικό μερίδιο των ψηφοφόρων στράφηκε προς τη Χρυσή Αυγή λόγω των συζητήσεων για το ευρώ και το μνημόνιο. Δηλαδή, η Χρυσή Αυγή εκείνη την περίοδο προσέφερε στους ψηφοφόρους μία αντιμνημονιακή πολιτική, εναντίον των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας, εναντίον της Τρόικα και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα αυτά πάντα βασισμένα στις ιδεολογικές αρχές της και τις πολιτικές της θέσεις, με βάση τις οποίες, το κόμμα εμφανιζόταν ως "τιμωρός" ¹⁷⁵ εναντίον της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και των ήδη εκλεγμένων κομμάτων από την αρχή της περιόδου της μεταπολίτευσης έως σήμερα.

Πίνακας 4: Κριτήριο ψήφου στην επικράτεια (1)

Πίνακας 5: Κριτήριο ψήφου στην Αττική(1)

(Πηγή: Exit Poll ###)

Κριτήριο ψήφου	Ψηφοφόροι Χρυσής Αυγής	Σύνολο
Κυβέρνηση Αυτοδυναμίας	6,9%	36,2%
Κυβέρνηση Συνεργασίας	12,7%	32,4%
Ισχυρή αντιπολίτευση	34,4%	10,1%
Αποδοκιμασία κομμάτων	36,3%	13,3%
Δεν απαντώ	9,7%	8,1%

Κριτήριο ψήφου	Ψηφοφόροι Χρυσής Αυγής	Σύνολο
Κυβέρνηση Αυτοδυναμίας	3,7%	31,4%
Κυβέρνηση Συνεργασίας	12,6%	35%
Ισχυρή αντιπολίτευση	37,8%	11,8%
Αποδοκιμασία κομμάτων	37,8%	14,4%
Δεν απαντώ	8,1%	7,5%

¹⁷⁵ «Πολιτικές Θέσεις. Για την Χρυσή Αυγή του Ελληνισμού. Προτάσεις για τη λύση του ελληνικού προβλήματος, την ανάταξη της εθνικής μας οικονομίας, τη δημογραφική άνθηση και τη γεωπολιτική αναβάθμιση του Ελληνισμού»: <http://www.xryshaygh.com/kinima/thesis>, ανάρτηση 2012, τελευταία πρόσβαση 17/9/2015

**Πίνακας 6: Κριτήριο επιλογής
ψηφού στην επικράτεια (2)
(Πηγή: Exit Poll ###)**

Κριτήριο ψηφού	Ψηφοφόροι ΧΑ	Σύνολο
<u>Μνημόνιο</u>	45, 6%	42,4%
Ευρώ	18,7%	37,5%
Δεν απαντώ	35,7%	19,7%

**Πίνακας 7: Κριτήριο επιλογής
ψηφού στην Αττική(2)
(Πηγή: Exit Poll ###)**

Κριτήριο ψηφού	Ψηφοφόροι ΧΑ	Σύνολο
<u>Μνημόνιο</u>	45, 2%	42,4%
Ευρώ	17,8%	36,9%
Δεν απαντώ	37%	20,7%

Όσον αφορά το χρόνο της εκλογικής απόφασης,¹⁷⁶ το μεγαλύτερο ποσοστό των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής τόσο στην επικράτεια όσο και στην Αττική, επέλεξε να ψηφίσει το εν λόγω κόμμα κατά την προκήρυξη των εκλογών (40,7% και 45,2% αντίστοιχα), ενώ ένα 10% περίπου επέλεξε να ψηφίσει τη Χρυσή Αυγή την ημέρα

**Πίνακας 8: Χρόνος απόφασης εκλογικής επιλογής
των ψηφοφόρων την Χρυσής Αυγής στην Επικράτεια
(Πηγή: Exit Poll ###)**

Χρόνος απόφασης εκλογικής επιλογής των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στην Επικράτεια	
Σήμερα	10,2%
Τελ. Εβδομάδα	12,9%
Προτελ. Εβδομάδα	8,9%
Στην προκήρυξη των εκλογών	40,7%
Πάντα αυτό ψηφίζω	19,5%
Δεν απαντώ	7,7%

**Πίνακας 9: Χρόνος απόφασης εκλογικής επιλογής
των ψηφοφόρων την Χρυσής Αυγής στην Αττική
(Πηγή: Exit Poll ###)**

Χρόνος απόφασης εκλογικής επιλογής των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στην Αττική	
Σήμερα	10,4%
Τελ. Εβδομάδα	9,6%
Προτελευταία Εβδομάδα	8,1%
Στην προκήρυξη των εκλογών	45,2%
Πάντα αυτό ψηφίζω	17%
Δεν απαντώ	9,6%

των εκλογών.

Παράλληλα, ένα 19,5% των ψηφοφόρων στην επικράτεια, δήλωσε ότι πάντα αυτό το κόμμα ψηφίζει, ενώ στην Αττική, το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 17%.

¹⁷⁶ Πηγή: Exit Poll ###

Εντούτοις, αξιοσημείωτο είναι και το ποσοστό των ψηφοφόρων, που ψήφισε τη Χρυσή Αυγή με απόφαση που πήρε την τελευταία εβδομάδα πριν τις εκλογές (12,9% στην επικράτεια και 9,6% στην Αττική), αλλά και την προτελευταία εβδομάδα (8,9% στην Επικράτεια και 8,1% στην Αττική). Τα συγκεκριμένα ποσοστά ενισχύουν ακόμα περισσότερο το θέμα της κινητικότητας των ψηφοφόρων, που θίξαμε στην αρχή του κεφαλαίου.

Εξίσου ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζουν και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων. Στην επικράτεια, παρατηρούμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά της Χρυσής Αυγής προέρχονται από τις νεότερες ηλικίες, από ανέργους ψηφοφόρους (10,1%) και από φοιτητές (9,4%). Το ίδιο ισχύει και για το ΣΥΡΙΖΑ, πράγμα που ενισχύει το επιχείρημά μας περί αποστροφής των ψηφοφόρων από τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ.¹⁷⁷ Τα μικρότερα ποσοστά της Χ.Α. ωστόσο, προέρχονται από τις νοικοκυρές (4%) και τους συνταξιούχους (2,7%).

Στην Αττική ωστόσο υπάρχουν σχετικές αλλαγές όσον αφορά πάντα τους ψηφοφόρους της Χρυσής Αυγής. Το ποσοστό των ανέργων είναι και πάλι το υψηλότερο (13,5%), ενώ παράλληλα μόνο το 2,9% των φοιτητών ψηφοφόρων στρέφεται προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Ωστόσο το κόμμα σημειώνει υψηλότερο ποσοστό στους ελεύθερους επαγγελματίες - αυτοαπασχολούμενους (10,5%) και στους μισθωτούς ιδιωτικού τομέα (10,8%). Επίσης στην Αττική τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής στους μισθωτούς δημοσίου τομέα και τους συνταξιούχους είναι αυξημένα σε σχέση με τα ποσοστά της επικράτειας. Τα συγκεκριμένα δεδομένα, υποδηλώνουν, με βάση την κινητικότητα των ψηφοφόρων, που σχολιάσαμε προηγουμένως, το προφίλ των ψηφοφόρων που επιλέγουν να ψηφίσουν ένα νεοναζιστικό κόμμα με εξτρεμιστική και ακτιβιστική δράση. Επιπλέον, η Χρυσή Αυγή σημειώνει μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας στην ηλικιακή κλίμακα 18 έως 34, ενώ μικρότερο ποσοστό καταλαμβάνει στην ηλικιακή κλίμακα 55 και άνω, η οποία στρέφεται προς τη ΝΔ και το ΣΥΡΙΖΑ. Παράλληλα, οι ψηφοφόροι της Χρυσής Αυγής είναι ως επί το πλείστον άνδρες μεσαίου μορφωτικού επιπέδου.

¹⁷⁷ Ωστόσο το ΣΥΡΙΖΑ με βάση το exit poll ### , συγκεντρώνει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό του από τους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα.(32,4%)

Επομένως αν λάβουμε υπόψη μας όλα τα δημογραφικά στοιχεία που προαναφέραμε, η Χρυσή Αυγή αποτελεί ένα κόμμα προτιμώμενο από τους νέους και τους ανέργους, δεδομένων των υψηλών ποσοστών της σε αυτές τις κατηγορίες. Παράλληλα, στην επικράτεια και στην Αττική, το ΣΥΡΙΖΑ έχει εξίσου υψηλό ποσοστό στην κατηγορία των ανέργων, ενώ η ΝΔ στην κατηγορία των συνταξιούχων. Αυτό που δεν έχει καταφέρει η Χρυσή Αυγή είναι να προσελκύσει νοικοκυρές και συνταξιούχους, ενώ η ανασφάλεια που επικρατεί λόγω της κρίσης ενδέχεται να οδηγήσει και άλλους ψηφοφόρους να στραφούν προς το κόμμα. Άλλωστε όπως επισημαίνει ο Wildenmann "οι εκλογείς συμπεριφέρονται διαφορετικά, αναλόγως με το πώς ιεραρχούν τα θέματα και σε ποιον αναγνωρίζουν τη μεγαλύτερη ικανότητα επίλυσης των διάφορων προβλημάτων"¹⁷⁸, πράγμα που διαπιστώνουμε από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Σε αυτές τις εκλογές, οι πολίτες επιλέγουν να δώσουν ψήφο εμπιστοσύνης στο ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος τερμάτισε πρώτος σε αυτή την "εκλογική κούρσα", ενώ παράλληλα η Χρυσή Αυγή γίνεται η τρίτη δύναμη στη Βουλή. Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου και του Σεπτεμβρίου του 2015 θα τα αναλύσουμε στα επόμενα κεφάλαια, αφού αναφερθούμε στα εκλογικά χαρακτηριστικά του κόμματος κατά τις Ευρωεκλογές του 2014.

¹⁷⁸ Wildenmann, R., *"Η εκλογική έρευνα: Συμπεριφορά του εκλογικού σώματος και ανάλυση εκλογών"*, πρόλογος, μτφρ., σχόλια : Γεωργιάδου, Β., Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998: σελ 87

Κεφάλαιο 8: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Ευρωεκλογές του 2014

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στις προηγούμενες ενότητες, η εκλογική άνοδος της Χρυσής Αυγής είχε ξεκινήσει να γίνεται σταδιακά από το 2010, όταν το κόμμα κατέλαβε μία έδρα στο δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων, κατά τις δημοτικές εκλογές¹⁷⁹. Από εκείνη την περίοδο μέχρι και σήμερα, το κόμμα σημειώνει αξιοσημείωτα ποσοστά με μικρή απόκλιση ψήφων.

Κατά την περίοδο των Ευρωεκλογών του 2014, το κόμμα προεκλογικά είχε μία «διακριτική» στάση, λόγω της ποινικής δίωξης των βουλευτών του. Ωστόσο, τα γεγονότα της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα, οι αποκαλύψεις για την εξτρεμιστική της δράση και οι ποινικές διώξεις εναντίον των ηγετικών στελεχών της, δε αποτέλεσαν εμπόδιο για την άνοδο του κόμματος, πράγμα που αποδεικνύουν και τα επίσημα αποτελέσματα των Ευρωεκλογών.

Οι Ευρωεκλογές του 2014, όπως αναφέρει και το δημοσίευμα του news247.gr¹⁸⁰, αποτελούν την τρίτη κατά σειρά εκλογική αναμέτρηση, κατά την οποία τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής σημειώνουν σημαντική άνοδο. Όπως μπορεί να παρατηρηθεί από τα επίσημα αποτελέσματα του Υπουργείου Εσωτερικών, το 2014 το ποσοστό του Λαϊκού Συνδέσμου Χρυσή Αυγή αυξήθηκε ραγδαία σε σχέση με τις Ευρωεκλογές του 2009. Ενώ το 2009 κατέλαβε μόλις το 0,46% των ψήφων, μένοντας εκτός του Ευρωκοινοβουλίου¹⁸¹, το 2014 το ποσοστό του κόμματος έφτασε στο

¹⁷⁹ «Αφιέρωμα : Χρυσή Αυγή», sansimera.gr: <https://www.sansimera.gr/articles/920>, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

¹⁸⁰ «Αμετανόητος 1 στους 10 Έλληνες. Ψήφισε πάλι Χρυσή Αυγή»: <http://news247.gr/eidiseis/politiki/ekloges-gr/evroekloges/eyrwekloges-2014-ametanohtos-1-stoys-10-ellhnes-pshfise-pali-xrysh-aygh.2807586.html>, ανάρτηση 26/5/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

¹⁸¹ «Ευρωεκλογές 2009- αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/e2009/pages/index.html>, ανάρτηση 12/6/2009, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

9,39%, καταλαμβάνοντας τρεις έδρες στο Ευρωκοινοβούλιο.¹⁸² Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής , που έλαβε το κόμμα κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 στις 13 διοικητικές περιφέρειες.

Πίνακας 10: Τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής

στις 13 διοικητικές περιφέρειες κατά τις Ευρωεκλογές του 2014

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ&ΘΡΑΚΗΣ	8,45%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	11,34%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	8,68%
ΗΠΕΙΡΟΥ	6,51%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	9,19%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	8,52%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	9,15%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	10,24%
ΑΤΤΙΚΗΣ	9,75%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	11,26%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	6,89%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	7,80%
ΚΡΗΤΗΣ	4,65%

¹⁸² «Ευρωεκλογές 2014 - αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/index.html#%7B%22cls%22:%22level%22,%22params%22:%7B%22level%22:%22epik%22,%22id%22:1%7D%7D>, ανάρτηση 6/11/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

Με βάση τα επίσημα εκλογικά αποτελέσματα από το Υπουργείο Εσωτερικών, έπειτα από ένα συμψηφισμό των αποτελεσμάτων, που καταγράφηκαν στις εκλογικές περιφέρειες και απαρτίζουν τις διοικητικές περιφέρειες, το κόμμα της Χρυσής Αυγής έλαβε τα υψηλότερα ποσοστά στις διοικητικές περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας (11,34%), της Στερεάς Ελλάδας (10,24%) και της Πελοποννήσου (11,26%) με ποσοστά που ξεπερνούν το 10%, ενώ ακολουθεί και η διοικητική περιφέρεια της Αττικής με ποσοστό 9,75%. Το κόμμα βέβαια όπως παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα, έλαβε εξίσου σημαντικά ποσοστά και στις υπόλοιπες διοικητικές περιφέρειες, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά τα έλαβε στις διοικητικές περιφέρειες του Βορείου Αιγαίου (6,89%), της Ηπείρου (6,51%) και της Κρήτης (4,65%).

Πιο συγκεκριμένα, το υψηλότερο ποσοστό του, το κόμμα το έλαβε στην Κεντρική Μακεδονία. Ιδιαίτερα μεγάλη απήχηση το κόμμα είχε στην εκλογική περιφέρεια Κιλκίς (12,99%), στην εκλογική περιφέρεια Πέλλας (12,82%), στην εκλογική περιφέρεια Ημαθίας (12,38%) και στην εκλογική περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης (12,35%). Ελάχιστα πιο χαμηλά ποσοστά σημείωσε στην εκλογική περιφέρεια Πιερίας (11,46%), στην εκλογική περιφέρεια Σερρών (10,65%), στην εκλογική περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης (10,22%), ενώ το πιο χαμηλό ποσοστό το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια της Χαλκιδικής (9,77%). Η Κεντρική Μακεδονία λοιπόν, αποτελεί ένα από τα προπύργια της Χρυσής Αυγής, σημειώνοντας υψηλά ποσοστά στις εκλογικές της περιφέρειες, κυρίως λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, καθώς συνορεύει με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ) και τη Βουλγαρία. Αν ανατρέξουμε μάλιστα στο πρόσφατο παρελθόν και ειδικότερα από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990 μέχρι σήμερα, το κόμμα έχει πάγιες πολιτικές θέσεις όσον αφορά το ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων, πάντα με βάση το πλαίσιο των πολιτικών του ιδεών, υπό το πρίσμα του εθνικιστικού χαρακτήρα, που τονίζει ότι έχει.¹⁸³

¹⁸³ Στο κείμενο του Μιχάλη Ν. Τσακίρη, μέλους Πολιτικού Συμβουλίου του Λαϊκού Συνδέσμου - Χρυσή Αυγή, με τίτλο «Η εποποιία του Μακεδονικού αγώνα και το σημερινό προδοτικό ψευδορωμαϊκό», που είναι δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα του κόμματος διαφαίνονται ξεκάθαρα οι πολιτικές θέσεις του κόμματος για το θέμα των Σκοπίων μέσω του σχολιασμού του συντάκτη. <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/h-epopoia-tou->

Ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό το κόμμα έλαβε και στη διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου (11,26%). Στην εκλογική περιφέρεια Λακωνίας, η Χρυσή Αυγή έλαβε ποσοστό 15,45% , στην εκλογική περιφέρεια Κορινθίας 11,18%, ακολουθεί η εκλογική περιφέρεια Αργολίδος με ποσοστό 11,13% και η εκλογική περιφέρεια Μεσσηνίας με ποσοστό 10,77%. Το μικρότερο ποσοστό στη διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου, η Χρυσή Αυγή το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια της Αρκαδίας. (8,77%).

Όσον αφορά τη διοικητική περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, εκεί , η Χρυσή Αυγή έλαβε ποσοστό 10, 24%, καθιστώντας τη Στερεά Ελλάδα την τρίτη κατά σειρά περιφέρεια, όπου το κόμμα έλαβε τα περισσότερα ποσοστά του. Στη συγκεκριμένη περιφέρεια, το μεγαλύτερο ποσοστό το κόμμα το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια της Εύβοιας (10,94%). Παράλληλα στην εκλογική περιφέρεια της Βοιωτίας το ποσοστό της Χρυσής Αυγής έφτασε στο 10,17%, στην εκλογική περιφέρεια της Φθιώτιδας στο 10,06%, στην εκλογική περιφέρεια της Φωκίδας στο 9,35% , ενώ το χαμηλότερο ποσοστό της εντοπίζεται στην εκλογική περιφέρεια της Ευρυτανίας, αγγίζοντας το 6,82%. Σε αυτό το σημείο, όπως παρατηρούμε η Χρυσή Αυγή συνεχίζει να σημειώνει άνοδο στις αγροτικές περιοχές.

Επίσης, το κόμμα σημείωσε σημαντική άνοδο και στη διοικητική περιφέρεια της Αττικής. Το μεγαλύτερο ποσοστό της, η Χρυσή Αυγή το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια της Αττικής¹⁸⁴ (12,25%). Στην εκλογική περιφέρεια Β' Πειραιώς το ποσοστό της Χρυσής Αυγής ήταν 11,36%, ενώ ακολουθεί η εκλογική περιφέρεια Α' Πειραιώς με ποσοστό 10,65% και η εκλογική περιφέρεια Α' Αθηνών με ποσοστό 10,38%. Το χαμηλότερο ποσοστό για το κόμμα της Χρυσής Αυγής, στη διοικητική περιφέρεια της Αττικής, εντοπίζεται στην εκλογική περιφέρεια Β' Αθηνών (8,36%).¹⁸⁵

makedonikou-agwna-kai-to-shmerino-prodotiko-pseudorwmaiiko, ανάρτηση 20/10/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

¹⁸⁴ Να σημειωθεί ότι η εκλογική περιφέρεια Αττικής αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη εκλογική περιφέρεια της Ελλάδας, μετά την εκλογική περιφέρεια Β' Αθηνών και Α' Θεσσαλονίκης.

¹⁸⁵ «Ευρωεκλογές 2014 - αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/index.html#%22cls%22:%22level%22,%22params%22>

Εν αντιθέσει, με τις υπόλοιπες διοικητικές περιφέρειες, όπου τα ποσοστά του κόμματος κυμαίνονται κατά προσέγγιση μεταξύ 7 και 9 τοις εκατό, όπως διαφαίνεται και στον παραπάνω πίνακα με τα ποσοστά των δεκατριών διοικητικών περιφερειών, η Χρυσή Αυγή έλαβε τα χαμηλότερα ποσοστά της , κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 στη διοικητική περιφέρεια Κρήτης και στη διοικητική περιφέρεια της Ηπείρου. Αναλυτικότερα, στη διοικητική περιφέρεια της Κρήτης, η Χρυσή Αυγή έλαβε μόλις ένα 4,65%, δηλαδή το χαμηλότερο ποσοστό της στις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες. Το μικρότερο ποσοστό της, το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια του Λασιθίου (3,58%) και το μεγαλύτερο στην εκλογική περιφέρεια Χανίων (6,30%). Στις άλλες δύο εκλογικές περιφέρειες, -που υπάγονται στη διοικητική περιφέρεια της Κρήτης- δηλαδή στην εκλογική περιφέρεια του Ηρακλείου και της Ρεθύμνης έλαβε τα ποσοστά 4,19% και 4,42% αντιστοίχως.

Η δεύτερη διοικητική περιφέρεια, όπου η Χρυσή Αυγή έλαβε τα χαμηλότερα ποσοστά είναι όπως προαναφέραμε η διοικητική περιφέρεια της Ηπείρου με ποσοστό 6,51%. Συγκριτικά, με τα ποσοστά που έλαβε το κόμμα στις εκλογικές περιφέρειες της Κρήτης, παρατηρούμε ότι στην Ήπειρο τα ποσοστά του είναι υψηλότερα και κυμαίνονται περίπου από 6% έως 8% . Το μεγαλύτερο ποσοστό του κόμματος στην Ήπειρο, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών,¹⁸⁶ παρατηρείται στην εκλογική περιφέρεια Πρεβέζης (7,77%), ενώ ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Θεσπρωτίας (6,56%), η εκλογική περιφέρεια Άρτας (6,23%) και η εκλογική περιφέρεια Ιωαννίνων (6,15%).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζουν τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας μέσω του Exit Poll ###¹⁸⁷, όσον αφορά τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων, το

%22:{%22level%22:%22epik%22,%22id%22:1}}, ανάρτηση 6/11/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

¹⁸⁶ ό.π., «Ευρωεκλογές 2014 - αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/index.html#%22cls%22:%22level%22,%22params%22:{%22level%22:%22epik%22,%22id%22:1}}>, ανάρτηση 6/11/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

¹⁸⁷ Επιμέλεια : Δρ Παναγιώτης Κουστένης

χρόνο της απόφασης της ψήφου, αλλά και τα δημογραφικά στοιχεία των ψηφοφόρων κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, τόσο στην επικράτεια, όσο και στην Αττική.

Πίνακας 11: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Επικράτεια κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 (Πηγή : Exit Poll ###)

ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ		ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ - ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2014												
		ΣΥΡΙΖΑ	ΝΔ	ΧΑ	ΕΛΙΑ	ΠΟΤΑΜΙ	ΚΚΕ	ΑΝΕΛ	ΛΑΟΣ	ΔΗΜΑΡ	ΓΕΦΥΡΕΣ	ΟΙΚ-ΠΕΙΡ	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	ΛΟΙΠΟΙ
ΨΗΦΟΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012	ΝΔ	9,0%	63,2%	7,8%	2,1%	3,5%	0,8%	2,2%	2,8%	0,1%	1,0%	0,2%	0,0%	7,2%
	ΣΥΡΙΖΑ	77,2%	2,4%	2,4%	1,6%	4,9%	1,7%	1,1%	0,5%	0,6%	0,2%	0,5%	0,8%	6,1%
	ΠΑΣΟΚ	25,8%	6,0%	3,9%	39,6%	10,1%	2,0%	1,6%	1,3%	1,3%	0,2%	0,5%	0,2%	7,5%
	ΑΝΕΛ	16,3%	6,7%	8,0%	3,0%	5,5%	0,4%	36,7%	2,0%	0,9%	1,8%	1,1%	0,0%	17,6%
	ΧΑ	4,9%	5,6%	75,3%	1,6%	1,6%	0,6%	1,9%	2,2%	0,0%	1,0%	0,0%	0,2%	5,0%
	ΔΗΜΑΡ	20,9%	5,7%	0,0%	8,9%	25,4%	1,6%	3,4%	0,7%	16,6%	1,8%	2,1%	0,4%	12,4%
	ΚΚΕ	16,3%	1,8%	3,1%	0,4%	2,3%	66,9%	1,2%	0,8%	1,0%	0,3%	0,3%	1,0%	4,6%
	ΔΞΑΝΑ	8,1%	9,2%	4,4%	1,7%	30,0%	5,7%	2,0%	2,3%	0,0%	23,1%	2,5%	0,0%	11,0%
	ΛΑΟΣ	6,1%	8,9%	14,2%	3,8%	2,3%	1,0%	4,4%	49,4%	0,0%	1,1%	0,0%	0,0%	8,9%
	ΟΙΚΟΛ	13,7%	4,2%	5,0%	1,0%	15,8%	2,2%	1,2%	4,0%	1,2%	0,0%	11,4%	1,6%	38,9%
	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	32,3%	0,0%	0,0%	0,0%	5,4%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,1%	39,7%	17,1%
	ΛΟΙΠΟΙ	11,5%	3,3%	4,9%	0,0%	13,4%	0,8%	0,0%	1,0%	0,9%	0,0%	2,2%	0,6%	61,2%
	ΛΕΥΚΟ	17,2%	10,6%	3,6%	4,3%	19,4%	3,1%	5,0%	11,6%	3,3%	1,7%	2,1%	0,0%	18,0%
	ΑΚΥΡΟ	15,0%	8,5%	6,8%	2,7%	13,3%	5,9%	3,1%	3,6%	0,0%	3,3%	3,9%	0,0%	33,9%
	ΔΨ	25,3%	15,7%	10,4%	4,6%	8,1%	4,2%	5,2%	2,2%	2,1%	1,2%	2,9%	1,5%	16,7%
	ΔΑ	29,1%	13,8%	7,2%	3,1%	9,1%	3,3%	4,6%	5,3%	2,0%	1,6%	1,3%	1,1%	18,6%
ΣΥΝΟΛΟ		27,1%	22,6%	9,4%	8,1%	6,6%	6,2%	3,5%	2,7%	1,2%	0,9%	0,9%	0,7%	10,2%

Στον πίνακα 11 και στον πίνακα 12, καταγράφονται οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Επικράτεια αλλά και στην Αττική. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, θα σχολιάσουμε μόνο τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, όπως συνέβη και στην προηγούμενη ενότητα για τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012.

Κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, το συνολικό ποσοστό του κόμματος της Χρυσής Αυγής στην επικράτεια, με βάση τα αποτελέσματα του exit poll ανέρχεται στο 9,4%. Τα μόνα κόμματα που δεν είχαν εκροές των ψηφοφόρων τους προς τη Χρυσή Αυγή, με βάση τον πίνακα 11 είναι η ΔΗΜΑΡ και η ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Το 7,8 % των ψηφοφόρων που ψήφισε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας κατά τις Βουλευτικές εκλογές του 2012, στις Ευρωεκλογές του 2014 επέλεξε να ψηφίσει το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Επίσης το κόμμα της Χρυσής Αυγής ψηφίστηκε από το 2,4% των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ, από το 3,9% των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ, από το 8% των ψηφοφόρων των Ανεξάρτητων Ελλήνων, από το 3,1 % των ψηφοφόρων του ΚΚΕ, από το 4,4% των ψηφοφόρων του κόμματος Δημιουργία Ξανά, από το 14,2%

των ψηφοφόρων του ΛΑΟΣ, από το 5% των ψηφοφόρων των Οικολόγων Πράσινων και από το 4,9% των ψηφοφόρων των υπόλοιπων κομμάτων.

Παράλληλα, η Χρυσή Αυγή ψηφίστηκε από το 3,6% των ψηφοφόρων που τον Ιούνιο του 2012 έριξε λευκό στις κάλπες, από το 6,8% των ψηφοφόρων που έριξε άκυρο ψηφοδέλτιο, από το 10,4 % των ψηφοφόρων που δεν είχε ψηφίσει κατά τις Βουλευτικές εκλογές του 2012 και από το 7,2% των ψηφοφόρων, που το 2012 δεν ήθελε να απαντήσει στη δημοσκόπηση ποιο κόμμα ψήφισε. Αξιοσημείωτο θεωρείται επίσης και το ποσοστό των ψηφοφόρων που ψήφισε τη Χρυσή Αυγή στις Βουλευτικές εκλογές του 2012 και επέλεξε να ψηφίσει ξανά το κόμμα στις Ευρωεκλογές του 2014. Το ποσοστό αυτό των ψηφοφόρων ανέρχεται στο 75,3 % και είναι περίπου 10% μεγαλύτερο από το ποσοστό των ψηφοφόρων που είχε επιλέξει να ψηφίσει τη Χρυσή Αυγή στις Βουλευτικές εκλογές του Μαΐου και του Ιουνίου του 2012. Αυτές λοιπόν, είναι οι εισροές των ψηφοφόρων από τα άλλα κόμματα, που δέχθηκε η Χρυσή Αυγή κατά την περίοδο των Ευρωεκλογών του 2014 στην Επικράτεια. Σε ένα πρώτο επίπεδο λοιπόν, παρατηρούμε με μία ευρύτερη ματιά, ότι στις Ευρωεκλογές του 2014 τα ποσοστά των εκροών των ψηφοφόρων των υπόλοιπων κομμάτων προς τη Χρυσή Αυγή έχουν αυξηθεί σε ένα σημαντικό βαθμό.

Βέβαια, στην Επικράτεια κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 παρατηρείται μείωση των εκροών των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής σε σχέση με τις εκλογές του 2012. Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, το 4,9% των ψηφοφόρων που ψήφισε τη Χρυσή Αυγή κατά τις Βουλευτικές εκλογές του 2012, στις Ευρωεκλογές του 2014 επέλεξε να ψηφίσει το ΣΥΡΙΖΑ. Το 5,6% των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στράφηκε προς το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, ενώ το 1,6% στράφηκε προς την ΕΛΙΑ. Το ίδιο ποσοστό ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής έλαβε και το ΠΟΤΑΜΙ. Επιπλέον, το 0,6% των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στράφηκε στο ΚΚΕ, το 1,9% στους Ανεξάρτητους Έλληνες, το 2,2% στο ΛΑΟΣ, το 1% στις Γέφυρες, το 0,2% στην ΑΝΤΑΡΣΥΑ και ένα 5% στα υπόλοιπα κόμματα.

Όσον αφορά τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Αττική κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, σε σχέση με τις μετακινήσεις στην Επικράτεια, παρουσιάζονται ορισμένες διαφοροποιήσεις, όπως παρατηρείται από τον πίνακα 12 που ακολουθεί.

Πίνακας 12: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Αττική κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 (Πηγή : Exit Poll ###)

ΑΤΤΙΚΗ		ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ - ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2014												
		ΣΥΡΙΖΑ	ΝΔ	ΧΑ	ΕΛΙΑ	ΠΟΤΑΜΙ	ΚΚΕ	ΑΝΕΛ	ΛΑΟΣ	ΔΗΜΑΡ	ΓΕΦΥΡΕΣ	ΟΙΚ-ΠΕΙΡ	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	ΛΟΙΠΟΙ
ΨΗΦΟΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012	ΝΔ	5,7%	51,2%	7,6%	2,4%	2,6%	0,5%	2,0%	2,9%	0,0%	0,9%	0,2%	0,1%	23,8%
	ΣΥΡΙΖΑ	61,8%	1,6%	2,0%	1,3%	4,0%	1,4%	1,1%	0,6%	0,3%	0,2%	0,6%	0,9%	24,2%
	ΠΑΣΟΚ	19,9%	6,4%	3,3%	25,2%	9,2%	1,3%	1,1%	1,7%	1,3%	0,3%	0,3%	0,2%	30,0%
	ΑΝΕΛ	7,6%	2,4%	3,6%	0,9%	1,0%	0,5%	12,5%	1,9%	0,5%	0,5%	0,0%	0,0%	68,6%
	ΧΑ	5,4%	7,1%	63,4%	1,3%	0,0%	0,0%	1,0%	1,8%	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	19,2%
	ΔΗΜΑΡ	12,1%	3,2%	0,0%	5,8%	16,5%	1,3%	0,9%	0,8%	5,9%	0,0%	0,0%	0,4%	52,9%
	ΚΚΕ	12,5%	0,8%	1,9%	0,0%	2,0%	47,5%	2,1%	0,5%	0,8%	0,4%	0,0%	1,0%	30,7%
	ΔΞΑΝΑ	12,1%	10,7%	4,6%	3,2%	34,0%	7,3%	0,0%	0,0%	0,0%	23,6%	4,5%	0,0%	0,0%
	ΛΑΟΣ	2,6%	7,7%	9,9%	0,0%	0,0%	1,6%	8,6%	14,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	55,7%
	ΟΙΚΟΛ	13,3%	5,2%	0,0%	1,6%	16,6%	1,8%	0,0%	4,6%	1,7%	0,0%	6,7%	1,1%	47,4%
	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	34,7%	0,0%	0,0%	0,0%	3,9%	3,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,7%	19,2%	33,6%
	ΛΟΙΠΟΙ	2,7%	0,5%	1,7%	0,0%	2,4%	0,5%	0,0%	0,6%	0,0%	0,0%	1,2%	0,3%	90,2%
	ΛΕΥΚΟ	16,1%	3,8%	2,4%	1,7%	6,0%	1,9%	5,3%	5,0%	3,8%	0,0%	2,4%	0,0%	51,5%
	ΑΚΥΡΟ	6,8%	5,3%	3,4%	2,4%	0,0%	2,7%	0,0%	3,5%	0,0%	3,0%	0,0%	0,0%	72,8%
	ΔΨ	12,5%	9,5%	8,5%	2,3%	6,2%	2,2%	4,1%	1,0%	2,6%	2,0%	1,9%	0,7%	46,5%
	ΔΑ	12,0%	5,8%	4,9%	1,7%	6,1%	2,6%	2,7%	2,5%	0,0%	0,7%	1,6%	1,2%	58,1%
ΣΥΝΟΛΟ		29,0%	21,1%	9,8%	6,4%	7,2%	7,0%	3,6%	2,8%	1,2%	1,1%	1,0%	0,9%	8,8%

Με βάση τα αποτελέσματα του exit poll ###, το κόμμα της Χρυσής Αυγής συγκέντρωσε το ποσοστό 9,8%, δηλαδή ποσοστό 0,4 % μεγαλύτερο, από το ποσοστό που συγκέντρωσε στην επικράτεια. Εδώ, τα πράγματα έχουν ως εξής σχετικά με τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων. Τη Χρυσή Αυγή την ψήφισαν στις Ευρωεκλογές του 2014, το 7,6% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, είχε ψηφίσει το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, το 2% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ψηφίσει το ΣΥΡΙΖΑ, το 3,3% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ψηφίσει το ΠΑΣΟΚ, το 3,6% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ψηφίσει το κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων, το 1,9% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ψηφίσει το ΚΚΕ, το 4,6 % των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, είχε ψηφίσει το κόμμα Δημιουργία Ξανά (ΔΞΑΝΑ), το 9,9% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ψηφίσει το κόμμα το ΛΑΟΣ, το 1,7% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ψηφίσει τα υπόλοιπα κόμματα, το 2,4% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε ρίξει στις κάλπες λευκό ψηφοδέλτιο, το 3,4% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 είχε επιλέξει να ρίξει στις κάλπες

άκυρο ψηφοδέλτιο, το 8,5% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 δεν είχε ψηφίσει και το 4,9% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 δεν ήθελε να απαντήσει ποιο κόμμα ψήφισαν.

Εν αντιθέσει με τα στοιχεία, που μόλις παραθέσαμε, τα μόνα κόμματα που δεν είχαν εκροές των ψηφοφόρων τους προς τη Χρυσή Αυγή, με βάση τον πίνακα 12 είναι η ΔΗΜΑΡ και η ΑΝΤΑΡΣΥΑ, όπως συνέβη και στην Επικράτεια, αλλά και οι Οικολόγοι Πράσινοι. Όσον αφορά το ποσοστό των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, που ψήφισε ξανά το κόμμα στις Ευρωεκλογές του 2014, παρουσιάζει μία μικρή μείωση, συγκριτικά με το ποσοστό των ψηφοφόρων στην Αττική κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, ενώ είναι μικρότερο και από το ποσοστό των ψηφοφόρων του κόμματος στην Επικράτεια, με βάση τους πίνακες 11 και 12. Στην Αττική, λοιπόν, το κόμμα της Χρυσής Αυγής το ψήφισε ξανά το 63,4% των ψηφοφόρων του κόμματος.

Παράλληλα, σχετικά με τις εκροές των ψηφοφόρων του κόμματος της Χρυσής Αυγής, με βάση τον πίνακα 12, παρατηρούμε ότι το 5,4% των ψηφοφόρων που ψήφισε το κόμμα της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, στις Ευρωεκλογές του 2014 επέλεξε να ψηφίσει το ΣΥΡΙΖΑ, το 7,1% τη Νέα Δημοκρατία, το 1,3% την ΕΛΙΑ, το 1% τους Ανεξάρτητους Έλληνες, το 1,8% το ΛΑΟΣ, το 0,8% τις Γέφυρες και το 19.2% τα υπόλοιπα κόμματα. Εκροές των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής δεν υπήρξαν στο ΠΟΤΑΜΙ, στο ΚΚΕ, στους Οικολόγους Πράσινους, στη ΔΗΜΑΡ και στην ΑΝΤΑΡΣΥΑ.

Σε σχέση λοιπόν, με τα ποσοστά που έλαβε το κόμμα σύμφωνα με το exit poll, παρατηρούμε ότι στις Ευρωεκλογές του 2014, έχοντας ως γνώμονα τα αποτελέσματα του exit poll ### για τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, τα ποσοστά των εκροών των ψηφοφόρων της Νέας Δημοκρατίας αυξήθηκαν τόσο στην επικράτεια όσο και στην Αττική. Όσον αφορά τους ψηφοφόρους του ΣΥΡΙΖΑ, που ψήφισαν τη Χρυσή Αυγή στις Ευρωεκλογές του 2014, το ποσοστό τους αυξήθηκε στην Επικράτεια, ενώ στην Αττική παρέμεινε σταθερό. Αύξηση επίσης παρατηρείται στα ποσοστά των εκροών των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ, των ΑΝΕΛ, του ΚΚΕ, όσων είχαν ρίξει λευκό ψηφοδέλτιο και όσων δεν ψήφισαν στις εκλογές, που επέλεξαν να ψηφίσουν τη Χρυσή Αυγή, τόσο στην

Αττική, όσο και στην επικράτεια. Το ποσοστό των Οικολόγων αυξήθηκε στην επικράτεια, ενώ στην Αττική παρέμεινε σταθερό μηδενικό. Καμία μετακίνηση ψηφοφόρων δεν παρατηρήθηκε στο κόμμα ΑΝΤΑΡΣΥΑ, ούτε στις Βουλευτικές Εκλογές του Ιουνίου του 2012, ούτε στις Ευρωεκλογές του 2014, ενώ στις Ευρωεκλογές του 2014, η Χρυσή Αυγή δεν πήρε καμία ψήφο και από τους ψηφοφόρους της ΔΗΜΑΡ. Το ποσοστό των ψηφοφόρων που είχαν ψηφίσει το ΛΑΟΣ και επέλεξε να ψηφίσει τη Χρυσή Αυγή, μειώθηκε στην Αττική και αυξήθηκε στην επικράτεια. Το ίδιο συμβαίνει και με το ποσοστό των ψηφοφόρων που είχε ρίξει στις κάλπες άκυρο ψηφοδέλτιο, ενώ το ποσοστό όσων δεν απάντησαν στην έρευνα μειώθηκε ακόμα περισσότερο.

Σε δεύτερο επίπεδο, αυτό που οφείλουμε να εξετάσουμε για να έχουμε μία καλύτερη εικόνα των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, είναι τα ποιοτικά και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά που μας παρέχει το exit poll ###, τόσο για την

Επικράτεια όσο και για την Αττική, όπως έγινε και στην προηγούμενη ενότητα.

Σε αυτό το σημείο, θα εξετάσουμε το κριτήριο της ψήφου, των πολιτών που επέλεξαν να ψηφίσουν το κόμμα της Χρυσής Αυγής, αφορά το χρόνο της απόφασης.

Πιο συγκεκριμένα, το 15,7% των ψηφοφόρων στην επικράτεια και το 19,4% των ψηφοφόρων στην Αττική, επέλεξε να ψηφίσει το κόμμα την ημέρα των εκλογών, ποσοστό που αυξήθηκε σε σχέση με τις εκλογές του 2012. Την τελευταία εβδομάδα πριν τις

Πίνακας 13: Κριτήριο ψήφου¹⁸⁸		
	Επικράτεια	Αττική
Χρόνος απόφασης	Ψηφοφόροι ΧΑ	Ψηφοφόροι ΧΑ
Σήμερα	15,7%	19,4%
Την τελευταία εβδομάδα	8,7%	6,7%
Ανακοίνωση υποψηφίων	4,5%	5%
Εδώ και καιρό	68,6%	67,2%
Δεν απαντώ	2,5%	1,7%

¹⁸⁸ Πηγή: Exit Poll ###, Επιμέλεια: Δρ. Παναγιώτης Κουστένης

εκλογές, επέλεξαν να ψηφίσουν το κόμμα, το 8,7% των ψηφοφόρων στην επικράτεια και το 6,7% των ψηφοφόρων στην Αττική, ενώ κατά την ανακοίνωση των υποψηφίων το 4,5% στην επικράτεια και το 5% στην Αττική. Το ποσοστό των ψηφοφόρων, που αποφάσισε να ψηφίσει το κόμμα εδώ και καιρό ανέρχεται στο 68,6% στην επικράτεια και στο 67,2% στην Αττική. Το 2,5% των ψηφοφόρων του κόμματος στην επικράτεια και το 1,7% των ψηφοφόρων του κόμματος στην Αττική, δεν απάντησαν ούτε αποφάσισαν να ψηφίσουν τη Χρυσή Αυγή.

Επιπλέον, στην ανάλυσή μας μέσω των δημογραφικών στοιχείων μπορούμε να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος και να μπορέσουμε να απαντήσουμε στην ερώτηση «Ποιο είναι το προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής;». Μέσω των στοιχείων του exit poll, θα εξετάσουμε το επάγγελμα, το επίπεδο σπουδών, το φύλο και την ηλικία των ψηφοφόρων, που ψήφισαν το κόμμα στις Ευρωεκλογές.

Όσον αφορά την επαγγελματική ιδιότητα των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στην επικράτεια, τα ποσοστά που προκύπτουν από το exit poll παρουσιάζουν αξιοσημείωτη άνοδο σε σχέση με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας για τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012. Το κόμμα κατά τις Ευρωεκλογές του 2014 είχε μεγαλύτερη απήχηση στους αγρότες, τους κτηνοτρόφους και τους ψαράδες συγκεντρώνοντας το ποσοστό 13,8%. Ακολουθούν οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι αυτοαπασχολούμενοι με ποσοστό 12,2%, οι άνεργοι με ποσοστό 12%, οι μισθωτοί ιδιωτικού τομέα με ποσοστό 10,1%, οι μισθωτοί δημόσιου τομέα με ποσοστό 9,2%, οι φοιτητές και οι σπουδαστές με ποσοστό 8%, οι συνταξιούχοι με ποσοστό 6,3% και οι νοικοκυρές με ποσοστό 4,4%. Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι τα ποσοστά αυτά σημειώνουν μία σημαντική άνοδο συγκριτικά με τα ποσοστά που συναντήσαμε στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 με μοναδική εξαίρεση το ποσοστό των φοιτητών και των σπουδαστών που μειώθηκε κατά 1,4%.

Στην Αττική από την άλλη, παρατηρείται μία γενική αύξηση των ποσοστών, με εξαίρεση τα ποσοστά των μισθωτών του δημοσίου τομέα και των φοιτητών – σπουδαστών, όπου το ποσοστό του κόμματος μειώθηκε 2-3% περίπου. Το μεγαλύτερο ποσοστό της Χρυσής Αυγής στην Αττική προέρχεται από τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους αυτοαπασχολούμενους (13,6%). Ακολουθούν οι άνεργοι με ποσοστό 11,2 %, οι φοιτητές με ποσοστό 10, 6%, οι μισθωτοί ιδιωτικού

τομέα με ποσοστό 10,2%, οι μισθωτοί δημόσιου τομέα με ποσοστό 8,6%, οι συνταξιούχοι με ποσοστό 8,4% και οι νοικοκυρές με ποσοστό 4,1%.

Παράλληλα αξιοσημείωτη άνοδο το κόμμα σημειώνει και στις ηλικιακές κλίμακες των ψηφοφόρων του στην Επικράτεια και στην Αττική. Παρόλο που το ποσοστό που αντιστοιχεί στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών, έχει μειωθεί περί τις δύο μονάδες, ενώ τα ποσοστά των ηλικιακών κλιμάκων 35-54 και 55+ έχουν αυξηθεί σε σχέση με τα ποσοστά που έλαβε το κόμμα στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012. Στην επικράτεια το μεγαλύτερο ποσοστό της Χρυσής Αυγής προέρχεται από την ηλικιακή κλίμακα 35-54 ετών και ανέρχεται στο 10,8%, ενώ στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012 το ποσοστό ήταν 7,4%. Το ποσοστό στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών, όπως αναφέραμε παραπάνω, μειώθηκε φτάνοντας στο 10,7%. Να σημειωθεί ότι το 2012, στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών το κόμμα συγκέντρωνε το μεγαλύτερο ποσοστό του. Επιπλέον άνοδος σημειώνεται και στο ποσοστό της ηλικιακής κλίμακας 55+ ετών. Στις Ευρωεκλογές το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 6,8%.

Στην Αττική, ωστόσο παρατηρούνται ορισμένες διαφοροποιήσεις. Και αυτό γιατί, η Χρυσή Αυγή συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό της στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών, γεγονός που δε συμβαίνει πλέον στην επικράτεια, όπως συνέβαινε στις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012. Το ποσοστό της Χρυσής Αυγής στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών στην Αττική, αγγίζει το 10,7%. Ακολουθούν με 10,6% οι ψηφοφόροι που ανήκουν στην ηλικιακή κλίμακα 35-54 ετών και οι ψηφοφόροι που ανήκουν στην ηλικιακή κλίμακα 55+ ετών με ποσοστό 8,4%.

Επιπλέον, σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων, παρατηρούμε μία γενική άνοδο όλων των ποσοστών. Στην επικράτεια το μεγαλύτερο ποσοστό της Χρυσής Αυγής προέρχεται από τους ψηφοφόρους που είναι απόφοιτοι Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ (11,9%), ενώ εν αντιθέσει με τις Βουλευτικές εκλογές του 2012, ακολουθούν οι ψηφοφόροι που είναι έως απόφοιτοι δημοτικού (7,8%). Το μικρότερο ποσοστό των ψηφοφόρων του κόμματος στην επικράτεια είναι απόφοιτοι ΑΕΙ / ΤΕΙ (6,6%). Στην Αττική, το μεγαλύτερο ποσοστό των ψηφοφόρων του κόμματος είναι απόφοιτοι Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ. (12,5%). Ακολουθούν οι ψηφοφόροι που είναι έως απόφοιτοι δημοτικού (10,4%) ενώ

το χαμηλότερο ποσοστό του κόμματος προέρχεται από τους αποφοίτους ΑΕΙ/ΤΕΙ (7%).

Επιπλέον, όπως αποδεικνύουν τα στοιχεία του exit poll ###, όσον αφορά το φύλο των ψηφοφόρων, τόσο στην Αττική όσο και στην επικράτεια, η Χρυσή Αυγή θεωρείται ανδροκρατούμενο κόμμα, καθώς το ποσοστό που συγκεντρώνει στο ανδρικό φύλο ξεπερνά το 70%.

Επομένως, βλέπουμε μία γενικευμένη άνοδο των ποσοστών του κόμματος μέσα στο χρόνο, με την «οικονομική κρίση να αποτελεί τον βασικό τροφοδοτικό παράγοντα της ψήφου προς τη Χρυσή Αυγή»¹⁸⁹. Η ευρύτερη οικονομική κρίση, που επικρατεί παγκοσμίως εν συναρτήσει με την εσωτερική κρίση, που επικρατεί στη χώρα, με τα μνημόνια να διαδέχονται το ένα το άλλο, έχουν εντείνει εκτός από την οικονομική, και την πολιτική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα. Αυτό μάλιστα είχε ως αποτέλεσμα το 2015 να πραγματοποιηθούν δύο φορές Βουλευτικές εκλογές, τον Ιανουάριο και το Σεπτέμβριο του 2015 και ένα δημοψήφισμα τον Ιούλιο του 2015, οδηγώντας τη χώρα σε ένα νέο μνημόνιο με ακόμα πιο σκληρά μέτρα λιτότητας. Στις δύο ενότητες που ακολουθούν, θα εξετάσουμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου και του Σεπτεμβρίου του 2015.

¹⁸⁹ Κουστένης, Π., «Εκλογές 2014: Ο εκλογικός κύκλος της Χρυσής Αυγής», Αρχαιοτάξιο, τχ 16, Νοέμβριος 2014, Εκδόσεις Θεμέλιο: σελ 108

Κεφάλαιο 9: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015

Σύμφωνα με τον Lazarsfeld,¹⁹⁰ οι πολιτικές προτιμήσεις των ψηφοφόρων, προσδιορίζονται από τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά. Δηλαδή, η πολιτική σκέψη των ατόμων προσδιορίζεται από τον τρόπο ζωής τους. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα των εκλογών του Ιανουαρίου του 2015. Η οικονομική κρίση, τα μνημόνια, η συνεχής απογοήτευση από την εκάστοτε κυβέρνηση, ενέτεινε τη δυσaréσκεια των ψηφοφόρων.

Τα κόμματα της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, άρχισαν να χάνουν ολοένα και περισσότερο την αξιοπιστία τους, με τους ψηφοφόρους να είναι φανερά δυσαρεστημένοι από τις πολιτικές που ακολουθούσαν και τις συνεχόμενες εναλλαγές των κυβερνήσεων των λίγων μηνών, συνοδευόμενες από τις άκαρπες έως μηδαμινές τους προσπάθειες, που επέφεραν με τη σειρά τους ακόμα μεγαλύτερη οικονομική ύφεση. Η δυσaréσκεια αυτή οδήγησε στην άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ, καθιστώντας την ΝΔ αντιπολίτευση, ενώ ως τρίτο κόμμα εκλέχτηκε η Χρυσή Αυγή, παρά το γεγονός ότι Βουλευτές της ήταν φυλακισμένοι με την κατηγορία της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα, το Σεπτέμβριο του 2013 και την κατηγορία εναντίον της Χρυσής Αυγής ως εγκληματική οργάνωση. Μέσα σε αυτό το ασταθές πολιτικό περιβάλλον, οι πολίτες κλήθηκαν στις 25 Ιανουαρίου 2015, να ασκήσουν για μία ακόμη φορά το εκλογικό τους δικαίωμα.

Παρά το γεγονός ότι η Χρυσή Αυγή αποτελεί το τρίτο κόμμα στη Βουλή, τον Ιανουάριο του 2015 σημείωσε φθίνουσα πορεία, όπως μας μαρτυρούν τα εκλογικά αποτελέσματα του 2015.

¹⁹⁰ Lazarsfeld P.F., Berelson B. & Gaudet H, *"The People's Choice"*, Columbia University Press, 1944, σελ 54 και Mayer N., *"Η εκλογική συμπεριφορά"*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2005, σελ54

Πίνακας 14: Η εκλογική δύναμη της Χρυσής Αυγής στις 13 Διοικητικές περιφέρειες κατά την περίοδο των Βουλευτικών εκλογών του Ιανουαρίου του 2015

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΑΝ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ&ΘΡΑΚΗΣ	6,21%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	7,34%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	5,72%
ΗΠΕΙΡΟΥ	4,13%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	6,21%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	5,49%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	5,63%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	6,57%
ΑΤΤΙΚΗΣ	6,68%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	7,49%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	4,9%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	5,35%
ΚΡΗΤΗΣ	3,21%

Πιο συγκεκριμένα, η Χρυσή Αυγή διατήρησε τα προπύργιά της δηλαδή στη διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου (7,49%), στην Κεντρική Μακεδονία (7,34%), την Αττική (6,68%) και τη Στερεά Ελλάδα (6,57%). Ωστόσο παρατηρείται μία σημαντική μείωση των ποσοστών της, ακόμα και στις τέσσερις προαναφερθείσες διοικητικές περιφέρειες, όπου το 2012 συγκέντρωσε τα υψηλότερα ποσοστά της. Εξαίρεση από αυτόν τον "κανόνα" αποτελεί η διοικητική περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου η μείωση του ποσοστού της ήταν ελάχιστη, δηλαδή μόλις 0,15%

λιγότερο από το 2012. Επιπλέον η Χρυσή Αυγή, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών,¹⁹¹ διατήρησε υψηλά ποσοστά στην εκλογική περιφέρεια της Λακωνίας (10,47%), με πτώση μόλις 0,40% συγκριτικά με τον Ιούνιο του 2012, ενώ στις εκλογικές περιφέρειες της Αργολίδας και της Κορίνθου σημείωσε πτώση τάξεως πάνω από 2%. Σημαντική μείωση των ποσοστών παρατηρείται και στη Στερεά Ελλάδα, με εξαίρεση την Εύβοια (6,96%), στην οποία κατάφερε να αποκομίσει μία έδρα στη Βουλή.

Παράλληλα, ιδιαίτερα σημαντικό ποσοστό αποκόμισε από τη Βόρεια Ελλάδα και κυρίως από τη διοικητική περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας. Στην εκλογική περιφέρεια του Κιλκίς το ποσοστό της Χρυσής Αυγής αυξήθηκε κατά 0,8% σε σχέση με το 2012 και ανήλθε στο 8,6%. Στη Β' Θεσσαλονίκης, είχε άνοδο 0,16%, ενώ το ποσοστό που κατέλαβε ήταν 7,91%, ενώ στην Α' Θεσσαλονίκης, είχε άνοδο 0,29%, καταλαμβάνοντας το 7,07%. Εντούτοις στην εκλογική περιφέρεια των Σερρών διατήρησε το υψηλό ποσοστό της με μία σχετικά μικρή μείωση της τάξεως του 0,7%. Επιπλέον σχετική άνοδο σημείωσε και στη διοικητική περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης. Στην εκλογική περιφέρεια της Καβάλας, το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 0,47% (7,11%), στη Δράμα κατά 0,15% (5,99%), στη Ροδόπη κατά 0,7% (4,89%) και στον Έβρο κατά 0,76% (7,5%), γεγονός που υποδηλώνει τη σταδιακή της εξάπλωση σε όλη τη Μακεδονία.

Ωστόσο εξίσου σημαντική μείωση των ποσοστών της Χρυσής Αυγής, παρατηρείται στην διοικητική περιφέρεια της Αττικής. Στην εκλογική περιφέρεια Α' Πειραιώς το ποσοστό του κόμματος, μειώθηκε κατά 0,79% (7,44%), στην Αττική κατά 1,52% (8,44%), στην Α' Αθηνών κατά 0,75% (7,05%), στη Β' Αθηνών κατά 0,65% (5,73%) και στη Β' Πειραιώς κατά 1,47% (7,8%). Επιπλέον παρατηρούμε ιδιαίτερη μείωση και στη διοικητική περιφέρεια της Κρήτης, στην οποία το κόμμα είχε ήδη χαμηλό ποσοστό.

Μία σχετική αύξηση των ποσοστών των εκροών από τα άλλα κόμματα, παρατηρούνται στην επικράτεια. Πιο συγκεκριμένα τη Χρυσή Αυγή ψήφισαν : το

¹⁹¹« Εθνικές Εκλογές Ιανουάριος 2015» (αποτελέσματα): <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2015a/v/public/index.html#{%22cls%22:%22party%22,%22params%22:{%22id%22:41}}>, ανάρτηση 21/1/2015, τελευταία πρόσβαση 23/9/2015

2,9% των ψηφοφόρων που είχε ψηφίσει τον Ιούνιο του 2012 τη Νέα Δημοκρατία τον Ιανουάριο του 2015, το 0,8 % των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ , το 1,6% των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ, το 4,4% των ψηφοφόρων των ΑΝΕΛ, το 69,1% των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής , το 0,5% των ψηφοφόρων της ΔΗΜΑΡ, το 1% των ψηφοφόρων του ΚΚΕ, το 7,7% των ψηφοφόρων του ΛΑΟΣ, το 1,7% των ψηφοφόρων των Οικολόγων, το 2,6 % των ψηφοφόρων που έριξε λευκό ή άκυρο τον Ιούνιο του 2012, το 7,2 % των ψηφοφόρων που δεν ψήφισε τον Ιούνιο του 2012 και το 6,4% των ψηφοφόρων που δεν απάντησε στις ερωτήσεις της έρευνας.

Παράλληλα στην επικράτεια, παρατηρούνται εκροές και από το κόμμα της Χρυσής Αυγής προς άλλα κόμματα. Το 9,1% των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής τον Ιανουάριο του 2015 ψήφισε τη ΝΔ, το 12, 4% το ΣΥΡΙΖΑ, το 0,9% το ΠΑΣΟΚ, το 3,2% τους ΑΝΕΛ, 0,3% το ΚΚΕ και το Ποτάμι, το 1,2% το ΚΙΔΗΣΟ, το 0,2% την ΑΝΤΑΡΣΥΑ και το 3,3% τα υπόλοιπα κόμματα.

Πίνακας 15:Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Επικράτεια κατά τις Βουλευτικές Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015(Πηγή : Exit Poll ###)

ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ		ΨΗΦΟΙ 2015											
		ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ	ΠΑΣΟΚ	ΑΝΕΛ	ΧΑ	ΚΚΕ	ΠΟΤΑΜΙ	ΚΙΔΗΣΟ	ΠΡΑΣΙΝΟΙ	ΛΑΟΣ	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	ΛΟΙΠΟΙ
ΨΗΦΟΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012	ΝΔ	69,0%	14,2%	1,0%	3,6%	2,9%	0,5%	4,5%	0,3%	0,0%	0,7%	0,0%	2,3%
	ΣΥΡΙΖΑ	3,9%	85,2%	0,6%	1,1%	0,8%	1,1%	2,9%	0,4%	0,2%	0,2%	0,6%	2,5%
	ΠΑΣΟΚ	9,8%	37,6%	24,0%	1,7%	1,6%	1,7%	8,7%	11,7%	0,4%	0,1%	0,3%	1,7%
	ΑΝΕΛ	8,9%	26,1%	1,2%	44,1%	4,4%	1,1%	4,6%	0,4%	0,5%	0,5%	0,0%	8,1%
	ΧΑ	9,1%	12,4%	0,9%	3,2%	69,1%	0,3%	0,3%	1,2%	0,0%	0,0%	0,2%	3,3%
	ΔΗΜΑΡ	9,1%	36,8%	3,3%	3,1%	0,5%	3,1%	28,0%	3,1%	5,0%	1,4%	0,4%	4,8%
	ΚΚΕ	1,2%	27,3%	1,3%	2,7%	1,0%	60,4%	1,4%	1,0%	0,3%	0,3%	0,8%	2,3%
	ΔΞΑΝΑ	30,7%	12,6%	0,0%	5,7%	0,0%	0,0%	33,1%	4,7%	0,0%	0,0%	1,6%	4,9%
	ΛΑΟΣ	17,0%	11,2%	0,0%	12,9%	7,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	48,2%	0,0%	1,9%
	ΟΙΚΟΛ	9,5%	36,0%	0,0%	1,9%	1,7%	1,6%	24,1%	6,4%	9,8%	0,0%	2,2%	6,7%
	ΛΟΙΠΟΙ	13,3%	30,0%	0,5%	4,7%	2,6%	4,4%	9,1%	0,5%	1,2%	0,0%	7,0%	23,1%
	Λ/ΑΚ	4,8%	23,8%	0,0%	1,0%	2,6%	0,8%	7,5%	1,6%	1,0%	0,0%	1,1%	6,7%
	ΔΨ	16,2%	41,0%	2,6%	3,7%	7,2%	5,5%	5,5%	1,4%	0,0%	1,6%	1,1%	7,4%
	ΔΑ	20,9%	33,2%	3,0%	6,7%	6,4%	4,6%	8,3%	0,9%	1,1%	3,1%	1,0%	5,3%
ΣΥΝΟΛΟ		27,8%	36,4%	4,7%	4,7%	6,3%	5,5%	6,0%	2,5%	0,5%	1,0%	0,6%	4,0%

Πίνακας 16: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Αττική κατά τις Βουλευτικές Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015(Πηγή : Exit Poll ###)

ΑΤΤΙΚΗ		ΨΗΦΟΙ 2015											
		ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ	ΠΑΣΟΚ	ΑΝΕΛ	ΧΑ	ΚΚΕ	ΠΟΤΑΜΙ	ΚΙΔΗΣΟ	ΠΡΑΣΙΝΟΙ	ΛΑΟΣ	ΑΝΤΑΡΣΥΑ	ΛΟΙΠΟΙ
ΨΗΦΟΙ ΙΟΥΝΙΟΥ 2012	ΝΔ	64,6%	12,7%	0,7%	5,0%	4,2%	0,6%	6,3%	0,5%	0,0%	1,0%	0,0%	3,2%
	ΣΥΡΙΖΑ	4,2%	84,7%	0,3%	1,5%	0,7%	1,7%	3,2%	0,2%	0,4%	0,4%	0,3%	2,4%
	ΠΑΣΟΚ	14,8%	38,5%	21,1%	1,7%	1,7%	1,7%	7,4%	10,3%	0,6%	0,0%	0,5%	1,3%
	ΑΝΕΛ	7,3%	22,6%	0,0%	48,0%	7,6%	1,1%	4,5%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	7,4%
	ΧΑ	9,3%	14,0%	1,1%	0,0%	69,2%	0,0%	0,0%	1,5%	0,0%	0,0%	0,0%	4,9%
	ΔΗΜΑΡ	14,9%	37,5%	3,9%	0,0%	0,0%	5,0%	31,3%	1,4%	2,4%	0,0%	0,0%	3,6%
	ΚΚΕ	1,7%	32,8%	0,0%	0,9%	0,9%	59,5%	1,9%	0,0%	0,9%	0,0%	0,0%	1,4%
	ΔΞΑΝΑ	25,0%	23,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	51,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	ΛΑΟΣ	10,2%	21,6%	0,0%	21,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	43,2%	0,0%	0,0%
	ΟΙΚΟΛ	9,2%	32,4%	0,0%	0,0%	0,0%	3,6%	28,5%	8,9%	5,2%	0,0%	4,5%	7,8%
	ΛΟΙΠΟΙ	13,5%	25,8%	0,0%	2,1%	0,0%	4,6%	10,5%	0,0%	2,2%	0,0%	9,4%	29,4%
	Λ/ΑΚ	7,3%	12,9%	0,0%	0,0%	3,8%	2,9%	11,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,3%
	ΔΨ	16,0%	41,2%	0,7%	6,0%	6,7%	4,4%	7,4%	1,6%	0,0%	1,7%	2,3%	6,1%
	ΔΑ	32,3%	25,6%	3,7%	4,3%	2,1%	4,8%	9,4%	0,0%	2,3%	6,4%	2,0%	0,0%
ΣΥΝΟΛΟ		26,0%	36,9%	3,3%	5,1%	6,7%	6,5%	7,1%	1,9%	0,5%	1,0%	0,8%	4,2%

Μικρές διαφοροποιήσεις εντούτοις, παρατηρούνται και στην Αττική όσον αφορά τις εισροές ψηφοφόρων που δέχθηκε η Χρυσή Αυγή από τα άλλα κόμματα. Μόλις το 4,2% των ψηφοφόρων της ΝΔ ψήφισε τη Χρυσή Αυγή, το 0,7% των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ, το 1,7 % των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ. το 7,6% των ψηφοφόρων των ΑΝΕΛ, το 3,8% των ψηφοφόρων που ψήφισε λευκό ή άκυρο, το 6,7% των ψηφοφόρων που δεν ψήφισε στις εκλογές του Ιουνίου του 2012 και το 2,1% των ψηφοφόρων που δεν απάντησε στις ερωτήσεις της δημοσκόπησης. Παράλληλα στα ίδια περίπου επίπεδα με τα ποσοστά της επικράτειας κυμαίνονται και οι εκροές από το κόμμα της Χρυσής Αυγής στην Αττική, όπου το 14% των ψηφοφόρων της το 2015 προτίμησε να ψηφίσει το ΣΥΡΙΖΑ, το 9,3% τη ΝΔ, το 1,1% το ΠΑΣΟΚ, το 1,5% το ΚΙΔΗΣΟ και το 4,9% τα υπόλοιπα κόμματα. Σταθερό ωστόσο έμεινε το ποσοστό των ψηφοφόρων του κόμματος που μένει πιστό στην ιδεολογική του βάση (69,2%), ενώ δεν υπήρχαν καθόλου εισροές των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στο ΚΚΕ, του ΑΝΕΛ, την ΑΝΤΑΡΣΥΑ, το Ποτάμι, το ΛΑΟΣ και τους Οικολόγους.

Επομένως, όσον αφορά τις εκροές και τις εισροές ψηφοφόρων από και προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής για τις Εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, παρατηρούμε μία αύξηση του ποσοστού των ψηφοφόρων της που ψήφισε το ΣΥΡΙΖΑ, τόσο στην επικράτεια όσο και στην Αττική, μείωση του ποσοστού των ψηφοφόρων που στράφηκε προς τη ΝΔ και συσπείρωση των ψηφοφόρων της που ενστερνίζονται την ιδεολογία της. Οπότε το 2015 το κόμμα συνεχίζει να διατηρεί μία ομοιογένεια αναφορικά με τους ψηφοφόρους του.

Βασικό στοιχείο της εκλογικής συμπεριφοράς των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής είναι και το κριτήριο ψήφου. Σημαντικό ρόλο στην επιλογή των ψηφοφόρων έπαιξε το γεγονός ότι ήθελαν να αποδοκιμάσουν την κυβέρνηση της ΝΔ και τις πολιτικές που εφάρμοσε, οδηγώντας ένα σημαντικό ποσοστό των ψηφοφόρων της (ΝΔ) να ψηφίσουν κάποιο άλλο κόμμα. Το ΠΑΣΟΚ είχε ήδη απογοητεύσει τους ψηφοφόρους, οι οποίοι στράφηκαν ως ένα μεγάλο βαθμό προς τα άλλα κόμματα και κυρίως το ΣΥΡΙΖΑ και τη Χρυσή Αυγή. Όσον αφορά τα ποσοστά πάνω από το 50% των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στράφηκαν προς το κόμμα για την αποδοκιμασία της κυβέρνησης. Το ποσοστό αυτό εμπεριέχει κυρίως τους απογοητευμένους ψηφοφόρους, ενώ το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό των ψηφοφόρων, ψήφισε το κόμμα για να το υποστηρίξει (πάνω από 30% σε Αττική και Επικράτεια).

Πίνακας 17: Κριτήριο ψήφου στην Αττική και την Επικράτεια (2015)

Κριτήριο ψήφου των ψηφοφόρων της Χ.Α. (2015)				
Κριτήρια	Επικράτεια		Αττική	
	Ψηφοφόροι Χ.Α.	Σύνολο ψηφοφόρων	Ψηφοφόροι Χ.Α.	Σύνολο ψηφοφόρων
Υποστήριξη κόμματος	33,3%	31,5%	33,7%	28,7%
Επιλογή Πρωθυπουργού	3,3%	13,4%	0%	13,5%
Υποστήριξη Κυβέρνησης	3%	14,3%	2,1%	15,4%
Αποδοκιμασία κυβέρνησης	51,2%	29,6%	55,8%	31,9%
Δεν απαντώ	9,2%	11,3%	8,4%	10,5%

Πηγή : Exit Poll ###

Όσον αφορά το χρόνο της απόφασης, ως επί τω πλείστον περίπου το 50% των ψηφοφόρων που ψήφισαν το κόμμα της Χρυσής Αυγής δήλωσαν ότι είχαν αποφασίσει εδώ και καιρό να ψηφίσουν το κόμμα, ενώ παράλληλα ένα ποσοστό ψηφοφόρων πάνω από 16 % δήλωσε ότι πάντα αυτό το κόμμα ψηφίζει και ένα ακόμα 16% περίπου των ψηφοφόρων αποφάσισε να ψηφίσει το κόμμα την ημέρα των εκλογών. Παράλληλα, τα μεγαλύτερα ποσοστά της στην Επικράτεια κατά τις εκλογές του Ιανουαρίου 2015, η Χρυσή Αυγή τα έλαβε από τους αγρότες, τους ψαράδες και του κτηνοτρόφους (10,1%), από τους ανέργους (9,1%)¹⁹² και τους

¹⁹² Το ποσοστό που καταλαμβάνει στην Επικράτεια η Χρυσή Αυγή από την κατηγορία των ανέργων το 2015 μειώθηκε κατά 1%

αυτοαπασχολούμενους ελεύθερους επαγγελματίες (8%). Παράλληλα κατέλαβε τα μικρότερα της ποσοστά στην κατηγορία των νοικοκυρών και των συνταξιούχων¹⁹³, ενώ έχει μειωθεί αισθητά σε σχέση με τις Βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, η απήχυσή της στους φοιτητές (κατά 4%). Μικρή μείωση ωστόσο παρουσιάζει και στην κατηγορία των μισθωτών δημοσίου και ιδιωτικού τομέα.

Πίνακας 18: Χρόνος απόφασης (2015)

Χρόνος απόφασης	Επικράτεια		Αττική	
	Ψηφοφόροι ΧΑ	Σύνολο	Ψηφοφόροι ΧΑ	Σύνολο
Σήμερα	16,5%	14,7%	16,8%	15,9%
Τις τελευταίες 15 ημέρες	8,4%	12,7%	5,3%	13,5%
Στην προκήρυξη των εκλογών	5,4%	8,5%	5,3%	7,4%
Εδώ και καιρό	48,5%	39,1%	50,5%	39,8%
Πάντα αυτό ψηφίζω	17,9%	22%	17,9%	20,3%
Δεν απαντώ	3,3%	3%	4,2%	3,1%

Από την άλλη, τα δεδομένα αλλάζουν ως ένα βαθμό στην Αττική. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Exit Poll ###, η Χρυσή Αυγή στις Βουλευτικές εκλογές του

¹⁹³ Ωστόσο, το ποσοστό των νοικοκυρών και των συνταξιούχων, παρά το γεγονός ότι είναι τα μικρότερα της ποσοστά, έχουν αυξηθεί περίπου κατά 1%

Ιανουαρίου του 2015 είχε μεγαλύτερη απήχηση στους ανέργους (14,6%), ενώ μεγάλη έκπληξη αποτελεί το ποσοστό των νοικοκυρών που αγγίζει το 8%. Να σημειωθεί ότι είναι η πρώτη φορά που η Χρυσή Αυγή καταλαμβάνει τόσο υψηλό ποσοστό στις νοικοκυρές, στις οποίες το κόμμα είχε μικρότερη απήχηση. Χαμηλότερα επίσης είναι τα ποσοστά της στους αυτοαπασχολούμενους, στους φοιτητές και συνταξιούχους, ενώ μικρή άνοδο παρουσιάζουν τα ποσοστά της στους μισθωτούς δημοσίου, παράλληλα με μία μικρή μείωση στα ποσοστά της στους μισθωτούς ιδιωτικού τομέα.

Ωστόσο, διαφορές στα δημογραφικά στοιχεία των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής σε σχέση με το 2012, παρατηρούνται και στις ηλικιακές κλίμακες των ψηφοφόρων κατά τις βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου 2015. Στην επικράτεια η Χρυσή Αυγή είχε περισσότερη απήχηση στην ηλικιακή κλίμακα 18-34, αλλά το ποσοστό της έχει μειωθεί αισθητά, σύμφωνα με το Exit Poll ###. Πιο συγκεκριμένα από το 11,3%, που κατείχε το 2012 έπεσε στο 7,9% το 2015. Ελάχιστη άνοδος, σημειώνεται στην ηλικιακή κλίμακα 55+, όπου από το 3,4% που ήταν το ποσοστό της Χρυσής Αυγής το Ιούνιο του 2012, στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ανέρχεται στο 4,6%. Παράλληλα, ελάχιστη μείωση εμφανίζει το ποσοστό της ηλικιακής κλίμακας 35-54. Το εν λόγω ποσοστό έχει υποστεί μείωση της τάξεως του 0,5%, δηλαδή από το 7,4% που ήταν το 2012 πέφτει στο 6,9%. Το τοπίο, εντούτοις, αλλάζει καθοριστικά στην Αττική κατά τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Κατά την περίοδο των Βουλευτικών εκλογών του Ιανουαρίου του 2015, το κόμμα της Χρυσής Αυγής σημείωσε άνοδο στις ηλικιακές κλίμακες 35-54 και 55+, ενώ το ποσοστό της στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 μειώθηκε. Πιο συγκεκριμένα από το 13,4 % στην ηλικιακή κλίμακα 18-34, το ποσοστό της προσγειώθηκε στο 8,6%, δηλαδή μειώθηκε κατά 4,8%, ενώ το ποσοστό του ΣΥΡΙΖΑ στην συγκεκριμένη κατηγορία αυξήθηκε. Επίσης το ποσοστό της στην ηλικιακή κλίμακα 35-54 από 7,2% που ήταν το 2012, αυξήθηκε κατά 0,5% το 2015 και ανήλθε στο 7,7%, ενώ στην ηλικιακή κλίμακα 55+ αυξήθηκε κατά 0,8% και ανήλθε στο 4,5%.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, συνεχίζει να είναι μεσαίο. Ωστόσο σε σχέση με τα ποσοστά του 2012, το ποσοστό στην Αττική έχουν μειωθεί ακόμα περισσότερο, ενώ στην επικράτεια έχουν παρουσιάζουν σχετική αύξηση. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των ψηφοφόρων επιπέδου έως απόφοιτοι δημοτικού σχολείου στην επικράτεια αυξήθηκε κατά 0,7% και ανήλθε στο 5,4%. Το ποσοστό των ψηφοφόρων μορφωτικού επιπέδου

Γυμνασίου, Λυκείου, ΙΕΚ κλπ μειώθηκε και ανήλθε στο 8,2% από το 8,8% που ήταν το 2012, ενώ το ποσοστό των ψηφοφόρων, που είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίου και ΤΕΙ, μειώθηκε κατά 0,6% δηλαδή ανήλθε στο 4,3 %

Πίνακας 19: Το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (1/2015)

Το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (2015)		
	Επικράτεια	Αττική
Έως απόφοιτοι Δημοτικού	5,4%	7,1%
Απόφοιτοι Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ	8,2%	8%
Απόφοιτοι ΑΕΙ / ΤΕΙ	4,3%	5,1%

Πηγή: Exit Poll ###

Επιπροσθέτως, κάτι αντίστοιχο συνέβη και στην Αττική, όπου τα ποσοστά μειώθηκαν από 0,3 έως 1,1%. Το ποσοστό των αποφοίτων δημοτικού ανήλθε το 2015 από το 7,4% στο 7,1%, των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης από το 9,1% στο 8% και των αποφοίτων πανεπιστημίου από το 6,2% στο 5,1%, δεδομένης της κινητικότητας των ψηφοφόρων προς το ΣΥΡΙΖΑ, όπως αναφέραμε στην αρχή του κεφαλαίου. Παράλληλα, αναφορικά με το φύλο των ψηφοφόρων δε παρατηρούμε σπουδαίες αλλαγές

Πίνακας 20: Το φύλο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (1/2015) –		
	Επικράτεια	Αττική
άνδρας	8,5%	8,4%
γυναίκα	3,8%	5%

Πηγή: Exit Poll ###

Στην επικράτεια και στην Αττική το ποσοστό των ανδρών ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, αν λάβουμε υπόψη μας τα ποσοστά του 2012, έχει μειωθεί. Από 9,1%, που ήταν το 2012, τον Ιανουάριο του 2015 έπεσε στο 8,5% στην επικράτεια, ενώ στην Αττική από το 10,2% στο 8,4%. Αντιθέτως, παρόλο που το ποσοστό των γυναικών ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής στην επικράτεια έπεσε από το 4 στο 3,8 %, στην Αττική το ποσοστό αυξήθηκε κατά 0,5%, δηλαδή από το 4,5% που ήταν το 2012, τον Ιανουάριο του 2015 ανήλθε στο 5%. Επομένως αυτό που συμπεραίνουμε είναι ότι η Χρυσή Αυγή παραμένει "ανδρικό κόμμα", ενώ παράλληλα εμφανίζει μία ελάχιστη άνοδο της απήχυσής της στο γυναικείο φύλο στην Αττική.

Κεφάλαιο 10: Από τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, στο δημοψήφισμα και στις Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015

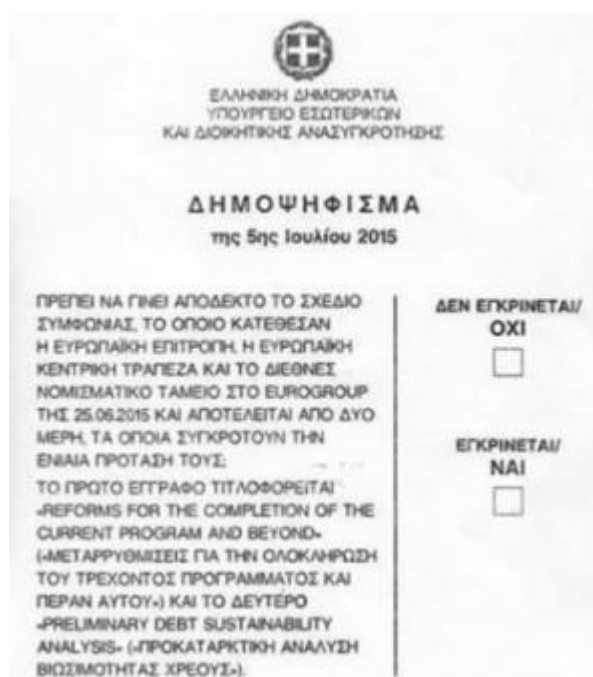
Οι πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 είναι απόρροια της ευρύτερης οικονομικής κρίσης, αλλά και της πολιτικής κρίσης στο εσωτερικό της χώρας. Πριν θίξουμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά τους κόμματος της Χρυσής Αυγής, για να μην υπάρχουν κενά στην αφήγησή μας, οφείλουμε να παραθέσουμε τα γεγονότα που οδήγησαν τη χώρα στις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015.

Η πολιτική αστάθεια, που επικρατεί στη χώρα τα τελευταία χρόνια, έχει ως επακόλουθο τις αλλεπάλληλες και πρόωρες προκηρύξεις βουλευτικών εκλογών πριν περάσει η τετραετής θητεία των κομμάτων. Ωστόσο, η ευρύτερη κρίση και η άρνηση του πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα, να δεχθεί τη συμφωνία που πρότειναν οι δανειστές, που θα έφερνε ένα νέο κύμα μέτρων λιτότητας, είχε ως επακόλουθο το δημοψήφισμα της 5^{ης} Ιουλίου του 2015. Η ανακοίνωση¹⁹⁴ που δημοσιεύτηκε στην επίσημη ιστοσελίδα της Κυβέρνησης σχετικά με τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος αναγράφει: *«Μετά από πέντε μήνες εντατικών συνομιλιών και σκληρών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και τους εταίρους της πιστωτές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΕΚΤ, ΔΝΤ) για να αρθεί το αδιέξοδο σχετικά με την επίτευξη συμφωνίας για την αποδέσμευση των κεφαλαίων διάσωσης, την Πέμπτη, 25 Ιουνίου, επιδόθηκε στην Ελλάδα μια πρόταση-τελεσίγραφο προς την ελληνική δημοκρατία και τον Ελληνικό λαό. Η ελληνική κυβέρνηση, σε συμφωνία με την πρόσφατη λαϊκή ετυμηγορία και με σεβασμό στη μακρόχρονη δημοκρατική παράδοση της χώρας, αποφάσισε να ζητήσει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος την Κυριακή, 5 Ιουλίου, 2015, έτσι ώστε οι Έλληνες να αποφασίσουν για το αν οι προτάσεις των πιστωτών θα πρέπει να γίνουν αποδεκτές ή όχι. Απευθυνόμενος στον ελληνικό λαό σε τηλεοπτικό διάγγελμα, ο πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας υπογράμμισε ότι το τελεσίγραφο “αντίκειται στις ιδρυτικές αρχές και αξίες της Ευρώπης” και ζητά από την ελληνική κυβέρνηση να αποδεχτεί ταπεινωτικά μια μη-βιώσιμη πρόταση που “συσσωρεύει νέα δυσβάσταχτα βάρη στον ελληνικό λαό και υπονομεύει την ανάκαμψη της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, όχι μόνο*

¹⁹⁴ «Γιατί η διεξαγωγή του δημοψηφίσματος»: <http://www.referendum2015gov.gr/giati-i-diexagogi-tou-dimopsifismatos/>, ανάρτηση Ιούνιος 2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

συντηρώντας την αβεβαιότητα, αλλά και διογκώνοντας ακόμα περισσότερο τις κοινωνικές ανισότητες’’»

Η Βουλή ενέκρινε τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος¹⁹⁵ και οι πολίτες της χώρας κλήθηκαν να πουν «Ναι» ή «Όχι» στα μέτρα των θεσμών. Οι τράπεζες έκλεισαν για μερικές μέρες και επιβλήθηκε το μέτρο των capital controls. Το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 5 Ιουλίου 2015, όπως είχε προγραμματιστεί. Σύμφωνα με τα επίσημα αποτελέσματα του Υπουργείου Εσωτερικών το ΟΧΙ συγκέντρωσε το 61,31% των ψήφων, ενώ το ΝΑΙ το 38,69%.¹⁹⁶.

Εικόνα: Το ψηφοδέλτιο του δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου 2015¹⁹⁷

¹⁹⁵ «Ελλάδα: Εγκρίθηκε με 178 ψήφους η διεξαγωγή δημοψηφίσματος»: <http://gr.euronews.com/2015/06/28/greece-pm-tsipras-gets-go-ahead-to-hold-controversial-bailout-referendum>, ανάρτηση 28/6/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

¹⁹⁶ «Τελικά αποτελέσματα δημοψηφίσματος 5^{ης} Ιουλίου 2015» : <http://www.referendum2015gov.gr/nea/telika-apotelesmata-dimopsifismatos-5is-iouliou-2015/>, ανάρτηση 5/7/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

¹⁹⁷ Πηγή φωτογραφίας:

http://booksjournal.gr/media/k2/items/cache/dbe2064f7b08a4acf308a99bd5078f1b_L.jpg, ανάρτηση 29/6/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Η πολιτική κρίση στο εσωτερικό της χώρας εντάθηκε ακόμα περισσότερο όταν ο πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας, μετά τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος ήρθε σε συμφωνία με την Τρόικα για την επιβολή μίας σειράς μέτρων λιτότητας, ακόμα πιο δυσβάσταχτα από τα μέτρα στα οποία είχε αρνηθεί να συμφωνήσει πριν τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος. Η αριστερή πλατφόρμα του ΣΥΡΙΖΑ ήρθε σε ρήξη με την ηγεσία του κόμματος και αποχώρησε από αυτό¹⁹⁸, καθώς διαφωνούσε με τα νομοσχέδια που κατέθετε προς ψήφιση στη Βουλή των Ελλήνων η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Με αυτόν τον τρόπο, η κυβέρνηση έχασε την αυτοδυναμία της και ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε ότι θα υποβάλει την παραίτηση της κυβέρνησης στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Προκόπη Παυλόπουλο στις 20 Αυγούστου 2015, ζητώντας του να προχωρήσει τις διαδικασίες για τη διεξαγωγή πρόωρων εκλογών.¹⁹⁹ Λίγες ημέρες αργότερα ορίστηκε και η υπηρεσιακή κυβέρνηση με σκοπό τη διοίκηση της χώρας μέχρι τη διεξαγωγή των εκλογών στις 20 Σεπτεμβρίου 2015. Το αξίωμα του πρωθυπουργού για αυτό το χρονικό διάστημα ανέλαβε η Βασιλική Θάνου, Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. Η υπηρεσιακή κυβέρνηση ορκίστηκε στις 28 Αυγούστου 2015.²⁰⁰

Οι πρόωρες Βουλευτικές εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις 20 Σεπτεμβρίου, αποτελούν τις εκλογές με τη μεγαλύτερη αποχή της μεταπολίτευσης, όπως ανέφεραν διάφορα δημοσιεύματα²⁰¹, καθώς ένας στους δύο εγγεγραμμένους δεν άσκησε το

¹⁹⁸ Η αριστερή πλατφόρμα του ΣΥΡΙΖΑ μετά την αποχώρησή της από το κόμμα κατέβηκε στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015 αυτόνομη. Το νέο κόμμα ονομάστηκε Λαϊκή Ενότητα (ΛΑ.Ε.) με επικεφαλής τον Παναγιώτη Λαφαζάνη.

¹⁹⁹ «Τσίπρας: Υπέβαλε την παραίτηση της κυβέρνησης - Προανήγγειλε εκλογές»: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=730817>, ανάρτηση 20/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

²⁰⁰ «Εκλογές 2015: ΟΛΑ τα ονόματα της υπηρεσιακής κυβέρνησης» : <http://news247.gr/eidiseis/politiki/ekloges-gr/ekloges2015/ekloges-2015-ta-onomata-ths-yphresiakhshs-kyvernshshs.3635052.html>, ανάρτηση 28/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

²⁰¹ «Η μεγαλύτερη αποχή της μεταπολίτευσης»:

εκλογικό τους δικαίωμα. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, που δημοσιεύτηκαν στη σελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών²⁰², από τα 9.913.609 των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων, στις κάλπες προσήλθε μόλις το 56,16% των πολιτών, εν αντιθέσει με τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, όπου από τους 9.900.403 εγγεγραμμένους ψηφοφόρους, στις κάλπες προσήλθε το 63, 94% αυτών. Άρα, παρόλο, που υπάρχει μία αύξηση στους εγγεγραμμένους, αυτό δε σηματοδοτεί και τη συμμετοχή των πολιτών στην εκλογική διαδικασία.

Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 παρατηρείται μείωση των ψήφων σε όλα τα κόμματα. Πιο συγκεκριμένα, πρώτο κόμμα σε ψήφους ήρθε πάλι ο ΣΥΡΙΖΑ, όπως και στις εκλογές του Ιανουαρίου. Το κόμμα συγκέντρωσε 1.926.526 ψήφους, που μεταφράζεται στο 35,46% και σε 145 έδρες, ενώ τον Ιανουάριο το κόμμα είχε συγκεντρώσει το 36,34% ή αλλιώς 2.245.978 ψήφους και 149 έδρες. Δεύτερο κόμμα ήρθε η Νέα δημοκρατία, που και αυτή με τη σειρά της είχε ανάλογη μείωση στον αριθμό των ψήφων που έλαβε, ενώ το ποσοστό της αυξήθηκε. Έτσι, λοιπόν, από τις 1.718.694 ψήφους ή αλλιώς το 27,81% και τις 76 έδρες που είχε στις εκλογές του Ιανουαρίου, στις εκλογές του Σεπτεμβρίου συγκέντρωσε 1.526.400 ψήφους, δηλαδή το ποσοστό 28,09% και 75 έδρες. Κάτι αντίστοιχο, συνέβη και στην περίπτωση του κόμματος της Χρυσής Αυγής, του οποίου τα εκλογικά χαρακτηριστικά θα τα αναλύσουμε στη συνέχεια. Στις Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου το κόμμα συγκέντρωσε το 6,99%, ενώ ο αριθμός των ψηφοφόρων του μειώθηκε στους 379.222 από τους 388.387 που ήταν τον Ιανουάριο του 2015 με το ποσοστό του κόμματος να αγγίζει το 6,28%. Παράλληλα το κόμμα έλαβε 18 έδρες στη Βουλή των Ελλήνων έναντι των 17 εδρών που είχε λάβει στις εκλογές του Ιανουαρίου.

Την τέταρτη θέση στις εκλογές έλαβε η Δημοκρατική Συμπράταξη, το κόμμα συνεργασίας ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜ.ΑΡ.. Το κόμμα συγκέντρωσε 17 έδρες, ενώ ψηφίστηκε από 341.732 πολίτες με το ποσοστό του να κυμαίνεται στο 6,29%.

<http://www.kathimerini.gr/831613/article/epikairothta/politikh/h-megalyterh-apoxh-ths-metapoliteyshs>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

²⁰² «Εθνικές εκλογές – Σεπτέμβριος 2015» (αποτελέσματα): <http://ekloges.ypes.gr/current/v/public/index.html#%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}%22>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Ακολουθεί το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Κ.Κ.Ε) με ποσοστό 5,55%, 301.684 ψήφους και 15 έδρες. Το ΚΚΕ διατήρησε τον αριθμό των εδρών που είχε λάβει το Ιανουάριο του 2015, ενώ οι ψήφοι, που συγκέντρωσε έχουν μειωθεί σε σχέση με τις ψήφους του Ιανουαρίου. Στην έκτη θέση παράλληλα ήρθε το ΠΟΤΑΜΙ με ποσοστό 4,09%, 222.349 ψήφους και 11 έδρες έναντι του 6,05%, των 373.924 ψήφων και των 17 εδρών που είχε λάβει τον Ιανουάριο. Στην έβδομη θέση συναντάμε τους Ανεξάρτητους Έλληνες – την Εθνική Πατριωτική Συμμαχία, με ποσοστό 3,69%, 200.532 ψήφους και 10 έδρες έναντι του 4,75%, των 293.683 ψήφων και των 13 εδρών που έλαβε το κόμμα στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015.

Παράλληλα, κατά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 σημειώθηκε μία νέα είσοδος στη Βουλή των Ελλήνων. Πρόκειται για το κόμμα της Ένωσης Κεντρώων με επικεφαλής το Βασίλη Λεβέντη. Το κόμμα έλαβε ποσοστό 3,44%, 186.644 ψήφους και 9 έδρες, ενώ κατά τις εκλογές του Ιανουαρίου είχε μείνει εκτός Βουλής, συγκεντρώνοντας ποσοστό 1,79% και 110.923 ψήφους.

Ωστόσο, όσον αφορά την έρευνά μας, αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να αναλύσουμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής, εξετάζοντας όχι μόνο τη σταδιακή άνοδο του κόμματος, αλλά ταυτόχρονα και την ύπαρξή του στην πολιτική σκηνή της χώρας.

Κεφάλαιο 11: Τα εκλογικά χαρακτηριστικά της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015

Όπως αναφέραμε στην προηγούμενη ενότητα, το κόμμα της Χρυσής Αυγής, έλαβε την τρίτη θέση στις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, με ποσοστό 6,99% και 18 έδρες. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι αυξήθηκε το ποσοστό του όπως και ο αριθμός των εδρών του στη Βουλή των Ελλήνων, παρατηρείται μία μείωση των ψήφων του, σε ορισμένες εκλογικές περιφέρειες, σε συνάρτηση με το μεγάλο ποσοστό της αποχής, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει και τη μείωση του ποσοστού του. Ας εξετάσουμε λοιπόν, σε αυτό το σημείο, τα ποσοστά που έλαβε το κόμμα στις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας κατά την περίοδο των πρόωπων Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2015.

Πίνακας 21: Η εκλογική δύναμη της Χρυσής Αυγής στις 13 Διοικητικές περιφέρειες κατά την περίοδο των Βουλευτικών εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2015

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΑΝ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ&ΘΡΑΚΗΣ	7,10%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	8,06%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	6,73%
ΗΠΕΙΡΟΥ	4,68%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	5,64%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	7,07%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	6,50%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	7,63%
ΑΤΤΙΚΗΣ	6,73%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	8,57%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	7,24%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	7,27%
ΚΡΗΤΗΣ	4,50%

Όπως παρατηρούμε και από τον παραπάνω πίνακα, το κόμμα της Χρυσής Αυγής συνέχισε να διατηρεί υψηλά ποσοστά σε όλες σχεδόν τις διοικητικές περιφέρειες, με βάση τα αποτελέσματα του Υπουργείου Εσωτερικών ²⁰³.

Αυτό που μπορούμε να αναφέρουμε σε πρώτο επίπεδο σχετικά με τα ποσοστά του κόμματος, είναι ότι έχουν αυξηθεί και στις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες, με το κόμμα να συνεχίζει να διατηρεί τα υψηλά ποσοστά του, στις καθιερωμένες περιφέρειες, που εδώ και αρκετά χρόνια, αποτελούν τα κατεξοχήν προπύργιά του. Δηλαδή, κατά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, η Χρυσή Αυγή, διατήρησε τα υψηλά ποσοστά της στα προπύργιά της, δηλαδή ,στη διοικητική περιφέρεια της Πελοποννήσου (8,57%), όπου σημείωσε και το υψηλότερο ποσοστό, στη διοικητική περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (8,06%), στη διοικητική περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (7,63%), αλλά και στη διοικητική περιφέρεια Αττικής (6,73%). Ειδικότερα για τη διοικητική περιφέρεια της Αττικής, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι στις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 παύει να αποτελεί την τέταρτη περιφέρεια, όπου το κόμμα συγκέντρωσε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά του.

Πιο συγκεκριμένα, στη διοικητική περιφέρεια Πελοποννήσου, το ποσοστό του κόμματος της Χρυσής Αυγής, αυξήθηκε κατά 1,08 %, αγγίζοντας το 8,57%, όπως αναφέραμε παραπάνω, σημειώνοντας μία αξιοσημείωτη άνοδο σε όλα τα ποσοστά των εκλογικών περιφερειών που απαρτίζουν την διοικητική περιφέρεια Πελοποννήσου. Αναλυτικότερα, το υψηλότερο ποσοστό του, το κόμμα το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια της Λακωνίας με 11,44%. Το ποσοστό του κόμματος στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια αυξήθηκε κατά 0,97%. Στην εκλογική περιφέρεια Κορίνθου, το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 1,37% κι ανήλθε στο 8,66%. Παράλληλα στην εκλογική περιφέρεια της Αργολίδας το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 1,23% και ανήλθε στο 8,55%. Ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Μεσσηνίας με ποσοστό 8,10%, σημειώνοντας αύξηση 0,9% και η περιφέρεια Αρκαδίας με ποσοστό 6,75%, σημειώνοντας αύξηση 0,92%.

²⁰³ «Αποτελέσματα Εθνικών Εκλογών – Σεπτέμβριος 2015»:
<http://ekloges.yypes.gr/current/v/public/index.html#%7B%22cls%22:%22party%22,%22params%22:%7B%22id%22:41%7D%7D>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Κάτι αντίστοιχο συνέβη και στη διοικητική περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου το κόμμα έλαβε 8,06%, σημειώνοντας άνοδο στο ποσοστό του κατά 0,72% (από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015). Το μεγαλύτερο ποσοστό του το κόμμα το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια του Κιλκίς αγγίζοντας το 9,47% (αυξήθηκε κατά 0,87%), ενώ ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Πέλλας με ποσοστό 9,42% (αυξήθηκε κατά 1,86%), η εκλογική περιφέρεια Ημαθίας με ποσοστό 9,26% (αυξήθηκε κατά 1,78%), η εκλογική περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης με ποσοστό 8,44% (αυξήθηκε κατά 0,53%), η εκλογική περιφέρεια Σερρών με ποσοστό 7,91% (αυξήθηκε κατά 1,48%), η εκλογική περιφέρεια Πιερίας με ποσοστό 7,43% (μειώθηκε κατά 0,39%), η εκλογική περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης με ποσοστό 7,27% (αυξήθηκε κατά 0,19%) και η εκλογική περιφέρεια Χαλκιδικής με ποσοστό 7,22% (αυξήθηκε κατά 0,98%).

Όσον αφορά την διοικητική περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 1,06% σε σχέση με τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 και ανήλθε στο 7,63%. Στην εκλογική περιφέρεια της Εύβοιας, το κόμμα έλαβε το υψηλότερο ποσοστό του, αγγίζοντας το 7,93% (αυξήθηκε κατά 0,96%). Ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Φθιώτιδας με ποσοστό 7,77% (αυξήθηκε κατά 1,53%), η εκλογική περιφέρεια Βοιωτίας με ποσοστό 7,70% (αυξήθηκε κατά 1,05%) και η εκλογική περιφέρεια Φωκίδας με ποσοστό 7,10% (αυξήθηκε κατά 0,55%). Το χαμηλότερο ποσοστό του στη διοικητική περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το κόμμα το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια της Ευρυτανίας, αγγίζοντας μόλις το 4,70% (αυξήθηκε κατά 0,32%).

Στις δύο επόμενες διοικητικές περιφέρειες που θα εξετάσουμε, το κόμμα της Χρυσής Αυγής κατά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, σημείωσε εξαιρετικά σημαντική άνοδο. Πρόκειται για τη διοικητική περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και τη διοικητική περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, με ποσοστό 7,27% (αυξήθηκε κατά 1,92%) και 7,24% (αυξήθηκε κατά 2,34%) αντιστοίχως. Ενδεχομένως να παρατηρήθηκε αυτή η σημαντική άνοδος, λόγω του μεγάλου κύματος μεταναστών και προσφύγων, που κατέφθασαν στα ελληνικά νησιά, αλλά κυρίως των ελλিপών μέσων μέριμνας και φροντίδας τους, από το ελληνικό κράτος, δημιουργώντας έντονες αντιδράσεις, αλλά και της γεωπολιτικής θέσης των νησιών, που βρίσκονται πολύ κοντά στα ελληνοτουρκικά σύνορα.

Πιο συγκεκριμένα στη διοικητική περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου -όπου, όπως αναφέραμε παραπάνω, η Χρυσή Αυγή έλαβε το 7,27% - το υψηλότερο ποσοστό της σημειώθηκε στην εκλογική περιφέρεια Δωδεκανήσων, αγγίζοντας το 8,05%, ενώ στις εκλογές του Ιανουαρίου το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 5,53%. Παράλληλα στην εκλογική περιφέρεια Κυκλάδων κατά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 6,19% από το 5,07%, που έλαβε στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015.

Παράλληλα, στη διοικητική περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, όπου το ποσοστό του κόμματος άγγιξε το 7,24 %, το υψηλότερο ποσοστό του προήλθε από την εκλογική περιφέρεια Λέσβου. Στην εν λόγω εκλογική περιφέρεια το κόμμα έλαβε το ποσοστό 7,78% (αυξήθηκε κατά 3,12% από τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, ενώ ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Σάμου με ποσοστό 7,66% (αυξήθηκε κατά 2,12%) και η εκλογική περιφέρεια Χίου με ποσοστό 5,82% (αυξήθηκε κατά 1,13%).

Όσον αφορά τη διοικητική περιφέρεια της Θεσσαλίας, το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 7,17% (αυξήθηκε κατά 0,96%). Το υψηλότερο ποσοστό του κόμματος σημειώθηκε στην εκλογική περιφέρεια της Μαγνησίας και ανήλθε στο 8,46% (αυξήθηκε κατά 1,57%). Στην εκλογική περιφέρεια Καρδίτσας το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 7,34% (αυξήθηκε κατά 0,91%), στην εκλογική περιφέρεια Λαρίσης στο 7,05% (αυξήθηκε κατά 0,6%) και στην εκλογική περιφέρεια Τρικάλων στο 5,65% (αυξήθηκε κατά 1,01%).

Από την άλλη, αξιοσημείωτη είναι και η αύξηση του ποσοστού του κόμματος στη διοικητική περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, όπου το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 0,89%, αγγίζοντας το 7,10%. Στην εκλογική περιφέρεια Έβρου το κόμμα έλαβε το υψηλότερο ποσοστό του, αγγίζοντας το 8,71% (αυξήθηκε κατά 1,21%). Στην εκλογική περιφέρεια Καβάλας, η Χρυσή Αυγή έλαβε το ποσοστό 7,80% (αυξήθηκε κατά 0,68%), ενώ στην εκλογική περιφέρεια Δράμας το ποσοστό του κόμματος ήταν 7,09% (αυξήθηκε κατά 1,10%). Τα χαμηλότερα ποσοστά του κόμματος στη διοικητική περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, παρατηρήθηκαν στις εκλογικές περιφέρειες Ξάνθης και Ροδόπης, με τα ποσοστά του να φτάνουν στο 5,59% (αυξήθηκε κατά 0,81%) και στο 5,46% (αυξήθηκε κατά 0,57%) αντίστοιχα.

Στη διοικητική περιφέρεια Ιονίων Νήσων, κατά τις πρόωρες βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, η Χρυσή Αυγή έλαβε το ποσοστό 7,07%, ενώ στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 το ποσοστό του κόμματος ήταν 5,49% , αυξήθηκε δηλαδή κατά 1,58%. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζει η επιμέρους ανάλυση των ποσοστών της Χρυσής Αυγής στις εκλογικές περιφέρειες, που απαρτίζουν την διοικητική περιφέρεια Ιονίων Νήσων, όπου η αύξηση του ποσοστού του κόμματος κυμάνθηκε από 0,58 έως 1,94%. Το υψηλότερο ποσοστό του το κόμμα, το έλαβε στην εκλογική περιφέρεια Κέρκυρας και ανήλθε στο 7,55%, σημειώνοντας αύξηση κατά 1,85%. Στην εκλογική περιφέρεια Κεφαλληνίας το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 1,33% και ανήλθε στο 7,38%. Όμως, η μεγαλύτερη αύξηση των ποσοστών της Χρυσής Αυγής, παρατηρήθηκε στην εκλογική περιφέρεια Ζακύνθου, όπου το ποσοστό του κόμματος αυξήθηκε κατά 1,94% αγγίζοντας το 6,73%, από το 4,79%, που έλαβε στις εκλογές του Ιανουαρίου. Βέβαια, το χαμηλότερο ποσοστό του κόμματος παρατηρήθηκε στην εκλογική περιφέρεια Λευκάδας. Εκεί, το κόμμα έλαβε το 5,27% των ψήφων, ενώ το ποσοστό του αυξήθηκε μόλις κατά 0,58%.

Στη διοικητική περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 6,74%. Το υψηλότερο ποσοστό του κόμματος, ανήλθε στην εκλογική περιφέρεια Καστοριάς, όπου έφτασε στο 8,56% (αυξήθηκε κατά 0,89% από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015). Παράλληλα, στην εκλογική περιφέρεια Φλώρινας το κόμμα έλαβε 6,74% (αυξήθηκε κατά 1,73%), στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης 6,20% (αυξήθηκε κατά 0,91) και στην εκλογική περιφέρεια Γρεβενών 5,61% (μειώθηκε κατά 0,22%).

Και από τη διοικητική περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, θα μεταφερθούμε στη διοικητική περιφέρεια της Αττικής, όπου το κόμμα έλαβε το 6,73%, σημειώνοντας ελάχιστη άνοδο, καθώς το ποσοστό του αυξήθηκε μόλις κατά 0,05% από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Στην εκλογική περιφέρεια Αττικής, το κόμμα έλαβε 8,68%, ενώ το ποσοστό του αυξήθηκε κατά 0,24%. Να σημειωθεί ότι η απήχηση του κόμματος στην Αττική έχει παγιωθεί εδώ και αρκετά χρόνια, έχοντας ως αφετηρία τις αυτοδιοικητικές εκλογές του 2010, όπως αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα. Εξίσου σημαντική είναι και η απήχηση του κόμματος στην εκλογική περιφέρεια Β' Πειραιώς, όπου το κόμμα έλαβε 8,40% , με το ποσοστό του να έχει αυξηθεί κατά 0,60%. Παράλληλα στην εκλογική περιφέρεια Α' Πειραιώς το ποσοστό

του κόμματος ανήλθε στο 7,82%, σημειώνοντας αύξηση 0,38%). Εντούτοις, στην εκλογική περιφέρεια Α' Αθήνας και Β' Αθήνας παρατηρήθηκε μία μικρή μείωση των ποσοστών του κόμματος. Πιο συγκεκριμένα, στην εκλογική περιφέρεια Α' Αθήνας το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 6,91% (μειώθηκε κατά 0,14%), ενώ στην εκλογική περιφέρεια Β' Αθήνας στο 5,64% (μειώθηκε κατά 0,09%).

Στη διοικητική περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, το ποσοστό της Χρυσής Αυγής αυξήθηκε κατά 0,87% και το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 6,50%. Στην εκλογική περιφέρεια Ηλείας, το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 7,59% (αυξήθηκε κατά 1,55%), στην εκλογική περιφέρεια Αιτωλοακαρνανίας στο 7% (αυξήθηκε κατά 0,58%), ενώ στην εκλογική περιφέρεια Αχαΐας στο 5,55% (αυξήθηκε κατά 0,73%), συνεχίζοντας να έχει ανοδική πορεία.

Τα χαμηλότερα ποσοστά του κόμματος, παρατηρήθηκαν στη διοικητική περιφέρεια της Ηπείρου και στη διοικητική περιφέρεια της Κρήτης. Όσον αφορά τη διοικητική περιφέρεια της Ηπείρου, το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 4,68%, αυξήθηκε δηλαδή κατά 0,55%. Αναλυτικότερα, το υψηλότερο ποσοστό του κόμματος παρατηρήθηκε στην εκλογική περιφέρεια Πρέβεζας, αγγίζοντας το 5,08% (αυξήθηκε κατά 0,45%). Ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Ιωαννίνων με ποσοστό 4,75% (αυξήθηκε κατά 0,41%), η εκλογική περιφέρεια Θεσπρωτίας με ποσοστό 4,72% (αυξήθηκε κατά 1,04%) και η εκλογική περιφέρεια της Άρτας με ποσοστό 4,21% (αυξήθηκε κατά 0,45%).

Ωστόσο, και στη διοικητική περιφέρεια της Κρήτης, το ποσοστό του κόμματος ξεπέρασε το 4%, αυξήθηκε κατά 1,29% και ανήλθε στο 4,50%. Επιπροσθέτως, το υψηλότερο ποσοστό του κόμματος, εντοπίστηκε στην εκλογική περιφέρεια Χανίων, όπου άγγιξε το 6,12% (αυξήθηκε κατά 1,83%). Στην εκλογική περιφέρεια Ρεθύμνου το ποσοστό του κόμματος ανήλθε στο 4,04% (αυξήθηκε κατά 0,94%), ενώ ακολουθούν η εκλογική περιφέρεια Λασιθίου με ποσοστό 3,95% (αυξήθηκε κατά 1,14%) και η εκλογική περιφέρεια Ηρακλείου με ποσοστό 3,94% (αυξήθηκε κατά 1,13%).

Επομένως, αυτό που παρατηρούμε μέχρι αυτό το σημείο της έρευνάς μας είναι ότι το κόμμα της Χρυσής Αυγής σημειώνει μία γενικευμένη ανοδική πορεία, ακόμα και σε περιοχές, όπως η Κρήτη, όπου η απήχηση του κόμματος δεν ήταν σημαντική. Αυτό, όμως που παρουσιάζει ακόμα πιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πορεία της

έρευνάς μας είναι οι εκροές και οι εισροές των ψηφοφόρων, από και προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής, αλλά και τα δημογραφικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά της ψήφου, όπως προκύπτουν από το Exit Poll ###, που επιμελήθηκε ο Δρ. Παναγιώτης Κουστένης, και θα αναλύσουμε στη συνέχεια. Στον πίνακα 22 και στον πίνακα 23, που ακολουθούν, παρουσιάζονται οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων κατά τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015.

Πίνακας 22: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Επικράτεια κατά τις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 (Πηγή : Exit Poll ###)

ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ	ΨΗΦΟΙ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2015											
	ΣΥ.ΡΙΖ.Α.	ΝΔ	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	Κ.Κ.Ε.	ΑΝ.ΕΛ.	Π.Α.ΣΟ.Κ - ΔΗΜ.ΑΡ	ΛΑΕ	ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥ.Α	Δ.ΞΑΝΑ	ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
ΣΥ.ΡΙΖ.Α.	72,6%	6,8%	2,4%	1,0%	2,4%	2,6%	1,7%	5,3%	2,3%	0,9%	0,2%	1,7%
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	3,7%	87,6%	1,9%	1,7%	0,1%	1,4%	1,2%	0,2%	1,2%	0,1%	0,4%	0,5%
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	3,0%	8,4%	82,3%	0,3%	0,3%	0,4%	0,6%	1,2%	2,9%	0,0%	0,3%	0,4%
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	17,5%	14,7%	0,5%	51,1%	1,1%	1,9%	6,5%	0,8%	3,7%	0,6%	0,7%	1,0%
Κ.Κ.Ε.	7,8%	4,0%	2,1%	0,7%	80,9%	0,0%	1,1%	0,7%	0,7%	0,6%	0,6%	0,9%
ΑΝ.ΕΛ.	13,6%	12,9%	6,0%	2,7%	2,3%	46,3%	2,0%	2,3%	7,6%	0,4%	0,4%	3,7%
Π.Α.ΣΟ.Κ - ΔΗΜ/ΚΗ ΠΑΡΑΤΑΞΗ	12,2%	7,8%	0,4%	1,7%	0,0%	0,0%	75,2%	0,3%	2,0%	0,0%	0,0%	0,4%
ΚΙΝΗΜΑ ΔΗΜ/ΤΩΝ ΣΟΣ/ΙΣΤΩΝ	28,9%	11,8%	0,0%	11,0%	2,8%	0,0%	45,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	9,6%	9,8%	2,8%	1,1%	0,0%	3,0%	0,0%	0,0%	59,4%	0,9%	2,1%	11,2%
ΤΕΛΕΙΑ	16,0%	9,4%	13,4%	6,5%	4,4%	5,7%	4,8%	2,3%	19,6%	1,8%	4,0%	12,1%
ΛΑ.Ο.Σ.	13,1%	22,3%	10,2%	0,0%	0,0%	16,2%	0,0%	4,3%	12,5%	0,0%	3,8%	17,4%
ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥ.Α - Μ.ΑΡ.Σ.	11,3%	0,0%	0,0%	0,0%	13,7%	0,0%	3,0%	16,8%	5,4%	39,8%	2,5%	7,5%
ΠΡΑΣΙΝΟΙ - ΔΗΜ.ΑΡ.	23,1%	11,8%	0,0%	11,0%	0,0%	7,1%	18,2%	0,0%	11,0%	0,0%	10,1%	7,7%
ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ	8,4%	12,9%	2,5%	2,0%	0,0%	0,0%	8,9%	0,0%	4,0%	1,6%	3,7%	55,9%
ΛΕΥΚΟ/ΑΚΥΡΟ	26,0%	32,5%	0,0%	8,2%	5,6%	3,6%	3,0%	2,9%	5,5%	0,0%	5,1%	7,7%
ΔΕΝ ΨΗΦΙΣΑ	30,3%	28,2%	6,1%	7,8%	2,9%	4,8%	2,7%	4,7%	4,9%	2,0%	1,5%	4,0%
ΔΑ	27,5%	24,9%	11,2%	7,0%	7,2%	6,6%	2,2%	3,1%	5,0%	2,5%	0,0%	2,8%

Πίνακας 23: Οι μετακινήσεις των ψηφοφόρων στην Αττική κατά τις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 (Πηγή : Exit Poll ###)

ΑΤΤΙΚΗ	ΨΗΦΟΙ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2015										
	ΣΥ.ΡΙΖ.Α.	ΝΔ	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	Κ.Κ.Ε.	ΑΝ.ΕΛ.	ΠΑ.ΣΟ.Κ - ΔΗΜ.ΑΡ	ΛΑΕ	ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	ΛΟΙΠΟΙ	
ΣΥ.ΡΙΖ.Α.	72,0%	7,2%	2,5%	1,4%	2,1%	2,8%	0,4%	5,4%	2,7%	3,5%	
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	4,3%	84,3%	1,2%	3,3%	0,0%	1,6%	2,0%	0,9%	1,4%	1,1%	
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	2,4%	5,4%	89,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%	0,0%	
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	14,0%	11,6%	0,0%	57,6%	1,1%	4,5%	4,7%	0,0%	3,9%	2,6%	
Κ.Κ.Ε.	11,2%	2,3%	1,1%	1,2%	78,2%	0,0%	1,9%	1,1%	0,0%	3,1%	
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ	13,8%	19,7%	9,4%	0,0%	1,5%	43,2%	1,6%	5,5%	5,3%	0,0%	
ΠΑ.ΣΟ.Κ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ	10,8%	12,3%	0,0%	1,8%	0,0%	0,0%	72,0%	0,0%	1,6%	1,6%	
ΚΙΝΗΜΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ Σ	32,6%	24,7%	0,0%	12,3%	0,0%	0,0%	30,4%	0,0%	0,0%	0,0%	
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	10,5%	17,9%	0,0%	6,0%	0,0%	6,3%	0,0%	0,0%	48,6%	10,7%	
ΤΕΛΕΙΑ	22,8%	8,6%	0,0%	8,6%	13,1%	0,0%	0,0%	0,0%	39,0%	7,8%	
ΛΑ.Ο.Σ.	49,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	25,4%	25,3%	
ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥ.Α - Μ.ΑΡ.Σ.	11,7%	0,0%	0,0%	0,0%	10,1%	0,0%	0,0%	12,4%	6,0%	59,8%	
ΠΡΑΣΙΝΟΙ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ	24,0%	13,6%	0,0%	13,6%	0,0%	14,3%	22,3%	0,0%	0,0%	12,3%	
ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ	16,3%	9,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	7,6%	0,0%	8,4%	58,4%	
ΛΕΥΚΟ/ΑΚΥΡΟ	17,2%	29,3%	0,0%	19,5%	7,4%	0,0%	0,0%	9,1%	8,8%	8,8%	
ΔΕΝ ΨΗΦΙΣΑ	20,5%	26,0%	4,9%	5,2%	2,0%	10,9%	2,1%	9,7%	7,0%	11,7%	
ΔΑ	25,4%	21,7%	0,0%	7,2%	11,0%	15,1%	0,0%	0,0%	13,1%	6,5%	

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε από τους δύο παραπάνω πίνακες, σε ένα πρώτο επίπεδο, το ποσοστό των εισροών των ψηφοφόρων, που δέχθηκε το κόμμα της Χρυσής Αυγής έχει αυξηθεί, τόσο στην Αττική όσο και στην Επικράτεια, ενώ παράλληλα έχουν μειωθεί τα ποσοστά των εκροών του κόμματος προς τα άλλα κόμματα. Ειδικότερα στην Επικράτεια, κατά τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, το κόμμα της Χρυσής Αυγής ψηφίστηκε από το 2,4% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το κόμμα του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ., από το 1,9% των ψηφοφόρων που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, από το 0,5% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το Ποτάμι, από το 2,1% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το Κ.Κ.Ε., από το 6% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων, από το 0,4% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το ΠΑΣΟΚ – Δημοκρατική Παράταξη, από το 2,8% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το κόμμα της Ένωσης Κεντρώων, από το 13,4% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε την Τελεία, από το 10,2% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το ΛΑ.Ο.Σ., από το 2,5% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε κάποιο άλλο κόμμα, από το 6,1% των ψηφοφόρων, που στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 δεν ψήφισε κάποιο κόμμα και από το 11,2% των ψηφοφόρων, που δεν είχε απαντήσει ποιο κόμμα επέλεξε να ψηφίσει κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Επίσης, το 82,3% των ψηφοφόρων που ψήφισε το κόμμα της Χρυσής Αυγής τον Ιανουάριο του 2015, επέλεξε να ψηφίσει το κόμμα και στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015. Επιπλέον, το κόμμα δε δέχθηκε ψήφους από το Κίνημα Δημοκρατών Σοσιαλιστών, από την ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥ.Α. – Μ.ΑΡ.Σ., από τους Πράσινους – ΔΗΜ.ΑΡ. και από τους ψηφοφόρους που είχαν ρίξει στις κάλπες λευκό ή άκυρο ψηφοδέλτιο.

Παράλληλα, το 3% των ψηφοφόρων, που είχε ψηφίσει το κόμμα της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου ψήφισε το ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ., το 8,4% τη Νέα

Δημοκρατία, το 0,3% το Ποτάμι, το 0,3% το ΚΚΕ, το 0,4% τους Ανεξάρτητους Έλληνες, το 0,6% τη Δημοκρατική Συμπαράταξη (ΠΑ.ΣΟ.Κ. – ΔΗΜ. ΑΡ.), το 1,2% τη Λαϊκή Ενότητα, το 2,9% την Ένωση Κεντρώων, το 0,3% τη Δημιουργία Ξανά και το 0,4% κάποιο άλλο κόμμα εκτός των προαναφερθέντων.

Ωστόσο, στην Αττική οι εκροές των ψηφοφόρων από το κόμμα της Χρυσής Αυγής προς κάποιο άλλο κόμμα, είναι θα λέγαμε σχετικά περιορισμένες, καθώς οι ψηφοφόροι στράφηκαν μόνο σε τρία άλλα κόμματα. Όπως, λοιπόν παρατηρούμε στον πίνακα 23, που παρουσιάζει τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων κατά την περίοδο των πρόωρων Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2015, το 2,4% των ψηφοφόρων που είχε ψηφίσει το κόμμα της Χρυσής Αυγής στις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, επέλεξε να ψηφίσει το ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. κατά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου, το 5,4% τη Νέα Δημοκρατία και το 2,4% την Ένωση Κεντρώων.

Κάτι αντίστοιχο ωστόσο συνέβη και με τις εισροές των ψηφοφόρων προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής. Το 2,5% των ψηφοφόρων που στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ, στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 επέλεξε να ψηφίσει τη Χρυσή Αυγή. Το ίδιο ισχύει και για το 1,2% των ψηφοφόρων που στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε τη Νέα Δημοκρατία, για το 1,1% των ψηφοφόρων που στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε το Κ.Κ.Ε., για το 9,4% των ψηφοφόρων που στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε τους Ανεξάρτητους Έλληνες και για το 4,9% των ψηφοφόρων που δεν ψήφισε στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Επιπλέον το 89,8% των ψηφοφόρων που στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 ψήφισε τη Χρυσή Αυγή επέλεξε να ψηφίσει ξανά το κόμμα στις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015.

Επομένως, αυτό που γίνεται εύκολα αντιληπτό μέσω των παραπάνω στοιχείων είναι ότι η συσπείρωση των ψηφοφόρων του κόμματος που ενστερνίζονται την ιδεολογία του, τόσο στην Αττική όσο και στην Επικράτεια, κατά τις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, γίνεται ακόμα πιο έντονη, ενώ παράλληλα έχουν αυξηθεί τα ποσοστά των εκροών των ψηφοφόρων από τα άλλα κόμματα προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής, αλλά και προς τα υπόλοιπα κόμματα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον βέβαια παρουσιάζουν και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων, όπως το φύλο, η ηλικία, το επάγγελμα, το επίπεδο της μόρφωσης κ.ά.,

αλλά και το τι επέλεξαν να ψηφίσουν την ημέρα της διεξαγωγής του δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου, οι ψηφοφόροι που ψήφισαν το κόμμα της Χρυσής Αυγής στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015.

Πίνακας 24

ΨΗΦΟΙ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ	ΨΗΦΟΙ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2015											
	ΣΥ.ΡΙΖ.Α.	ΝΔ	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	Κ.Κ.Ε.	ΑΝ.ΕΛ.	Π.Α.ΣΟ.Κ. - ΔΗΜ.ΑΡ	Λ.Α.Ε.	ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥ.Α	Δ. ΞΑΝΑ	ΆΛΛΟ ΚΟΜΜΑ
ΟΧΙ	80,8%	15,8%	73,5%	24,2%	69,9%	76,9%	20,3%	85,6%	58,6%	84,1%	42,4%	66,7%
ΝΑΙ	11,5%	72,6%	15,1%	63,9%	5,8%	12,7%	66,5%	7,8%	21,9%	6,3%	33,3%	13,5%
ΆΛΛΟ/ΑΚΥΡΟ/ΛΕΥΚΟ	0,9%	1,2%	1,7%	2,5%	15,5%	1,2%	2,3%	0,6%	5,7%	1,6%	3,0%	5,2%
ΔΕΝ ΨΗΦΙΣΑ	5,5%	8,8%	6,3%	7,8%	7,9%	8,1%	8,0%	5,4%	11,0%	7,9%	21,2%	13,5%
ΔΑ	1,4%	1,6%	3,4%	1,6%	0,9%	1,2%	2,9%	0,6%	2,9%	0,0%	0,0%	1,0%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πηγή: Exit Poll ###

Ο πίνακας 24, αναλύει το τι ψήφισαν οι ψηφοφόροι των κομμάτων την ημέρα του δημοψηφίσματος εν αντιστοιχία με τις ψήφους που έλαβαν τα κόμματα στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015. Από τον παραπάνω πίνακα εστιάζουμε το ενδιαφέρον μας στα ποσοστά του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Με βάση τα στοιχεία, που μας δίνονται μέσω του Exit Poll ###, το 73,5% των ψηφοφόρων που ψήφισε το κόμμα στις Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, στο δημοψήφισμα είχε ψηφίσει όχι στα μέτρα των θεσμών, το 15,1% υπέρ των μέτρων, το 1,7% των ψηφοφόρων έριξε στην κάλπη λευκό ή άκυρο ψηφοδέλτιο, το 6,3% των ψηφοφόρων δεν ψήφισε, ενώ το 3,4% των ψηφοφόρων δεν απάντησε τι ψήφισε στο δημοψήφισμα.

Όσον αφορά το χρόνο της απόφασης, τα δεδομένα διαφέρουν στην Επικράτεια και στην Αττική, όπως μαρτυρά ο πίνακας 25, που ακολουθεί. Στην Επικράτεια το 14,1% των ψηφοφόρων, που δεν απάντησαν τότε αποφάσισαν ποιο κόμμα θα ψηφίσουν ψήφισε τη Χρυσή Αυγή, ενώ το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό της είναι το 9,4% των ψηφοφόρων, που γνώριζαν εδώ και αρκετό καιρό ποιο κόμμα θα ψηφίσουν. Παράλληλα, το 5,9% των ψηφοφόρων που απάντησαν στην έρευνα ότι «πάντα αυτό το κόμμα ψηφίζουν», ψήφισαν τη Χρυσή Αυγή, ενώ στο κόμμα αντιστοιχούν το 5,8% των ψηφοφόρων που αποφάσισε ποιο κόμμα θα ψηφίσει την ημέρα των εκλογών, το 5,3% των ψηφοφόρων, που αποφάσισαν ποιο κόμμα θα ψηφίσουν με την προκήρυξη των εκλογών και το 4,4% των ψηφοφόρων, που αποφάσισαν την τελευταία εβδομάδα ποιο κόμμα θα ψηφίσουν.

Πίνακας 25: Χρόνος απόφασης (9/2015)

Χρόνος απόφασης	Επικράτεια	Αττική
	Ψηφοφόροι ΧΑ	
Σήμερα	5,8%	12,5%
Την τελευταία εβδομάδα	4,4%	8,0%
Στην προκήρυξη των εκλογών	5,3%	6,6%
Εδώ και καιρό	9,4%	48,1%
Πάντα αυτό ψηφίζω	5,9%	20,5%
Δεν απαντώ	14,1%	4,3%

Πηγή: Exit Poll ###

Στην Αττική, τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής όσον αφορά το χρόνο της απόφασης έχουν αυξηθεί σε σχέση με τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Το 48,1% των ψηφοφόρων του κόμματος, ήξερε εδώ και αρκετό καιρό ποιο κόμμα θα ψηφίσει, ενώ το 20,5% δήλωσε ότι πάντα αυτό το κόμμα ψηφίζει. Το 12,5% των ψηφοφόρων αποφάσισε να ψηφίσει το κόμμα την ημέρα των εκλογών, το 8% την τελευταία εβδομάδα, το 6,6% με την προκήρυξη των εκλογών και το 4,3% των ψηφοφόρων δεν απάντησε ποτέ αποφάσισε να ψηφίσει το κόμμα.

Τα αποτελέσματα του exit poll ωστόσο, παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο στοιχείο σχετικά με την εγγύτητα των πολιτών στο κόμμα, που επέλεξαν να ψηφίσουν. Επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στα στοιχεία των ψηφοφόρων του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Από τη δημοσκόπηση, προέκυψε ότι το 45,6% των πολιτών, που ψήφισε το κόμμα της Χρυσής Αυγής, αισθάνεται κοντά στο κόμμα που επέλεξε. Αυτό το ποσοστό, αντιστοιχεί στους ψηφοφόρους που ενστερνίζονται την ιδεολογία και τις

πολιτικές θέσεις του κόμματος. Από την άλλη, το 32,8% των ψηφοφόρων δήλωσε ότι δεν αισθάνεται ούτε κοντά, ούτε μακριά στο κόμμα, ενώ το 15,7% αισθάνεται μακριά. Παράλληλα το 6% των ψηφοφόρων δεν απάντησε στην ερώτηση του πόσο κοντά ή μακριά νιώθει στο κόμμα που ψήφισε. Αυτά τα τρία ποσοστά, υποδηλώνουν, τις μετακινήσεις των ψηφοφόρων από τα υπόλοιπα κόμματα προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής, ενδεχομένως για λόγους απογοήτευσης και αντίδρασης ενάντια στα κόμματα που ψήφισαν, αλλά και στις κυβερνήσεις από την περίοδο της μεταπολίτευσης μέχρι και σήμερα.

Όσον αφορά το επάγγελμα των ψηφοφόρων, τα μεγαλύτερα ποσοστά του στην Επικράτεια, το κόμμα της Χρυσής Αυγής τα έλαβε από τους αγρότες, τους κτηνοτρόφους και τους ψαράδες (14%), από ψηφοφόρους που δεν απάντησαν τι επαγγέλλονται (11,6%), από τους ανέργους (10,4%)²⁰⁴, ενώ αξιοσημείωτα είναι επίσης τα ποσοστά των φοιτητών-σπουδαστών (8,6%), των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα (8,5%), αλλά και των ελεύθερων επαγγελματιών-αυτοαπασχολούμενων (7,6%). Τα χαμηλότερα ποσοστά του κόμματος, προέρχονται από τις νοικοκυρές (4,8%), τους μισθωτούς δημοσίου (4,4%) και από τους συνταξιούχους (4,4%).

Στην Αττική, με βάση τις πληροφορίες που μας παρέχει το exit poll ###, τα ποσοστά του κόμματος διαφοροποιούνται σε σχέση με τα ποσοστά του στην Επικράτεια. Τα μεγαλύτερα ποσοστά του τα έλαβε από τους ανέργους (11,5%), τους ελεύθερους επαγγελματίες (8,1%), τους μισθωτούς ιδιωτικού τομέα (7,6%) και από τους φοιτητές σπουδαστές. Βέβαια, υπάρχει και ένα 15,1% των ψηφοφόρων του κόμματος, που δεν απάντησε ποιο είναι το επάγγελμά του. Το ποσοστό που έλαβε το κόμμα από τους συνταξιούχους είναι 4,7%, μεγαλύτερο κατά 0,3% από το ποσοστό

²⁰⁴ Συγκριτικά με τα στοιχεία του exit poll ###, για τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, στις πρόωρες βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου, το ποσοστό που έλαβε το κόμμα στην Επικράτεια από τους αγρότες, τους κτηνοτρόφους και τους ψαράδες αυξήθηκε κατά 3,9%, το ποσοστό που έλαβε από τους ανέργους αυξήθηκε κατά 1,3%, το ποσοστό που έλαβε από τους φοιτητές κατά 3,2%, το ποσοστό που έλαβε από τους μισθωτούς ιδιωτικού τομέα κατά 1,8%. Παράλληλα το ποσοστό που έλαβε από τους ελεύθερους επαγγελματίες μειώθηκε κατά 0,4%, ενώ το ποσοστό που έλαβε από τις νοικοκυρές αυξήθηκε κατά 0,4%. Το ποσοστό που έλαβε το κόμμα από τους μισθωτούς δημοσίου τομέα μειώθηκε κατά 1,3%, ενώ το ποσοστό που έλαβε από τους συνταξιούχους αυξήθηκε κατά 0,7%.

που έλαβε στην Επικράτεια. Επιπλέον, το ποσοστό του κόμματος στους μισθωτούς του δημοσίου τομέα στην Αττική είναι ίδιο με το ποσοστό των ψηφοφόρων στην Επικράτεια, δηλαδή 4,4%. Βέβαια, το χαμηλότερο ποσοστό του στην Αττική, το κόμμα το έλαβε από τις νοικοκυρές (2,8%).²⁰⁵

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων, όπως μαρτυρούν και τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα (πίνακας 26), η Χρυσή Αυγή έχει μεγαλύτερη απήχηση στους αποφοίτους Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ, τόσο στην Αττική όσο και στην Επικράτεια, ενώ τα μικρότερα ποσοστά της προέρχονται από τους αποφοίτους των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) και των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ).

Πίνακας 26: Το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (9/2015)

Το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (2015)		
	Επικράτεια	Αττική
Έως απόφοιτοι Δημοτικού	6,2%	6,8%
Απόφοιτοι Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ	9,1%	7,7%
Απόφοιτοι ΑΕΙ / ΤΕΙ	5,0%	5,6%
Δεν απαντώ	5,6%	0,0%

Πηγή: Exit Poll ###

²⁰⁵ Συγκριτικά με τα στοιχεία του exit poll ### , για τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, στις πρόωρες βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου, το ποσοστό που έλαβε το κόμμα από τους ανέργους στην Αττική μειώθηκε κατά 3,1%, ενώ το ποσοστό που έλαβε από τους ελεύθερους επαγγελματίες αυξήθηκε κατά 2,7%. Το ποσοστό που έλαβε από τους μισθωτούς ιδιωτικού τομέα αυξήθηκε κατά 1,2 %. Το ποσοστό που έλαβε από τους σπουδαστές και τους φοιτητές, αυξήθηκε κατά 2,3% , ενώ το ποσοστό που έλαβε από τους συνταξιούχους αυξήθηκε κατά 1,5%. Το ποσοστό που έλαβε το κόμμα από τους μισθωτούς δημοσίου τομέα μειώθηκε κατά 2,3%, ενώ το ποσοστό που έλαβε από τις νοικοκυρές μειώθηκε κατά 5,2%.

Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των ψηφοφόρων, του μορφωτικού επιπέδου των αποφοίτων Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ.. αυξήθηκε κατά 0,9% και ανήλθε στο 9,1%, το ποσοστό των ψηφοφόρων, του μορφωτικού επιπέδου έως απόφοιτοι δημοτικού αυξήθηκε κατά 0,8% και ανήλθε στο 6,2%, ενώ το ποσοστό των ψηφοφόρων που είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ. αυξήθηκε κατά 0,7% και ανήλθε στο 5%. Παράλληλα στην Αττική, το ποσοστό των ψηφοφόρων, του μορφωτικού επιπέδου των αποφοίτων Γυμνασίου ή Λυκείου, Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ.. μειώθηκε κατά 0,3% και ανήλθε στο 7,7%, το ποσοστό των ψηφοφόρων, του μορφωτικού επιπέδου έως απόφοιτοι δημοτικού μειώθηκε κατά 0,3% και ανήλθε στο 6,8%, ενώ το ποσοστό των ψηφοφόρων που είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ., αυξήθηκε κατά 0,5% και ανήλθε στο 5,6%. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε λοιπόν μέχρι αυτό το σημείο της ανάλυσής μας, η απήχηση του κόμματος αυξάνεται σταδιακά στην Επικράτεια ενώ στην Αττική παραμένει στάσιμη, σημειώνοντας ορισμένες αυξομειώσεις.

Επιπλέον, όσον αφορά το φύλο των ψηφοφόρων, το κόμμα της Χρυσής Αυγής συνεχίζει να έχει μεγαλύτερη απήχηση στους άνδρες ψηφοφόρους. Εντούτοις, σε σχέση με τα ποσοστά που έλαβε τον Ιανουάριο του 2015, στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου το ποσοστό των γυναικών ψηφοφόρων μειώθηκε. Ειδικότερα, τα στοιχεία, που μας δίνει το exit poll ### για το κόμμα της Χρυσής Αυγής παρουσιάζονται στον πίνακα 27, που ακολουθεί.

<i>Πίνακας 27: Το φύλο των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής (9/2015)</i>		
	Επικράτεια	Αττική
άνδρας	9,1%	9,3%
γυναίκα	4,8%	4,1%

Πηγή: Exit Poll ###

Όπως παρατηρούμε, το 9,1% και το 9,3% των ψηφοφόρων, που άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα στις πρόωρες Βουλευτικές εκλογές στην Επικράτεια και στην Αττική αντιστοίχως, επιλέγοντας το κόμμα της Χρυσής Αυγής είναι άνδρες ψηφοφόροι. Τα ποσοστά αυτά αυξήθηκαν κατά 0,6% στην Επικράτεια και 0,9% στην Αττική, από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Ωστόσο, δε συμβαίνει το ίδιο και με τα

ποσοστά των γυναικών ψηφοφόρων, που παρουσίασαν φθίνουσα πορεία στην Αττική, ενώ στην Επικράτεια αυξήθηκαν κατά 1%. Έτσι λοιπόν, το ποσοστό των γυναικών ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής ανήλθε στο 4,8% στην Επικράτεια, ενώ στην Αττική στο 4,1% σημειώνοντας πτώση της τάξεως του 0,9%.

Παράλληλα όσον αφορά την ηλικία των ψηφοφόρων, που ψήφισαν το κόμμα, περισσότερες ψήφους έλαβε από την ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών, ενώ ακολουθούν η ηλικιακή κλίμακα 35-54 ετών και η ηλικιακή κλίμακα 55+ ετών. Βέβαια, παρόλο που τα ποσοστά του κόμματος αυξήθηκαν στην Επικράτεια, στην Αττική μειώθηκαν, εκτός από το ποσοστό της ηλικιακής κλίμακας 18-34, όπου το κόμμα έχει μεγαλύτερη απήχηση. Αναλυτικότερα, στην Επικράτεια το ποσοστό του κόμματος στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών αυξήθηκε κατά 2,3% και ανήλθε στο 10,2%, το ποσοστό του κόμματος στην ηλικιακή κλίμακα 35-44 ετών αυξήθηκε κατά 0,4% και ανήλθε στο 7,3% και το ποσοστό του κόμματος στην ηλικιακή κλίμακα 55+ αυξήθηκε κατά 0,4% και ανήλθε στο 5%. Στην Αττική, το ποσοστό του κόμματος στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών αυξήθηκε κατά 2,1% και ανήλθε στο 10,7%, ενώ το ποσοστό του κόμματος στην ηλικιακή κλίμακα 35-44 ετών μειώθηκε κατά 1,2% και ανήλθε στο 6,5% και το ποσοστό του κόμματος στην ηλικιακή κλίμακα 55+ μειώθηκε κατά 0,3% και ανήλθε στο 4,2%.

Επομένως, το κόμμα σημειώνει μία σταδιακή άνοδο στις νεότερες ηλικίες και στους χαμηλότερων μορφωτικών επιπέδων ψηφοφόρους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν αυξομειώσεις στα ποσοστά του. Αυτό που μπορούμε λοιπόν να παρατηρήσουμε είναι ότι το κόμμα συνεχίζει να σημειώνει ανοδική πορεία μέσα στο χρόνο, παρ' όλους τους παράγοντες, που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν κατασταλτικά, όπως το ποσοστό της αποχής στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, οι ποινικές διώξεις εναντίον του κόμματος κλπ.

Γ' ΜΕΡΟΣ: Η ρητορική του κόμματος Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή

Εισαγωγή: Η μεθοδολογία ανάλυσης ενός γεγονότος στον έντυπο λόγο και το φαινόμενο της προπαγάνδας

Έχοντας ήδη ορίσει το τι είναι η Χρυσή Αυγή και αφού παρουσιάσαμε τα εκλογικά χαρακτηριστικά του κόμματος, αλλά και το προφίλ των ψηφοφόρων του, στο τρίτο και τελευταίο μέρος της έρευνάς μας, θα αναφερθούμε στη ρητορική της Χρυσής Αυγής, όπως διαμορφώνεται μέσω των δελτίων τύπου της. Για να μπορέσουμε να καταγράψουμε και να αναλύσουμε τα θέματα, που προκύπτουν στους λόγους του κόμματος, θα χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο της κλασικής θεματικής ανάλυσης, ενώ θα εμβαθύνουμε την ανάλυσή μας μέσω της πλαισίωσης, με στόχο την αποσαφήνιση των θέσεων του κόμματος, αλλά και την παρατήρηση των μοτίβων που τίθενται στους λόγους του.

Ανεξάρτητα από τα γλωσσικά σημεία και νοήματα που υπάρχουν μέσα σε ένα μήνυμα, η κλασική θεματική ανάλυση επικεντρώνεται στη σημασία του λόγου-μηνύματος²⁰⁶. Για τον όγκο του προς εξέταση υλικού μας, κρίναμε ότι είναι η καταλληλότερη μέθοδος, ούτως ώστε να παρουσιάσουμε τα μοτίβα, που εμπεριέχουν οι λόγοι του κόμματος. Η επιλογή ενός θέματος είναι αρκετά δύσκολη μιας και ο κάθε αναλυτής θέτει τα δικά του κριτήρια και άρα υπάρχει μία υποκειμενική χροιά στην επιλογή αυτή. Ένας ακόμα κίνδυνος, με τον οποίο έρχεται αντιμέτωπος ένας ερευνητής είναι και η έλλειψη πιστότητας στο κείμενο. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά συνήθως δυσκολεύουν τους αναλυτές κατά την επιλογή ενός θέματος.

Τα στάδια τα οποία ακολουθήσαμε , για να εξάγουμε τα συμπεράσματά μας είναι:

1. Διευκρίνιση των στόχων της έρευνας και υπόθεση εργασίας: Πρόκειται για το πρώτο στάδιο της έρευνας με βάση πάντα την κλασική θεματική ανάλυση,

²⁰⁶ Συλλογικό, «Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα», Παπαγεωργίου, Γ. (επιμέλεια), Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 1998: σελ.84

όπου θα θέσουμε τους στόχους της έρευνας και θα προσπαθήσουμε να μυσήσουμε τον αναγνώστη στους λόγους διεξαγωγής της, αλλά και στη σημασία της.

2. Καθορισμός του σώματος ανάλυσης (corpus): Στο δεύτερο αυτό στάδιο, ο αναλυτής καθορίζει το σώμα της ανάλυσης και αναφέρει το σύνολο των δεδομένων με βάση τα οποία θα πραγματοποιηθεί η ανάλυση μηνύματος. Παράλληλα στο στάδιο αυτό θα αναφερθεί κατά ποιο βαθμό έχει παρέμβει ο ερευνητής στην επιλογή του υλικού ώστε να ανταποκρίνεται στους στόχους που ήδη έχουν τεθεί στο πρώτο στάδιο της ανάλυσης. Η επιτυχία της έρευνας, αλλά και η εκπλήρωση των στόχων καθορίζονται από τη σωστή επιλογή του προς εξέταση υλικού.
3. Κατηγοριοποίηση: Κατά τη διαδικασία της κατηγοριοποίησης εντοπίζουμε δύο επιμέρους στάδια:²⁰⁷

A) *το στάδιο της προανάλυσης*, όπου ο αναλυτής επικεντρώνεται στο να διαφοροποιήσει τα συστατικά στοιχεία του σώματος της ανάλυσης, θέτοντας κάποια κριτήρια με σκοπό να προβεί στη δημιουργία των κατηγοριών. Για να το επιτύχει αυτό οφείλει να καταγράψει και να καταμετρήσει τη συχνότητα της παρουσίας ή και της απουσίας θεμάτων και ενδέχεται να χρησιμοποιήσει κάποια βοηθητικά εργαλεία όπως παραδείγματος χάρη ιστογράμματα κλπ. και

B) *το στάδιο της ταξινόμησης* με βάση τα κριτήρια που τίθενται κάθε φορά. Οι κατηγορίες πρέπει να είναι συνεπείς με τους στόχους της ανάλυσης, να είναι ομογενοποιημένες, να εμπεριέχουν το στοιχείο της αποκλειστικότητας και να τηρούν το στοιχείο της πληρότητας.

4. Ερμηνεία: Στο τέταρτο και τελευταίο στάδιο της κλασικής θεματικής ανάλυσης, δηλαδή στο στάδιο της ερμηνείας, ο αναλυτής αναφέρει τις παρατηρήσεις του και εξάγει τα συμπεράσματά του με βάση τα αποτελέσματα του προηγούμενου σταδίου της ανάλυσής του. Εκπληρώθηκαν οι στόχοι που

²⁰⁷ Ψύλλα, Μ., «Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο», Εκδόσεις Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2010: σελ 41

είχε θέσει στην αρχή της ανάλυσής του και ποια συμπεράσματα μπορεί να εξάγει;

Ακολουθώντας τα παραπάνω βήματα καταφέραμε να συλλέξουμε τα στοιχεία, που συνθέτουν το λόγο του κόμματος, αλλά και τα μοτίβα που εμφανίζονται σε αυτόν και συγκροτούν την ιδεολογία του, προσδιορίζοντας την ταυτότητά του, τους αντιπάλους του, αλλά και τις επιδιώξεις του.²⁰⁸ Οι προσαρμοσμένες ιδεολογικές και συμβολικές δράσεις ή αλλιώς οι αξιακές πλαισιώσεις, παίζουν καθοριστικό ρόλο για την επιτυχία της ρητορικής ενός κόμματος και ιδιαίτερα της Χρυσής Αυγής, που ανασκευάζει τη σημασία των λέξεων, όπως συνέβη και με το σύνθημα «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω.

Στην προκειμένη περίπτωση, λοιπόν, το κόμμα της Χρυσής Αυγής εμφανίζεται ως επικοινωνητής του μηνύματός του σχετικά με τα πολιτικά και τα κοινωνικά δρώμενα, που επικρατούν στη χώρα. Το μήνυμα²⁰⁹ τροποποιείται ανάλογα με τις μεταβλητές, που δίνονται στα δεδομένα, με βάση την ιδεολογία του κόμματος, το οποίο θεωρεί ως δέκτες τους "γνήσιους Έλληνες"²¹⁰ και εκτιμώμενη επίδραση την διάδοση της ιδεολογίας του.²¹¹

²⁰⁸ Melucci, A., «*Challenging codes: Collective Action in the Information Age*», Cambridge University press, New York, 1996: σελ.349

²⁰⁹ Το μήνυμα προσαρμόζεται ανάλογα με το κανάλι της διάδοσής του.

²¹⁰ Σύμφωνα με την ιδεολογία της Χρυσής Αυγής, το κείμενο στις οποίες είναι δημοσιευμένο στο <http://www.xryshaygh.com/kinima/ideologia> (τελευταία πρόσβαση 5/9/2015) "Οι σημερινοί κάτοικοι της χώρας, οι ΑΛΗΘΙΝΟΙ και ΓΝΗΣΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ, αποτελούν την αυθεντική συνέχεια των Αρχαίων Ελλήνων, όπως έχει ήδη αποδείξει σήμερα πλέον εκτός της Ιστορίας, της γλωσσολογίας και της λαογραφίας και η γενετική επιστήμη και η ανθρωπολογία." Ο "ορισμός" αυτός αποκλείει τον οποιονδήποτε μετανάστη έχει αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια, ακόμα και τα παιδιά των μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και έχουν μορφωθεί σε ελληνικά σχολεία.

²¹¹ Ο παραπάνω σχηματισμός παρουσιάζει το μοντέλο της μετάδοσης της πολιτικής επικοινωνίας που αναφέρουν οι Hague R.& Harrop M. ("Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση", Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011, σελ.256)

Τα δελτία τύπου, που επιλέξαμε να εξετάσουμε είναι δημοσιευμένα στην ιστοσελίδα του κόμματος της Χρυσής Αυγής και αφορούν στην περίοδο 2012-2015. Να επισημάνουμε ότι επιλέξαμε ως χαρακτηριστικό δείγμα ανάλυσης τα δελτία τύπου, που δημοσιεύτηκαν το 2012 και πιο συγκεκριμένα τον Ιούνιο, το μήνα που διεξήχθησαν οι εκλογές, αλλά και τα δελτία τύπου του κόμματος από τον Ιανουάριο του 2015 έως και το Σεπτέμβριο του 2015, έχοντας ως απώτερο σκοπό, να σκιαγραφήσουμε ταυτόχρονα τις πολιτικές τοποθετήσεις του κόμματος για την τότε νεοουσταθείσα κυβέρνηση της αριστεράς. Σε αυτό το σημείο θα ήταν ορθό να τονίσουμε, ότι μέσα στην πληθώρα των άρθρων που είναι αναρτημένα στην επίσημη ιστοσελίδα του κόμματος, διαχωρίσαμε το υλικό μας, με βάση την υπογραφή που έφεραν στο τέλος τους. Επιλέξαμε, δηλαδή, να αναλύσουμε μόνο τα επίσημα δελτία τύπου, που έφεραν την υπογραφή του Γραφείου τύπου του κόμματος, ως χαρακτηριστικά παραδείγματα για την ανάλυσή μας.

Όπως μπορείτε να παρατηρήσετε δε θα εξετάσουμε τα δελτία τύπου της περιόδου του Μαΐου του 2014, όπου πραγματοποιήθηκαν οι Ευρωεκλογές, γιατί το δείγμα των δελτίων τύπου είναι εξαιρετικά μικρό και κρίνουμε ότι δεν είναι ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικό. Να επαναλάβουμε ότι εκείνη την περίοδο, το κόμμα είχε επιλέξει να κρατά σχετικά διακριτικό προφίλ, λόγω της φυλάκισης και της ποινικής δίωξης που ασκήθηκε εναντίον ορισμένων μελών και κομματικών στελεχών του.

Άλλωστε ας μην ξεχνάμε ότι «τα συμβάντα και τα γεγονότα, παραλαμβάνονται, μεταδίδονται και αξιολογούνται ήδη πάντα μέσα σε ένα πλαίσιο αναφοράς γλωσσικής, κοινωνικής και θεσμικής.»²¹². Όπως θίξαμε στις παραπάνω ενότητες, ένας από τους λόγους επιτυχίας του κόμματος είναι η ρητορική του και πιο συγκεκριμένα η ρητορική μίσους που εφαρμόζει. Μέσα στους λόγους του κόμματος, θα μπορέσουμε να διακρίνουμε επίσης, κάποια χαρακτηριστικά στοιχεία του φαινομένου της προπαγάνδας.

²¹² Κακαβούλια, Μ., «Μελέτες στον αφηγηματικό λόγο», Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2003: σελ 167

Με την ευρύτερη έννοια, ως προπαγάνδα, ορίζεται η συστηματική προσπάθεια να πειστεί κάποιος και κυρίως η κοινή γνώμη, για να κάνει κάτι. Η προπαγάνδα²¹³ ως λέξη, προέρχεται από τη Δύση και αρχικά αναφερόταν με τον όρο “de propaganda fide” στη διάδοση της πίστεως. Ο Barlett, υποστήριζε, ότι η προπαγάνδα χρησιμοποιείται για να επηρεάσει τα άτομα με σκοπό να υιοθετήσουν συγκεκριμένες γνώμες και συμπεριφορές.

Ως φαινόμενο, συνδέεται άμεσα με τις μεγάλες πολιτικές ιδεολογίες και δεν μπορεί να εννοηθεί αποσπασμένη από αυτές. Πολλές φορές, χρησιμοποιείται, κατά ανάγκη και στα φιλελεύθερα και δημοκρατικά καθεστώτα και όχι μόνο από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Μάλιστα, δεν έχει πάντοτε αρνητική χρήση και ούτε είναι συνεχώς καταπιεστική.

Η προπαγάνδα ανάλογα με τα μέσα διάδοσης της χωρίζεται σε ατομική και ομαδική. Στην περίπτωση της ατομικής προπαγάνδας, τα μέσα διάδοσής της είναι μία κατ’ οίκον επίσκεψη, η διανομή εντύπων, το τραγούδι, η εικόνα κλπ. , αλλά και συλλογικά μέσα όπως η τηλεόραση, το ραδιόφωνο κ.ά., τα οποία εισβάλλουν στις προσωπικές μας ζωές και μας επηρεάζουν, προβάλλοντας ιδέες και αντιλήψεις, που αργά ή γρήγορα τις αφομοιώνουμε αν όχι πλήρως κατά ένα βαθμό.

Στην ομαδική προπαγάνδα ως μέσα διάδοσης θεωρούνται το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, ο Τύπος, ο κινηματογράφος, το θέατρο και οποιοδήποτε θέαμα που απευθύνεται σε ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων και όχι αποκλειστικά σε μεμονωμένες οντότητες και προσωπικότητες.

Όπως διευκρινίζει ο Γ. Βλάχος²¹⁴, η χρήση της προπαγάνδας, από μόνη της αποτελεί ένα είδος τέχνης. Η τέχνη όμως, απαιτεί και την ύπαρξη ορισμένων κανόνων. Ένας ειδικός, ο Γάλλος συγγραφέας Damenach συνοψίζει τους αναρίθμητους κανόνες που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς από ειδικούς για την τέχνη της προπαγάνδας σε 5 βασικούς κανόνες- αρχές²¹⁵ :

²¹³ Μπαμπινιώτης, Γ. , «Μικρό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας», Κέντρο λεξιλογίας, Αθήνα 2006: σελ731

²¹⁴ Βλάχος, Γ., «Πολιτική Ψυχολογία»: σελ . 81-87

²¹⁵ ό.π ,σελ . 81-87

1.Ο κανόνας της απλούστευσης και του μοναδικού εχθρού: Τα πολιτικά συνθήματα πρέπει να είναι εύκολα, κατανοητά, απλά, για να αφομοιώνονται εύκολα. Επιπλέον, τα συνθήματα, πρέπει να εντοπίζονται όχι εναντίον μεγάλων ομάδων, αλλά εναντίον κάποιου ορισμένου προσώπου ή κάποιας μειοψηφίας.

2.Ο κανόνας της μεγέθυνσης και της παραμόρφωσης: Ο όρος της μεγέθυνσης στην προπαγάνδα είναι αυτονόητος. Ωστόσο, η παραμόρφωση διαφέρει ως προς αυτό. Η έκτασή της και η ποιότητά της ποικίλλουν και ανάλογα με το σκοπό που μπορεί να υπηρετεί κάθε φορά η προπαγάνδα, ένα γεγονός μπορεί να παραμορφωθεί σε ένα μεγάλο βαθμό, να διαστρεβλωθεί πλήρως η πραγματικότητα, αλλά επίσης μπορεί να υπάρχει και μία μικρή έως ελάχιστη παραμόρφωση του γεγονότος.

3.Ο κανόνας της επανάληψης: Με βάση αυτόν τον κανόνα, ένα σύνθημα, για να επιβληθεί, πρέπει να επαναλαμβάνεται με ένα συγκεκριμένο ρυθμό. Εντούτοις, όταν το σύνθημα απευθύνεται σε ένα διαφορετικό κοινό χρειάζεται να ένα και διαφορετική απόχρωση.

4.Ο κανόνας της μεταγγίσεως: Σύμφωνα με αυτόν τον κανόνα, η προπαγάνδα, πρέπει να εκμεταλλεύεται τις υπάρχουσες διαθέσεις και να μην προσπαθεί να ξεκινήσει από το τίποτα.

5.Ο κανόνας της μειοψηφίας και της μεταδόσεως: Αυτός που χειρίζεται την προπαγάνδα θα πρέπει να εμφανίζεται ως εκπρόσωπος του συνόλου. Οφείλει να εκμεταλλεύεται κάθε γεγονός μικρής σημασίας και να το χρησιμοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο έτσι ώστε να αποτελέσει την ένδειξη που θα καταφέρει να μεταστρέψει καθολικά την κοινή γνώμη.

Ο Γ. Βλάχος, αναφέρει επίσης ότι, για να εντατικοποιηθεί η προπαγάνδα χρειάζεται διάφορα αισθητικά μέσα αλλά και συναισθηματικά(πχ. συγγραφείς, που είναι αγαπητοί στο λαό) σε πρώτη φάση²¹⁶. Παράλληλα, απαραίτητα είναι και τα υποβλητικά μέσα, όπως πχ. σημαίες, επιγραφές, λάβαρα, μουσική υπόκρουση κτλ.

²¹⁶ Βλάχος, Γ, «Πολιτική Ψυχολογία», Παπαζήσης, Αθήνα, 1975: σελ.88

Μέσω όλων αυτών το άτομο μαγεύεται και πέφτει στην εκάστοτε γλυκιά παγίδα που του στήνει ο προπαγανδιστής και γίνεται υποχείριό του και παρασύρεται στη συλλογικότητα του ονείρου, επικρατώντας η ψυχολογία της μάζας.

Επίσης, στην περίπτωση των αυταρχικών και απόλυτων καθεστώτων, η προπαγάνδα καλύπτει και αναπληρώνει την ανισορροπία των θεσμών, της εξουσίας και της ψυχικής ενότητας του λαού. Όπως αναφέρει ο N. Chomsky²¹⁷ στο βιβλίο του, η κρατική προπαγάνδα, όταν υποστηρίζεται από τις μορφωμένες τάξεις και όταν δεν υπάρχει απόκλιση που να επιτρέπεται από αυτήν, μπορεί να έχει μεγάλη επίδραση.

Η προπαγάνδα έχει ως στόχο την απόδοση και την ικανοποίηση των σκοπών του προπαγανδιστή. Πολλές φορές ως συνώνυμα της θεωρούνται το ψέμα, η χειραγώγηση, ο έλεγχος της σκέψης, η ευνοϊκή στάση απέναντι σε μια καταστροφική ιστορία και η ελαχιστοποίηση της αρνητικής πληροφορίας, με σκοπό της ,τη μετάδοση μιας ιδέας, την ενδυνάμωση ή αλλαγή μιας συμπεριφοράς και κάποιων ιδεών ενός κοινού.

Αυτά είναι μόλις μερικά από τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της προπαγάνδας, που εμπεριέχονται στα δελτία τύπου του κόμματος. Στόχος μας, στο τρίτο μέρος της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιάσουμε όλα αυτά τα μοτίβα-πλαίσια που συνιστούν την ιδεολογία του κόμματος και να αναδείξουμε αυτά τα χαρακτηριστικά του λόγου του, που χρήζουν μετάφρασης, καθώς το κόμμα προβαίνει στην ανασκευή των εννοιών τους.

Τα δελτία τύπου που θα εξετάσουμε λειτουργούν παραδειγματικά για το σκοπό αυτό. Σαφώς, το σώμα της ανάλυσης των μοτίβων της ιδεολογίας του κόμματος, μπορεί να συμπεριλάβει πολύ περισσότερα κείμενα. Ωστόσο εμείς επιλέξαμε ενδεικτικά αυτή τη μικρή περίοδο μεταξύ 2012 και 2015, για να αναδείξουμε το λόγο του κόμματος στην κρίσιμη περίοδο των εκλογών, όπου ξεκινά ένας «αγώνας δρόμου» όλων των κομμάτων για να επιτύχουν την εκλογική τους άνοδο. Αυτά τα μοτίβα, είναι που καθόρισαν και την εκλογική άνοδο της Χρυσής Αυγής σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα.

²¹⁷ Chomsky, N., “*Media control*”, Seven stories press, New York, 1991: σελίδα 13 « *state propaganda, when supported by the educated classes and when no deviation is permitted from it can have a big effect*»

Κεφάλαιο 12: Τα προπαγανδιστικά μοτίβα στο λόγο της Χρυσής Αυγής

Λαμβάνοντας υπόψη μας όλα τα παραπάνω στοιχεία, στο παρόν κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε τα νεοναζιστικά προπαγανδιστικά μοτίβα, όπως αυτά διαμορφώνονται στον πολιτικό λόγο του κόμματος και κυρίως στα δελτία τύπου του.

Τα δελτία τύπου που εξετάσαμε με αφορμή τις Βουλευτικές εκλογές του 2012 καλύπτουν την περίοδο από τις 13 Μαΐου του 2012 έως τις 27 Ιουνίου του ίδιου έτος. Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, η Χρυσή Αυγή δημοσίευσε μόλις δεκαοκτώ δελτία τύπου. Παράλληλα, τα δελτία τύπου, που εξετάσαμε για το 2015, καλύπτουν την περίοδο από τις 27 Ιανουαρίου του 2015 έως και τις 30 Σεπτεμβρίου του 2015, δηλαδή τους πρώτους εννέα μήνες της Κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, με τη Χρυσή Αυγή να είναι η τρίτη δύναμη στη Βουλή των Ελλήνων. Τα δελτία τύπου που δημοσιεύτηκαν κατά τη διάρκεια αυτών των εννέα μηνών είναι εκατόν είκοσι επτά. Συνολικά, λοιπόν, τα δελτία τύπου που εξετάσαμε ανέρχονται στα εκατόν σαράντα πέντε.

Μελετώντας τα δελτία τύπου, που δημοσιεύτηκαν κατά τις χρονικές περιόδους που αναφέραμε, διαπιστώσαμε ότι στο λόγο της Χρυσής Αυγής υπάρχουν τέσσερα πλαίσια- μοτίβα: το μοτίβο του εχθρού, του παρελθόντος, της πατρίδας και της Χρυσής Αυγής.

Η σημασία αυτών των μοτίβων είναι εξίσου ενδιαφέρουσα όσο και το πλήθος των δελτίων τύπου, που τα εμπεριέχουν. Όταν λέμε το μοτίβο του «εχθρού», εννοούμε όλα τα δρώντα υποκείμενα που το κόμμα της Χρυσής Αυγής τα θεωρεί εχθρούς του, αλλά και εχθρούς- κινδύνους για το κράτος, όπως για παράδειγμα τους πολιτικούς αντιπάλους, τους μετανάστες, τους δανειστές κλπ. Το μοτίβο της «πατρίδας», παράλληλα, εμπεριέχει όλες αυτές τις θέσεις του κόμματος σχετικά με την έννοια της πατρίδας, όπως το λαό, την εθνική κυριαρχία, το έθνος, τη φυλή κ.ά. Το μοτίβο του «παρελθόντος», από την άλλη έχει να κάνει με τη θέση της ιστορίας στη ζωή των πολιτών ως παρόν και μέλλον, ενώ το μοτίβο της «Χρυσής Αυγής», λειτουργεί ως ένας καθρέφτης, με το κόμμα να αποδίδει ορισμούς σχετικούς με την ύπαρξή του.

Στον πίνακα 28 που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός και το ποσοστό των δελτίων τύπου, στα οποία εμφανίζονται τα τέσσερα μοτίβα που μόλις αναφέραμε.

Πίνακας 28: Τα μοτίβα του λόγου του κόμματος στα δελτία τύπου του

ΜΟΤΙΒΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΕΛ. ΤΥΠΟΥ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Πατρίδα	8	5,52%
Εχθρός	120	82,76%
Παρελθόν	3	2,07%
Χρυσή Αυγή	14	9,65%
ΣΥΝΟΛΟ	145	100%

Όπως λοιπόν μπορούμε να παρατηρήσουμε, τα περισσότερα δελτία τύπου, από αυτά που εξετάσαμε εμπεριέχουν το μοτίβο του εχθρού, στο οποίο αντιστοιχεί το ποσοστό του 82,76% (120 δελτία τύπου). Το μοτίβο της Χρυσής Αυγής το συναντήσαμε στο 9,65% των δελτίων τύπου (δεκατέσσερα δελτία τύπου), ενώ ακολουθούν το μοτίβο της πατρίδας με ποσοστό 5,52% (οκτώ δελτία τύπου) και το μοτίβο του παρελθόντος με ποσοστό 2,07% (τρία δελτία τύπου).

Με βάση τα αριθμητικά στοιχεία των δελτίων τύπου που μόλις αναφέραμε διαπιστώνουμε ότι το κόμμα επιλέγει να αναφέρεται πρωτίστως στο θέμα των εχθρών του κράτους και έπειτα στη θέση του απέναντι σε αυτά και στην πατρίδα που οφείλει να προστατέψει από κάθε εξωτερικό ή εσωτερικό κίνδυνο, όπως συνηθίζει να υποστηρίζει, ενώ το παρελθόν κατέχει ιστορική σημασία για τη διαμόρφωση του μέλλοντος και του παρόντος των πολιτών, που και εκείνοι με τη σειρά τους οφείλουν να θυμούνται την ιστορία τους. Αυτή η διάσταση, που δημιουργήθηκε σε πρώτο επίπεδο παρατήρησης των δελτίων τύπου του κόμματος συνοψίζει και τις πεποιθήσεις του όσον αφορά το κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι.

Επιπλέον, κάτω από αυτή την ομπρέλα των προπαγανδιστικών μοτίβων του κόμματος, συγκεντρώνονται ακόμα πιο ειδικά προπαγανδιστικά μοτίβα, που σκιαγραφούν το ιδεολογικό προφίλ και τις πολιτικές θέσεις του κόμματος. Μάλιστα,

όπως θίξαμε και στις προηγούμενες ενότητες, το κόμμα πάντοτε προσπαθούσε να ανασκευάσει διάφορες έννοιες προσπαθώντας να εξυπηρετήσει τα προσωπικά του συμφέροντα.

Το μοτίβο του εχθρού, αναφέρεται σε όλα εκείνα τα στοιχεία, που αντίκεινται στις θέσεις του κόμματος της Χρυσής Αυγής, από τα οποία μάλιστα κινδυνεύει και η πατρίδα. Ως εχθρούς της πατρίδας το κόμμα θεωρεί αφενός τους μετανάστες, που άλλοτε τους αποκαλεί λαθρομετανάστες, αλλοδαπούς, υγειονομική βόμβα κ.ά., οι οποίοι κάνουν παράνομο εμπόριο εις βάρος της χώρας, έχουν κάνει τους Έλληνες μειονότητα, διαπράττουν εγκλήματα και πρέπει να απελαθούν. Στο δελτίο τύπου του που δημοσιεύτηκε στις 29/5/2012, το κόμμα αναφέρει: *«Επίθεση με πέτρες και ξύλα δέχθηκε μηχανοκίνητο τμήμα της Χρυσής Αυγής χθες το μεσημέρι στην Πατησίων έξω από την ΑΣΟΕ από λαθρομετανάστες. Οι λαθρομετανάστες που εκείνη την ώρα εμπορεύονταν παράνομα λαθραία προϊόντα, στην θέα των Χρυσανγιδών ...»*²¹⁸

Παράλληλα, το μοτίβο του εχθρού επανέρχεται στους λόγους του κόμματος όταν γίνεται αναφορά στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ή στους πολιτικούς του αντιπάλους. Όσον αφορά τα ΜΜΕ αξίζει να σημειώσουμε ότι το κόμμα ασκεί ένα πολύ αυταρχικό λόγο καθώς θεωρεί ότι η στάση τους απέναντί του είναι αντισυνταγματική. Το δελτίο τύπου της 26^{ης} Μαΐου αναφέρει *«Ο Λαϊκός Σύνδεσμος - Χρυσή Αυγή καταγγέλλει την παράνομη κι αντισυνταγματική στάση των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών μέσων, τα οποία αφού μετά τις εκλογές της 6ης Μαΐου εξαπέλυσαν τόνους λάσπης κατά του Εθνικιστικού Λαϊκού Κινήματος και των στελεχών του, επέστρεψαν στην συνήθη αντιδημοκρατική τακτική της φήμωσης και του αποκλεισμού μας. Υπενθυμίζουμε πως οι ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές συχνότητες είναι περιουσία του ελληνικού λαού και οφείλουν να προβάλλουν τις θέσεις της Χρυσής Αυγής αναλογικά με το 7% που μας έδωσε στις τελευταίες εθνικές εκλογές ο ελληνικός λαός. Παρ' όλα αυτά συνεχίζουν και σ' αυτήν την προεκλογική περίοδο να προβάλλουν πολύ περισσότερο κόμματα που έλαβαν μικρότερο ποσοστό από την Χρυσή Αυγή, όπως την*

²¹⁸ «Επίθεση λαθρομεταναστών σε Χρυσανγίτες υπό την κάλυψη του πανεπιστημιακού ασύλου»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/epithesh-lathrometanastwn-se-chrusaugites-upo-thn-kalupsh-tou-panepisthmiak#ixzz4ET5LRLKz>, ανάρτηση 29/5/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

ΔΗΜ.ΑΡ., τον ΛΑ.Ο.Σ. και την Δημιουργία Ξανά. Επιφυλασσόμαστε για κάθε νόμιμο δικαίωμα και προς αυτήν την κατεύθυνση καταθέσαμε εξώδικο προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.»²¹⁹, ενώ παράλληλα προσπαθεί να μειώσει τους πολιτικούς του αντιπάλους. Επίσης, στηριζόμενη στο περιστατικό επίθεσης εναντίον ενός βουλευτή της στην περιοχή των Ιωαννίνων, η Χρυσή Αυγή, κάνει λόγο «για οργανωμένο σχέδιο του ανθελληνικού κράτους και του αριστερού παρακράτους εναντίον της Χρυσής Αυγής. Μας προκαλούν, ώστε να αντιδράσουμε και με τον τρόπο αυτό να δώσουμε την ευκαιρία στους πολιτικούς μας αντιπάλους, καθώς επίσης και στα ΜΜΕ των νταβατζήδων και της διαπλοκής να μας παρουσιάσουν ως επιτιθέμενους,»²²⁰, ενώ λίγες ημέρες αργότερα με αφορμή το περιστατικό στο πρωινό του ΑΝΤ1 ανάμεσα στον Ηλία Κασιδιάρη, τη Λιάνα Κανέλλη και τη Ρένα Δούρου, το κόμμα θα «αποκλείσει» τα ΜΜΕ πριν το αποκλείσουν εκείνα.

Ένας άλλος εχθρός, που θεωρεί το κόμμα είναι οι Ευρωπαίοι δανειστές, που επαναλαμβανόμενα τους αποκαλεί τοκογλύφους παγκόσμιους ή διεθνείς, κάνει λόγο για την ξένη κατοχή της τρόικα, για καταστροφική πολιτική κ.ά. Παραδειγματικά παραθέτουμε απόσπασμα του δελτίου τύπου της Χρυσής Αυγής που δημοσιεύτηκε στις 23 Ιουνίου του 2012 «Από την κυβέρνηση Παπαδήμου περάσαμε στη νέα μνημονιακή συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ, που μοναδικός της στόχος είναι η εξυπηρέτηση του χρέους των παγκόσμιων τοκογλύφων.»²²¹.

Αυτό που παραλείψαμε να αναφέρουμε είναι το ότι το κόμμα της Χρυσής Αυγής, διαχωρίζει τους εχθρούς του σε εξωτερικούς και εσωτερικούς. Ως εξωτερικούς εχθρούς της χώρας, θεωρεί τους Ευρωπαίους εταίρους και τους μετανάστες, τους μεν

²¹⁹ «Εξώδικο προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης»:

<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/ejwdiko-pros-to-ethniko-sumboulion-radiothleorashs#ixzz4ET4xD3LY>, ανάρτηση 26/5/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

²²⁰ «Επίθεση σε υποψήφιο βουλευτή στα Ιωάννινα»:

<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/epithesh-se-upopshfio-sta-iwannina#ixzz4ET5fwp3H>, ανάρτηση 30/5/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

²²¹ «Για το κείμενο της συμφωνίας των τριών πολιτικών αρχηγών»:

<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/gia-to-keimeno-ths-sumfwnias-twn-triwn-politikwn-archhgwn#ixzz4ET9rPIcy>, ανάρτηση 23/6/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

γιατί στερούν την εθνική κυριαρχία από τη χώρα, τους δε γιατί δεν είναι «γνήσιοι Έλληνες», με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Στον αντίποδα των εξωτερικών εχθρών βρίσκονται και οι εσωτερικοί εχθροί.

Ως εσωτερικούς εχθρούς το κόμμα, θεωρεί τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα, που οδήγησαν τη χώρα στο δανεισμό και βοήθησαν στο να της στερηθεί η εθνική κυριαρχία, υπογράφοντας μνημόνια. Σε ένα δελτίο τύπου της Χρυσή Αυγή χρησιμοποιεί ακόμα πιο έντονο και αυταρχικό λόγο για το «αμαρτωλό, μνημονιακό κατεστημένο», αλλά και για «προδότες». Στο δελτίο τύπου που δημοσιεύτηκε στις 20 Μαρτίου του 2015 η Χρυσή Αυγή δίνει τον τίτλο **«Συνεχίζει την μνημονιακή πολιτική Σαμαρά - Βενιζέλου ο Τσίπρας»**²²² και αναφέρει *«Ο Τσίπρας δεσμεύτηκε ενώπιον των διεθνών τοκογλύφων να συνεχίσει την μνημονιακή πολιτική Σαμαρά - Βενιζέλου καταργώντας το προεκλογικό του πρόγραμμα και προδίδοντας την νωπή λαϊκή εντολή»*. Αυτά είναι μόλις μερικά από τα στοιχεία, που φέρνουν στο φως τα δελτία τύπου του κόμματος.

Στον αντίποδα του μοτίβου του εχθρού, παραθέτουμε το μοτίβο της Χρυσής Αυγής, σε αντιπαράβολή με όσα αναφέραμε προηγουμένως. Το κόμμα μέσω των λόγων του προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση του, μειώνοντας τα υπόλοιπα κόμματα, τονίζοντας ταυτόχρονα τον αντιμνημονιακό και αντιπαγκοσμιοποιητικό χαρακτήρα του. Έτσι λοιπόν, παρουσιάζεται ως το μέλλον και η ελπίδα της χώρας που αγωνίζεται για αυτή. Το κόμμα αναφέρει σε ένα δελτίο τύπου «Η Χρυσή Αυγή θα αγωνιστεί με σθένος για να παραμείνει η Υγεία δημόσια, με υψηλό επίπεδο υπηρεσιών, για όλους τους Έλληνες!»²²³. Στις 29 Ιανουαρίου 2015, το κόμμα εξέδωσε την εξής ανακοίνωση σχετικά με την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ «Πάγια θέση της Χρυσής Αυγής η επαναφορά μισθών και συντάξεων στα προ μνημονίου επίπεδα με ταυτόχρονη κατάργηση των προνομίων της πολιτικής

²²² : <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/sunechizei-thn-mnhmoniakh-politikh-samara-benizelou-o-tsipras#ixzz4Fxxv7DEj>, ανάρτηση 20/3/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

²²³ «Χρυσή Αυγή για το μείζον ζήτημα των φαρμάκων»:
<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/chrush-augh-gia-to-meizon-zhthma-twn-farmakwn#ixzz4ET7BAOM0>, ανάρτηση 4/6/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

και οικονομικής ελίτ.Θα στηρίξουμε κάθε μέτρο προς την κατεύθυνση αυτή και θα καταγγείλουμε κάθε απόπειρα συνέχισης της μνημονιακής πολιτικής.»²²⁴ Εκτός, από τον αντιμνημονιακό του χαρακτήρα που το κόμμα τονίζει συνεχώς, από τις εκλογές του 2015 μέχρι και σήμερα ένας άλλος χαρακτηρισμός, που αποδίδει το κόμμα της Χρυσής Αυγής είναι ότι θεωρεί τον εαυτό του ως τη μόνη φωνή της Εθνικής αντιπολίτευσης, που διεκδικεί την κατάργηση των μέτρων λιτότητας. «Η Χρυσή Αυγή παραμένει σταθερά κατά του Μνημονίου και αποτελεί την μοναδική εθνική αντιπολίτευση», αναφέρει ο Νίκος Μιχαλολιάκος.²²⁵ Επιπλέον ένα εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό, που το κόμμα συνηθίζει να αποδίδει στον εαυτό του είναι αυτό του πολιτικού, αντιμνημονιακού, λαϊκού και εθνικιστικού κινήματος, που στον πυρήνα του βρίσκεται η πατρίδα και η έννοια του έθνους.

Το μοτίβο της πατρίδας, όπως αναφέραμε συνοπτικά παραπάνω, λαμβάνει περίοπτη θέση στο λόγο της Χρυσής Αυγής. Σε αυτό το μοτίβο αντιστοιχούν η έννοια του έθνους, της φυλής, της κοινής καταγωγής, η Ελλάδα και οι Έλληνες. Όταν βέβαια η Χρυσή Αυγή αναφέρεται στους Έλληνες τους προσδίδει τον επιθετικό προσδιορισμό «γνήσιος». Το κόμμα από την περίοδο της ίδρυσής του μέχρι και σήμερα έχει στον πυρήνα της ιδεολογίας του το ζήτημα της φυλετικής καθαρότητας, θεωρώντας ως γνήσιους Έλληνες τους πολίτες που έχουν κοινή καταγωγή. Αυτή η κοινωνική ανισότητα που δημιουργεί αποκλείει, όλους τους πολίτες που ενδεχομένως να απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια εν καιρώ, ενισχύοντας τις κοινωνικές διακρίσεις και το ρατσισμό. Για παράδειγμα, σε ένα δελτίο τύπου του το κόμμα αναφέρει «Σύριζα και ΝΔ κοροϊδεύουν τον ελληνικό λαό με την στημένη διαμάχη

²²⁴ «Ανακοίνωση Χρυσής Αυγής για την οικονομική πολιτική της νέας κυβέρνησης»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/anakoinwsh-chrushs-aughs-gia-thn-oikonomikh-politikh-ths-neas-kubernhshs#ixzz4FvftMBhz>, ανάρτηση 29/1/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

²²⁵ «Ν. Γ. Μιχαλολιάκος: Ιδεολογικό και πολιτικό χάος μεταξύ ΣΥΡΙΖΑ και Χρυσής Αυγής»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/n.-g.-michaloliakos-ideologiko-kai-politiko-chaos-metaju-suriza-kai-chrushs#ixzz4FwxBNDxm>, ανάρτηση 30/3/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

τους, αφού και οι δυο μαζί έφεραν εκατομμύρια λαθρομετανάστες στην Ελλάδα και μετατρέπουν εμάς τους Έλληνες σε μειοψηφία μέσα στην ίδια μας τη χώρα.»²²⁶

Όσον αφορά το μοτίβο του παρελθόντος, το τέταρτο μοτίβο, που εντοπίσαμε στο λόγο της Χρυσής Αυγής μέσω των δελτίων τύπου του κόμματος, αυτό που αντιλαμβανόμαστε είναι ότι το παρελθόν αντιμετωπίζεται ως ιστορία του παρόντος και του μέλλοντος. Ουκ ολίγες φορές το κόμμα έχει διοργανώσει διάφορες εκδηλώσεις με αφορμή τον εορτασμό κάποιας επετείου. Αναφορικά με την επέτειο της Γενοκτονίας των Ποντίων, το δελτίο του κόμματος αναφέρει «Έχουμε χρέος ηθικό, έχουμε χρέος Εθνικό, να γνωρίζουμε την ιστορία μας, να τη μαθαίνουμε στα παιδιά μας και με ζωντανή τη μνήμη μας να αγωνιζόμαστε για τη διεθνή αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων έτσι ώστε να δικαιωθούν έστω ηθικά όλα τα θύματα της.»²²⁷

Τα τέσσερα μοτίβα, που εντοπίσαμε στο λόγο της Χρυσής Αυγής και τα αναλύσαμε προηγουμένως, παρατηρούμε ότι είναι αλληλένδετα, συνθέτοντας την ιδεολογία του κόμματος. Μέσω λοιπόν, των παραπάνω αξιακών πλαισιώσεων το κόμμα επιδιώκει τον μετασχηματισμό ιδεών, πεποιθήσεων και δράσεων, που διέπουν μία κοινωνία, με στόχο την εκλογική του άνοδο.

²²⁶ «Για την στημένη διαμάχη Σύριζα - ΝΔ για τους λαθρομετανάστες»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/gia-thn-sthmenh-diamachh-suriza-nd-gia-tous-lathrometanastes#ixzz4Fw84Auqr>, ανάρτηση 4/3/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

²²⁷ «Μήνυμα για την επέτειο της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/mhnuma-gia-thn-epeteio-ths-genoktonias-tou-pontiakou-ellhnismou#ixzz4ET41iXt>, ανάρτηση 22/5/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

Κεφάλαιο 13: Τα δελτία τύπου του κόμματος κατά την περίοδο του Μαΐου και του Ιουνίου του 2012

Η περίοδος των Βουλευτικών Εκλογών του Μαΐου και του Ιουνίου του 2012, αποτελούν σημείο σταθμό στην πορεία του κόμματος της Χρυσής Αυγής. Και αυτό γιατί πρόκειται για τις εκλογές, όπου το κόμμα θα καταφέρει να εισέλθει στη Βουλή, λαμβάνοντας το 6,92%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 18 έδρες στο Κοινοβούλιο.

Εξίσου σημαντικά, θεωρούμε ότι είναι και τα μηνύματα που δημοσίευε μέσω των δελτίων τύπου του. Στόχος μας μέσω της ανάλυσής μας είναι να παρουσιάσουμε τα θέματα, στα οποία εντάσσονται τα δελτία τύπου, για να καταφέρουμε να μελετήσουμε το λόγο που υιοθετεί το κόμμα εκείνη την περίοδο.

Όπως αναφέραμε ήδη, το σώμα της ανάλυσης περιλαμβάνει τα δελτία τύπου της Χρυσής Αυγής που δημοσιεύτηκαν το Μάιο και τον Ιούνιο του 2012, κρίνοντας ότι αυτό το χρονικό διάστημα, δηλαδή λίγο πριν και μετά τις εκλογές, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω των μηνυμάτων που ήθελε να μεταφέρει το κόμμα στους ψηφοφόρους του, αλλά και τους εν δυνάμει ψηφοφόρους, που θα του χάριζαν το «εισιτήριο» για τη Βουλή. Αυτό ήταν και το βασικό κριτήριο ταξινόμησης του υλικού μας. Πιο συγκεκριμένα, τα δελτία τύπου που εξετάζουμε αφορούν την περίοδο που ξεκινά στις 13 Μαΐου του 2012 έως τις 27 Ιουνίου του ίδιου έτους.

Έχοντας ως κριτήριο τη συχνότητα εμφάνισης, των κατηγοριών, που προκύπτουν από την εξέταση του υλικού μας, καταλήξαμε σε πέντε κατηγορίες ως προς το περιεχόμενο των δελτίων τύπου: 1) απαντήσεις – πολιτικές θέσεις, 2) ιστορία, 3) ΜΜΕ, 4) επιθέσεις σε Χρυσανγίτες, 5) Καταγγελία. Αυτές οι θεματικές είναι ιδιαίτερα δηλωτικές και παρουσιάζουν συνοπτικά το περιεχόμενο των δελτίων τύπων.

Πιο συγκεκριμένα, η θεματική «απαντήσεις – πολιτικές θέσεις», περιλαμβάνει όλα τα δελτία τύπου στα οποία το κόμμα, αφενός εκφράζει τις πολιτικές του θέσεις και αφετέρου, απαντά σε όλους όσους το έχουν κατηγορήσει για κάποια πράξη, όπως για παράδειγμα τα επεισόδια σε ένα χώρο κλπ.

Παράλληλα, στη θεματική ενότητα της «ιστορίας», αντιστοιχούν όλα τα δελτία τύπου τα οποία αναφέρονται σε ένα ιστορικό γεγονός, όπως για παράδειγμα η γενοκτονία των Ποντίων.

Η θεματική των «ΜΜΕ», περιλαμβάνει μόνο δύο δελτία τύπου και αφορά τη σχέση του κόμματος με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, θεωρώντας ότι έχουν κρατήσει μία άδικη στάση απέναντι του.

Στη θεματική «επιθέσεις σε Χρυσανγίτες», καταγράφονται όλα τα δελτία τύπου, που αναφέρουν επιθέσεις βίας, που έχουν δεχθεί μέλη του κόμματος, ενώ τέλος η θεματική ενότητα «καταγγελία», περιλαμβάνει όλα τα δελτία τύπου του κόμματος, στα οποία η Χρυσή Αυγή καταγγέλλει γεγονότα και πρακτικές των άλλων κομμάτων, με τα οποία διαφωνεί.

Μέσω της ανάλυσης των παραπάνω θεματικών ενότητων εντοπίζουμε τις βασικές ιδεολογικές αρχές του κόμματος, αλλά και τις πολιτικές θέσεις του, που έρχονται σε σύγκρουση με τις θέσεις των υπόλοιπων πολιτικών του αντιπάλων.

Σε μία προσπάθεια ερμηνείας του υλικού μας, αυτό που αντιλαμβανόμαστε είναι ότι τα περισσότερα δελτία τύπου της περιόδου που εξετάζουμε, αντιστοιχούν στη θεματική «απαντήσεις- πολιτικές θέσεις». Μέσα από τα δελτία τύπου, το κόμμα προσπαθεί μέσω της επανάληψης να παγιώσει τις πολιτικές του θέσεις στους πολίτες, που επέλεξαν να το ψηφίσουν, αλλά και στους εν δυνάμει ψηφοφόρους τους. Το κόμμα άλλοτε με έμμεσο και άλλοτε με άμεσο τρόπο, προσπαθεί να τονίσει ότι είναι ένα πολιτικό κίνημα, ενώ παράλληλα θεωρεί συκοφάντες όσους το κατηγορούν. Για παράδειγμα, στο δελτίο τύπου με τίτλο «Τα επεισόδια στην Κωνσταντινούπολη»²²⁸, το κόμμα αναφέρει αρνούμενο την οποιαδήποτε συμμετοχή σε βιαιότητες : *«Φαίνεται πως για ότι συμβαίνει σε αυτή την χώρα, φταίει η ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ. Έτσι λοιπόν κάποιοι «είδαν» Χρυσανγίτες να επιτίθενται σε οπαδούς του Ολυμπιακού στην Κωνσταντινούπολη. Αν και ο καθένας μπορεί να καταλάβει την σκοπιμότητα ενός τέτοιου ψεύδους, οφείλουμε να διαψεύσουμε αυτά τα σενάρια και φυσικά να καταδικάσουμε την επίθεση που μάλιστα έγινε έξω από τον Ιερό χώρο ενός Συμβόλου*

²²⁸ «Τα επεισόδια στην Κωνσταντινούπολη»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/ta-epeisodia-sthn-kwnstantinoupolh#ixzz4APhw5ELD>, ανάρτηση 13/5/2012, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

του Ελληνισμού: της Αγίας Σοφίας. Η Χρυσή Αυγή είναι πολιτικό κίνημα και ουδεμία σχέση θα μπορούσε να έχει με διαμάχες οπαδών. Ντροπή σε όσους δημιούργησαν αυτά τα επεισόδια και ντροπή στους συκοφάντες μας.»

Στο παραπάνω απόσπασμα παρατηρούμε τον εθνικιστικό χαρακτήρα του κόμματος μέσω της αναφοράς του στο «Σύμβολο του Ελληνισμού», ενώ η λέξη σύμβολο είναι γραμμένη με κεφαλαίο γράμμα για να τονίσει τη σημασία του. Παράλληλα, με τον τρόπο, που το κόμμα αναφέρεται στην έννοια του πολιτικού κινήματος, αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για παραμόρφωση του όρου.

Στην θεματική των «ΜΜΕ», από την άλλη αντιστοιχούν δύο δελτία τύπου. Το ένα αναφέρεται στο εξώδικο που έστειλε το κόμμα προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ), με αφορμή τον αποκλεισμό του, από τα κανάλια της τηλεόρασης αλλά και τους ραδιοφωνικούς σταθμούς, καθώς ήταν νόμιμο δικαίωμά τους να εμφανιστούν στα ΜΜΕ, όπως αναφέρουν στο δελτίο τύπου. *«Ο Λαϊκός Σύνδεσμος - Χρυσή Αυγή καταγγέλλει την παράνομη κι αντισυνταγματική στάση των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών μέσων, τα οποία αφού μετά τις εκλογές της 6ης Μαΐου εξαπέλυσαν τόνους λάσπης κατά του Εθνικιστικού Λαϊκού Κινήματος και των στελεχών του, επέστρεψαν στην συνήθη αντιδημοκρατική τακτική της φήμωσης και του αποκλεισμού μας. Υπενθυμίζουμε πως οι ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές συχνότητες είναι περιουσία του ελληνικού λαού και οφείλουν να προβάλλουν τις θέσεις της Χρυσής Αυγής αναλογικά με το 7% που μας έδωσε στις τελευταίες εθνικές εκλογές ο ελληνικός λαός. Παρ' όλα αυτά συνεχίζουν και σ' αυτήν την προεκλογική περίοδο να προβάλλουν πολύ περισσότερο κόμματα που έλαβαν μικρότερο ποσοστό από την Χρυσή Αυγή, όπως την ΔΗΜ.ΑΡ., τον ΛΑ.Ο.Σ. και την Δημιουργία Ξανά. Επιφυλασσόμαστε για κάθε νόμιμο δικαίωμα και προς αυτήν την κατεύθυνση καταθέσαμε εξώδικο προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.»*²²⁹ Εδώ παρουσιάζεται και η εικόνα που έχει το κόμμα για τα ΜΜΕ, ότι δεν τους προβάλλουν. Το κόμμα τη δεκαετία του 1990, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είχε εκφράσει τη δυσαρέσκειά του, καταγγέλλοντας ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δεν το προέβαλαν, παρόλο που αρκετά μέλη του κόμματος βρίσκονταν συνεχώς στα παράθυρα ως σχολιαστές για το θέμα το Σκοπίων, των

²²⁹ «Εξώδικο προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/ejwdiko-pros-to-ethniko-sumboul-io-radiothleorashs#ixzz4ET4xD3LY>, ανάρτηση 26/5/ 2012, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

ταυτοτήτων κλπ. Ο όρος του κινήματος επανέρχεται σε αυτό το δελτίο τύπου, αλλά αυτή τη φορά το κίνημα έχει χαρακτηριστεί ως εθνικιστικό και λαϊκό. (μοτίβο επανάληψης). Ο λόγος τους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί λαϊκιστικός, επιθετικός και ιδιαίτερα δηλωτικός.

Το δεύτερο δελτίο τύπου του κόμματος, που αντιστοιχεί στη θεματική κατηγορία «ΜΜΕ» αφορά ένα γεγονός που έγινε “viral” σε όλα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης της χώρας, αλλά και σε πολλά ΜΜΕ του εξωτερικού. Η εικόνα του υποψήφιου τότε βουλευτή της Χρυσής Αυγής, Ηλία Κασιδιάρη, να ρίχνει νερό στο πρόσωπο της νυν Περιφερειάρχους Αττικής, Ρένας Δούρου και να χαστουκίζει τη Βουλευτή του ΚΚΕ, Λιάνα Κανέλλη, κατά τη διάρκεια της εκπομπής του δημοσιογράφου Γιώργου Παπαδάκη, μόλις δέκα ημέρες από τη διεξαγωγή των Βουλευτικών εκλογών του Ιουνίου του 2012, αποτελεί θέμα σχολιασμού μέχρι και σήμερα.

Το κόμμα πήρε θέση για το γεγονός δημοσιεύοντας ένα δελτίο τύπου κόλαφο για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, εναντίον των οποίων στρέφεται το κόμμα αποκλείοντάς τα πριν το αποκλείσουν. Η ρητορική μίσους διαφαίνεται καθαρά σε όλη την έκταση του δελτίου τύπου, ενώ παράλληλα το κόμμα απενοχοποιεί το βουλευτή του, κατηγορεί τη Λιάνα Κανέλλη, θέτει τον εαυτό του στη θέση του θύματος και των αδικημένων από τα ΜΜΕ και την ελληνική δικαιοσύνη, καταλήγοντας στο ότι «...Η ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ συνεχίζει τον αγώνα της για ένα δυνατό εθνικιστικό κίνημα εναντίον όλων και φυσικά εναντίον των ορφανών του Μαρξ, που κυριαρχούν στα κανάλια και παίζουν ένα βρώμικο παιχνίδι προπαγάνδας. Εάν θέλετε να καταδικάσουμε τον συναγωνιστή μας για την πράγματι ατυχή στιγμή, καταδικάστε και εσείς πρώτα τις ύβρεις και την επίθεση της Λιάνας Κανέλλη, αλλιώς δεν είστε τίποτε άλλο από θλιβεροί υποκριτές σε διατεταγμένη υπηρεσία. Άξιος ο μισθός σας! Στις 17 Ιουνίου θα μιλήσει ο λαός και αυτός θα κρίνει...».²³⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε αυτό το απόσπασμα έχει το ύφος, που είναι γραμμένο το δελτίο τύπου καθώς γίνεται αναφορά στο θέμα της προπαγάνδας, που «αντιμετωπίζει» το κόμμα από τα ΜΜΕ, ειδικά όταν

²³⁰ «Για το γεγονός στο πρωινό του ANT1»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/gia-to-gegonos-sto-prwino-tou-ant1#ixzz4ET7hvgTu>, ανάρτηση 7/6/2012, τελευταία πρόσβαση 10/7/2016

στους λόγους των κομμάτων εντοπίζονται χαρακτηριστικά στοιχεία της προπαγάνδας, ενώ γίνεται ξανά αναφορά στο ότι η Χρυσή Αυγή αποτελεί ένα εθνικιστικό κίνημα, που έχει ως στόχο να ενδυναμωθεί και να εναντιωθεί στην αριστερά, την οποία την ειρωνεύεται αποκαλώντας τους εκπροσώπους της υποτιμητικά «ορφανά του Μαρξ». Εδώ λοιπόν, γίνεται εφαρμογή δύο κανόνων της προπαγάνδας: του κανόνα της μεταγίσεως και του κανόνα της μειοψηφίας και της μεταδόσεως από το κόμμα της Χρυσής Αυγής, με βάση τους οποίους η Χρυσή Αυγή εκμεταλλεύτηκε το γεγονός που συνέβη στην εκπομπή του Παπαδάκη με σκοπό να επηρεάσει την κοινή γνώμη, κάνοντας ταυτόχρονα χρήση των τεχνικών της μαρτυρίας, εφόσον πρόκειται για ένα γεγονός που προβλήθηκε από την τηλεόραση και του εφέ της μάζας, καθώς αναφέρει ότι ο λαός θα τους κρίνει.

Όσον αφορά τη θεματική της ιστορίας περιλαμβάνει μόνο ένα δελτίο τύπου, το οποίο αναφέρεται στην γενοκτονία του ποντιακού ελληνισμού. Ο λόγος του κόμματος εδώ γίνεται εθνικιστικός, καθώς γίνεται αναφορά στο θέμα της μνήμης και ότι δεν πρέπει να ξεχνάμε τους προγόνους μας. Η Χρυσή Αυγή γενικότερα δίνει έμφαση στο θέμα της ιστορίας, ενώ παράλληλα διοργανώνει πορείες και διάφορες εκδηλώσεις, με σκοπό την ενίσχυση του πατριωτικού αισθήματος. Πολλές φορές όμως, τείνει στην παραχάραξη της ιστορίας, βασικό χαρακτηριστικό και της φασιστικής της ιδεολογίας.

Με τη θεματική «επιθέσεις σε Χρυσανγίτες», αλλά και τα δελτία τύπου, που περιλαμβάνονται σε αυτή, αντιλαμβανόμαστε τη θέση του κόμματος απέναντι στους πολιτικούς του αντιπάλους, αλλά και τους μετανάστες. Το κόμμα δίνει έμφαση στο ποιος ευθύνεται για την επίθεση, παρά στο ίδιο το γεγονός. Από τη μία υπεύθυνοι για το περιστατικό βίας επί της οδού Πατησίων είναι οι μετανάστες, τους οποίους αποκαλεί «λαθρομετανάστες» και από την άλλη για την επίθεση σε Βουλευτή του Κόμματος στα Ιωάννινα, το «αριστερό παρακράτος» και το «ανθελληνικό κράτος», εννοώντας τους πολιτικούς του αντιπάλους, ενώ παράλληλα κατηγορεί και τους δημοσιογράφους. Ο λόγος του κόμματος μέσω των δελτίων τύπου του είναι έντονος και επιθετικός, ξεπερνώντας τα όρια της λεκτικής βίας, ενώ ταυτόχρονα επαναφέρουν το στόχο του εθνικού αγώνα για την απελευθέρωση της χώρας από τους «προδότες του μνημονίου», εννοώντας την τότε Κυβέρνηση Σαμαρά.

Εντούτοις, σε άλλα δελτία τύπου - τα οποία τα κατατάξαμε στη θεματική της «καταγγελίας»- το κόμμα καταγγέλλει τους πολιτικούς του αντιπάλους χωρίς να

προτείνει κάποια αντιπρόταση στα προγράμματά τους. ασκώντας έντονη κριτική, ενώ ο λόγος του γίνεται συνάμα επιθετικός. Ωστόσο, αυτό που οφείλουμε να σχολιάσουμε είναι το γεγονός ότι όσον αφορά τα δελτία τύπου του κόμματος στα οποία καταγγέλλονται οι πολιτικές τοποθετήσεις της Νέας Δημοκρατίας και του ΣΥΡΙΖΑ, παρατηρούμε ότι λόγω της μορφής και της συντομίας τους, τείνουν περισσότερο να είναι απλά πολιτικά σχόλια, παρά δελτία τύπου, που καταγγέλλουν τις εκάστοτε πολιτικές τοποθετήσεις των άλλων κομμάτων.

Άρα, αυτό που παρατηρούμε έως τώρα είναι ότι το κόμμα μέσω των δελτίων τύπου του προβάλλει ένα αίσθημα αδικίας για την ελλιπή προβολή του από τα ΜΜΕ, ενώ ασκεί έντονη κριτική εναντίον των κομμάτων, αλλά και της ΕΕ., έχοντας δημιουργήσει έναν αντιπαραθετικό, λαϊκιστικό, προπαγανδιστικό λόγο, που παραχαράσσει την ιστορία, εξαπολύοντας μίσος εναντίον των πολιτικών του αντιπάλων, τονίζοντας τον κινηματικό του χαρακτήρα. Ένα ακόμα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των προς εξέταση δελτίων τύπου είναι το ότι δεν έχουν την κλασική μορφή που έχει ένα δελτίο τύπου, το οποίο συνήθως ακολουθεί το μοντέλο της ανεστραμμένης πυραμίδας. Το μοντέλο αυτό, που έχει επικρατήσει ως επί τω πλείστον στον ειδησεογραφικό λόγο, ξεκινάει με το γεγονός, ενώ ακολουθούν το ποιος έδρασε, σε ποιο τόπο, πότε, με ποιο τρόπο και γιατί. Αυτό, δεν ισχύει στα δελτία τύπου του κόμματος, που είναι ιδιαιτέρως λακωνικά και παραπέμπουν σε στρατιωτικές ανακοινώσεις, όπως για παράδειγμα σε ημερίσιες διαταγές κ.ά.. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τα δελτία τύπου του 2015, που θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια.

Κεφάλαιο 14: Τα δελτία τύπου του κόμματος κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2015

Κατά την περίοδο των Βουλευτικών Εκλογών του Ιανουαρίου και του Σεπτεμβρίου του 2015, το κόμμα της Χρυσής Αυγής κατάφερε να κερδίσει την τρίτη θέση στη Βουλή. Όπως αναφέραμε, και στο δεύτερο μέρος της έρευνάς μας όπου παρουσιάσαμε την πολιτική και κοινωνιολογική ανάλυση του κόμματος, στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 το κόμμα, μπορεί να κέρδισε την τρίτη θέση, αλλά η πορεία του ήταν φθίνουσα, ενώ κατά την περίοδο των πρόωρων Βουλευτικών εκλογών του Σεπτεμβρίου, κατάφερε να επαναφέρει τα ποσοστά του στα επίπεδα του Ιουνίου του 2012.

Στόχος μας μέσω της ανάλυσης των δελτίων τύπου για το προαναφερθέν χρονικό διάστημα, όπως συνέβη και στην προηγούμενη ενότητα, είναι να παρουσιάσουμε τα θέματα, στα οποία εντάσσονται τα δελτία τύπου, για να καταφέρουμε να εμβαθύνουμε τη μελέτη μας αναφορικά με το λόγο που υιοθετεί το κόμμα της Χρυσής Αυγής.

Έχοντας ως κριτήριο τη συχνότητα εμφάνισης, των κατηγοριών, που προκύπτουν από την εξέταση του υλικού μας, καταλήξαμε σε τρεις θεματικές αυτή τη φορά, εν αντιθέσει με τις πέντε θεματικές που είχαμε παρουσιάσει αναφορικά με τα δελτία τύπου, που δημοσιεύτηκαν κατά την περίοδο των εκλογών του 2012. Οι θεματικές που περιλαμβάνουν τα δελτία τύπου του κόμματος είναι 1) οι πολιτικές θέσεις, 2) η καταγγελία και 3) η ιστορία.

Αναλυτικότερα στην κατηγορία των «πολιτικών θέσεων», αντιστοιχούν όλα τα δελτία τύπου, που αναφέρουν τις πάγιες πολιτικές θέσεις του κόμματος είτε τις πολιτικές του θέσεις σε αντιπαράβολή με τα υπόλοιπα κόμματα. Η θεματική κατηγορία της «καταγγελίας», από την άλλη, περιλαμβάνει όλες τις καταγγελίες του κόμματος εναντίον των εκάστοτε αντιπάλων του. Πάγια πλέον θεματική κατηγορία, μπορεί να χαρακτηριστεί η θεματική της «ιστορίας», που δε μπορεί να λείψει από τους λόγους του κόμματος καθώς η εθνική αναγέννηση, που επιζητά, μπορεί να επέλθει με τη γνώση της ιστορίας και την ενίσχυση της συλλογικής μνήμης.

Μέσω των δελτίων τύπου, που συναποτελούν τις τρεις προαναφερθείσες θεματικές, το κόμμα προσπαθεί να προβάλλει εντονότερα τις πολιτικές του θέσεις, καταγγέλλοντας ταυτόχρονα τους «εσωτερικούς» και τους «εξωτερικούς» του εχθρούς. Και σε αυτό το σημείο το επόμενο βήμα στην ανάλυσή μας είναι η ερμηνεία, όπου θα σχολιάσουμε τα ευρήματα της έρευνάς μας, μέσω των οποίων, θα εξάγουμε και τα συμπεράσματά μας.

Στη θεματική των «πολιτικών θέσεων», τα δελτία τύπου συνήθως τονίζουν ότι η Χρυσή Αυγή είναι τρίτο κόμμα στη Βουλή, πράγμα που αποτελεί ένα από τα μοτίβα που επαναλαμβάνονται στο λόγο του κόμματος. Η Χρυσή Αυγή, παρουσιάζεται ως ο «Ρομπέν των δασών», που ήρθε για να σώσει τη χώρα από τους «τοκογλύφους» και τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα. Χαρακτηριστικά αναφέρει σε ένα δελτίο τύπου «Ο Σύριζα ακύρωσε τις προεκλογικές του δεσμεύσεις για διαγραφή του χρέους μέσα σε 9 μόλις ημέρες και οδεύει ολοταχώς προς νέο Μνημόνιο και απόλυτη υποταγή στους τοκογλύφους δανειστές. Η Χρυσή Αυγή, η μόνη φωνή της Εθνικής αντιπολίτευσης, είναι και η μόνη δύναμη ικανή να διεκδικήσει διαγραφή του παράνομου χρέους και κατάργηση των επαχθών μνημονιακών μέτρων.»²³¹ Τα μοτίβα των «τοκογλύφων», των «λαθρομεταναστών», επιστρέφουν, ενώ παράλληλα το κόμμα θεωρεί συνεχιστή του Σαμαρά και του Βενιζέλου, τον Πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα, «Ο Σύριζα διατηρεί όλα τα αιματηρά μνημονιακά μέτρα, αποδέχεται την επαίσχυντη εποπτεία της τρόικα (με άλλο όνομα) και απαρνείται τις φιλολαϊκές, προεκλογικές του υποσχέσεις για να διασφαλίσει τα συμφέροντα των διεθνών τοκογλύφων. Μοναδική δύναμη αντίστασης στην οικονομική κατοχή της χώρας, μοναδικό πραγματικά αντιμνημονιακό κίνημα είναι ο Λαϊκός Σύνδεσμός-Χρυσή Αυγή, γι' αυτό και οι εκλεγμένοι βουλευτές του παραμένουν παράνομα στις φυλακές.»²³² Επιπλέον, υπάρχει μία τραγικότητα στο λόγο

²³¹ «Μέσα σε 9 μέρες ακύρωσε όλες τις δεσμεύσεις του ο Σύριζα»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/mesa-se-9-meres-akurwse-oles-tis-desmeuseis-tou-o-suriza#ixzz4FvgaWlWt>, ανάρτηση 4/2/2015, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

²³²

«Ο Σύριζα, αντί να σκίσει το μνημόνιο, έσκισε το προεκλογικό του πρόγραμμα - Μοναδική δύναμη αντίστασης στους διεθνείς τοκογλύφους η Χρυσή Αυγή»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/o-suriza-anti-na-skisei-to-mnhmonio-eskise-to->

τους όταν αναφέρουν τη λέξη «αίμα», που αποτελεί συχνή έκφραση του κόμματος. Αυτό που παρατηρείται και είναι εξίσου σημαντικό είναι ότι το κόμμα έχει υιοθετήσει έναν όχι και τόσο επιθετικό λόγο, αλλά περισσότερο διπλωματικό, στοχεύοντας στην ανάδειξή του και στην ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση των ποσοστών του. Η επανάληψη αυτών των μοτίβων είναι ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της προπαγάνδας, όπως και το αίσθημα φόβου, που προσπαθεί να προκαλέσει μέσω της ρητορικής της περί εθνικής απειλής.

Όσον αφορά τη θεματική της καταγγελίας, τα δελτία τύπου που συγκαταλέγονται σε αυτή επαναλαμβάνουν την πεποίθηση ότι ο Αλέξης Τσίπρας εξαπάτησε το λαό και θα διατηρήσει τα μέτρα λιτότητας. *«Ο ΣΥΡΙΖΑ εξαπάτησε τους πολίτες, διατηρεί όλα τα μνημονιακά μέτρα που είχε υποσχεθεί ότι θα καταργήσει και συνεχίζει να μας ληστεύει μέσω της αιματηρής υπερφορολόγησης.»*²³³ Πάλι εδώ, παρατηρούμε ότι το κόμμα προσπαθεί να προκαλέσει ένα αίσθημα φόβου, στον ήδη από τις προηγούμενες κυβερνήσεις, απογοητευμένο ελληνικό λαό. Το κόμμα καταγγέλλει λοιπόν, αλλά επί της ουσίας δεν έχει συγκροτήσει ένα πρόγραμμα, που θα οδηγήσει τη χώρα έξω από την κρίση.

Επιπλέον, κάνοντας χρήση του υπερθετικού βαθμού των ονομάτων, υποσκάπτει έναν τρόπο για να μειώσει τους πολιτικούς του αντιπάλους, μεγεθύνοντας την έκταση των οικονομικών προβλημάτων. Ο κανόνας της μεγέθυνσης, συγκαταλέγεται και αυτός στις βασικές χαρακτηριστικές τεχνικές της προπαγάνδας με στόχο τη διάδοση των ιδεών του κόμματος. Ένα ακόμα μοτίβο που επαναλαμβάνεται είναι αυτό της μετανάστευσης, ενώ το κόμμα αποδίδει στους μετανάστες την ιδιότητα των αλλοδαπών, των λαθρομεταναστών, που αποτελούν αφενός ένα υγειονομικό κίνδυνο και αφετέρου μία από τις βασικές αιτίες της ανεργίας των κατοίκων της χώρας. Κοινότοπο, κι όμως επαναλαμβανόμενο, το μοτίβο της μετανάστευσης κατέχει κυρίαρχη θέση στην πολιτική ατζέντα του κόμματος.

proeklogiko-tou-programma-mon#ixzz4FviyL2XL, ανάρτηση 20/2/2015, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

²³³ «Ο ΣΥΡΙΖΑ διατηρεί όλα τα μνημονιακά μέτρα»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/o-suriza-diathrei-ola-ta-mnhmoniaka-metra#ixzz4Ja9hylHD>, ανάρτηση 8/5/2015, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

Αυτό που παρατηρούμε σχετικά με τη θεματική της ιστορίας, όπως αναφέραμε και προηγουμένως είναι ότι η ιστορία έχει εξέχουσα σημασία στη διατήρηση της μνήμης, ενώ η θέση της στην πολιτική ατζέντα του κόμματος είναι σταθερή. Βέβαια η ιστορία χρησιμοποιείται με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντα του κόμματος. Στο δελτίο τύπου, που δημοσιεύτηκε στις 30 Απριλίου 2015 για την εργατική Πρωτομαγιά, το κόμμα δεν αναφέρεται στην ιστορία αυτής της ημέρας, αλλά βρίσκει την ευκαιρία να αναφέρει ότι το κόμμα είναι η μόνη λύση των πολιτών για να ξεφύγουν από την κρίση. Το δελτίο τύπου αναφέρει λακωνικά *«Ο Έλληνας εργαζόμενος, που έχει πληγεί βάνουσα από το μνημόνιο και την λαθρομετανάστευση, εναποθέτει στο Εθνικιστικό Κίνημα τις ελπίδες του για αξιοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη.»*. Όπως επίσης, στο δελτίο τύπου του με θέμα την επέτειο της γενοκτονίας των Ποντίων, που δημοσιεύτηκε στις 19 Μαΐου 2015, το κόμμα αναγράφει προβαίνοντας σε μία πολιτική του τοποθέτηση, καταγγέλλοντας τη νέα κυβέρνηση *«Η διατήρηση της Εθνικής Μνήμης και η διεθνής αναγνώριση της γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού είναι ύψιστο χρέος όλων των Ελλήνων, ιδίως στην εποχή μας που οι προδοτικές κυβερνήσεις προωθούν την ελληνοτουρκική φιλία και προδίδουν το εθνικό συμφέρον.»*. Επομένως, η ιστορία χρησιμοποιείται ως μέσο διδασχής και διάδοσης των θέσεων του κόμματος, προς τους ψηφοφόρους του, αλλά και τους εν δυνάμει ψηφοφόρους.

Συνεπώς, μέσω των δελτίων τύπου του κόμματος κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2015, μπορούμε να αντιληφθούμε, ότι η Χρυσή Αυγή τοποθετήθηκε εντονότερα πολιτικά σε σχέση με το 2012, γεγονός που μαρτυρά και η καθημερινή δημοσίευση τουλάχιστον ενός δελτίου τύπου. Το μοτίβο του «αίματος», επαναλαμβάνεται σε πολλά δελτία τύπου, δίνοντας ένα τόνο τραγικότητας της κατάστασης στους λόγους του κόμματος. Το μεταναστευτικό, λόγω της έλευσης των προσφύγων, κατέχει δεσπόζουσα θέση στην πολιτική ατζέντα του κόμματος και παρουσιάζεται είτε ως υγειονομική απειλή, λόγω των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων, είτε ως έναν από τους βασικότερους λόγους για την ανεργία των πολιτών της χώρας.

Παράλληλα, πάντα με λακωνικότητα, το κόμμα ασκεί κριτική ενάντια στην Κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, εφόσον, όπως αναφέρει και σε ένα δελτίο τύπου του, αποτελεί «εθνική αντιπολίτευση» ενάντια στην κυβέρνηση. Εντούτοις, τα υπόλοιπα κόμματα έχουν υποδεέστερο ρόλο στα δελτία τύπου του, αντιμετωπίζοντας τη νεοσυσταθείσα κυβέρνηση της αριστεράς ως εθνική απειλή, που σύντομα θα

«προδώσει» τη χώρα με τις πολιτικές διαβεβαιώσεις της κυβέρνησης, να θεωρούνται φρούδες.

Επίλογος

Στο πλαίσιο της εκπόνησης τη διπλωματικής εργασίας ειδίκευσης με τίτλο «Η άνοδος της Χρυσής Αυγής: Τα νεοναζιστικά προπαγανδιστικά μοτίβα στην Ελλάδα της κρίσης (2012-2015)», προσπαθήσαμε να ορίσουμε την έννοια της Χρυσής Αυγής, αφενός ως ακροδεξιό κόμμα και αφετέρου ως αντικίνημα.

Η δυσκολία στην εννοιολόγηση ενός φαινομένου έγκειται στο γεγονός ότι πολλές φορές οι επιστήμονες οδηγούνται σε εννοιολογική υπερέκταση. Όσον αφορά τον ορισμό της Χρυσής Αυγής, σαφώς φτάσαμε σε ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το φαινόμενο δε χωρά περαιτέρω έρευνα. Και αυτό γιατί δεν υπάρχει ένας μόνο ορισμός για το φαινόμενο της άκρας δεξιάς. Προσπαθώντας να ορίσουμε το φαινόμενο της Χρυσής Αυγής, καταλήξαμε σε δύο ορισμούς.

Ο πρώτος ορισμός σχετίζεται με τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της, ορίζοντάς την ως ένα κόμμα της άκρα δεξιάς του τρίτου κύματος²³⁴, με εξτρεμιστική και ακτιβιστική δράση, νεοναζιστικά και φασιστικά στοιχεία, που εφαρμόζει πρακτικές βίας, απορρίπτοντας τους δημοκρατικούς θεσμούς. Μερικά ακόμα χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του κόμματος είναι ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, η ετεροφοβία, η απειλή του άλλου, ενώ παράλληλα προτείνει μία πιο αυταρχική και ιεραρχική διεύθυνση των πραγμάτων. Οι εκάστοτε κυβερνήσεις αντιμετωπίζονται από το κόμμα ως εθνικοί προδότες και ως ένας σοβαρός κίνδυνος για την ιδέα του έθνους, Επιπλέον, ως κίνδυνος για τη χώρα θεωρούνται και οι μετανάστες, που κατά τη Χρυσή Αυγή

²³⁴ Γεωργιάδου, Β., «Η άκρα δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2008: Οι μελετητές παρουσιάζουν το φαινόμενο της ανόδου της άκρας δεξιάς, που αναπτύχθηκε μεταπολεμικά, χωρισμένο σε τρία κύματα. Το πρώτο κύμα τοποθετείται στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 και τις αρχές του 1950, το δεύτερο στην εποχή του μεταβιομηχανισμού και το τρίτο κατά την μετακομμουνιστική εποχή, δηλαδή στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές του 1990. :σελ 86-89

ευθύνονται για την ανεργία, για διάφορες ασθένειες και επιδημίες και το κυριότερο απειλούν τη φυλετική καθαρότητα που υποστηρίζει το κόμμα. Επίσης, για το κόμμα υπάρχει ακόμα ένας κίνδυνος που караδοκεί από το εξωτερικό. Πρόκειται για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που στερεί την εθνική κυριαρχία και αυτάρκεια από τη χώρα.

Ο δεύτερος ορισμός που αποδώσαμε στο κόμμα της Χρυσής Αυγής, έχει να κάνει με τον χαρακτηρισμό του κινήματος, που το κόμμα επαναλαμβάνει συνεχώς στους λόγους του. Έχοντας, παρουσιάσει τους βασικότερους ορισμούς και τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών κινημάτων, καταφέραμε να καταρρίψουμε τον αυτοχαρακτηρισμό της Χρυσής Αυγής ως κίνημα, καθώς τα χαρακτηριστικά της και όλη της η δράση αντιτίθενται με τα χαρακτηριστικά των κινημάτων. Έτσι, καταλήξαμε στο γεγονός ότι η Χρυσή Αυγή αποτελεί ένα αντικίνημα. Να σημειωθεί ότι δεν είναι όλες οι μορφές συλλογικής δυσaráσκειας κινήματα και δη το κόμμα της Χρυσής Αυγής, που χαρακτηρίζεται από ρατσιστικά ιδεώδη, εναντιώνεται στους δημοκρατικούς θεσμούς και υιοθετεί ένα λόγο αποκλεισμού μερικών ομάδων. Βέβαια, ο όρος του αντικινήματος κατά τη γνώμη μας είναι κάτι αβέβαιο. Και αυτό, γιατί δεν του έχουν αποδοθεί ακόμα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ούτως ώστε να μην συγχέεται με τον όρο του κινήματος, ενώ η βιβλιογραφία παρουσιάζει ελλείψεις, με τον κίνδυνο οι επιστήμονες να υποπέσουν στο παράδειγμα του γατόσκυλου, που αναφέρει ο Sartori.

Αν προσπαθήσουμε να αναζητήσουμε τα αίτια της ανόδου του κόμματος, με βάση τα αποτελέσματα του Exit Poll ###, που επιμελήθηκε ο Δρ. Παναγιώτης Κουστένης, πολύ γρήγορα θα αντιληφθούμε ότι η ψήφος υπέρ της Χρυσής Αυγής είναι ψήφος δυσaráσκειας και αποδοκιμασίας ενάντια στα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα και πιο συγκεκριμένα στις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ, των οποίων οι εκροές ψηφοφόρων ήταν σημαντικές από το 2012 μέχρι και σήμερα. Το κόμμα της Χρυσής Αυγής κατάφερε να εισέλθει στη Βουλή το 2012, κατακτώντας σημαντικά ποσοστά. Κατά τις Ευρωεκλογές του 2014, διατήρησε τα υψηλά ποσοστά του, παρά το γεγονός ότι είχε ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον πολλών μελών του, που οδηγήθηκαν στη φυλακή. Κατά τις Βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, ναι μεν το κόμμα κατέκτησε την τρίτη θέση στη Βουλή των Ελλήνων, όμως τα ποσοστά του μειώθηκαν, ενώ κατά τις πρόωρες Βουλευτικές Εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, τα ποσοστά του κόμματος επανήλθαν στο επίπεδο των ποσοστών που είναι κατά τις Βουλευτικές εκλογές του 2012. Άλλωστε όπως

αναφέραμε και στο δεύτερο μέρος της έρευνάς μας, το κόμμα της Χρυσής Αυγής έχει σταθερή παρουσία τόσο στα αστικά, όσο και στα αγροτικά κέντρα, πράγμα που σηματοδοτεί και την τοπική του παρουσία.

Αναφορικά με το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος, τα μεγαλύτερα ποσοστά του προέρχονται από όσους πλήττονται περισσότερο από την κρίση. Το κόμμα έχει μεγαλύτερη απήχηση στους άνδρες απ' ότι στις γυναίκες και ανήκουν στην ηλικιακή κλίμακα 18-34 ετών ή 35-54 ετών. Επιπροσθέτως, ως προς το μορφωτικό επίπεδο των ψηφοφόρων, το κόμμα έχει περισσότερη απήχηση στους ψηφοφόρους που είναι έως και απόφοιτοι δημοτικού ή απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ως προς τα επαγγέλματα των ψηφοφόρων στην Επικράτεια, το κόμμα σημειώνει υψηλότερα ποσοστά στους αγρότες, τους καλλιεργητές, τους ψαράδες και τους κτηνοτρόφους, στους ελεύθερους επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενους και τους ανέργους, σημειώνοντας πάντα μερικές διαφοροποιήσεις, ενώ στην Αττική από τους ανέργους, τους ελεύθερους επαγγελματίες-αυτοαπασχολούμενους και ενίοτε από τους σπουδαστές και του φοιτητές, αλλά και τους μισθωτούς ιδιωτικού και δημοσίου τομέα.

Παράλληλα, όσον αφορά το φαινόμενο της ανόδου της Χρυσής Αυγής, επιβεβαιώσαμε το ότι το κόμμα οδηγήθηκε στην εκλογική του επιτυχία όχι μόνο μέσω των περιστάσεων, που εκμεταλλεύτηκε λόγω της ευρύτερης κρίσης, αλλά και μέσω της ρητορικής του και της προπαγάνδας. Ιδιαίτερα τους εννέα πρώτους μήνες ζωής της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, ο λόγος του κόμματος έγινε πιο λιτός και στοχευμένος, ενώ ταυτόχρονα αναπαρήγαγε τα μοτίβα της ιδεολογίας του, που αναφέραμε μέσα από τις προηγούμενες ενότητες, χωρίς όμως να προτείνει λύσεις για τα ενδεχόμενα θέματα που τίθενται.

Έχοντας εξετάσει το υλικό μας, τα δελτία τύπου του κόμματος της Χρυσής Αυγής, παρουσιάζουν σημαντικές αλλαγές σε σχέση με το 2012. Τα δελτία τύπου είναι περισσότερα, όχι μόνο λόγω του ότι εξετάσαμε το πρώτο εννιάμηνο της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά λόγω της δημοσίευσης ενός ή και περισσότερων δελτίων τύπου επί καθημερινή βάση. Η έκταση των δελτίων τύπου κυμαίνεται ως επί το πλείστον από 3-7 σειρές. Ο Τσίπρας, παρουσιάζεται ως ο συνεχιστής του Σαμαρά και του Βενιζέλου, αναφορικά με τα μέτρα λιτότητας. Τα δελτία τύπου του κόμματος, αποτελούν περισσότερο σύντομες τοποθετήσεις, παρά δελτία τύπου και αυτό το

διαπιστώνουμε εύκολα με την πρώτη ματιά. Το κόμμα υποδεικνύει ορισμένα προβλήματα, αλλά δεν προτείνει κάποια λύση ενάντια στην κρίση. Επιπλέον, παρουσιάζεται ως ο «Ρομπέν των δασών» και ως η μόνη σωτηρία ενάντια στα μέτρα λιτότητας και στις κυβερνήσεις. Ο λόγος του κόμματος είναι ιδιαίτερα λαϊκιστικός, ρατσιστικός, αντιπαραθετικός και προπαγανδιστικός, ενώ ταυτόχρονα το κόμμα εφαρμόζει και μία ρητορική μίσους ενάντια στο ο,τιδήποτε μπορεί να αλλοτριώσει την εθνική ταυτότητα της χώρας. Ειδικά η στάση που κρατά απέναντι στο ΣΥΡΙΖΑ είναι αυτή της «εθνικής αντιπολίτευσης» και του «σωτήρα» της χώρας, που έρχεται να σώσει τον κατατρεγμένο και ελληνικό λαό, που απειλείται από τον κίνδυνο τον εξωτερικό (πχ Ευρωπαίοι Εταίροι κ.ά.) και από τον εσωτερικό (μετανάστες)

Παράλληλα ας μην ξεχνάμε την ουσία της ιστορίας, καθώς αυτή κινητοποιεί τη μνήμη και τρόπον τινά το λαϊκό αίσθημα. Ταυτόχρονα το κόμμα, επαναλαμβάνει ότι είναι η τρίτη δύναμη στη Βουλή, με σκοπό την προσέλκυση νέων ψηφοφόρων, αλλά και τη διάδοση των θέσεών του.

Ενδιαφέρον εξίσου, παρουσιάζει και η μορφή των δελτίων τύπου το κόμματος. Είναι σύνηθες τα δελτία τύπου να ακολουθούν το μοντέλο της ανεστραμμένης πυραμίδας, κάτι που δεν ισχύει με τα δελτία τύπου της Χρυσής Αυγής. Τα δελτία τύπου του κόμματος είναι ιδιαίτερος λακωνικά και παραπέμπουν σε στρατιωτικές ανακοινώσεις, όπως για παράδειγμα σε ημερήσιες διαταγές κ.ά.. Επ' ουδενί δεν ακολουθούν τα πρότυπα του ειδησεογραφικού λόγου. Ίσως ακόμα και αυτό να αποτελεί μία μορφή προπαγάνδας και διάδοσης της ιδεολογίας του κόμματος. Αυτό που πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη μας είναι το γεγονός ότι το κόμμα μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα έχει καταφέρει να εδραιωθεί στο πολιτικό γίγνεσθαι. Ποιο θα είναι το μέλλον της Χρυσής Αυγής; Ο χρόνος θα το δείξει. Ενδεχομένως η έρευνά μας στο κοντινό μέλλον, να μπορέσει να αποκαλύψει στοιχεία, που τη δεδομένη στιγμή δεν ήταν εφικτό να παρουσιαστούν, καθώς το φαινόμενο της Χρυσής Αυγής είναι πολυεπίπεδο και χωρά περαιτέρω μελέτη.

Βιβλιογραφία

Arendt, H., «*The Origins of Totalitarianism*», OH:Meridian Books, Cleveland 1951

Bernays, E., “*Propaganda*”, Ig Publishing; New edition edition, 2004

Βλάχος, Γ, «*Πολιτική Ψυχολογία*», Παπαζήσης, Αθήνα, 1975

Βούλγαρης, Γ. και Νικολοκάπουλος, Η., «*2012: Ο διπλός εκλογικός σεισμός*», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2014

Γεωργακοπούλου, Α. και Γούτσος, Δ., «*Κείμενο και επικοινωνία*», Ανανεωμένη έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2011

Γεωργιάδου, Β., «*Η άκρα δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης*», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2008

Chomsky, N., “*Media control*”, Seven stories press, New York, 1991

Della Porta D., Diani M., «*Κοινωνικά Κινήματα, μία εισαγωγή*», Σεφεριάδης Σ. (πρόλογος-επιμέλεια), Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2010

Δεμερτζής, Ν., «*Ο λόγος του εθνικισμού, αμφίσημο σημασιολογικό πεδίο και σύγχρονες τάσεις*», Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα 1986

Duverger, M., «*Εισαγωγή στην πολιτική*», Οικονόμου, Σ.(μτφρ.), Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985

Gerstle, J, «*Η πολιτική επικοινωνία*», Ψύλλα, Μ. (προλ.&επιμ.), Κουντούρη, Φ (μτφ), Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 2014

Hague, R., Harrop. M., “*Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*”, Κωνσταντινίδης, Γ. (επιμ.), Παγουλάτος, Γ. (πρόλ.), Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011

Hainsworth, P., «*Η ακροδεξιά: Ιδεολογία – Πολιτική - Κόμματα*», Γεωργιάδου, Β. (Πρόλογος- Επιμέλεια της Ελληνικής Έκδοσης), Αθανασίου, Θ. (μτφρ.), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004

Κακαβούλια, Μ., «*Μελέτες στον αφηγηματικό λόγο*», Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2003

Καλογερόπουλος, Ν., «Η προπαγάνδα μέσον βιασμού των λαών», Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 1986

Kedourie, E., «Ο Εθνικισμός», Λέκκας, Π. (επιμ.), Μαρκέτος, Σ. (μτφρ.), Κιτρομηλίδης(προοίμιο), Εκδόσεις Κατάρτι, 2003

Lagroye, J., François, B. & Sawicki, F., «Πολιτική κοινωνιολογία», Ψύλλα, Μ. (εισ.-επιμ.), Μαγκανιώτης, Ε. (μτφρ.), Εκδόσεις τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2008

Lazarsfeld, P.F., Berelson, B. & Gaudet, H, "*The People's Choice*", Columbia University Press, 1944

Λέκκας, Π., «Η εθνικιστική ιδεολογία: Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2011

Mann, M., «*Fascists*», Cambridge University Press, Cambridge 2004

Mayer, N., «Η εκλογική συμπεριφορά», Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2005

McAdam, D., Tarrow, S. and Tilly, C., «*Dynamics of Contention*», Cambridge University Press, Cambridge 2001

Melucci, A., «*Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*», Cambridge University Press, New York 1996

Melzer, R. & Serafin, S., «Ο δεξιός εξτρεμισμός στην Ευρώπη», μφρ.: Ελίζα Παπαδάκη, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2014

Milza, P., «Οι μελανοχίτωνες της Ευρώπης: Η ευρωπαϊκή ακροδεξιά από το 1945 μέχρι σήμερα», Καυκιάς, Γ.(μτφρ.), Βουλέλης, Ν. (επιμ.), Εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2004

Μπαμπινιώτης, Γ. , «Μικρό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας», Κέντρο λεξιλογίας, Αθήνα 2006

Παπασαραντόπουλος, Π., «Εξτρεμισμός και πολιτική βία στην Ελλάδα- Το Big Bang της Χρυσής Αυγής», Πανταζόπουλος, Α. (πρόλογος), Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2014

Παπαστεργίου, Β. και Τάκου, Ε., *"Η Μετανάστευση στην Ελλάδα: Έντεκα μύθοι και περισσότερες αλήθειες"*, Αναθ. Έκδοση, Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ- Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα 2015

Παρασκευά-Βελουδογιάννη, Δ., *«Ο Εχθρός, το Αίμα, ο Τιμωρός: Αναλύοντας δεκατρείς λόγους του "Αρχηγού" της Χρυσής Αυγής»*, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2015

Paxton, R., *«Η ανατομία του φασισμού»*, Χαλμούκου, Κ.(μτφρ.), Εκδόσεις Κέδρος , Αθήνα 2006

Rhodes, M., et al., *«Developments in West European Politics»*, Basingstoke: Macmillan, 1997

Sartori, G., *«Σημασιολογία, έννοιες, συγκριτική μέθοδος»*, Σεφεριάδης, Σ. (επιλογή, επιμέλεια, εισαγωγή), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004

Συλλογικό, *«Ενδυνάμωση και Συναγωγή: Για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας»*, Στυλιανίδης,Σ.(επιστημονική επιμέλεια), Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2016

Συλλογικό, *«Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα»*, Παπαγεωργίου, Γ. (επιμέλεια), Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 1998

Tarrow,S., *«Power in movement: Social movements and contentious politics»*, Updated and Revised 3rd Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2011

Tilly, C., *«Κοινωνικά κινήματα 1768-2004»*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2007

Φραγκουδάκη, Α. , *"Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ελλάδα"*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013

Χαλικοπούλου, Δ. και Βασιλοπούλου, Σ., *"Η εθνικιστική λύση της Χρυσής Αυγής"*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2015

Χασαπόπουλος, Ν., *«Χρυσή Αυγή: Η ιστορία, τα πρόσωπα και η αλήθεια»*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2013

Ψαρράς, Δ. , *«Η μαύρη βίβλος της Χρυσής Αυγής»*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2012

Ψαρράς, Δ., «*Η Χρυσή Αυγή μπροστά στη δικαιοσύνη*», Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα Σεπτέμβριος 2014, *Ένας χρόνος από τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα*

Ψημίτης, Μ., «*Εισαγωγή στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα*», Εκδόσεις Διάδραση, Αθήνα 2011

Ψύλλα, Μ., «*Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*», Εκδόσεις Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2010

Wildenmann, R., «*Η εκλογική έρευνα: Συμπεριφορά του εκλογικού σώματος και ανάλυση εκλογών*», πρόλογος, μτφρ., σχόλια : Β.Γεωργιάδου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998

Αρθρογραφία- Επιστημονικές μελέτες

Γεωργιάδου Β., "Από την Εθνική Παράταξη στη Χρυσή Αυγή. Δεξιός λαϊκισμός και εξτρεμισμός στην Ελλάδα της κρίσης": <https://goo.gl/wOCofz> (2014)

Dinas E., Georgiadou V., Konstantinidis Y., & Rori L., "From dusk to Dawn: Local Party organisation and party success of right-wing extremism. Party politics, electronic edition" (2013): https://www.academia.edu/5351419/Article_on_Golden_Dawn_From_Dusk_to_Dawn_Local_party_organization_and_party_success_of_right-wing_extremism

Entman R., "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm", *Journal of Communication*, 1993: σελ. 51-58

Κουστένης, Π., «Εκλογές 2014: Ο εκλογικός κύκλος της Χρυσής Αυγής», *Αρχαιοτάξιο*, τχ 16, Νοέμβριος 2014, Εκδόσεις Θεμέλιο: σελ. 89-108

Linz, J., «Some notes toward a comparative study of fascism in sociological historical perspective» στο Laquer, W. (επιμ.), «*Fascism: A Reader's Guide*», Berkeley, University of California Press

Λούκα, Μ., «Φάκελος Χρυσή Αυγή: Πώς έγινε η επίθεση κατά της δημοκρατίας», ΒΗmagazino, No 677, 6 Οκτωβρίου 2013, Εφημερίδα Το Βήμα της Κυριακής, σελ. 21-26

Νικολακόπουλος, Η. και Κουστένης, Π., «Χρυσή Αυγή: Τρίτο κόμμα, αλλά με πορεία φθίνουσα (πλέον)», Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», Σαββατοκύριακο 7-8 Φεβρουαρίου

Μαυρής Γ., « Η ακτινογραφία της Χρυσής Αυγής: Ανάδυση και σταθεροποίηση του ακροδεξιού φαινομένου»: <http://www.mavris.gr/3625/aktinografia-xa/>, ανάρτηση 1/7/2013, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

McCarthy,J.,D. and Zald,M., N., «Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory», The American Journal of Sociology, Vol. 82, No. 6 (May, 1977),The University of Chicago Press, pp. 1212-1241: <http://www.jstor.org/stable/2777934>

Semetko A. Holli & Valkenburg M. Patti, "Framing European Politics: A content analysis", Journal of Communication, 2000, σελ 93-109

Sepheriades,S., «Fascism as a mass phenomenon: should we be calling it a ‘movement’?An exercise in historical semantics and interactive history», Paper presented at the Conference of the Heyman Center, Columbia University, ‘Fascisms Across Borders’, New York, April 1-2, 2015

Στυλιανίδης,Σ. και Μαμαλούδη, Χ., «Τα κοινωνικά αίτια ανόδου της Χρυσής Αυγής»: <http://tvxs.gr/news/ellada/ta-koinonika-aitia-anodoy-tis-xrysis-aygis>, Προδημοσίευση από το βιβλίο «Ενδυνάμωση και Συνηγορία: Για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας», Εκδόσεις Τόπος, ανάρτηση 23/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

Thomas,D., "A general inductive approach for qualitative data analysis": <http://www.frankumstein.com/PDF/Psychology/Inductive%20Content%20Analysis.pdf>, τελευταία πρόσβαση 18/9/2015, σελ 4

Ψημίτης, Μ., «Η κοινοτιστική θεμελίωση της Χρυσής Αυγής και το πραγματικό υποκείμενο της δράσης»: <http://rnbnet.gr/details.php?id=6832>, ανάρτηση 22/9/2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

Διαδικυτακές Πηγές

«Η εξομολόγηση ενός Χρυσανγίτη: Υπήρξα πιόνι ενός αστείου φυρερίσκου ‘Χρυσή Βρωμιά’»: <http://tvxs.gr/news/ellada/gkremizontas-mytho-tis-xrysis-aygis-i-eksomologisi-enos-xrysaygiti>, ανάρτηση 18/9/2012, τελευταία πρόσβαση 1/9/2015

«Αποτελέσματα αυτοδιοικητικών εκλογών 2010»:

http://www.eklogika.gr/page/dimoekloges/apotelesmata_2010, ανάρτηση 2010, τελευταία πρόσβαση 1/9/2015

«'Αγανακτισμένοι' και Χρυσή Αυγή»:

<http://www.ellinofreneianet.gr/details.php?id=4492>, αναδημοσίευση από το avgι.gr, ανάρτηση Μάιος 2012, τελευταία πρόσβαση 2/9/2015

«Ο διπλός εκλογικός σεισμός» : <https://www.bookpress.gr/stiles/sotiris-bandoros/ekloges-seismos>, ανάρτηση 26/5/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Εθνικές εκλογές Μαΐου 2012» (αποτελέσματα):

<http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012a/public/index.html#%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}%22>, ανάρτηση 7/5/2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Αποτελέσματα εκλογών 2015: 'Όχι' στις κάλπες ψήφισαν οι πολίτες. Σε ποσοστά - ρεκόρ η αποχή»:

<http://news247.gr/eidiseis/politiki/ekloges-gr/ekloges2015/apotelesmata-eklogwn-2015-oxi-stis-kalpes-pshfisan-oi-polites-se-pososta-rekor-h-apoxh.3674792.html>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Περιφερειακές - Δημοτικές Εκλογές 2010 Β' Κυριακή» (αποτελέσματα):

<http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012b/public/#%22cls%22:%22party%22,%22params%22:%22id%22:41%22> ανάρτηση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 20/9/2015

«Βουλευτικές εκλογές Ιούνιος 2012» (αποτελέσματα): <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2012b/public/#{%22cls%22:%22party%22,%22params%22:%22id%22:41}}>, ανάρτηση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 20/9/2015

«Exit Poll Βουλευτικών Εκλογών Ιούνιος 2012» (Metron Analysis) :
<http://www.metronanalysis.gr/exit-poll-%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CF%8E%CE%BD-%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82-2012/>, δημοσίευση Ιούνιος 2012, τελευταία πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2015

«Πολιτικές Θέσεις. Για την Χρυσή Αυγή του Ελληνισμού. Προτάσεις για τη λύση του ελληνικού προβλήματος, την ανάταξη της εθνικής μας οικονομίας, τη δημογραφική άνοδο και τη γεωπολιτική αναβάθμιση του Ελληνισμού»:
<http://www.xryshaygh.com/kinima/thesis>, ανάρτηση 2012, τελευταία πρόσβαση 17/9/2015

«Αφιέρωμα : Χρυσή Αυγή»,sansimera.gr: <https://www.sansimera.gr/articles/920>, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

«Αμετανόητος 1 στους 10 Έλληνες. Ψήφισε πάλι Χρυσή Αυγή»:
<http://news247.gr/eidiseis/politiki/ekloges-gr/evroekloges/eyrwekloges-2014-ametanohotos-1-stoys-10-ellhnes-pshfise-pali-xrysh-aygh.2807586.html>, ανάρτηση 26/5/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

«Ευρωεκλογές 2009- αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/e2009/pages/index.html>, ανάρτηση 12/6/2009, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

«Ευρωεκλογές 2014 - αποτελέσματα»: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/may2014/e/public/index.html#{%22cls%22:%22level%22,%22params%22:%22level%22:%22epik%22,%22id%22:1}}>, ανάρτηση Μάιος 2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

«Η εποποιία του Μακεδονικού αγώνα και το σημερινό προδοτικό ψευδορωμαϊκό» :
<http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/h-epoioia-tou-makedonikou-agwna-kai->

to-shmerino-prodotiko-pseudorwmaiiko, ανάρτηση 20/10/2014, τελευταία πρόσβαση 15/12/2015

«Εθνικές Εκλογές Ιανουάριος 2015» (αποτελέσματα): <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2015a/v/public/index.html#{%22cls%22:%22party%22,%22params%22:{%22id%22:41}}>, ανάρτηση 25/1/2015, τελευταία πρόσβαση 23/9/2015

«Γιατί η διεξαγωγή του δημοψηφίσματος»: <http://www.referendum2015gov.gr/giati-i-diexagogi-tou-dimopsifismatos/>, ανάρτηση Ιούνιος 2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Ελλάδα: Εγκρίθηκε με 178 ψήφους η διεξαγωγή δημοψηφίσματος»: <http://gr.euronews.com/2015/06/28/greece-pm-tsipras-gets-go-ahead-to-hold-controversial-bailout-referendum>, ανάρτηση 28/6/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Τελικά αποτελέσματα δημοψηφίσματος 5ης Ιουλίου 2015»: <http://www.referendum2015gov.gr/nea/telika-apotelesmata-dimopsifismatos-5is-iouliou-2015/>, ανάρτηση 5/7/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Το ψηφοδέλτιο του δημοψηφίσματος»: http://booksjournal.gr/media/k2/items/cache/dbe2064f7b08a4acf308a99bd5078f1b_L.jpg, ανάρτηση 29/6/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Τσίπρας: Υπέβαλε την παραίτηση της κυβέρνησης - Προανήγγειλε εκλογές»: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=730817>, ανάρτηση 20/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Εκλογές 2015: ΟΛΑ τα ονόματα της υπηρεσιακής κυβέρνησης»: <http://news247.gr/eidiseis/politiki/ekloges-gr/ekloges2015/ekloges-2015-ta-onomata-ths-yphresiakhs-kyvernshs.3635052.html>, ανάρτηση 28/8/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Η μεγαλύτερη αποχή της μεταπολίτευσης»: <http://www.kathimerini.gr/831613/article/epikairothta/politikh/h-megalyterh-apoxh-ths-metapoliteyshs>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Εθνικές Εκλογές- Σεπτέμβριος 2015» (αποτελέσματα):

<http://ekloges.yypes.gr/current/v/public/index.html#{%22cls%22:%22main%22,%22params%22:{}}>, ανάρτηση 21/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Η ακτινογραφία της ψήφου της Χρυσής Αυγής», συνέντευξη του Παναγιώτη Κουστένη στα Ενθέματα:<https://enthemata.wordpress.com/2015/09/27/koustenis/>, ανάρτηση 27/9/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Eurostat: Στο 25,7% η ανεργία στην Ελλάδα τον Ιανουάριο» :

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/946793/eurostat-sto-257-i-anergia-stin-ellada-ton-ianouario>, ανάρτηση 30/4/2015, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Οι πολιτικές θέσεις της Χρυσής Αυγής»:

<http://www.xryshaygh.com/assets/files/politikes-theseis.pdf>, τελευταία πρόσβαση 5/9/2015

«Για το γεγονός στο πρωινό του ANT1»:

<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/gia-to-gegonos-sto-prwino-tou-ant1#ixzz4ET7hvgTu>, ανάρτηση 7/6/2012, τελευταία πρόσβαση 10/7/2016

«Ετήσιοι Εθνικοί λογαριασμοί: Έτος 2012» : <http://bit.ly/2mDzmkc>, ανάρτηση 15/10/2013. τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί-Έτος 2015(2η εκτίμηση) & αναθεώρηση ετών 2013-2014»: <http://bit.ly/2mDCKvB>, ανάρτηση 14/10/2016, τελευταία πρόσβαση 12/11/2016

«Eurostat: Στο 26,8% το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, τον Οκτώβριο»:

<http://www.kathimerini.gr/27283/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/eurostat-sto-268-to-pososto-anergias-sthn-ellada-ton-oktwvrio>, ανάρτηση 1/2/2013, τελευταία πρόσβαση 12/11/2016

«Eurostat: Αρνητική πρωτιά της Ελλάδας στην ανεργία - Στο 48,3% το ποσοστό στους νέους»: <http://www.protothema.gr/economy/article/513803/eurostat-arnitiki-protia-tis-elladas-stin-anergia-sto-483-to-pososto-stous-neous-/>, ανάρτηση 30/9/2015, τελευταία πρόσβαση 12/11/2016

«Χρυσή Αυγή ένα ιδεολογικό κίνημα»:

<http://www.xryshaygh.com/assets/files/ideologia.pdf> , τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

«ΟΙ ΤΣΙΠΡΟΚΑΜΜΕΝΟΙ ΞΑΝΑΝΟΙΓΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΤ ΜΕ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ!»: <https://ethnikismos.net/> - <https://goo.gl/kS6XjF>, ανάρτηση

28/2/2015, τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

«“Για ποιον δουλεύαμε εμείς ρε Θανάση;”»:

[http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/gia-poion-douleuame-emeis-re-](http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/gia-poion-douleuame-emeis-re-thanash#ixzz3TrkrqJAi)

[thanash#ixzz3TrkrqJAi](http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/gia-poion-douleuame-emeis-re-thanash#ixzz3TrkrqJAi), ανάρτηση 20/5/2012, τελευταία πρόσβαση 4/3/2015

<http://ethnikismos.net/2015/02/27/%CE%B5%CE%BE%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CF%89%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%83%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CF%86%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%BB%CE%B7%CF%83%CF%84/> ,ανάρτηση 27/2/2015, τελευταία πρόσβαση 1/3/2015

«Ημερήσιο δελτίο λαθρομετανάστευσης»: <http://ethnikismos.net/> και

<https://goo.gl/6a4N0q>, ανάρτηση 3/3/2015, τελευταία πρόσβαση 4/3/2015

«Μαϊανδρος, το έμβλημά μας!»:

<http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/maiandros-to-emblhma-mas>, ανάρτηση

31/8/2012, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ: ΕΝΑ ΚΙΝΗΜΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ»:

<http://www.xryshaygh.com/kinima/ideologia>, ανάρτηση 2012, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Ταυτότητα»: <http://www.xryshaygh.com/kinima/>, τελευταία πρόσβαση 15/9/2016

«Η άνοδος και η εξαφάνιση των Αγανακτισμένων» του Πάσχου Μανδραβέλη:

<http://www.kathimerini.gr/732818/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-anodos-kai-h-e3afanish-twn-aganaktismenwn>, ανάρτηση 25/11/2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Ο βουλευτής Ηλίας Κασιδιάρης της Χρυσής Αυγής χαστούκισε τη Λιάνα Κανέλλη σε εκπομπή του Αντέννα (video)»:

<http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=461134>, ανάρτηση 7/6/2012, τελευταία πρόσβαση 5/11/2016

«Από το Εθνικό μεγαλείο του Μεταξά στην Εθνική κατασχώνη του Σαμαρά»:
<http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/apo-to-ethniko-megaleio-tou-metaja-sthn-ethnikh-kataischunh-tou-samara>, ανάρτηση 5/8/2014, τελευταία πρόσβαση 10/3/2016

«Πολιτικές Θέσεις: Για την Χρυσή Αυγή του Ελληνισμού»:
<http://www.xryshaygh.com/kinima/thesis>, ανάρτηση 2012, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Με απόλυτη επιτυχία η πολιτική εκδήλωση της Χρυσής Αυγής στη Ζάκυνθο - Φωτορεπορτάζ, Βίντεο»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/me-apoluth-epituchia-h-politikh-ekdhlwsh-ths-chrushs-aughs-sth-zakuntho>, ανάρτηση 23/3/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Χρυσανγίτες χτύπησαν μετανάστες στην Ομόνοια με σιδηρογροθιές»:
<http://tvxs.gr/news/ellada/xrasygites-xytypisan-metanastes-stin-omonoia-me-sidirogrothies>, ανάρτηση 16/2/2015, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

<http://antiparakmi.blogspot.com/2014/05/cyprus-gay-pride-31-2014-1500.html>, ανάρτηση 27/5/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Χρυσή Αυγή: Συγκέντρωση με δωρεάν διανομή τροφίμων στην Εύβοια (vid)»
<http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/443186/hrysi-aygi-sygkentrosi-me-dorean-dianomi-trofimon-stin-eyvoia-vid>, ανάρτηση 9/5/2014, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Οι 23 ρατσιστικές επιθέσεις που «καίνε» την Χρυσή Αυγή»
<http://www.spirospero.gr/index.php/koinonia/76043-oi-23-ratsistikes-epitheseis-pou-kaine-tin-xrysi-avgi>, ανάρτηση 23/9/2013, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Ν. Γ. Μιχαλολιάκος στο Δέλτα TV Θράκης: ΟΧΙ στα προκλητικά προνόμια του πολιτικού συστήματος!BİNTEO»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/to-alhthino-katastatiko-ths-chrushs-aughs>, ανάρτηση 30/9/2013, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Reuters: Η Χρυσή Αυγή, από τη φυλακή, διεξάγει μια βιτριολική προεκλογική εκστρατεία»: ανάρτηση 23/1/2015, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Λευτεριά στη Πατρίδα - Ψήφο στη Χρυσή Αυγή! Το προεκλογικό δεκάλεπτο του Λαϊκού Συνδέσμου - BINTEO»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/leuteria-sth-patrida-pshfo-sth-chrush-augh-to-proeklogiko-dekalepto-tou-lai?LMCL=u5m1WC>, ανάρτηση 16/1/2015, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

«Τα επεισόδια στην Κωνσταντινούπολη»:
<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/ta-epeisodia-sthn-kwnstantinoupolh#ixzz4APhw5ELD>, ανάρτηση 13/5/2012, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

«Εξώδικο προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης»:
<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/ejwdiko-pros-to-ethniko-sumboul-io-radiothleorashs#ixzz4ET4xD3LY>, ανάρτηση 26/5/ 2012, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

«Μέσα σε 9 μέρες ακύρωσε όλες τις δεσμεύσεις του ο Σύριζα»:
<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/mesa-se-9-meres-akurwse-oles-tis-desmeuseis-tou-o-suriza#ixzz4FvgaWIWt>, ανάρτηση 4/2/2015, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

«Ο ΣΥΡΙΖΑ διατηρεί όλα τα μνημονιακά μέτρα»:
<http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/o-suriza-diathrei-ola-ta-mnhmoniaka-metra#ixzz4Ja9hylHD>, ανάρτηση 8/5/2015, τελευταία πρόσβαση 10/6/2016

«Το κρυφό καταστατικό της ναζιστικής οργάνωσης Χ.Α.»:
<http://archive.efsyn.gr/?p=123425>, ανάρτηση 29/09/2013, τελευταία πρόσβαση 26/04/2017

«Επίθεση λαθρομεταναστών σε Χρυσανγίτες υπό την κάλυψη του πανεπιστημιακού ασύλου»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/epithesh-lathrometanastwn-se-chrusaugites-upo-thn-kalupsh-tou-panepisthmiak#ixzz4ET5LRLKz>, ανάρτηση 29/5/2012, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017»

«Συνεχίζει την μνημονιακή πολιτική Σαμαρά - Βενιζέλου ο Τσίπρας»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/sunechizei-thn-mnhmoniakh-politikh-samara-benizelou-o-tsipras#ixzz4Fxvk7DEj>, ανάρτηση 20/3/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

«Ανακοίνωση Χρυσής Αυγής για την οικονομική πολιτική της νέας κυβέρνησης»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/anakoinwsh-chrushs-aughs-gia-thn-oikonomikh-politikh-ths-neas-kubernhshs#ixzz4FvftMBhz>, ανάρτηση 29/1/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

«Ν. Γ. Μιχαλολιάκος: Ιδεολογικό και πολιτικό χάος μεταξύ ΣΥΡΙΖΑ και Χρυσής Αυγής»: <http://www.xryshaygh.com/deltiatypou/view/n.-g.-michaloliakos-ideologiko-kai-politiko-chaos-metaju-suriza-kai-chrushs#ixzz4FwxBNdxm>, ανάρτηση 30/3/2015, τελευταία πρόσβαση 26/4/2017

Άλλες πηγές:

Exit Poll ### : Επιμέλεια Δρ. Π. Κουστένης

Σεφεριάδης, Σ., *«Είναι ο φασισμός 'κίνημα'; Η σύγχρονη κακοποίηση των εννοιών και βήματα για την αντιμετώπισή της»*, Εργαστήριο Συγκρουσιακής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο 22/11/2016: <http://perilispeis17.blogspot.gr/2016/11/8-2016-1974-1981-1974-1981.html#more>

Παράρτημα

❖ *Το φύλλο 913 της εφημερίδας της Χρυσής Αυγής*

Η εφημερίδα Χρυσή Αυγή, αποτελεί ένα ιδεολογικό μέσο του κόμματος της Χρυσής Αυγής, που κυκλοφορεί κάθε εβδομάδα, με στόχο την ενημέρωση των υποστηρικτών και των μελών του κόμματος.²³⁵ Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας, που κυκλοφόρησε μετά της εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 και σχολίαζε την εκλογική νίκη του κόμματος είναι το φύλλο 913.

Το φύλλο 913 κυκλοφόρησε στις 28 Ιανουαρίου του 2015, με εμφανή τα σημάδια ικανοποίησης του κόμματος για τα αποτελέσματα των εκλογών. Ο κεντρικός τίτλος του εξωφύλλου αναγράφει "ΤΡΙΤΗ ΔΥΝΑΜΗ Η ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ", με υπέρτιτλο "ΟΙ ΕΘΝΙΚΙΣΤΕΣ ΚΡΑΤΗΣΑΝ ΨΗΛΑ ΤΙΣ ΣΗΜΑΙΕΣ" και υπότιτλο "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ ΤΗΣ ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ". Για να αναδείξουμε τα μηνύματα αυτού του εξωφύλλου, όσο το δυνατόν καλύτερα, θα χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο του Barthes για να προβούμε στη σημειολογική ανάλυση του εξωφύλλου.

Ο Barthes, είναι ένας κορυφαίος Γάλλος διανοητής του 20ου αιώνα, που επηρεάστηκε από τη θεωρία του Saussure.²³⁶ Επικεντρώθηκε κυρίως στην ανάλυση της εικόνας, ενώ θεωρούσε τις λέξεις ως συμπλήρωμα της ίδια της εικόνας, καθώς η γλώσσας δεν ήταν ένα από τα βασικά αντικείμενα μελέτης του. Η ερμηνεία ωστόσο, του κάθε μηνύματος είναι κάτι το υποκειμενικό και εναπόκειται στον κάθε αναγνώστη. Επιπλέον, εισήγαγε τη θεωρία του μύθου, με βάση την οποία "ο μύθος έχει την πρόθεση να 'εξαγνίζει' τα πράγματα, να τα θεμελιώνει μέσα στη φύση τους και στην αιωνιότητά τους. Η ιστορική - κατασκευασμένη διάσταση της πραγματικότητας, μεταμορφώνεται σε φυσική πραγματικότητα, προκειμένου να γίνει εύκολα πιστευτή".²³⁷ Εντούτοις, κατά τον Barthes υπάρχουν δύο επίπεδα σημασίας, η καταδήλωση και η συνδήλωση. Η καταδήλωση, αναφέρεται στην κυριολεκτική σημασία του σημείου, ενώ η συνδήλωση αφορά την υπέρβαση της κυριολεκτικής

²³⁵ <http://www.xryshaygh.com/efimerida>, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

²³⁶ Χαλεβελάκη Μ., *"Μια εισαγωγή στη σημειολογία: θεωρία και εφαρμογές"*, Εκδόσεις Κατανιώτη, Αθήνα 2010 : σελ 112

²³⁷ ό.π. σελ 120

σημασίας. Βάση της είναι οι κώδικες και οι συμβάσεις. Η θεωρία του Barthes, συμπληρώνεται από την αγκίστρωση ή αλλιώς το συμπλήρωμα, που καλύπτει τα κενά

που αφήνει η εικόνα.²³⁸ Επομένως το γλωσσικό μήνυμα συμπληρώνει την εικόνα.

Όσον αφορά το εξώφυλλο του φύλλου 913 θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ιδιαίτερα δηλωτικό, καθώς αποτελεί τον ιδεολογικό καθρέφτη του κόμματος.

Με βάση την παραπάνω θεωρία στην καταδήλωση, αντιστοιχίζουμε τις πέντε φωτογραφίες του εξωφύλλου. Σε αυτές τις φωτογραφίες από αριστερά προς δεξιά, βλέπουμε μία μικρογραφία της αφίσας για την εκδήλωση για τα Ίμια, τη φωτογραφία του

Μιχαλολιάκου, μία φωτογραφία μετά τα αποτελέσματα των εκλογών, τη μεγάλη φωτογραφία με τις σημαίες και τη μικρή φωτογραφία με το σκίτσο που απεικονίζει το Μιχαλολιάκο.

Στη συνδήλωση τα πράγματα γίνονται πιο ενδιαφέροντα γιατί εμπλέκεται η στοιχειοθεσία του εξωφύλλου, αλλά και τα χρώματα που χρησιμοποιούνται. Το εξώφυλλο ουσιαστικά αποτελείται από δύο στήλες, μία στα αριστερά που είναι ιδιαίτερα μικρή και μία στα δεξιά που καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του εξωφύλλου. Πρώτη φωτογραφία της σε λευκό φόντο είναι η αφίσα για την πορεία που διοργάνωσε η Χρυσή Αυγή για τα IMIA και δείχνει ουσιαστικά τους διαδηλωτές με τη σημαία του κόμματος, αλλά και την ελληνική σημαία, ενώ κάτω από τη φωτογραφία βλέπουμε τον τίτλο "IMIA 2015" με κεφαλαία κόκκινα γράμματα. Ακριβώς από κάτω είναι η φωτογραφία του Μιχαλολιάκου ενώ σε δεύτερο πλάνο

²³⁸ ό.π. σελ 138

βλέπουμε ένα μέρος της σημαίας του κόμματος, που έχει ως λεζάντα "Ν.Μιχαλολιάκος, ΝΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΟΛΩΝ" με μαύρα κεφαλαία γράμματα, ενώ παράλληλα ακολουθεί και η φωτογραφία μετά τα εκλογικά αποτελέσματα με τους Χρυσανγίτες να πανηγυρίζουν, με λεζάντα "ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΠΕΤΥΧΕ ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΟΔΟ Η ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ". Από αυτή τη στήλη βλέπουμε την ιδεολογία της Χρυσής Αυγής και την αγάπη τους για την ιστορία. ενώ παράλληλα οι άλλες δύο φωτογραφίες λειτουργούν συνδιαστικά. Η φωτογραφία του Μιχαλολιάκου είναι πάνω από τη φωτογραφία με το ενθουσιασμένο πλήθος. Αυτό το σχήμα υποδηλώνει σεβασμό στο πρόσωπο του αρχηγού, πίστη και μάλιστα ένα τρόπο τιμής του προσώπου του.

Όσον αφορά την υπόλοιπη σελίδα δε χωρίζεται με κάποιο πλαίσιο, αλλά έχει ένα ενιαίο μπλε φόντο στο οποίο εσωκλείεται μία μεγάλη φωτογραφία με υψωμένες σημαίες, ενώ στο πάνω αριστερό μέρος της φωτογραφίας υπάρχει ο υπέρτιτλος "ΟΙ ΕΘΝΙΚΙΣΤΕΣ ΚΡΑΤΗΣΑΝ ΨΗΛΑ ΤΙΣ ΣΗΜΑΙΕΣ", που είναι γραμμένος με μαύρα κεφαλαία γράμματα, υπογραμμισμένα με κίτρινο χρώμα, τονίζοντας ότι οι εθνικιστές νίκησαν και με αυτό τον τρόπο θα κρατήσουν ψηλά την πατρίδα μαζί με το κόμμα τους, πράγμα που συμβολίζει ο τίτλος, σε συνδυασμό με την εικόνα των σημαιών. Στο κάτω μέρος της φωτογραφίας, κατά μήκος της "κείτεται" ο κεντρικός τίτλος της εφημερίδας με έντονα λευκά κεφαλαία γράμματα, "ΤΡΙΤΗ ΔΥΝΑΜΗ Η ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ", ενώ το ποσοστό είναι γραμμένο με μικρότερη γραμματοσειρά σε κίτρινο χρώμα. Μάλιστα το ποσοστό αιτιολογεί τον υπέρτιτλο, κάτι που αντιλαμβανόμαστε, αν συνδέσουμε το κίτρινο χρώμα του ποσοστού με το κίτρινο χρώμα του υπέρτιτλου, αλλά και του τίτλου "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ ΤΗΣ ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ", που είναι γραμμένος και αυτός με κίτρινα γράμματα. Αυτοί οι τρεις τίτλοι συνδέονται άμεσα μεταξύ τους. Ο τρίτος τίτλος μάλιστα συμπληρώνει και αυτός τον υπέρτιτλο. Και εδώ επικρατεί το σχήμα, εφόσον οι εθνικιστές κράτησαν ψηλά τις σημαίες, που αυτό συνεπάγεται και το γεγονός, ότι σαν κόμμα νομιμοποιήθηκαν μέσω της εκλογικής διαδικασίας, άρα οι πολιτικοί που είναι προφυλακισμένοι εδώ και ένα χρόνο περίπου πρέπει να αποφυλακιστούν. Παράλληλα κάτω από τον κεντρικό τίτλο, υπάρχει και μία μικρότερη φωτογραφία του Μιχαλολιάκου. Η ιδιαιτερότητα σε αυτό το εξώφυλλο, είναι το ότι ενώ το κείμενο δίπλα από τη φωτογραφία είναι με μικρά λευκά γράμματα, συνεχίζει κάτω από τη

φωτογραφία με κεφαλαία γράμματα, κάτι που διαφαίνεται και στη παρακάτω φωτογραφία.

Αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είναι τα χρώματα του εξωφύλλου. Και αυτό γιατί τα συγκεκριμένα χρώματα, αντικατοπτρίζουν πλήρως την ιδεολογία της Χρυσής Αυγής. Ας δούμε όμως σε αυτό το σημείο τους συμβολισμούς των χρωμάτων του προς εξέταση κόμματος.

Αρχικά να αναφέρουμε ότι σύμβολο της οργάνωσης είναι ο μαϊάνδρος, ο οποίος αποτελεί μία μετεξέλιξη της γερμανικής σβάστιγκας και δηλώνει τη φυλετική συνειδητοποίηση ενός "εκλεκτού τμήματος" του έθνους, που αντιλαμβάνεται την άρια καταγωγή του.²³⁹ Χρώματα της οργάνωσης; Το κόκκινο, ή αλλιώς το χρώμα του αίματος²⁴⁰, το μαύρο, που συμβολίζει την "καταστροφή" και το άσπρο για την εθνικιστική τους ιδέα.²⁴¹ Σύμφωνα με το Δημήτρη Ψαρρά αυτή η τριχρωμία υιοθετήθηκε από όλες της ναζιστικές ομάδες της δεκαετίας του 1950 και συμβολίζει τον αγκυλωτό σταυρό, έμβλημα απαγορευμένο εκείνη την εποχή. Όσον αφορά το μπλε χρώμα στο εξώφυλλο που αναλύουμε συμβολίζει το γαλανό χρώμα της σημαίας και συνεπώς την πατρίδα.

Όλα αυτά τα χρώματα λοιπόν, εναρμονίζονται πλήρως με το "σκηνικό του εξωφύλλου" και προπαγανδίζουν τις ιδέες του κόμματος. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι τίτλοι της εφημερίδας, λειτουργούν συμπληρωματικά της εικόνας. Πρόκειται δηλαδή για το συμπλήρωμα ή αλλιώς την αγκίστρωση κατά τον Barthes, όπου το γλωσσικό μήνυμα καλύπτει το αφηγηματικό κενό που αφήνει από μόνη της η εικόνα.

²³⁹ ό.π. σελ 315

²⁴⁰ Μάλιστα χρησιμοποιούν το κόκκινο χρώμα για να προκαλέσουν τους αριστερούς, πράγμα που είχε υιοθετήσει και ο ίδιος ο Χίτλερ.

²⁴¹ ό.π. σελ 317

❖ *Το πολιτικό marketing κατά τις εκλογές του 2015*

Κατά τις εκλογές του 2015, η Χρυσή Αυγή χρησιμοποίησε τις αρχές του πολιτικού μάρκετινγκ. Ο στόχος της, όπως και κάθε πολιτικής οργάνωσης και δημόσιας αρχής, είναι η "πρόκληση μαζικής ή διάχυτης υποστήριξης των κοινωνικών ομάδων στις οποίες στοχεύουν".²⁴² Μάλιστα στην πολιτική διαδικασία το μάρκετινγκ μπορεί να εφαρμοστεί στις εκλογές και να ασκήσει επιρροή στους εν δυνάμει ψηφοφόρους, ούτως ώστε να στηρίξουν το εκάστοτε κόμμα με τη ψήφο τους. Κατά τον Gerstle, το μάρκετινγκ μπορεί να βοηθήσει ένα πολιτικό κόμμα είτε τονίζοντας τις αρετές του στους ψηφοφόρους, είτε να προσπαθήσει να αλλάξει την εικόνα ενός κόμματος και να την προσαρμόσει με βάση τις προσδοκίες του κοινού.

Στο πολιτικό μάρκετινγκ λοιπόν, ακολουθούμε μία διαδικασία αντίστοιχη με αυτή της ανάλυσης της καταναλωτικής συμπεριφοράς, στοχεύοντας στη "ζήτηση" του προϊόντος. Στην προκειμένη, εκλαμβάνουμε το πολιτικό κόμμα ως το "προϊόν", που θέλουμε να προωθήσουμε και ακολουθούμε τις βασικές αρχές - στρατηγικές του μάρκετινγκ, που προτείνουν οι Kotler και Keller, στην επονομαζόμενη βίβλο του Μαρκετινγκ.²⁴³

Αρχικά, αναλύουμε την κατάσταση των ανταγωνιζόμενων δυνάμεων, τους πόρους, τα μέσα που διαθέτουν, ενώ παράλληλα αναλύουμε τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους, με βάση τα πολιτικοκοινωνικά δεδομένα. Από το σημείο αυτό και μετά καθορίζονται η στρατηγική της εκλογικής εκστρατείας, που θα ακολουθηθεί από το εν λόγω κόμμα και συνεπώς χαράσσεται και η στρατηγική επικοινωνίας του όλου εγχειρήματος, πάντα ανάλογα με τα μέσα που διατίθενται στο εκάστοτε πολιτικό κόμμα.²⁴⁴ Με βάση αυτή τη διαδικασία χτίζεται η εικόνα του υποψηφίου, ενώ ταυτόχρονα επιλέγεται το μήνυμα που θα προσεγγίσει τους ψηφοφόρους. Αξίζει να

²⁴² Gerstle, J, «*Η πολιτική επικοινωνία*», Ψύλλα, Μ. (προλ.&επιμ.), Κουντούρη, Φ (μτφ), Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 2014: σελ81

²⁴³ Πρόκειται για το βιβλίο "Μάρκετινγκ - Μάνατζμεντ", που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κλειδάριθμος, στο οποίο αναφέρεται και ο Gerstle στη σελίδα 81.

²⁴⁴ ό.π. σελ 81 -82

σημειωθεί ότι το μήνυμα για να θεωρηθεί επιτυχημένο πρέπει να είναι πολιτικά ορθό, δηλαδή, να γίνεται εύκολα αντιληπτό από τους πολίτες.

Σύμφωνα με δημοσίευμα του Reuters, το οποίο αναδημοσιεύει η ηλεκτρονική εφημερίδα iefimerida.gr²⁴⁵, ρεπορτάζ του Δ. Μαρίνου, η προεκλογική εκστρατεία της Χρυσής Αυγής ήταν η πιο σιωπηρή και ήσυχη πολιτική εκστρατεία της οργάνωσης λόγω του ότι πολιτικά πρόσωπα του κόμματος βρίσκονται σε φυλακή υψίστης ασφαλείας. Πέραν από κάποιες απλές ομιλίες, τα μόνα χρήματα που διατέθηκαν ήταν για το 10λεπτο τηλεοπτικό σποτ του κόμματος, το οποίο χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερα εθνικιστική θέση, προπαγανδίζοντας την ιδεολογία και το πολιτικό πρόγραμμα του κόμματος. Το πολιτικό μήνυμα του κόμματος ήταν "**Λευτεριά στη Πατρίδα - Ψήφο στη Χρυσή Αυγή!**"²⁴⁶

Τα βίντεο χωρίζεται σε τρία βασικά μέρη. Το πρώτο διαρκεί 6 λεπτά και περιλαμβάνει πλάνα από δηλώσεις των βουλευτών της Χρυσής Αυγής στη Βουλή, τα οποία εκφράζουν τις πολιτικές θέσεις του κόμματος, το οποίο έρχεται σε διαφωνία με τα άλλα κόμματα και κυρίως τις κυβερνήσεις της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, αλλά και τα υπόλοιπα κόμματα που έχουν διαφορετική άποψη από αυτούς. Κάθε φορά που αλλάζει το πλάνο με τον εκάστοτε βουλευτή παρεμβάλεται μία γαλανόλευκη σημαία με ένα σταυρό, ενώ στο τέλος των δηλώσεων, αναγράφεται πάνω αριστερά από τον κάθε πολιτικό ότι προφυλακίστηκε. Το βίντεο παρουσιάζει τους πολιτικούς της Χρυσής Αυγής ως υπερασπιστές της χώρας, οι οποίοι έγιναν "θύματα" του φιλελευθερισμού και της δημοκρατίας. Το δεύτερο μέρος του βίντεο ξεκινά με λεζάντες και με τα συνθήματα "Χρυσή Αυγή - Εθνική Ανεξαρτησία και Λαϊκή κυριαρχία", "Χρυσή Αυγή - Γιατί η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες", ενώ ακολουθούν επίσης σε φωτολεζάντες οι πολιτικές θέσεις του κόμματος, οι οποίες να διαδέχονται η μία την άλλη.

²⁴⁵ «Reuters: Η Χρυσή Αυγή, από τη φυλακή, διεξάγει μια βιτριολική προεκλογική εκστρατεία»: ανάρτηση 23/1/2015, τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

²⁴⁶ «Λευτεριά στη Πατρίδα - Ψήφο στη Χρυσή Αυγή! Το προεκλογικό δεκάλεπτο του Λαϊκού Συνδέσμου - BINTEO»: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/leuteria-sth-patrida-pshfo-sth-chrush-augh-to-proeklogiko-dekalepto-tou-lai?LMCL=u5m1WC>, ανάρτηση 16/1/2015. τελευταία πρόσβαση 5/3/2015

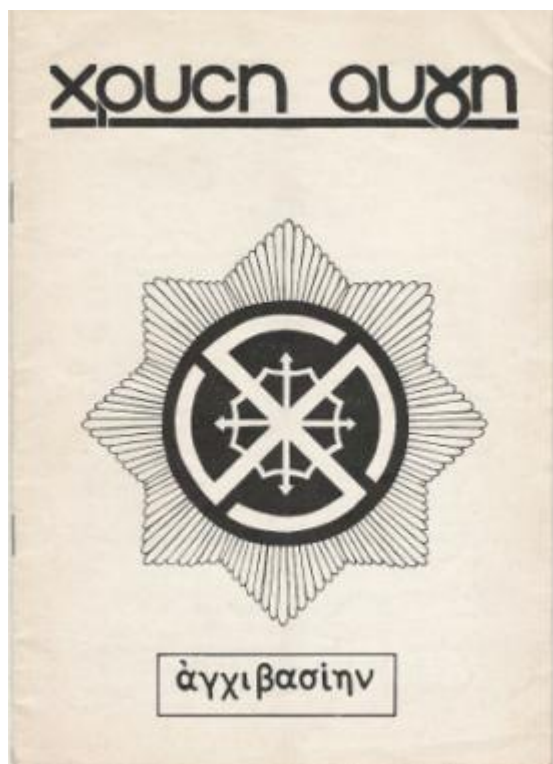

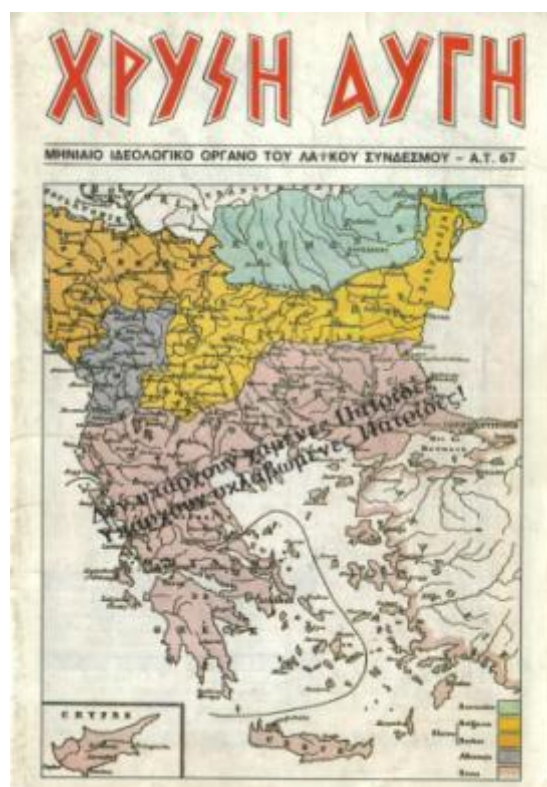
Παράλληλα, το τελευταίο μέρος του εν λόγω διαφημιστικού, παρουσιάζει τον ηθοποιό Πετρόχειλο να σχολιάζει με φόντο την Ακρόπολη, πράγμα που συμβολίζει την πεποίθηση της Χρυσής Αυγής για την ιστορία, γιατί να ψηφίσει κάποιος Χρυσή Αυγή.

Το ύφος του είναι ιδιαίτερα έντονο, ενώ ο λόγος του σθεναρός για το εν λόγω κόμμα.

Το πολυμεσικό αυτό βίντεο που συνδυάζει οπτικοακουστικό υλικό, παρουσιάζει εμπεριστατωμένα όλο το πολιτικό πρόγραμμα της Χρυσής Αυγής, ενώ χρησιμοποιεί την τεχνική της επανάληψης του μηνύματος "Πιστεύω - Ψηφίζω Χρυσή Αυγή", ενώ παράλληλα μειώνει τους πολιτικούς αντιπάλους του κόμματος.

❖ *Εξώφυλλα τευχών του περιοδικού της Χρυσής Αυγής*

❖ Γελοιογραφίες

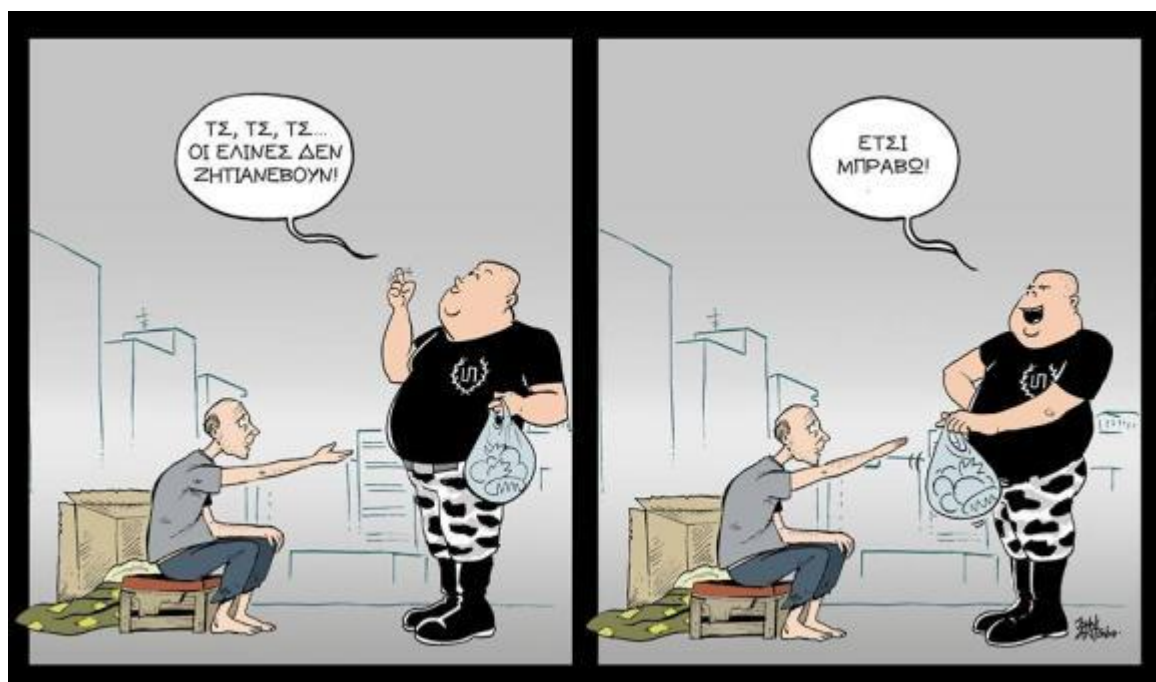
του Βαγγέλη Παπαβασιλείου

του Πάνου Ζαχάρη

του Στάθη

του John Antóno <http://johnantono.blogspot.gr/>

του John Antono <http://johnantono.blogspot.gr/>

Όταν ήρθαν να πάρουν τους τσιγγάνους δεν αντέδρασα.
Δεν ήμουν τσιγγάνος.
Όταν ήρθαν να πάρουν τους κομμουνιστές δεν αντέδρασα.
Δεν ήμουν κομμουνιστής.
Όταν ήρθαν να πάρουν τους Εβραίους δεν αντέδρασα.
Δεν ήμουν Εβραίος.
Όταν ήρθαν να πάρουν εμένα,
δεν είχε απομείνει κανείς για να αντιδράσει...

Για σένα που νομίζεις..
ότι η δική σου σειρά δε θα φτάσει ποτέ..
ότι επειδή ακόμη δε χρειάστηκε να πας στο νοσοκομείο
και να σε διώξουν
γιατί δεν έχεις λεφτά..
Ότι επειδή ακόμη έχεις ένα πιάτο φαί, δε θα στο πάρουν
Ότι ακόμη δε σου πήραν το σπίτι του πατέρα σου
για χρέη στο Δημόσιο, θα τη γλυτώσεις
Ότι επειδή το παιδί σου ακόμη είναι στο σχολείο, θα συνεχίσει..
Ότι η ζωή σου δεν επηρεάζεται από εκείνη του διπλανού σου..

Martin Niemöller - Γερμανός πάστορας